

**UCHWAŁA NR LXII/870/23
RADY MIASTA ZABRZE**

z dnia 13 lutego 2023 r.

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Zabrze
na lata 2023-2032**

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz.40), w związku z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz.2268 ze zm.), na wniosek Prezydenta Miasta Zabrze

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjąć Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Zabrze na lata 2023-2032, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Zabrze.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady Miasta
Zabrze

mgr inż. Łucja Chrzęstek-Bar

Załącznik do uchwały Nr LXII/870/23

Rady Miasta Zabrze

z dnia 13.02.2023 r.

STRATEGIA

ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA ZABRZE NA LATA 2023-2032

WRAŻLIWOŚĆ- ORKIESTRACJA-WSPÓŁDZIAŁANIE

Zamawiający:

Urząd Miejski w Zabrzu
ul. Powstańców Śląskich 5-7
41-800 Zabrze
www.um.zabrze.pl

Wykonawca:

Stowarzyszenie Centrum Społecznego Rozwoju
43-190 Mikołów ul. Jana Pawła II 4
Strona internetowa: www.csr.biz.pl
E-mail: biuro@csr.biz.pl
Tel./Fax.: +48 32 444 64 53

Moderatorzy prac i redaktorzy dokumentu Strategii:

Prof. dr hab. Aldona Frączkiewicz- Wronka – ekspert kluczowy
Mateusz Eichner
Dariusz Polakowski

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Przebieg prac nad konceptualizacją celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla okresu 2023-2032.....	10
2. Zgodność celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z wybranymi dokumentami i politykami regionalnymi, krajowymi, europejskimi i globalnymi.....	19
2.1. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych	19
2.2. Dokumenty o zasięgu europejskim	21
2.3. Dokumenty krajowe	28
2.4. Dokumenty o zasięgu regionalnym	33
3. Diagnoza obszarów problemowych	38
3.1. Diagnoza obszaru - Rodzina i podstawy jej funkcjonowania.....	38
3.1.1. Uwarunkowania demograficzne.....	38
3.1.2. Charakterystyka obszaru	41
3.1.3. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie wspierania rodziny w wypełnianiu swoich ról i funkcji w mieście Zabrze	41
3.1.4. Problemy związane z zapewnieniem usług i pomocy dla rodzin wskazane przez uczestników warsztatów partycypacyjnych oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze	44
3.1.5. Analiza SWOT dla obszaru rodzina i podstawy jej funkcjonowania	47
3.2. Diagnoza obszaru – Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja).....	49
3.2.1. Charakterystyka obszaru	49
3.2.2. Omówienie dotychczasowych rozwiązań i rezultatów w obszarze rynku pracy i edukacji	52
3.2.3. Problemy związane z rynkiem pracy i edukacją wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze	56
3.2.4. Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza SWOT	60
3.3. Diagnoza obszaru – Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)	62
3.3.1. Charakterystyka obszaru	62
3.3.2. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura) identyfikowanych w mieście Zabrze	64
3.3.3. Problemy związane z efektywną realizacją obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)	72
3.3.4. Identyfikacja potencjału wsparcia	76
3.4. Diagnoza obszaru – Bezpieczeństwo	77
3.4.1. Charakterystyka obszaru	77

3.4.2.	Omówienie rozwiązań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców miasta Zabrze	77
3.4.3.	Problemy związane z bezpieczeństwem, wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze.....	80
3.4.4.	Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza SWOT dla obszaru bezpieczeństwo	84
3.5.	Diagnoza obszaru – Mieszkalnictwo.....	85
3.5.1.	Charakterystyka obszaru	85
3.5.2.	Omówienie dotychczasowych rozwiązań i rezultatów w obszarze mieszkalnictwo	87
3.5.3.	Problemy związane z mieszkalnictwem wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze.....	90
3.5.4.	Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza strategiczna SWOT.....	92
3.6.	Diagnoza obszaru – Asymilacja obcokrajowców	93
3.6.1.	Charakterystyka obszaru	93
3.6.2.	Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie asymilacji obcokrajowców	97
3.6.3.	Problemy związane z efektywną realizacją obszaru asymilacja obcokrajowców.....	99
3.6.4.	Identyfikacja potencjału wsparcia	101
3.7.	Diagnoza obszaru – Orkiestracja i współdziałanie.....	103
3.7.1.	Charakterystyka obszaru	103
3.7.2.	Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie orkiestracji i współpracy identyfikowanych w mieście Zabrze.....	107
3.7.3.	Problemy związane z efektywną realizacją współpracy i orkiestracji wskazane przez uczestników badania fokusowego oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze	110
3.7.4.	Identyfikacja potencjału wsparcia	112
4.	Cele Lokalnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych	114
4.1.	Obszar interwencji - Rodzina i podstawy jej funkcjonowania.....	114
4.2.	Obszar interwencji – Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja).....	122
4.3.	Obszar interwencji – Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)	130
4.4.	Obszar interwencji – Bezpieczeństwo	139
4.5.	Obszar interwencji – Mieszkalnictwo	145
4.6.	Obszar interwencji – Asymilacja obcokrajowców	150
4.7.	Obszar interwencji – Orkiestracja i współdziałanie.....	154
5.	Rekomendacje dotyczące wdrażania, ram finansowych, monitorowania i ewaluacji strategii ..	158
	Spis tabel	163
	Spis rysunków.....	164
	Spis wykresów	164
	Załącznik nr 1	165

Wprowadzenie

Okres, w którym realizowano w mieście Zabrze cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2010-2020 cechowała relatywnie dobra koniunktura gospodarcza obserwowana zarówno w Polsce, jak i w województwie śląskim.

Zaowocowało to dynamicznym rozwojem społecznym miasta Zabrze, potwierdzonym takimi obserwowanymi zjawiskami, jak: zwiększenie zakresu i dostępu do świadczeń realizowanych w ramach usług społecznych; poprawie jakości usług społecznych w konsekwencji profesjonalizacji kadr zatrudnionych w organizacjach działających w obszarze wsparcia społecznego; szerszej partycypacji obywateli w życiu społecznym; aktywnej integracji i włączeniu społecznym; ograniczeniu poziomu ubóstwa, w tym przede wszystkim dzieci oraz znaczącego spadku bezrobocia i wzrostu dochodów mieszkańców.

Pojawiły się także negatywne zjawiska, wśród których najważniejszym okazała się epidemia SARS-Cov-2. Jej dramatyczne konsekwencje dla dalszego utrzymania dotychczasowej dynamiki rozwojowej ujawniły wagę prawidłowego identyfikowania czynników decydujących o rezyliencji systemów społecznych. Rezyliencja, rozumiana jako zjawisko społeczne, prowadzi do uznania, że zdolność ludzi, gospodarstw domowych i społeczności do przeżycia jest wysoce zależna od zasobów, które mogą być wykorzystane do radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Szczególne znaczenie przypisuje się tym zasobom, które można szybko i właściwie reagując na ujawniające się problemy wykorzystać do absorbowania zmian i przetrwania, mimo niekorzystnie oddziałującego otoczenia. Takimi zasobami są między innymi:

- poczucie wspólnoty, wyrażające się potrzebą uczestnictwa w procesie zaspokajania tych potrzeb, które są ważne dla społeczności lokalnej,
- wrażliwość na niekorzystne uwarunkowania sytuacji bytowej i podejmowanie działań mających na celu dążenie do jej zmiany,
- umiejętność wykorzystywania pozycji zajmowanej w strukturze władzy do tego, żeby prawidłowo wytyczać cele i poprzez skuteczną orkiestrację dążyć do ich efektywnego, ekonomicznego i etycznego osiągnięcia.

WRAŻLIWOŚĆ- ORKIESTRACJA-WSPÓŁDZIAŁANIE

Wrażliwość, orkiestracja i współdziałanie stały się wartościami, wokół których została przygotowana nowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2023-2032. Proces formułowania strategii został zaplanowany i przeprowadzony w nurcie partycypacyjnym oznaczającym deliberację i dialog z wieloma interesariuszami. W pracach warsztatowych, w trakcie których mapowano problemy i wskazywano sposoby ich rozwiązywania uczestniczyli przedstawiciele organizacji publicznych, społecznych i biznesowych oraz zainteresowani kwestiami społecznymi Radni i obywatele miasta Zabrze. Ostatecznie zdecydowano się na zaprojektowanie siedmiu obszarów problemowych, obejmujących zarówno złożoność obecnej sytuacji, jak i potencjalne problemy, które mają szansę ujawnić się w niedalekiej przyszłości. Takie spojrzenie oznacza konieczność budowania

wyprzedzających strategii tak, aby w chwili ujawnienia się problemu dysponować instrumentami, wiedzą, kwalifikacjami i umiejętnościami pozwalającymi na jego rozwiązanie. Wybrane obszary problemowe to: Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); Bezpieczeństwo; Mieszkalnictwo; Asymilacja obcokrajowców oraz Orkiestracja i współrzędzenie.

Pierwszym z podjętych obszarów jest rodzina i podstawy jej funkcjonowania. W tym aspekcie ukazano sytuację demograficzną miasta, a także widoczne tendencje związane z depopulacją oraz zmianami struktury demograficznej w związku z procesem starzenia się. W obszarze dokonano analizy problemów społecznych, z którymi borykają się zabrzańskie rodziny, ukazano system pomocy społecznej wraz z instrumentami oferowanego i realizowanego wsparcia. Do kluczowych problemów społecznych w zakresie funkcjonowania rodzin można zaliczyć: bezrobocie przyczyniające się do zjawiska wykluczenia społecznego, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych generująca potrzeby w zakresie rodzicielstwa zastępczego, a także niepełnosprawność i deprywację potrzeb grup wymagających ochrony (dzieci, osoby starsze). Miasto Zabrze prowadzi aktywną politykę prorodziną, przejawiającą się rozwiniętą infrastrukturą pomocową adresowaną do wszystkich grup społecznych i osób wymagających wsparcia. Przyjęte w strategii rozwiązania w obszarze rodziny przyczyniają się do wzmacniania funkcji rodziny poprzez wdrażanie rozwiązań z zakresu polityki prorodzinnej, rozwoju profesjonalnej pomocy społecznej, integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami, a także do podniesienia poziomu i zakresu współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej, a przez to do wzrostu jakości i dostępności usług społecznych.

Drugim kluczowym obszarem w przygotowanej strategii jest rynek pracy i jego uwarunkowania, w tym edukacja. W poprzednim dokumencie obszary rynku pracy i edukacji były wyodrębnione, teraz zostały zintegrowane, gdyż istnieje silna korelacja pomiędzy nimi. Głównym celem aktywnej polityki rynku pracy jest zwiększanie możliwości zatrudniania osób poszukujących pracy oraz lepsze dopasowywanie umiejętności potencjalnych pracowników do istniejącego popytu i tutaj kluczową rolę odgrywa edukacja, szczególnie kształcenie ustawiczne osób dorosłych, umożliwiające zdobywanie nowych kompetencji i przekwalifikowanie się. Bardzo trudno kształtuje się aktywną politykę rynku pracy i edukacji w sytuacji, gdy rynek pracy zmienia się bardzo dynamicznie i mają na niego wpływ procesy i decyzje na poziomie centralnym, a nawet globalnym (np. pandemia, kryzysy gospodarcze). Dlatego największym wyzwaniem, przed którym stoi miasto Zabrze jest aktywizacja mieszkańców, tak aby włączać ich na rynek pracy i zmotywować zarówno do pracy, jak i do podnoszenia kwalifikacji. Aktywna polityka rynku pracy obejmuje szereg inicjatyw, które realizują już publiczne służby zatrudnienia oraz istniejąca sieć szkół, ale nie poradzą sobie ze współczesnymi wyzwaniami bez włączania parterów społecznych i prywatnych, zwiększania innowacyjności w obszarze poszukiwania nowych rozwiązań na rzecz inkluzji społecznej, zawodowej i edukacyjnej mieszkańców. Szczególną rolę odgrywają tu stosowane instrumenty rynku pracy: zatrudnienie subsydiowane, wspierane, dotacje zachęcające do zatrudnienia czy założenia firmy, ulgi podatkowe dla inwestorów. Miasto ma duży potencjał związany z funkcjonowaniem uczelni wyższych, ważnych ośrodków medycznych, posiada tereny inwestycyjne i rozwija turystykę industrialną. Są to zasoby, które warto wykorzystać do inkubowania przedsiębiorstw typu start-up oraz budowania partnerstw międzysektorowych, których efektem będzie tworzenie nowych miejsc pracy. Inwestowanie w dzieci i młodzież, szczególnie poprzez zajęcia pozalekcyjne (na co zwracali uwagę mieszkańcy w badaniach)

oraz doradztwo zawodowe (na co zwracali uwagę eksperci na warsztatach) jest ważnym zadaniem miasta, które przygotowuje elastycznego pracownika, gotowego dopasować się do zmieniającego się rynku pracy.

Następnym wyodrębnionym obszarem w strategii jest ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja i kultura). Połączenie wskazanych elementów w jedną grupę wyraźnie podkreśla holistyczne spojrzenie na problemy utrzymania zdrowia. Nowe rozwiązania w zakresie kształtowania jednostkowego zdrowia, dla władz samorządowych, które stają przed koniecznością – przy ograniczonych środkach finansowych i prawnych – tworzenia efektywnych rozwiązań pozwalających na zapewnienie podstawowej i długoterminowej opieki zdrowotnej i pielęgnacyjnej, jednoznacznie dowartościowują kreowanie działań wyprzedzających w miejsce naprawczych i poszukiwanie innowacyjnych sposobów dostarczania świadczeń. Poszukiwanie możliwości efektywnej poprawy zdrowia, przy widocznych ograniczeniach budżetowych przeznaczonych na sektor leczniczy, spowodował wzrost zainteresowania podejmowaniem aktywności mieszczących się w szerokim obszarze tzw. strategii zdrowego starzenia. Aby to zadanie realizować muszą dostarczać informacje, by tworzyć wiedzę o tym, co – i dlaczego – sprzyja zdrowiu, doradzać, motywować oraz wspomagać przy nabywaniu umiejętności zastosowania tej wiedzy w codziennym życiu, a także udzielać wsparcia przy podejmowaniu odnośnych działań oraz oddziaływaniu na innych (w tym na polityków i media), aby czynili podobnie. Dbałość o poprawę zdrowia i zdrowe starzenie to także konieczność aktywizowania mieszkańców poprzez uczestnictwo w zajęciach sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych. Celowi temu służy konsekwentnie rozwijana infrastruktura społeczna w tym zakresie oraz działania związane z modernizacją i remontowaniem istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych.

Kolejnym obszarem, w którym kreowana SRPS dokonała analizy funkcjonowania miasta jest bezpieczeństwo. Ten aspekt istotnie wpływa na jakość życia mieszkańców, a także zdolności miasta w aspekcie osiedleńczym. Bezpieczeństwo jest elementem, które istotnie wpływa na rozwój społeczno-ekonomiczny miasta stanowiąc czynnik kluczowy warunkujący jego rozwój lub zamieranie. W obszarze tym zidentyfikowano główne podmioty zajmujące się prowadzeniem działań zapewniających bezpieczeństwo mieszkańców w sytuacjach niebezpiecznych i kryzysowych. Zaliczono do nich Miejską Komendę Policji, Komendę Państwowej Straży Pożarnej z jednostkami ochotniczymi, Straż Miejską oraz zarządzający kwestiami bezpieczeństwa Wydział Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności Urzędu Miejskiego w Zabrzu. Działania tych służb są w stosunku do siebie komplementarne i obejmują szeroki zakres interwencji. Istotnym wynikiem ich profesjonalnego działania jest spadek ilości podejmowanych interwencji pożarowych, spadek przestępczości oraz wysoki poziom wykrywalności sprawców. Istotnym elementem problematyki bezpieczeństwa jest aspekt związany z problematyką przemocy domowej, interwencją kryzysową oraz udzielaniem pomocy osobom doświadczającym krzywdy i przemocy. W tym zakresie w mieście funkcjonuje Zespół Interwencji Kryzysowej, realizujący działania wspierające w różnych sytuacjach kryzysowych (sytuacyjne, traumatyczne, psychiczne, rodzinne). Cele wyznaczone w perspektywie dziesięciu lat obejmują: rozwój bezpieczeństwa na drogach, w przestrzeni publicznej, w środkach komunikacji, rozwój profilaktyki społecznej, a także efektywne udzielanie pomocy w sytuacjach kryzysowych i przemocy w różnych środowiskach.

Polityka mieszkaniowa zajmuje ważne miejsce w przygotowanej strategii, gdyż wymaga ona większego zintegrowania z pozostałymi obszarami polityki społecznej. Polityka mieszkaniowa

obejmuje zagadnienia nie tylko rozwoju infrastruktury mieszkaniowej, remontów czy rewitalizacji, ale ma także wymiar społeczny, gdyż powinna ona wspierać rozwój mieszkalnictwa, w szczególności mieszkalnictwa dostępnego i społecznego. Brak dostępnych cenowo mieszkań jest barierą w rozwoju miasta, wskazywaną także w badaniu mieszkańców Zabrze. Dużym wyzwaniem, przed którym stoi miasto, to wykorzystanie nowego okresu programowania do przygotowania i realizacji projektów rewitalizacji, remontu dużej liczby kamienic, pustostanów tak, aby poprawić jakość posiadanego zasobu mieszkaniowego i ożywić centrum Zabrze zwiększając jego atrakcyjność dla mieszkańców. Trzeba przy tym pamiętać, że za infrastrukturą muszą iść działania w obszarze rewitalizacji społecznej. Przy okazji mieszkalnictwa coraz częściej wybrzmiewa także problem ubóstwa energetycznego, którego diagnoza, a następnie minimalizacja staje się kolejnym ważnym wyzwaniem samorządu w kolejnych 10 latach funkcjonowania dokumentu. Zabrze ma w obszarze mieszkalnictwa duży potencjał – z jednej strony dobra lokalizacja samego miasta, z drugiej strony posiadany duży zasób mieszkaniowy oraz dobrze rozwinięty system pomocy osobom bezdomnym. W oparciu o ten potencjał oraz doświadczoną kadrę, partnerstwo publiczno-prywatne może skutecznie wykorzystywać dostępne w nowej perspektywie finansowej fundusze, aby poprawić jakość, estetykę zasobu mieszkaniowego, a także sprawić, aby był on dostępny dla szerszych grup społecznych.

Asymilacja obcokrajowców jest nowym i jak dotąd niespotykanym w strategiach innych miast obszarem problemowym. Umieszczenie jako odrębnego obszaru problemowego asymilacji obcokrajowców i tym samym wskazanie go jako istotnego pola dla rozwoju instrumentów, będących w gestii samorządu terytorialnego współpracującego z podmiotami pozarządowymi w obecnym dokumencie jest potwierdzeniem rosnącej wagi tego problemu dla Polski oraz wynikiem obserwowanej od wielu lat w mieście Zabrze wrażliwości na problemy społeczne i dążenia do profesjonalizacji sektora pomocowego. Zmiany na rynku pracy, objawiające się między innymi wysokim niedoborem pracowników, są oczywistym powodem do tego, aby wspierać obcokrajowców i aktywizować w działaniach mających na celu zwiększenie ich partycypacji w życiu publicznym. To ostatnie, poprzez dowartościowanie znaczenia wielokulturowości dla dynamizowania rozwoju przyczyni się w długookresowej perspektywie trwania do tworzenia kapitału społecznego. Dynamiczny napływ obcokrajowców do Polski, a szczególnie trudne sytuacje życiowe, których potencjalnie mogą oni doświadczać oznaczają konieczność zastanowienia się nad zakresem i głębokością pomocy, która może być udzielona obcokrajowcom przez podmioty samorządowe i korzyści, jakie za sobą przyniesie asymilacja obcokrajowców w społeczności lokalnej.

Ostatni obszar problemowy to orkiestracja i współdziałanie. Ilość środków finansowych przeznaczanych na zaspokajanie pojawiających się potrzeb skłania władze samorządowe do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań w zakresie świadczenia usług. Oczywistym jest, że do realizacji coraz bardziej złożonych usług społecznych konieczna jest deinstytucjonalizacja, skutkująca koniecznością dostarczania ich w układach sieciowych, czyli we współpracy organizacji z różnych sektorów. Sieci pozwalają na poprawienie efektywności procesu dostarczania usług bez konieczności zmiany lub powiększania struktury organizacji publicznych, ale ich stosowanie wymaga umiejętności zarządzania nimi. Takie zarządzanie nie ma tradycyjnego charakteru, gdyż sieci publiczne obejmują autonomiczne podmioty biorące udział we wspólnych działaniach na zasadach dobrej woli i wzajemnego zaufania, a nie na podstawie relacji hierarchicznych, czy regulacji prawnych. Decyzje w sieciach podejmowane powinny być na zasadzie konsensusu wypracowanego w drodze negocjacji i wzajemnych ustaleń, co oznacza konieczność oparcia procesu decyzyjnego o wiarygodne dane

i realizowanie pryncypiów swoistej architektury współpracy, cechującej się dyskretną formą zarządzania, ukierunkowaną w większym stopniu na stwarzanie zachęt do wspólnej pracy. To ostatnie stwierdzenie oznacza między innymi konieczność tworzenia rozwiązań typu big data i rozwoju wiedzy, kwalifikacji i umiejętności oraz podążanie ku wartościom zdefiniowanym poprzez etykę i motywację służby publicznej jako nadrzędnej postawy osób działających w szeroko rozumianej sferze wsparcia i pomocy społecznej.

1. Przebieg prac nad konceptualizacją celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla okresu 2023-2032

Procedura tworzenia strategii zgodna była ze standardami Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej oraz wymogami i obowiązującymi przepisami z uwzględnieniem zasady partycypacji i konsultacji społecznych. Struktura dokumentu spełnia wymogi określone w art. 16b. ustawy o pomocy społecznej¹.

Zadanie opracowania Strategii powierzone zostało w ramach konkursu ofert stowarzyszeniu Centrum Społecznego Rozwoju w Mikołowie na podstawie umowy CRU/2546/2021 z dnia 18.10.2021. Za opracowanie strategii odpowiadał zespół ekspertów pod kierunkiem prof. dr hab. Aldony Frączkiewicz-Wronki, w skład którego weszli Mateusz Eichner i Dariusz Polakowski.

Proces formułowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Zabrze na lata 2023-2032 został zaplanowany i przeprowadzony w nurcie partycypacyjnym². Proces formułowania celów został przeprowadzony w dialogu z wieloma interesariuszami w konsekwencji prac warsztatowych, w których uczestniczyli przedstawiciele organizacji publicznych, społecznych i biznesowych oraz zainteresowani problemami społecznymi Radni i obywatele miasta Zabrze. Prace nad formułowaniem celów SRPS na lata 2023-2032 były realizowane w formule dialogu z przedstawicielami interesariuszy w konsekwencji przeprowadzenia warsztatów problemowych, badań fokusowych oraz badań opinii społecznej. W trakcie prac warsztatowych wykorzystano narzędzia diagnostyczne zarządzania strategicznego, w tym SWOT i analizę interesariuszy, instrumenty partycypacji społecznej, w tym konsultacje społeczne oraz narzędzia analizy rynkowej w postaci ankiety internetowej umieszczonej na stronie www.miastozabrze.pl/miasto/urząd-miejski/, a skierowanej do wszystkich mieszkańców miasta Zabrze. Efekty pracy uzyskane w trakcie warsztatów i przeprowadzonego badania fokusowego zostały rozszerzone o perspektywę poznawczą ekspertów facylitujących realizację procesu formułowania celów SRPS. Następnie zgodnie z koncepcją nowoczesnego zarządzania sferą publiczną różnice interesów i oczekiwań zostały poddane procesowi negocjowania i uzgadniania. Dzięki zastosowaniu mechanizmów partycypacji ostateczny dokument strategii, a szczególnie jego część planistyczna jest efektem porozumienia – osiągniętego ponad podziałami politycznymi – wielu interesariuszy, co powinno przyczynić się do wysokiego poziomu akceptacji społecznej w trakcie jego procedowania w Radzie Miasta Zabrze i wpłynąć na rezultaty wdrażania. Zaproponowana formuła spotkań warsztatowych oraz badania fokusowego dała możliwość wypracowania rozwiązań uwzględniających potrzeby i oczekiwania różnorodnych interesariuszy, a

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. z 2021, poz. 2268, 2270.

² D. Polakowski: *Strategia rozwiązywania problemów społecznych na poziomie lokalnym w oparciu o partycypację społeczną*, [w:] *Partnerstwo lokalne jako strategia rozwiązywania problemów społecznych*, red. A. Frączkiewicz-Wronka, UE, Katowice 2010.

jednocześnie stała się przestrzenią kształtowania współodpowiedzialności za rozwój miasta oraz dobrostan jego mieszkańców.

Władze samorządowe zaprosiły do współpracy nad formułowaniem celów SRPS na lata 2023-2032 szeroką reprezentację podmiotów zaangażowanych i zainteresowanych efektywnym dostarczaniem usług społecznych i podnoszeniem poziomu życia mieszkańców Zabrze. Szczegółowa lista osób reprezentujących organizacje publiczne, społeczne została zamieszczona w poniższej tabeli (tabela 1).

Tabela 1. Wykaz osób i instytucji uczestniczących w pracach nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych

Nazwisko i imię	Instytucja
Rodzina i podstawy jej funkcjonowania	
Aksamitowska- Kobos Magdalena	Centrum Rozwoju Rodziny
Aleksandra Justyna	Przedszkole Nr 11
Andrysiak Przemysław	Zabrzeńskie Centrum Świadczeń Rodzinnych
Bator Gabriela	Rada Miasta Zabrze
Bilska Anna	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Borówka Anna	Żłobek Miejski
Dobrzelecki Paweł	Miejska Biblioteka Publiczna
Dziemba Marek	Centrum Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych
Ferenc Monika	Zespół Szkolno-Przedszkolny Nr 16
Galcus Jolanta	Żłobek Miejski
Gieła Barbara	Przedszkole z oddziałami integracyjnymi Nr 24
Graczeńska Aleksandra	Przedszkole Nr 1 w Zabrzu
Grzegorzka Janina	Szkoła Podstawowa Nr 3 im. Bohaterów Monte Cassino
Gurnacz Zbigniew	Zabrzeńskie Centrum Świadczeń Rodzinnych
Klinowska Elżbieta	SPS Nr 39 im. Marii Montessori w Zabrzu
Kroszka- Gonska Emilia	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Kubica Piotr	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Łukasik Robert	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Merta Łukasz	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Michalczenia Elżbieta	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Owczarek Elżbieta	Przedszkole Nr 20
Pankiewicz Jacek	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Siekierka Agnieszka	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Skutnik Lucyna	Centrum Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych
Sobotkiewicz Jarosław	Szkoła Podstawowa z Oddziałami integracyjnymi Nr 8
Szarek Bożena	Centrum Rozwoju Rodziny
Tarnowski Jarosław	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu, Zespół Interwencji Kryzysowej
Turek Małgorzata	Przedszkole Nr 27

Walaszczyk Przemysław	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Zuchlke Małgorzata	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja)	
Ciereszko Iwona	IV Liceum Ogólnokształcące w Zabrzu
Górecka Beata	CKOiZ w Zabrzu
Gruca Ryszard	CKPiU Zabrze
Hazy Bożena	Urząd Miejski w Zabrzu SR
Juchniewicz Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu, WRP
Kasperek Andrzej	Szkoła Podstawowa Nr 14, Szkoła Podstawowa Nr 15 w Zabrzu
Kołodziej Iwona	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Korecka Elżbieta	Powiatowy Urząd Pracy w Zabrzu
Lesiak Marcin	Urząd Miejski w Zabrzu, SR
Mach Joanna	Urząd Miejski w Zabrzu, Zabrzeńskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości
Majewska Justyna	Politechnika Śląska
Pałka Katarzyna	Urząd Miejski w Zabrzu, Zabrzeńskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości
Płoneczka Jacek	Urząd Miejski w Zabrzu, SR
Przybyła Wioletta	Powiatowy Urząd Pracy w Zabrzu
Rzeczowska Sonia	Stowarzyszenie MOST
Skrzypczyk Maria	IV Liceum Ogólnokształcące w Zabrzu
Sowa Dorota	Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Zabrzu
Toczkowska Izabela	Zespół Szkół Mechaniczno-Samochodowych w Zabrzu
Wnętrzak-Sadłocha Mariola	Urząd Miejski w Zabrzu, Zabrzeńskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości
Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)	
Bartoszevska Łucja	Hospicjum Zabrze
Biedulska Alicja	Dom Pomocy Społecznej nr 1
Budzanowska Helena	Forum RAZEM
Cichy Zenon	Dom Pomocy Społecznej nr 3
Czubak Angelika	Urząd Miejski w Zabrzu
Dymek Danuta	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Farouni Ahmad	SP ZOZ ORDİM Zabrze
Flak Katarzyna	Miejski Ośrodek Kultury
Frąc Adam	SP ZOZ OPiLU Zabrze
Glücklich Kamil	PZON Zabrze
Herman-Latos Anna	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Jeziorska Beata	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Kaczmarek Ewa	Środowiskowy Dom Samopomocy
Kaczmarska Anna	Fundacja „Twój Everest”

Kopernik Małgorzata	Dom Pomocy Społecznej „Słoneczny Dom”
Kosińska Adriana	Dom Pomocy Społecznej Nr 3
Litaniuk Piotr	Urząd Miejski w Zabrzu, WKS-COP
Majda Katarzyna	Fundacja Pomost
Mika-Nowińska Magdalena	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Musielok-Weis Ewa	Caritas Diecezji Gliwickiej
Pabis Jerzy	Rada Miasta Zabrze
Paluch Michał	PZON Zabrze
Piotr Kubica	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Pudełko Aleksandra	Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży w Zabrzu
Skrok Renata	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Speina Katarzyna	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Stanaszek Izabella	Kardio-Med. Silesia
Strzelczyk Nina	REVITAMED spółka z.o.o.
Szatters Dorota	Urząd Miejski w Zabrzu, WKD
Szeliga Edward	Fundacja POMOST
Sztangierska Monika	Hospicjum Zabrze
Tabaczuk-Habigier Beata	Polski Związek Niewidomych
Teodorczak Robert	Stowarzyszenie Klub Jeździecki Maciejówka
Trybański Piotr	Szpital Miejski w Zabrzu
Wadowski Michał	Urząd Miejski w Zabrzu, WPTS
Wilk Andrzej	Izba Wytrzeźwień w Zabrzu
Winecka Czesława	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Wypart-Daniel Marta	Środowiskowy Dom Samopomocy
Zdechlikiewicz Czesław	Urząd Miejski w Zabrzu, WKS-COP
Zrobczyńska Magdalena	Uromedicus/Sanus Zabrze (Przychodnie)
Bezpieczeństwo	
Adamska Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu
Bajerczak Tomasz	Państwowa Straż Pożarna
Balicka Romana	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Oświaty
Czapczyński Wojciech	Prokuratura Rejonowa w Zabrzu
Gabor Agnieszka	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Gajos Łukasz	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu. Stowarzyszenie „Żyj i daj życie”
Galwas Stinzing Magdalena	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Giela Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu
Janicki Maciej	Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Zabrzu

Kawula-Krzywdzińska Agnieszka	Urząd Miasta w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Koń Jerzy	Urząd Miejski w Zabrzu, ZKOL
Krzysztof Wojdyło	Komenda Miejska Policji w Zabrzu
Półtorak Arkadiusz	Staż Miejska w Zabrzu
Sowa Małgorzata	Urząd Miasta Zabrze, Wydział Oświaty
Szulik Jan	Urząd Miejski w Zabrzu. Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Wypych Marek	Komenda Miejska Policji w Zabrzu
Żak-Magda Justyna	Miejski Zarząd Dróg w Zabrzu
Mieszkalnictwo	
Balcerak Lucyna	Centrum Edukacji i Rehabilitacji w Zabrzu
Bombelka Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu, BPP
Demidowicz Maria	Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Zabrzeńskie
Jankowska Ewa	Urząd Miejski w Zabrzu, ZM
Pankiewicz Jacek	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Potyka Urszula	Rada Miasta w Zabrzu
Rodak Zenon	Urząd Miejski w Zabrzu, BPP
Saternus Tomasz	JGN
Speczyk Kazimierz	Stowarzyszenie Żyj i Daj Życ. OPP
Wilczek Jakub	Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Zabrzeńskie
Wolska Joanna	Urząd Miejski w Zabrzu
Wyleżoł Anna	Urząd Miejski w Zabrzu, ZM
Asymilacja obcokrajowców	
Dymek Danuta	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Hołyński Krzysztof	Stowarzyszenie MOST
Koszutska Urszula	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
Michalski Henryk	Urząd Miejski w Zabrzu, SO
Poteralska Aleksandra	Urząd Miejski w Zabrzu, SO
Szulik Jan	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Winecka Czesława	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Orkiestracja i współdziałanie	
Adamska Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu
Aksamitowska-Kobos Magdalena	Centrum Rozwoju Rodziny
Biedulska Alicja	Dom Pomocy Społecznej nr 1 w Zabrzu
Budzanowska Helena	Forum RAZEM
Chrzęstek-Bar Łucja	Rada Miasta Zabrze
Dymek Danuta	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu

Gabor Agnieszka	Urząd Miejski w Zabrzu. Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Gurnacz Zbigniew	Zabrzańskie Centrum Świadczeń Rodzinnych
Jankowska Ewa	Urząd Miejski w Zabrzu, ZM
Juchniewicz Małgorzata	Urząd Miejski w Zabrzu, WRP
Kasperek Andrzej	Szkoła Podstawowa Nr 14, Szkoła Podstawowa Nr 15 w Zabrzu
Kawula-Krzywdzińska Agnieszka	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Koń Jerzy	Urząd Miejski w Zabrzu
Korecka Elżbieta	Powiatowy Urząd Pracy w Zabrzu
Kubica Piotr	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Lesiak Marcin	Urząd Miejski w Zabrzu, SR
Michalczenia Elżbieta	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Mika-Nowińska Magdalena	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Pankiewicz Jacek	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Poterańska Aleksandra	Urząd Miejski w Zabrzu, SO
Potyka Urszula	Rada Miasta Zabrze
Siekierka Agnieszka	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Zabrzu
Sonia Rzeczkowska	Stowarzyszenie MOST
Strzelczyk Nina	REVITAMED spółka z o.o.
Teodorczak Robert	Klub Jeździecki Maciejówka
Wilczek Jakub	Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Zabrzańskie
Winecka Czesława	Urząd Miejski w Zabrzu. Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej
Wojdyło Krzysztof	Komenda Miejska Policji w Zabrzu
Wolnica Ewa	Urząd Miejski w Zabrzu, Wydział Oświaty
Wyleżoł Anna	Urząd Miejski w Zabrzu, ZM

Źródło: listy uczestników warsztatów partycypacyjnych, przeprowadzonych w okresie październik-grudzień 2021.

Nadzór nad procesem tworzenia strategii objął Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej. Ze względu na wciąż trwające zagrożenie epidemiczne warsztaty partycypacyjne odbywały się przy zachowaniu reżimu sanitarnego. Proces przygotowania dokumentu strategii poprzedziło przeprowadzanie diagnozy społecznej w zakresie wskazania istniejących rozwiązań i mechanizmów służących rozwiązywaniu problemów społecznych, współpracy lokalnej oraz oceny lokalnych zasobów i niedoborów oraz szans i zagrożeń pojawiających się w otoczeniu zadaniowym i makroekonomicznym. Na tym etapie były gromadzone, analizowane, agregowane i syntetyzowane dane, które odzwierciedlają dynamikę procesów i zjawisk opisujących różne wymiary zarówno problemów, jak i ujawniających się lokalnie zasobów społecznych. Diagnoza została przeprowadzona w następujących obszarach, ważnych z punktu widzenia osiągania celów zrównoważonego rozwoju: (1) Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; (2) Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); (3) Ochrona

zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); (4) Bezpieczeństwo; (5) Mieszkalnictwo; (6) Asymilacja obcokrajowców; (7) Orkiestracja i współrzędzenie.

W tym samym czasie prowadzono także działania mające na celu przeprowadzanie ewaluacji osiągniętych rezultatów wskazanych w treści dokumentu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2010-2020. Ocena rezultatów została dokonana w oparciu o akumulację i syntezę danych z instytucji i podmiotów bezpośrednio związanych z realizacją celów wskazanych w SRPS na lata 2010-2020. Dane, ze szczególnym uwzględnieniem lat 2010, 2014, 2018, 2019, 2020, podlegały analizie jakościowej i ilościowej, co umożliwiło określenie potencjalnych tendencji w zakresie kierunków rozwoju wybranych problemów społecznych w latach 2023-2032.

Prace warsztatowe zostały przeprowadzone w okresie październik-grudzień 2021 i szczegółowo dotyczyły kwestii wskazanych poniżej:

- W dniu 25.10.2021r. przeprowadzono Warsztat A, który zainicjował proces tworzenia strategii. Spotkanie otworzyła Prezydent Miasta Zabrze Małgorzata Mańka-Szulik oraz Zastępca Prezydenta Krzysztof Lewandowski. Warsztat rozpoczął się wykładem prof. dr hab. Marka Ćwiklickiego „Tworzenie wartości publicznej jako cel lokalnej polityki publicznej” oraz wykładem „Koprodukcja w zarządzaniu publicznym”, który poprowadziła prof. dr hab. Aldona Frączkiewicz-Wronka. W drugiej części spotkania przeprowadzono moderowane warsztaty dotyczące identyfikowania problemów społecznych w sześciu obszarach strategicznych: (1) Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; (2) Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); (3) Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); (4) Bezpieczeństwo; (5) Mieszkalnictwo; (6) Asymilacja obcokrajowców. Miejszem spotkania warsztatowego była Strefa Kibica na Stadionie Górnika Zabrze i wzięło w nim udział 129 osób. Uzyskane wyniki pracy warsztatowej zostały zagregowane i przesłane drogą mailową do dyskusji i oceny wszystkim osobom uczestniczącym w pracach nad obszarami strategicznymi dla kształtowania podstaw zrównoważonego rozwoju społecznego.
- W dniu 15.11.2021r. przeprowadzono Warsztat B, którego celem była analiza czynników determinujących rozwój społeczny, nakreślanie celów horyzontalnych i szczegółowych dla wyodrębnionych obszarów: (1) Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; (2) Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); (3) Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); (4) Bezpieczeństwo; (5) Mieszkalnictwo; (6) Asymilacja obcokrajowców. Warsztaty miały miejsce w Centrum Usług Społecznych w Zabrzu. Uzyskane wyniki pracy warsztatowej zostały zagregowane i przesłane drogą mailową do dyskusji i oceny wszystkim osobom uczestniczącym w pracach nad obszarami strategicznymi dla kształtowania podstaw zrównoważonego rozwoju społecznego. Uzyskane od uczestników odpowiedzi były przez ekspertów uniwersalizowane i stanowiły materiał do pracy na następnych spotkaniach. W warsztacie B uczestniczyło 105 osób.
- W dniu 22.11.2021r. miał miejsce Warsztat C, którego celem była analiza czynników determinujących rozwój społeczny w obszarach: (1) Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; (2) Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); (3) Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); (4) Bezpieczeństwo; (5) Mieszkalnictwo; (6) Asymilacja obcokrajowców w oparciu o analizę SWOT. Warsztaty miały miejsce w Centrum Usług Społecznych w sześciu grupach tematycznych. Uzyskane wyniki pracy warsztatowej zostały zagregowane i przesłane drogą mailową do dyskusji i oceny wszystkim

osobom uczestniczącym w pracach nad obszarami strategicznymi dla kształtowania podstaw zrównoważonego rozwoju społecznego. Uzyskane od uczestników odpowiedzi były przez ekspertów uniwersalizowane i stanowiły materiał do pracy na następnych spotkaniach. W warsztacie C wzięło udział 85 osób.

- W dniu 6.12.2021r. przeprowadzono badanie fokusowe, w ramach którego zaproszeni uczestnicy – kluczowi interesariusze strategii – określali cele i problemy oraz analizowali czynniki determinujące obszar (7) Orkiestracja i współzrządzenie, efektywne funkcjonowanie, który warunkuje jakość współpracy instytucjonalnej i tworzy ekosystem niezbędny dla efektywnej realizacji usług społecznych. W dalszej części badania fokusowego jego uczestnicy analizowali przydatność wskaźników zaproponowanych przez ekspertów do pomiaru i oceny celów wskazanych jako strategiczne i operacyjne w tworzonej na lata 2023-2032 SRPS. W badaniu fokusowym wzięło udział 30 uczestników. Uzyskane wyniki pracy warsztatowej zostały zagregowane i przesłane drogą mailową do dyskusji i oceny wszystkim osobom uczestniczącym w pracach nad obszarami strategicznymi dla kształtowania podstaw zrównoważonego rozwoju społecznego. Uzyskane od uczestników odpowiedzi były przez ekspertów uniwersalizowane i stanowiły materiał do przygotowania ostatecznej postaci dokumentu SRPS na lata 2023-2032.

Wszystkie konsultacje z osobami uczestniczącymi w warsztatach A, B, C i badaniu fokusowym realizowano za pomocą dedykowanego adresu mailowego strategia.2021zabrze@gmail.com. Konsultacje obejmowały takie zagadnienia, jak: problemy, cele horyzontalne i szczegółowe, analiza SWOT, wskaźniki w siedmiu obszarach kluczowych: Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); Bezpieczeństwo; Mieszkalnictwo; Asymilacja obcokrajowców; Orkiestracja i współzrządzenie.

W trakcie prac nad przygotowywaniem dokumentu SRPS przeprowadzono także badania ankietowe mieszkańców (kwestionariusz ankiety został zamieszczony w załączniku nr 1). Ankieta internetowa była dostępna w okresie od 13 listopada do 8 grudnia 2021r. na stronie internetowej Urzędu Miasta w formie tzw. pop-up (wyskakującego okienka). Dzięki udziałowi w badaniu ankietowym mieszkańcy Zabrze mieli możliwość wypowiedzenia się na temat ich opinii o występowaniu i nasileniu problemów społecznych w Zabrzu oraz mogli dokonać oceny rezultatów SRPS obowiązującej w latach 2010-2020. W ankiecie wzięło udział 236 respondentów.

Tabela 2. Szczegółowy harmonogram prac nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych

ZADANIE	Termin
Podpisanie umowy na realizację opracowania strategii.	18 październik 2021
Opracowanie narzędzia badawczego (ankiety) i listy potrzebnych danych ewaluacyjnych.	18-31 październik 2021
Prace warsztatowe: Warsztat A w terminie: 25.10.2021r, Warsztat B w terminie: 15.11.2021r. Warsztat C w terminie: 22.11.2021r. Warsztat fokusowy z kluczowymi interesariuszami w terminie: 06.12.2021r.	25 października - 6 grudnia 2021

Konsultacje z uczestnikami warsztatów poszczególnych elementów strategii, tj. problemy, cele horyzontalne i szczegółowe, analiza SWOT, wskaźniki.	
Przeprowadzenie ankiety internetowej wśród mieszkańców Zabrze.	13 listopada - 8 grudnia 2021
Analiza danych statystycznych – opracowanie ewaluacji istniejącej strategii oraz diagnozy do nowotworzonej strategii.	grudzień 2021
Opracowanie wstępnego projektu dokumentu strategii w oparciu o wyniki przeprowadzonych warsztatów.	31 grudnia 2021
Opracowanie ostatecznego projektu dokumentu strategii wraz z diagnozą w oparciu o przekazane uwagi.	30 stycznia 2022
Konsultacje społeczne, przedstawienie dokumentu komisji Rady Miasta i podczas sesji a następnie uchwalenie Strategii przez Radę Miasta.	maj – grudzień 2022

Źródło: opracowanie własne.

2. Zgodność celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z wybranymi dokumentami i politykami regionalnymi, krajowymi, europejskimi i globalnymi

Niniejsza strategia stanowi przedłużenie zapisów wynikających z przepisów prawa oraz dokumentów o charakterze globalnym, europejskim, krajowym i regionalnym, zachowując jednocześnie zgodność z zapisami Strategii Rozwoju Miasta Zabrze 2030.

2.1. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych

Kluczowymi dokumentami o znaczeniu globalnym w tym zakresie są:

- A. Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- B. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych,
- C. Konwencja ONZ o Prawach Dziecka.

2.1.A. Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030

Dokument pod nazwą „Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju” (ang. Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development) przyjęty w dniu 21 października 2015 roku podczas 70. sesji Organizacji Narodów Zjednoczonych to program działań definiujący model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Jego ramy wykraczają daleko poza, realizowane do tej pory, Milenijne Cele Rozwoju przyjęte w 2000 roku. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Nowa wizja rozwoju nakreślona w Agendzie 2030 koncentruje się na pięciu wielkich zmianach transformacyjnych, określonych jako zasada 5P: Ludzie (People), Planeta (Planet), Dobrobyt (Prosperity), Pokój (Peace) i Partnerstwo (Partnership).

Agenda zakłada dążenie do realizacji 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju, wśród których są:

1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie;
2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo;
3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt;
4. Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie;
5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt;
6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi;

7. Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie;
8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi;
9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność;
10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami;
11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu;
12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji;
13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom;
14. Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony;
15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej;
16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu;
17. Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Spośród wyżej wymienionych, cele 1-5, 8, 11 i 16 ściśle wiążą się z działaniami podejmowanymi w ramach niniejszej strategii.

2.1.B. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych

Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych przyjęta została przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 roku. Celem Konwencji jest ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami na równi ze wszystkimi innymi obywatelami. Polska ratyfikowała Konwencję w 2012 roku³ zobowiązując się do zapewnienia i popierania pełnej realizacji wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich osób niepełnosprawnych, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność poprzez realizację zasad:

- poszanowania przyrodzonej godności, autonomii osoby, w tym swobody dokonywania wyborów, a także poszanowania niezależności osoby,
- niedyskryminacji,
- pełnego i skutecznego udziału w społeczeństwie i integracji społecznej,
- poszanowania odmienności i akceptacji osób niepełnosprawnych, będących częścią ludzkiej różnorodności oraz ludzkości,
- równości szans,
- dostępności,
- równości mężczyzn i kobiet,

³ Dz. U. z dnia 25 października 2012 roku, poz. 1169.

- poszanowania rozwijających się zdolności niepełnosprawnych dzieci oraz poszanowania prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania tożsamości.

Zapisy niniejszej strategii są zgodne z duchem Konwencji i zasadami jej przyświecającymi.

2.1.C. Konwencja ONZ o Prawach Dziecka

Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989 roku z inicjatywy Polski Konwencja o prawach dziecka (ang. Convention on the Rights of the Child)⁴ wskazuje najważniejsze prawa dziecka, kierując się następującymi zasadami:

- dobra dziecka,
- równości (wszystkie dzieci są równe wobec prawa bez względu na pochodzenie, płeć, narodowość, itd.),
- poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców (państwo respektuje autonomię rodziny i ingeruje tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach według określonych procedur),
- pomocy państwa (państwo zobowiązane jest do podejmowania wszelkich działań ustawodawczo-administracyjnych dla realizacji praw uznanych w konwencji).

Konwencja ustanawia status dziecka oparty na następujących założeniach, zgodnie z którymi:

- dziecko jest samodzielnym podmiotem, ale ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej,
- dziecko jako istota ludzka wymaga poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności,
- rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania dziecka,
- państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać ją w jej funkcjach.

Zapisy strategii przenoszą założenia Konwencji do praktyki stosowanej na terenie miasta Zabrze.

2.2. Dokumenty o zasięgu europejskim

Unia Europejska w swoich dokumentach wskazuje zarówno strategiczne ramy działania, jak również przekłada je na możliwości działania i finansowania działań. Wśród najistotniejszych dokumentów, z którymi koresponduje niniejsza strategia wskazać należy:

- A. Traktat o Unii Europejskiej;
- B. Konkluzje Rady pt. „Z myślą o sprawieniu, by do roku 2030 Unia stała się jeszcze bardziej zrównoważona”;
- C. Europejski filar praw socjalnych;
- D. Europejska Konwencja o zabezpieczeniu społecznym;

⁴ Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991 roku, nr 120, poz. 526 ze zm.

- E. Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego;
- F. Rozporządzenie ogólne 2021-2027;
- G. Rozporządzenie ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+);
- H. Rozporządzenie ustanawiające Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST);
- I. Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 (projekt).

2.2.A.Traktat o Unii Europejskiej

Zadaniem Unii Europejskiej jest dążenie do ścisłej współpracy między członkami Wspólnoty w dziedzinie zagadnień społecznych, między innymi zatrudnienia, prawa pracy i warunków pracy, kształcenia i doskonalenia zawodowego, ubezpieczeń społecznych, ochrony przed wypadkami oraz chorobami zawodowymi, higieny pracy, prawa zrzeszania się oraz zawierania umów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami. Artykuł 3 Traktatu o Unii Europejskiej w zakresie spraw społecznych wskazuje następujące cele:

- promowanie ekonomicznego i społecznego postępu poprzez zacieśnianie współpracy gospodarczej i likwidowanie barier w obrocie handlowym między państwami członkowskimi,
- wzmacnianie obrazu Unii jako jednego ciała politycznego mówiącego jednym głosem na arenie międzynarodowej poprzez prowadzenie wspólnej polityki zagranicznej,
- dążenie do stworzenia obywatelstwa europejskiego i poczucia przynależności do jednej wspólnoty u zwykłych obywateli poprzez zapewnienie jednakowych norm prawnych i pełnej swobody przepływu ludzi w obrębie Unii,
- rozwijanie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwego traktowania, którym ma być UE poprzez wprowadzanie wspólnych norm prawnych, socjalnych i stałą poprawę poziomu życia państw uboższych,
- ujednolicenie struktury gospodarczej krajów członkowskich, wyrównanie rozwoju gospodarczego regionów,
- polepszenie standardów życia.

2.2.B. Konkluzje Rady pt. „Z myślą o sprawieniu, by do roku 2030 Unia stała się jeszcze bardziej zrównoważona”

Odpowiadając na wezwanie postawione przez ONZ w Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, w dniu 9 kwietnia 2019 roku Rada Unii Europejskiej przyjęła konkluzje o wdrażaniu agendy przez UE i jej państwa członkowskie.⁵

W konkluzjach Rada zwraca uwagę na znaczenie zrównoważonego rozwoju dla Unii Europejskiej i podkreśla, że w interesie UE jest dalsza wiodąca rola w realizacji agendy i jej celów. Rada apeluje, by przyspieszyć realizację agendy „zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i światowym, jako jeden z nadrzędnych priorytetów UE, tak aby przynieść korzyści obywatelom Unii i wesprzeć jej wiarygodność w Europie i na całym świecie”.

⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8286-2019-INIT/pl/pdf>, dostęp 20.12.2021.

Rada apeluje w konkluzjach o to, aby najważniejsze polityczne podstawy zrównoważonej przyszłości obejmowały zdecydowane przejście do gospodarki o obiegu zamkniętym, dążenie do neutralności klimatycznej, ochronę różnorodności biologicznej i ekosystemów, walkę ze skutkami zmiany klimatu, zrównoważone: rolnictwo i system żywnościowy, a także bezpieczne i zrównoważone niskoemisyjne sektory: energii, budynków i sektorów mobilności, przy jednoczesnym wzmacnianiu europejskiej spójności. Rada Unii Europejskiej wzywa w dokumencie do wzmocnienia wymiaru społecznego w celu promowania włączenia społecznego, równości, w tym równouprawnienia płci oraz transformacji sprawiedliwej społecznie, zgodnie z europejskim filarem praw socjalnych, przy jednoczesnym zapewnieniu poszanowania wspólnych wartości UE. Rada przypomina także o swoim dążeniu do tworzenia i zwiększania synergii między społecznym, środowiskowym i gospodarczym wymiarem zrównoważonego rozwoju poprzez uwzględnianie wzajemnych powiązań między 17 celami zrównoważonego rozwoju. Dokument stanowi także apel do Komisji Europejskiej, by przygotowała całościową strategię wdrożeniową z harmonogramem, celami i konkretnymi działaniami odzwierciedlającymi agendę 2030 w Unii Europejskiej.

Zagadnienia wskazane w konkluzjach zostały uwzględnione w niniejszej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

2.2.C. Europejski filar praw socjalnych

W 2017 roku Parlament Europejski, Rada i Komisja ogłosiły uroczyste utworzenie Europejskiego filaru praw socjalnych. 20 kluczowych zasad, na których opiera się Europejski filar praw socjalnych⁶. To drogowskaz prowadzący nas ku silnej Europie socjalnej, która jest sprawiedliwa, sprzyja włączeniu społecznemu i oferuje wiele możliwości w XXI wieku. Europejski filar praw socjalnych wskazuje zasady działania w trzech obszarach:

1. Równe szanse i dostęp do zatrudnienia;
2. Uczciwe warunki pracy;
3. Ochrona socjalna i integracja społeczna.

Zapisy strategii przenoszą wskazania europejskiej polityki społecznej na grunt lokalny.

2.2.D. Europejska Konwencja o zabezpieczeniu społecznym

Europejska konwencja o zabezpieczeniu społecznym uchwalona została w 1972 roku. Konwencja ustanawia mechanizm koordynacji krajowych systemów zabezpieczenia społecznego i gwarantuje:

- równe traktowanie obywateli państw-stron konwencji,
- zachowanie praw nabytych i będących w trakcie nabywania,
- przekazywanie świadczeń za granicę,

⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_pl, dostęp 18.12.2021.

- właściwość jednego ustawodawstwa krajowego.

Konwencja dotyczy przede wszystkim:

- świadczeń chorobowych i macierzyńskich,
- świadczeń na wypadek starości, inwalidztwa i śmierci żywiciela rodziny,
- świadczeń w razie wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
- zasiłków pogrzebowych,
- świadczeń na wypadek bezrobocia,
- świadczeń rodzinnych.

Zapisy Konwencji dotyczą wprost wielu zagadnień z zakresu polityki społecznej, w tym w szczególności świadczeń społecznych.

2.2.E. Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego

Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego został uchwalony w 1964 roku. Państwa, będące stronami Kodeksu zobowiązują się do zagwarantowania odpowiedniej ochrony poprzez system zabezpieczenia społecznego. Jego postanowienia określają minimalne normy ochrony, które muszą być odzwierciedlone w ustawodawstwie krajowym. Kodeks dotyczy następujących świadczeń:

- opieka medyczna,
- zasiłki chorobowe,
- zasiłki dla bezrobotnych,
- emerytury,
- renty inwalidzkie,
- renty z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
- świadczenia macierzyńskie,
- zasiłki rodzinne,
- renty rodzinne.

Zapisy Kodeksu realizowane są przez podmioty uczestniczące w realizacji strategii.

2.2.F. Rozporządzenie ogólne 2021-2027

W dniu 30 czerwca 2021 roku w Dzienniku Urzędowym UE opublikowano oficjalnie pakiet unijnych rozporządzeń o Funduszach Europejskich na lata 2021-2027. Z punktu widzenia finansowania inwestycji rozwojowych przedsiębiorstw najistotniejsze są ogólne zasady wdrażania funduszy, zdefiniowane w tzw. Rozporządzeniu ogólnym oraz zapisy Rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, którego zakres wsparcia odpowiada głównie na potrzeby wzmacniania wzrostu i konkurencyjności MŚP. Poniżej zaprezentowano zasadnicze założenia tych Rozporządzeń oraz istotne zmiany względem przepisów obowiązujących dla funduszy na lata 2014-2020.

Rozporządzenie ogólne tj. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 roku jest najistotniejszym elementem pakietu legislacyjnego dotyczącego

perspektywy finansowej na lata 2021-2027. Rozporządzenie ustanawia kluczowe zasady wdrażania funduszy i wspólne przepisy mające zastosowanie do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji oraz Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury. Rozporządzenie określa 5 głównych celów polityki, które będą podstawą wdrażania funduszy w latach 2021-2027, którymi są:

1. bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej;
2. bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zrównoważonej mobilności miejskiej;
3. lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności;
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych;
5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych.

Ponadto Fundusz Sprawiedliwej Transformacji ma wspierać realizację celu szczegółowego, jakim jest umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie.

2.2.G. Rozporządzenie ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+)

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 roku, ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1296/2013, stanowi uszczegółowienie zagadnień, które realizowane będą na terenie Unii Europejskiej w perspektywie 2021-2027 w ramach nowego Europejskiego Funduszu Społecznego Plus.

EFS+ wspierał będzie następujące cele szczegółowe w obszarach polityki dotyczących zatrudnienia i mobilności pracowników, kształcenia, włączenia społecznego, w tym przyczyniania się do eliminowania ubóstwa:

1. poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej;
2. modernizacja instytucji i służb rynków pracy celem oceny i przewidywania zapotrzebowania na umiejętności oraz zapewnienia terminowej i odpowiednio dopasowanej pomocy i wsparcia na rzecz dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz na rzecz przepływów i mobilności na rynku pracy;

3. wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu;
4. wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia;
5. poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy, w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego;
6. wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
7. wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej;
8. wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji;
9. wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów;
10. wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie;
11. zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej;
12. wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci;
13. przeciwdziałanie deprywacji materialnej przez udzielanie pomocy żywnościowej lub podstawowej pomocy materialnej osobom najbardziej potrzebującym, w tym dzieciom, oraz zapewnianie środków towarzyszących wspierających ich włączenie społeczne.

Wskazania Rozporządzenia ustanawiającego Europejski Fundusz Społeczny Plus stanowią ważny drogowskaz dla planowania i realizacji niniejszej strategii oraz wskazania istotnych źródeł finansowania części objętych nią działań.

2.2.H. Rozporządzenie ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST)

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1056 z dnia 24 czerwca 2021 roku ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji ma na celu przyczynienie się do realizacji jedynego celu szczegółowego, jakim jest umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie.

2.2.I. Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 (projekt)

W dniu 30 listopada 2021 roku Rada Ministrów przyjęła projekt Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027⁷. Zaprezentowany dokument określa strategię wykorzystania funduszy europejskich w ramach polityk unijnych: polityki spójności i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce w latach 2021-2027. Zgodnie z zapisami dokumentu na kolejną perspektywę finansową polityka spójności na lata 2021-27 ma obejmować następujące fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) oraz Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Wspólna polityka rybołówstwa obejmie Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury (EFMRA). Fundusze te wzajemnie się uzupełniają. Z punktu widzenia realizacji strategii i jej finansowania kluczowe będą działania finansowane ze środków:

- EFRR, który służy wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej, ma łagodzić dysproporcje w rozwoju europejskich regionów i zmniejszać braki w zakresie rozwoju regionów znajdujących się w najmniej korzystnej sytuacji;
- Funduszu Spójności, który służy redukowaniu dysproporcji gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju. W jego ramach realizowane są strategiczne projekty w obszarach ochrony środowiska i transportu oraz projekty związane z rozwojem miast;
- EFS+, który ma być głównym narzędziem UE służącym zwiększaniu spójności społecznej i gospodarczej, odpowiadaniu na wyzwania rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. EFS+ będzie obejmować obecnie rozproszone instrumenty: EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).

Proponowane fundusze polityki spójności będzie uzupełniał FST. Jest on częścią Europejskiego Zielonego Ładu (European Green Deal) i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Celem FST jest łagodzenie skutków społecznych i ekonomicznych transformacji energetycznej.

7

https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/105507/RM_2021_11_30_Umowa_Partnersstwa_na_lata_2021_2027_wersja_ostateczna.pdf, dostęp 15.12.2021.

2.3. Dokumenty krajowe

Zarządzanie rozwojem Polski realizowane jest w oparciu o system dokumentów planistycznych, który tworzą: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (do 2030 roku) i Średniookresowe Strategie Rozwoju Kraju oraz dziewięć strategii zintegrowanych.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Zabrze jest spójna z dokumentami ustanowionymi w celu strategii rozwoju kraju, w tym w szczególności z projektowanymi obecnie strategiami:

- A. Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030),
- B. Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSR 2030),
- C. Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030,
- D. Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030,
- E. Strategią na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami do 2030,
- F. Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku,
- G. Strategią rozwoju usług społecznych, polityką publiczną na lata 2021-2035.

2.3.A. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku) została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 roku. Strategia jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia ma być odpowiedzią na pięć pułapek rozwojowych: średniego dochodu, braku równowagi, przeciętnego produktu, demograficznej oraz słabości instytucjonalnej.

Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2030. SOR przedstawia nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony.

Głównym celem Strategii jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Oczekiwanym efektem realizacji Strategii będzie wzrost zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Celami szczegółowymi wskazanymi w Strategii są:

1. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną;
2. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony;
3. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

2.3.B. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSR 2030)

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Strategia stanowi odpowiedź na zdefiniowane w niej wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym, do których zaliczyć można:

- adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska,
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych,
- rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego,
- wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek,
- rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach,
- zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami,
- przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Celami polityki regionalnej do 2030 roku określonymi w strategii są:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, w tym między innymi:
 - wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo,
 - wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją,
 - zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze,
 - przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska,
 - przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych,
 - rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów;
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych, który obejmuje:
 - rozwój kapitału ludzkiego i społecznego,
 - wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym,
 - innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach;
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie, poprzez:
 - wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem,
 - wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym,
 - poprawę organizacji świadczenia usług publicznych,
 - efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.

2.3.C. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 ma być jedną z dziewięciu strategii sektorowych stanowiących „inne strategie rozwoju” w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach

prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 roku poz. 1649, z późn. zm.), realizujących średnio i długookresową strategię rozwoju kraju.

Celem głównym Strategii, będącej jeszcze na etapie projektu, jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Należy przez to rozumieć dorastanie w godnych warunkach, skuteczną edukację, świadczenie pracy, prowadzenie działalności gospodarczej, stałe uczenie się dorosłych, w tym doskonalenie ich kompetencji i kwalifikacji, sprawiedliwy i powszechny dostęp do opieki zdrowotnej, realizowanie się w życiu rodzinnym, aktywne spędzanie czasu wolnego, wysoką świadomość ekologiczną, udział w życiu publicznym i politycznym, a także stały rozwój osobisty oraz udział w procesach zmian zachodzących w świecie i Polsce.

Poza celem głównym w projekcie Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 wyznaczono cztery cele szczegółowe:

1. Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych;
2. Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej;
3. Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy;
4. Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

Realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych odbywać się będzie poprzez działania podejmowane na różnych etapach życia: od wczesnego dzieciństwa, poprzez edukację szkolną, edukację na poziomie wyższym, okres aktywności zawodowej i rodzicielstwa, do starości. Zgodnie z zapisami dokumentu wysoka jakość kapitału ludzkiego ma znaczenie przy dokonywaniu życiowych wyborów, które przekładają się na jakość życia obecnego i przyszłych pokoleń.

2.3.D. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, będąca obecnie na etapie projektu, stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 roku Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Głównym celem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,
3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Powyższe cele szczegółowe są ze sobą powiązane i przenikają się, co oznacza, że realizacja poszczególnych działań w odniesieniu do jednego celu szczegółowego wpływa na osiąganie pozostałych celów szczegółowych oraz celu głównego. Do pełnej realizacji założeń Strategii niezbędne będzie współdziałanie i mobilizowanie zasobów różnych podmiotów aktywnych w sferze społecznej: podmiotów administracji publicznej wszystkich szczebli, organizacji społecznych oraz podmiotów prywatnych.

2.3.E. Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami do 2030

W dniu 25 lutego 2021 roku w została opublikowana Uchwała nr 27 Rady Ministrów z dnia 16 lutego 2021 roku w sprawie przyjęcia dokumentu Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030. Opracowanie i przyjęcie Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami stanowi wypełnienie jednego z podstawowych warunków horyzontalnych finansowania polityki spójności UE w latach 2021-2027, jakim jest implementacja postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych poprzez ustanowienie ram całościowej polityki krajowej na rzecz osób niepełnosprawnych. Celem głównym Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami jest włączenie osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe, a tym samym zagwarantowanie im praw określonych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Wizja polityki państwa określona w Strategii, budowana zgodnie z modelem opartym na prawach człowieka, zakłada skoordynowane, kompleksowe wsparcie, dostosowane do indywidualnych potrzeb, wykraczające poza sektorowość polityk publicznych. Zastosowanie horyzontalnego i jednocześnie elastycznego podejścia wymaga wypracowania odpowiedniego fundamentu dla funkcjonujących obecnie instrumentów, jak i nowych działań. Zostanie on utworzony przez realizację działań zawartych w następujących priorytetach:

- Niezależne życie;
- Dostępność;
- Edukacja;
- Praca;
- Warunki życia i ochrona socjalna;
- Zdrowie;
- Budowanie świadomości;
- Koordynacja.

Zdefiniowana wyżej lista priorytetów i wynikających z nich działań pozwoli na realizację celów zawartych w niniejszej strategii oraz na dalszy rozwój polityki społecznej wobec osób z niepełnosprawnościami w kolejnych latach.

2.3.F. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku stanowi program rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2018 roku, poz. 1307, z późn. zm.) i jest dokumentem o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowionym w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, przyjętej uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 roku, oraz innych strategii rozwoju. Zgodnie z Umową Partnerstwa Rządu RP i Komisji Europejskiej jest to kluczowy dokument operacyjno-wdrożeniowy w zakresie Celu Tematycznego 9 „Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją” w perspektywie finansowej 2014-2020.

Długofalowy cel dokumentu wskazuje na ekonomię społeczną i solidarną jako istotny instrument aktywnej polityki społecznej, wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego.

Uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia konkretnych, uporządkowanych i skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą szczególnie ważne z perspektywy polityk publicznych cechy podmiotów działających w tym sektorze, to jest:

- zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- koncentrowanie się na potrzebach społeczności lokalnych (oraz bazowanie na jej zasobach),
- działania na rzecz dobra wspólnego przez dostarczanie usług społecznych użyteczności publicznej oraz realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego,
- samodzielność, samopomoc i samowystarczalność.

Głównym celem programu jest sprawienie, aby do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej stały się ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego.

Osiągnięcie celu głównego ma być możliwe dzięki realizacji następujących celów szczegółowych:

1. Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego;
2. Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
3. Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku;
4. Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

2.3.G. Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021–2035

Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021-2035 zakłada szeroką współpracę podmiotów obejmującą zasięgiem administrację rządową i samorządową oraz sektor pozarządowy.

Strategia realizowana będzie w pięciu obszarach:

1. opieki nad dzieckiem, w tym dzieckiem z niepełnosprawnością;
2. opieki nad osobami starszymi;
3. niezależnego życia – wsparcia osób z niepełnosprawnościami;
4. wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi;
5. wsparcia osób w kryzysie bezdomności.

Zaplanowany w dokumencie proces deinstytucjonalizacji będzie obejmował działania zmierzające do rozwoju usług społecznych w społeczności lokalnej i uwzględniających następujące założenia:

1. priorytet usług społecznych realizowanych w środowisku zamieszkania dominuje nad usługami stacjonarnymi;
2. nastąpi rozwój lokalnych i zindywidualizowanych usług, w tym usług o charakterze zapobiegającym, które mają ograniczyć konieczność opieki instytucjonalnej;
3. realizowane będą działania zmierzające do wykorzystania zasobów i potencjału instytucjonalnej opieki długoterminowej na poczet rozwoju nowych usług środowiskowych w społeczności lokalnej;
4. zostaną zabezpieczone usługi stacjonarnej opieki długoterminowej, jako element systemu usług społecznych.

2.4. Dokumenty o zasięgu regionalnym

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Zabrze koresponduje także z dokumentami o zasięgu regionalnym, w tym w szczególności z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” oraz z zapisami Programu działań strategicznych Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii do roku 2022 i powstającej obecnie Strategii Rozwoju GZM.

2.4.A.Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Zarysowane w dokumencie cele i kierunki wskazują drogę oraz narzędzia pozwalające na istotne zmiany gospodarcze prowadzące do pobudzenia tempa rozwoju gospodarczego regionu w oparciu o dynamicznie rozwijający się sektor przedsiębiorstw innowacyjnych. Strategia „Śląskie 2030” odpowiada również na wyzwania demograficzne stojące przed województwem śląskim. Dotyczą one w głównej mierze starzenia się społeczności regionu oraz malejącej liczby mieszkańców co jest wynikiem niskiego przyrostu naturalnego oraz procesów migracyjnych.

Według zapisów Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, województwo śląskie w roku 2030 ma być nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku.

Strategia zakłada realizację 4 celów strategicznych:

- A. Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej;
- B. Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca;
- C. Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni;
- D. Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym.

W ramach realizacji celu strategicznego B – Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca zakłada się realizację następujących celów operacyjnych:

B.1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych:

- Podniesienie jakości infrastruktury placówek ochrony zdrowia i podniesienie jakości obsługi pacjentów, w tym wykorzystanie nowoczesnych technologii.
- Aktywna profilaktyka i zapewnienie kompleksowości usług medycznych, w szczególności w zakresie chorób cywilizacyjnych i wynikających ze zmian demograficznych.
- Tworzenie atrakcyjnych warunków pracy dla pracowników związanych z ochroną zdrowia, w tym wsparcie dla podnoszenia kwalifikacji oraz kształcenie nowych kadr.
- Podnoszenie kwalifikacji kadr i dostosowanie do aktualnych potrzeb systemu pomocy społecznej.
- Aktywizacja osób z niepełnosprawnościami oraz wykluczonych społecznie.
- Podnoszenie dostępu do usług wspierających funkcjonowanie rodziny, w tym opieki wytchnieniowej nad osobami zależnymi.
- Rozwój sektora srebrnej gospodarki oraz rozwój, integracja i koordynacja usług wspierających funkcjonowanie osób niesamodzielnych.
- Integracja imigrantów poprzez ich włączenie w życie społeczne i zawodowe w oparciu o wartości społeczności lokalnych.

B.2. Aktywny mieszkaniec:

- Promocja aktywnego i zdrowego stylu życia.
- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki umożliwiającej wszechstronny rozwój mieszkańców.
- Wyposażanie przestrzeni publicznych w infrastrukturę umożliwiającą wspólne spędzanie czasu przez mieszkańców oraz integrację społeczności lokalnych.
- Promocja i wsparcie podmiotów ekonomii społecznej.
- Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, w tym osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.
- Wzmocnienie świadomości regionalnej i budowanie tożsamości regionalnej.

B.3. Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki:

- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do nowoczesnej oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania, odpowiadającej wyzwaniom społecznym i gospodarczym, w tym rynku pracy.
- Wzmocnienie kształcenia kluczowych umiejętności i kompetencji uczniów z uwzględnieniem umiejętności emocjonalnych oraz psychospołecznych, niezbędnych do funkcjonowania w dorosłym życiu oraz swobodnego poruszania się na rynku pracy.
- Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji kadry dydaktycznej na wszystkich poziomach nauczania.
- Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji społeczeństwa informacyjnego.
- Rozwój współpracy podmiotów edukacyjnych w wymiarze międzysektorowym i międzynarodowym, w tym na rzecz dualnego kształcenia zawodowego.

- Podnoszenie konkurencyjności i atrakcyjności ośrodków akademickich i placówek szkolnictwa wyższego w regionie.
- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kształcenia ustawicznego oraz promocja uczenia się przez całe życie.

2.4.B. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030

W październiku 2020 roku chwałą nr VI/25/1/2020 Sejmik Województwa Śląskiego przyjął „Strategię Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030”. Dokument ten wyznacza kierunki rozwoju regionalnej polityki społecznej na najbliższe 10 lat. Zawiera między innymi obszerną diagnozę sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa śląskiego, misję, cele strategiczne i kierunki działań.

Celem generalnym określonym w strategii jest: Wysoka jakość życia mieszkańców województwa śląskiego. Aktywna społeczność regionalna. Wśród celów strategicznych znalazły się:

1. Aktywna polityka prorodzinna. Wspieranie właściwego funkcjonowania rodziny, zapewniającej prawidłowy rozwój i opiekę wszystkim jej członkom, zwłaszcza osobom zależnym.
2. Rozwój warunków sprzyjających aktywnemu i pełnemu uczestnictwu osób starszych w życiu społecznym. Dostosowanie systemu wsparcia do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.
3. Kształcenie i doskonalenie zawodowe kadr służb społecznych oraz instytucji wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
4. Wzmocnienie instytucji, organizacji i innych podmiotów realizujących zadania na rzecz włączenia społecznego mieszkańców regionu oraz skuteczności działań w tym obszarze. Organizowanie społeczności lokalnej.
5. Wzmocnienie roli ekonomii społecznej i solidarnej w integracji społeczno-zawodowej oraz w dostarczaniu usług społecznych.
6. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Niniejsza strategia jest zgodna z dokumentem regionalnym.

2.4.C. Program „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027”

W dniu 3 listopada 2021 roku Zarząd Województwa przyjął projekt programu „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027”, określający główne obszary i szczegółowe kierunki działań na rzecz rozwoju województwa w nowej perspektywie unijnego finansowania na lata 2021-2027.

Program „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027” służy realizacji wizji i celów rozwojowych regionu, zawartych w jednogłośnie uchwalonej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie i stanowi jeden z najistotniejszych instrumentów polityki regionalnej. Realizacja Programu wesprze procesy rozwojowe województwa w stawianiu się nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji i zapewniającym możliwości rozwoju mieszkańcom oraz oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku.

Projekt programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego na lata 2021-2027 zakłada realizację działań wynikających z 5 celów polityki spójności w ramach 8 priorytetów, przy wsparciu działań realizowanych w ramach pomocy technicznej. Wśród priorytetów Programu znalazły się:

1. Inteligentne Śląskie;
2. Ekologiczne Śląskie;
3. Mobilne Śląskie;
4. Lepiej połączone Śląskie;
5. Społeczne Śląskie;
6. Śląskie dla mieszkańca;
7. Śląskie bliżej obywateli;
8. Śląskie w transformacji.

Z punktu widzenia wdrażania niniejszej strategii kluczowe są cele określone w priorytetach 5-8, choć w przeciwieństwie do wcześniejszych okresów programowania nowy Program nie zawiera obszarów niezwiązanych z polityką społeczną.

2.4.D. Program działań strategicznych Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii do roku 2022 i Strategia Rozwoju GZM

Od 1 stycznia 2018 r. rozpoczęła działanie Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – pierwsza metropolia w Polsce, której głównym celem są wspólne zadania i projekty aglomeracji, poprawiające jakość i komfort życia mieszkańców. Jej powstanie poprzedziły wcześniejsze lata starań Prezydentów, Burmistrzów, Wójtów, Górnego Śląska i Zagłębia, nad powołaniem silnego podmiotu, który skutecznie wykorzysta nowe możliwości dla wzmocnienia potencjału regionu. Metropolia na dziś liczy 41 miast i gmin o łącznej powierzchni 2,5 tys. km kw., w których mieszka 2,3 mln mieszkańców, działa 240 tys. firm i przedsiębiorstw, wytwarzających około 8% PKB naszego kraju.

Do listy zadań, które realizuje Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia należy: transport publiczny, rozwój społeczno-gospodarczy, kształtowanie ładu przestrzennego i promocja upowszechniająca w kraju i za granicą atrakcyjność Metropolii.

Obecnie kluczowym dokumentem strategicznym na poziomie Metropolii jest Program działań strategicznych Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii do roku 2022. Dokument ten został opracowany zaraz po powstaniu Metropolii. Ma charakter operacyjny i określa działania rozwojowe dla całego obszaru metropolitalnego. Odwołuje się do zadań publicznych określonych w ustawie o związku metropolitalnym w województwie śląskim, które w dokumencie zostały ujęte w następujących pięciu priorytetach:

1. kształtowanie ładu przestrzennego, zrównoważona zielona metropolia;
2. rozwój publicznego transportu zbiorowego i zrównoważona mobilność miejska;
3. rozwój społeczny i gospodarczy obszaru związku metropolitalnego;
4. promocja związku metropolitalnego i jego obszaru;
5. rozwój instytucjonalny.

Z punktu widzenia wdrażania niniejszej strategii kluczowy jest priorytet dotyczący rozwoju społecznego i gospodarczego obszaru związku metropolitalnego, w ramach którego wdrażany jest między innymi Metropolitalny Fundusz Solidarności, działania z zakresu współpracy międzynarodowej, spójnej polityki społecznej wobec osób starszych oraz działania ukierunkowane na wdrażanie nowych technologii informacyjnych.

2.4.E. Strategia Rozwoju Miasta Zabrze 2030

W dniu 27 sierpnia 2018 roku została przyjęta „Strategia Rozwoju miasta Zabrze 2030”. Ten strategiczny dla gminy dokument określa kierunki rozwoju miasta w oparciu o uwarunkowania społeczno-kulturowe, gospodarczo-technologiczne oraz uwarunkowania infrastrukturalno-środowiskowe. Cele obejmujące obszar polityki społecznej miasta, określone w powyższym dokumencie są spójne z założeniami niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Realizacja procesów rozwojowych miasta zakłada konieczność wskazania kilku obszarów jego funkcjonowania, w których nastąpi szczególna intensyfikacja działań strategicznych. W ramach aktualizacji Strategii rozwoju miasta Zabrze utrzymano cztery priorytety rozwoju :

- Aktywne społeczeństwo miejskie;
- Rozwój i innowacyjność gospodarki;
- Przyjazność przestrzeni miasta;
- Znacząca pozycja metropolitalna.

Strategia przedstawia wizję Zabrze jako miasta kreującego swój rozwój oparty na dążeniu do: popularyzowania i utrwalania aktywnych postaw społecznych i świadomego uczestnictwa we współczesnych procesach kulturowych, stworzenia konkurencyjnych specjalizacji różnych branż, w tym innowacyjnej gospodarki, tworzenia przyjaznych przestrzeni miejskich oraz osiągnięcia znaczącej pozycji w Metropolii.

3. Diagnoza obszarów problemowych

3.1. Diagnoza obszaru - Rodzina i podstawy jej funkcjonowania

3.1.1. Uwarunkowania demograficzne

Zabrze zaliczane jest do miast o średniej wielkości. Zgodnie z danymi z 2020 roku liczba mieszkańców wynosiła 170 924, z czego 51,8% stanowią kobiety, a 48,2% mężczyźni. W latach 2002-2020 liczba mieszkańców zmalała o 12,2%. Obserwowane zjawisko depopulacji widoczne jest też w innych śląskich miastach. Dla porównania zestawiono dane z Gliwic i Bytomia. Według prognoz demograficznych liczba mieszkańców Zabrze w 2050 roku będzie wynosiła 118 734. Demograficzne konsekwencje procesu depopulacji miasta wyrażają się ubytkiem liczby mieszkańców na skutek malejącego przyrostu naturalnego i migracji ludności.

Tabela 3. Liczba ludności Zabrze, Gliwic i Bytomia

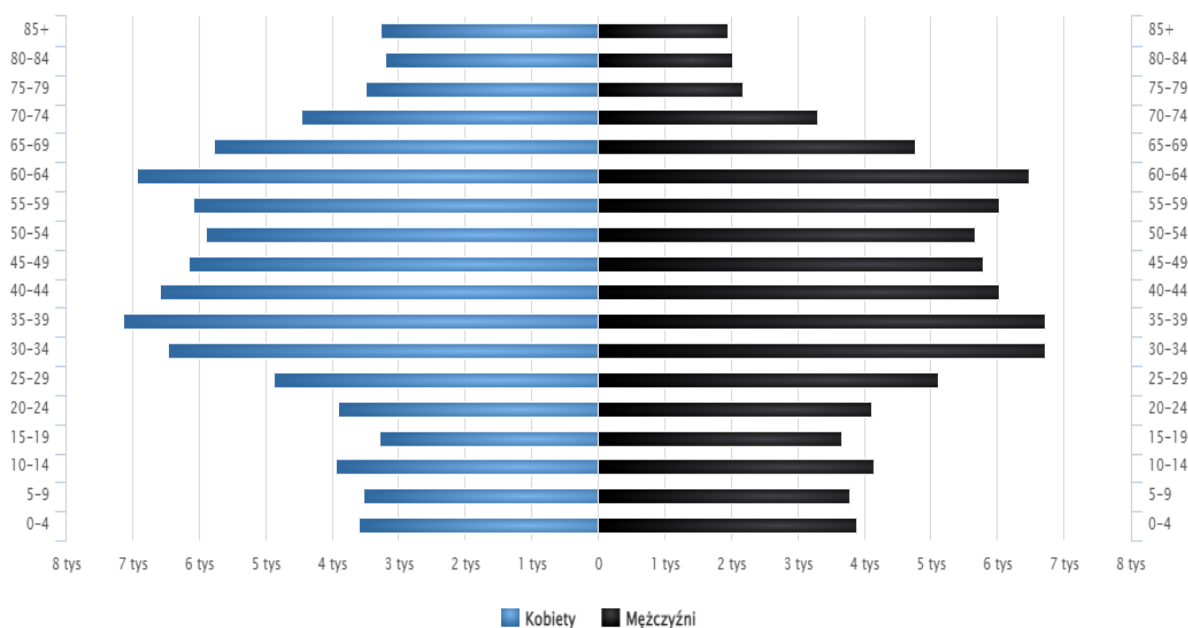
Dane demograficzne	2018	2019	2020
Ludność Zabrze	173 374	172 360	170 924
Ludność Gliwic	179 806	178 603	177 049
Ludność Bytomia	166 795	165 232	163 255

Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego w Katowicach.

Problemy demograficzne miasta Zabrze należy rozpatrywać jako układ specyficznych determinant warunkujących proces depopulacji oraz jego wieloaspektowe konsekwencje. Największy wpływ na proces kurczenia się miasta mają te czynniki, które związane są z transformacją ekonomiczną i restrukturyzacją przemysłu, wejściem Polski w 2004 roku do Unii Europejskiej oraz z konsekwencjami drugiego przejścia demograficznego.

Średni wiek mieszkańców Zabrze wynosi 44,2 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa śląskiego oraz nieznacznie większy od średniego wieku mieszkańców całej Polski.⁸ Dane dotyczące średniego wieku kobiet wskazują, iż wynosi on 45,7 natomiast mężczyzn 42,6.

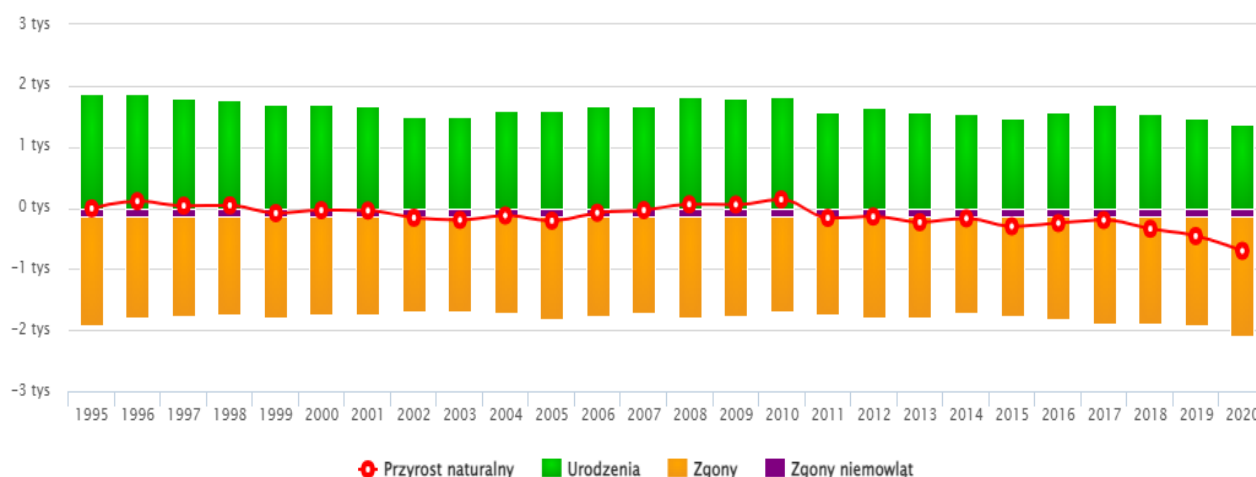
⁸ <https://www.polskawliczbach.pl/Zabrze#dane-demograficzne>, dostęp: 30.11.2021.

Rysunek 1. Piramida wieku mieszkańców miasta Zabrze w 2020 roku

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Zabrzu.

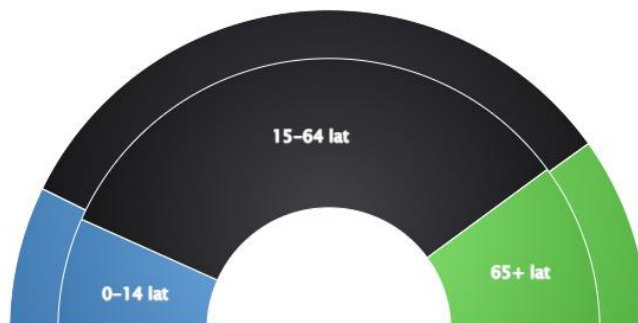
W Zabrzu w ostatnich latach notujemy ujemny przyrost naturalny wynoszący -704, co oznacza w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wartość -4,10. W 2020 roku w Zabrzu urodziło się 1 374 dzieci. Struktura urodzeń nie odbiega od obserwowanej w Polsce i na świecie. Dane dotyczące przyrostu naturalnego z ostatnich 25 lat prezentuje rysunek 2.

Rysunek 2. Przyrost naturalny w Zabrzu w latach 1995-2020

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Struktura demograficzna mieszkańców Zabrze wskazuje na grupę wiekową 15-64 jako dominującą z punktu widzenia liczebności, co jest oczywiste, bo obejmuje 49 lat urodzenia.

Rysunek 3. Struktura mieszkańców Zabrze w 2020 roku

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Spadek liczby mieszkańców miasta wywołuje konsekwencje w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej i innych aspektach funkcjonowania społeczności. W wyniku spadku potencjału ludności zachodzą niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności, następuje spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i stały wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Depopulacja i zwiększenie się współczynnika obciążenia demograficznego wpływa niekorzystnie na procesy ekonomiczne zachodzące w miastach. Efektem tych zmian jest ubożenie społeczeństwa i konieczność rozwoju infrastruktury w zakresie pożądanych usług społecznych. Starzenie się społeczeństwa wywołuje zwiększone zapotrzebowanie na usługi medyczne i pomoc społeczną, co z kolei wpływa na wzrost wydatków jednostek samorządu terytorialnego. Spadek liczby ludności prowadzi do obniżenia się gęstości zaludnienia i skutkuje wzrostem jednostkowych kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych. Wskazane zmiany przyczyniły się do podjęcia przez władze miasta decyzji o konieczności prowadzenia aktywnej polityki prorodzinnej polegającej na wspieraniu rodzin w samodzielnym funkcjonowaniu w środowisku bytowym poprzez różnorodne systemy wsparcia w takich obszarach jak: gospodarka mieszkaniowa, zapewnianie miejsc w żłobkach i przedszkolach, system ochrony zdrowia, system pomocy społecznej, rozwijanie sportu i rekreacji, kultury, komunikacji i transportu oraz tak ważnego dla mieszkańców bezpieczeństwa. W ramach aktywnej polityki społecznej miasto Zabrze podejmuje działania związane z umożliwieniem osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, a rozwój społeczno-gospodarczy realizowany jest z poszanowaniem środowiska naturalnego, co bezpośrednio wiąże się z urzeczywistnieniem zasad zrównoważonego rozwoju.

3.1.2. Charakterystyka obszaru

Miasto Zabrze, w ramach kompleksowej polityki prorodzinnej, prowadzi działania skierowane do wszystkich mieszkańców oraz rozwija infrastrukturę służącą zaspakajaniu potrzeb bytowych mieszkańców. Pozytywnym przykładem jest fakt, iż wszystkim rodzicom, którzy zdecydowali się na skorzystanie z usługi typu żłobek w 2020 roku miasto Zabrze przygotowało spełniające oczekiwania oferty w placówkach działających w różnych dzielnicach. Łączna liczba miejsc w żłobkach publicznych i niepublicznych wynosiła w 2020 roku 972. W tej liczbie zawiera się 40 miejsc, które zostały uruchomione w zrewitalizowanym budynku przy ul. Niedziałkowskiego, który stanowi filię żłobka miejskiego. Była to inwestycja ukończona w 2020 roku i finansowana ze środków własnych miasta oraz pozyskanego dofinansowania ze środków rządowego programu „MALUCH+” – edycja z 2019r.

Kluczowym dla realizacji celów polityki społecznej w wymiarze lokalnym jest efektywność wsparcia udzielanego w zakresie pomocy społecznej. Realizowane w tym systemie usługi i formy wsparcia są skierowane na zbiorowe zaspokajanie potrzeb uznanych za ważne dla rozwoju społeczno-gospodarczego i w związku z tym finansowanych w strumieniu środków publicznych. Pod względem zadaniowym świadczenia w ramach pomocy społecznej mają holistyczny charakter. Przy ich udzielaniu uwzględnia się otoczenie społeczne, sytuację osoby objętej pomocą oraz grupy odniesienia, czyli rodzinę, znajomych, środowisko społeczne związane z miejscem zamieszkania itp. Na zadania szeroko rozumianej pomocy społecznej w roku 2020 w Zabrzu wydano około 80 mln zł.

W roku 2020 powstało w zrewitalizowanym za kwotę 7,9 mln zł. budynku dawnej gazowni przy ul. Stalmacha Centrum Usług Społecznych. Kwota dofinansowania uzyskana przez miasto ze środków UE wyniosła 7,5 mln zł., co stanowiło 95% kosztów inwestycji. Celem projektu było stworzenie przestrzeni sprzyjającej działaniom z zakresu aktywizacji i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu. Kompleksowa oferta wsparcia w uruchomionym centrum obejmuje: wsparcie osób starszych i osób z niepełnosprawnościami (klub integracyjny, świetlica dziennego wsparcia), Zespół Pieczy Zastępczej, Program Aktywności Lokalnej dla dzielnicy Zandka oraz punkt porad prawnych. Powstanie CUS jest odpowiedzią na potrzebę zapewnienia interdyscyplinarnego i profesjonalnego wsparcia beneficjentom systemu pomocy społecznej.

3.1.3. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie wspierania rodziny w wypełnianiu swoich ról i funkcji w mieście Zabrze

Infrastruktura pomocowa, z której korzystają mieszkańcy miasta jest dość rozbudowana. Na terenie Zabrza funkcjonują pięć domów pomocy społecznej, w których z opieki korzysta 398 osób. Ze wsparcia udzielanego osobom bezdomnym w postaci schronienia, a także kompleksowej pomocy w wychodzeniu z bezdomności korzystało w 2020 roku 311 osób. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie prowadzi 5 świetlic środowiskowych, w których z opieki i pomocy w nauce i wychowaniu korzystają dzieci, które nie otrzymują właściwej troski ze strony rodzin. Dane dotyczące liczby dzieci korzystających ze świetlic Środowiskowych prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Dzieci objęte wsparciem Świetlic Środowiskowych

Beneficjenci Świetlic Środowiskowych	2018	2019	2020
Liczba dzieci	129	122	98

Źródło: dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu.

Zakres wsparcia udzielanego zabrzańskim rodzinom obrazują poniższe dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu. Tabela prezentuje dane w horyzoncie trzech ostatnich lat.

Tabela 5. Przestanki udzielania pomocy społecznej w Zabrzu

Przestanki udzielania pomocy społecznej	2018		2019		2020	
Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	1 672	3 486	1 456	2 947	1 301	2 520
Sieroctwo	0	0	1	1	1	1
Bezdomność	282	327	256	296	222	257
Potrzeba ochrony macierzyństwa	425	1 966	344	1 598	245	1 108
Bezrobocie	1 637	4 406	1 328	3 475	1 163	2 938
Niepełnosprawność	1 045	1 874	955	1 625	838	1 419
Długotrwała choroba	973	1 861	953	1 739	869	1 514
Bezradność w sprawach opiekuńczych	414	1 553	428	1 676	435	1 684
- w tym rodziny niepełne	232	787	210	719	208	668
- w tym rodziny wielodzietne	71	406	85	494	107	598
Przemoc w rodzinie	15	50	13	54	14	51
Alkoholizm	172	296	161	268	128	202
Narkomania	9	19	11	11	7	8
Trudności w adaptacji po opuszczeniu Zakładu Karnego	77	138	40	75	55	222
Trudności w adaptacji uchodźcy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenia losowe	2	8	16	39	18	44
Sytuacja kryzysowa	19	29	19	44	37	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu za lata 2018, 2019, 2020.

Analiza danych zawartych w powyższej tabeli wskazuje, na to, iż najczęstszymi powodami udzielanej pomocy społecznej było bezrobocie, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawność, długotrwała choroba, potrzeba ochrony macierzyństwa. Obok świadczeń pieniężnych i zasiłków w naturze Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie oferuje klientom pomoc

w postaci usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, ośrodków wsparcia w postaci mieszkań chronionych i adaptacyjnych, domów pomocy społecznej, świetlic środowiskowych.

Zakres realizowanej pomocy społecznej w Zabrzu odzwierciedla katalog świadczeń i zasiłków, z których skorzystali mieszkańcy miasta znajdujący się w trudnej sytuacji życiowej, w której nie byli w stanie samodzielnie przezwyciężyć swoich problemów.

Tabela 6. Zasiłki i świadczenia z pomocy społecznej w Zabrzu

Lata	2018			2019			2020		
Forma pomocy	Kwota świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Kwota świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Kwota świadczeń	Liczba rodzin	Liczba osób, którym przyznano świadczenie
Zasiłki stałe	4 335 120	999	1 449	4 293 798	924	1 286	3 997 337	829	1 078
Zasiłki okresowe	4 464 417	2 342	5 528	3 797 716	1 949	4 600	3 769 201	1 798	4 092
Schronienie	1 652 739	238	265	1 175 312	217	248	891 983	112	115
Posiłki	2 604 236	1 729	4 971	2 281 740	1 496	4 304	1 914 247	1 239	3 440
Usługi opiekuńcze	520 757	182	202	574 078	230	251	631 956	208	227
Inne zasiłki celowe oraz w naturze	1 915 237	2 259	5 610	1 871 449	2 036	4 929	2 399 625	1 920	4 540
Praca socjalna	Usługa nie-materialna	787	1 631	Usługa nie-materialna	805	1 577	Usługa nie-materialna	675	1 314

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu za lata 2018, 2019, 2020.

Istotnym obszarem wsparcia rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo wychowawczych jest system pieczy zastępczej. Na system pieczy zastępczej składają się działania mające na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców biologicznych.

Dane liczbowe obrazujące realizację zadań w zakresie pieczy zastępczej uwidocznione zostały w tabeli 7.

Tabela 7. Działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu w zakresie pieczy zastępczej

Dane w zakresie pieczy zastępczej	2018	2019	2020
Liczba rodzin zastępczych	297	252	260
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych	479	404	453
Rodziny zastępcze spokrewnione	207	180	181
Rodziny zastępcze niezawodowe	70	52	59
Zawodowe rodziny zastępcze	11	11	6
Pogotowia rodzinne	4	4	5
Nowo zawiązane rodziny zastępcze	21	19	20
Rodzinne Domy Dziecka	9	9	9
Przeprowadzone adopcje	15	15	16
Usamodzielnienia i kontynuacje nauki	144	107	128
Liczba mieszkańców mieszkań chronionych	21	15	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu za lata 2018, 2019, 2020.

3.1.4. Problemy związane z zapewnieniem usług i pomocy dla rodzin wskazane przez uczestników warsztatów partycypacyjnych oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze

Formuła warsztatowa zaproponowana przez zespół merytorycznych umożliwiała swobody dialog i debatę publiczną w gronie ekspertów pracujących z rodzinami i ich poszczególnymi członkami. W trakcie warsztatów partycypacyjnych eksperci reprezentujący różne instytucje i podmioty wskazali problemy społeczne w kontekście rodziny i podstaw jej funkcjonowania, jako szczególnie dolegliwe i wymagające rozwiązania. Katalog problemów został zaprezentowany zgodnie z hierarchią nasilenia problemów od najbardziej uciążliwych po problemy o najniższym nasileniu:

- negatywne oddziaływanie social mediów na dzieci i nastolatków;
- niewystarczający dostęp do specjalistów, np. psychiatrów, neurologa dziecięcego, psychiatry dziecięcego;
- erozja więzi rodzinnych powodująca problemy w obsłudze i wsparciu osób zależnych;
- wydłużony czas pracy rodziców, wpływający negatywnie na zakres i jakość kontaktów z dziećmi;
- przedłużające się postępowania sądowe w kwestii zabezpieczenia dzieci, powodujące trudności formalne w procesie zapewnienia opieki;
- niskie wynagrodzenia w sektorze publicznym;
- wielopropblemowość wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej trafiających do MOPR;
- brak motywacji do zmiany sytuacji życiowej z powodu atrakcyjności świadczeń socjalnych;
- pogłębianie się zjawiska starzenia się społeczeństwa i depopulacji;

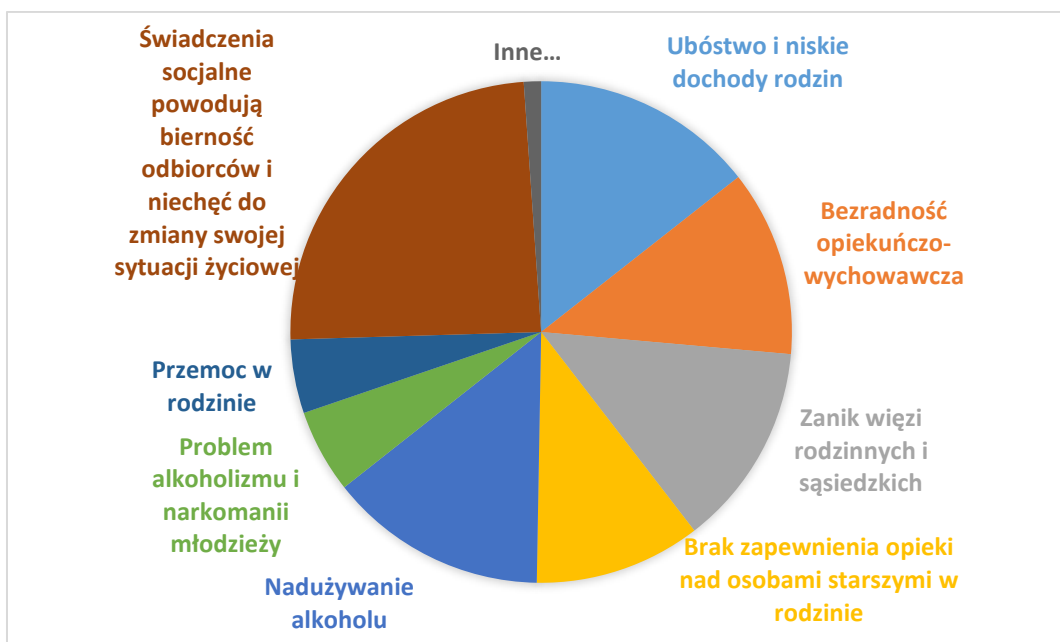
- brak świadomości rodziców, o tym, że kształtowanie wartości i wychowanie to rola rodziców a nie instytucji;
- atomizowanie się rodzin;
- niski poziom kompetencji społecznych wielu mieszkańców Zabrze wpływający na podejmowanie ról społecznych i funkcjonowanie w grupach oraz środowisku lokalnym;
- pogłębianie się zjawiska dziedziczenia biedy i syndromu bezradności, co prowadzi do wykluczenia społecznego oraz uzależniania się od pomocy społecznej;
- izolacja społeczna osób starszych i niepełnosprawnych w rodzinach;
- niski poziom korzystania z usług kulturalnych z powodu wysokich kosztów;
- konsumpcjonizm powodujący skupienie na własnych potrzebach i dążeniu do wzrostu ekonomicznego poziomu życia;
- zwiększający się poziom uzależnień od alkoholu, środków odurzających i środków zmieniających nastrój;
- ograniczone zaangażowanie rodziców w kształtowanie wzorców samodzielności, kultury osobistej i przestrzegania zasad współżycia w społeczeństwie i grupie rówieśniczej;
- wzrost liczby rodzin sądownie obligowanych do współpracy z instytucjami pomocowymi;
- problemy z leczeniem osób chorych psychicznie;
- duża liczba dzieci w pieczy zastępczej, co generuje znaczne wydatki publiczne oraz określa zakres niewydolności opiekuńczej i wychowawczej rodzin;
- brak miejsc w pieczy zastępczej dla dzieci do 10 roku życia – w szczególności w przypadku konieczności umieszczenia dziecka w sytuacji interwencji, np. nocą;
- niedobór kandydatów do pracy z trudnymi rodzinami i dziećmi, co w konsekwencji może obniżyć standardy oferowanej pomocy;
- brak ekwiwalentności między otrzymywanym wsparciem rodzin romskich a ich zachowaniami społecznymi, np. brak realizacji obowiązku szkolnego, brak aktywności na rynku pracy i inne;
- dublowanie działań, nieefektywne angażowanie środków publicznych przez powielanie zadań przez różne instytucje;
- brak efektywnej współpracy między instytucjami wspierającymi funkcjonowanie rodzin i dzieci;
- zjawisko bezdomności osób usamodzielnianych, niepełnosprawnych (przede wszystkim intelektualnie czy chorujących psychicznie);
- brak możliwości zatrudnienia w placówkach przedszkolnych psychologów, pedagogów oraz pielęgniarek;
- zbyt mała liczba godzin logopedy w placówkach edukacyjnych;
- niewystarczająca liczba terapeutów dla dzieci i młodzieży;
- ograniczony dostęp do terapii małżeńskiej;
- nasilona migracja ekonomiczna;
- rozbieżność wyposażenia w nowoczesne środki dydaktyczne (tablice multimedialne, monitory multimedialne, itp.) pomiędzy przedszkolem a szkołą;
- niechęć niektórych rodziców do integrowania dzieci w normie rozwojowej z dziećmi z niepełnosprawnością;
- zbyt uboga oferta możliwości korzystania z pomocy dla rodzin w godzinach popołudniowych, po zakończeniu pracy wielu instytucji.

Przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców miasta Zabrze w zakresie identyfikowania przez mieszkańców problemów społecznych pozwoliły na określenie wiodących problemów. Respondenci badania wskazali na następujące dysfunkcje:

Tabela 8. Problemy społeczne w obszarze rodzina i podstawy jej funkcjonowania w opinii respondentów

	% odpowiedzi	
Ubóstwo i niskie dochody rodzin	38.7%	14,40
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	32.3%	12,01
Zanik więzi rodzinnych i sąsiedzkich	35.3%	13,13
Brak zapewnienia opieki nad osobami starszymi w rodzinie	28.9%	10,74
Nadużywanie alkoholu	37.9%	14,09
Problem alkoholizmu i narkomanii młodzieży	14.5%	5,40
Przemoc w rodzinie	12.8%	4,76
Świadczenia socjalne powodują bierność odbiorców i niechęć do zmiany swojej sytuacji życiowej	65.5%	24,36
Inne...	3.0%	1,11
	268.9	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego prowadzonego wśród mieszkańców Zabrze w terminie od 13.11.2021r. do 08.12.2021r.

Rysunek 4. Identyfikacja problemów społecznych w obszarze rodziny i podstaw jej funkcjonowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych wśród mieszkańców miasta Zabrze

Objęci badaniem mieszkańcy Zabrze wskazali, że świadczenia socjalne powodują bierność odbiorców i niechęć do zmiany sytuacji życiowej (problem wskazany przez ponad 24% ankietowanych), ubóstwo i niskie dochody rodzin dotyczą znacznej części społeczeństwa (wskazane przez 14% respondentów), występuje nadużywanie alkoholu przez mieszkańców (14% wskazań). Ponadto w opinii ankietowych mieszkańców miasta Zabrze przejawiają się wśród mieszkańców niekorzystne zjawiska takie jak: bezradność opiekuńczo-wychowawcza skutkująca zaniedbaniami, zanikanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich, a także niedobory w zakresie zapewnienia opieki nad osobami starszymi w rodzinie (na te czynniki zwróciło uwagę łącznie 35% respondentów).

W badaniu ankietowym respondenci mieli możliwość wskazania sugestii pomysłów na działania, które przyczyniłyby się do rozwiązania problemów społecznych mieszkańców Zabrze w obszarze rodziny. Wśród sugestii zgłoszono następujące postulaty: rozwijanie infrastruktury pomocowej dla rodzin, odpowiadającej na problemy wychowawcze, opiekuńcze, psychiczne i społeczne mieszkańców; zwiększenie dostępności do terapii małżeńskiej, pomocy psychologicznej i psychiatrycznej (w szczególności dla dzieci); dostosowywanie ilości miejsc w żłobkach i przedszkolach adekwatnie do zmieniającej się demografii, rozwijanie pomocy sąsiedzkiej, form opieki nad seniorami oraz infrastruktury mieszkaniowej umożliwiającej start życiowy osób młodych; wzmacnianie rodzin i ich kompetencji wychowawczych poprzez rozwój wachlarza form spędzania wolnego czasu i zwiększenie dostępności do instytucji kultury i atrakcji miasta.

3.1.5. Analiza SWOT dla obszaru rodzina i podstawy jej funkcjonowania

W trakcie prowadzonych warsztatów partycypacyjnych identyfikowano kluczowe czynniki, które determinują rozwój miasta. W tym celu zastosowano analizę SWOT jako narzędzie analizy strategicznej. W zakresie tematyki funkcjonowania rodzin i pełnionych przezeń funkcji uczestnicy wskazali na elementy, wyszczególnione w poniższej tabeli.

Tabela 9. Analiza SWOT w obszarze rodzina i podstawy jej funkcjonowania

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Miasto Zabrze oferuje bogatą ofertę społeczno-kulturalną umożliwiającą aktywne spędzanie czasu przez rodziny, co przyczynia się do wzmacniania więzi i upodmiotowienia rodzin. - Komplementarna sieć instytucji działających na rzecz wsparcia rodzin i mieszkańców posiadająca profesjonalną kadrę, która realizuje szereg programów wzmacniających zdolność do prawidłowego wypełniania swoich funkcji przez rodziny. - Dobra oferta oświatowa na wszystkich poziomach kształcenia, dokonuje się intensywny rozwój szkolnictwa wyższego. - Skutecznie są pozyskiwane i efektywnie wydatkowane środki zewnętrzne, w szczególności pochodzące z UE, pozwalające na realizowanie w każdej jednostce oświatowej, budżetowej istotnych przedsięwzięć skierowanych do mieszkańców. - Dostępna jest szeroka oferta wsparcia i aktywizacji seniorów w mieście, co przyczynia się do integracji społecznej i zapewnienia ochrony dla tej grupy społecznej.	- Środki finansowe skierowane do wsparcia rodzin w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczych i wychowawczych są niewystarczające w stosunku do potrzeb. - Warunki pracy i płacy w sektorze usług społecznych są niskie, co powoduje niechęć specjalistów do podejmowania pracy w Zabrzu. - Występują deficyty w zakresie dostępu do specjalistów zajmujących się wsparciem rodziny – zwłaszcza psychiatrów. - Nie jest w pełni dostosowana infrastruktura w obiektach użyteczności publicznej powodując ograniczenia w dostępie do usług osobom z niepełnosprawnościami. - Oferta miasta w zakresie osiedleńczym jest mocno ograniczona, co utrudnia start życiowy osób młodych. - Występują niedobory w zakresie koordynacji działań w sferze pomocy rodzinie.
Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
- Możliwość aktywnego pozyskiwania środków zewnętrznych oraz ich trafne wykorzystanie przyczyni się do poprawy warunków życia rodzin i wzmocnienia potencjału kadry realizującej usługi społeczne, w tym przez podnoszenie wynagrodzeń. - Zwiększenie nakładów na wynagrodzenia dla pracowników przyczyni się do poszerzenia dostępu do specjalistów zajmujących się wsparciem rodziny oraz podnoszenia jakości realizowanego wsparcia. - Rozwój usług i form wsparcia adresowanych do rodzin, przyczyni się do efektywnego rozwiązywania problemów społecznych i dostosowania ich do zmieniających się potrzeb i problemów społecznych. - Dalsze inwestycje infrastrukturalne oraz rozwój potencjału miasta jako miejsca do mieszkania, pracy, nauki i spędzania wolnego czasu. - Rozwijanie działań prewencyjnych kierowych do wszystkich grup wiekowych oraz doskonalenie instrumentów wsparcia niezbędnych w sytuacjach problemowych. - Wzrost jakości życia mieszkańców, kreowanie rozwiązań sprzyjających integracji społecznej oraz spójności społeczeństwa.	- Niestabilne przepisy prawa powodują ograniczenia w działaniach o charakterze strategicznym i realizacyjnym. - Zmiany demograficzne (depopulacja i starzenie się społeczeństwa) przyczyniają się do spadku parametrów związanych z potencjałem rozwojowym miasta. - Utrzymujący się niedobór w dostępie do specjalistów, np. psychiatrów czy psychologów dziecięcych, może powodować niedostosowanie wsparcia do realnych potrzeb, a w konsekwencji przyczynić się do utrwalania się problemów i niweczenia udzielanej pomocy. - Utrzymujące się niedobory w zakresie środków finansowych kierowanych na realizację zadań związanych z rozwojem i wsparciem rodzin będą ograniczać zakres oferowanej pomocy i realnej możliwości poprawy funkcjonowania rodzin. - Zmiany kulturowe i obyczajowe mogą przyczyniać się do dalszego rozpadu więzi rodzinnych i spadku kapitału społecznego. - Pasywność mieszkańców w obszarach opiekuńczo-wychowawczych, społecznych i zawodowych bez interwencji odpowiednich instytucji pogłębi

• Rozwijanie infrastruktury instytucji pomocy społecznej, czyniąc ją bardziej dostępną poprzez lokalizację w poszczególnych dzielnicach i obszarach funkcjonowania miasta. • Rozwój mechanizmów współpracy podmiotów zajmujących się organizowaniem wsparcia, pomocy i opieki nad rodziną.	obszary wykluczenia społecznego, zwłaszcza w niektórych dzielnicach. • Kontynuowany pasywny system pomocy społecznej nie będzie sprzyjał kształtowaniu warunków rozwoju społecznego
---	--

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10 - 06.12.2021.

Analiza działań podejmowanych przez władze Zabrze wskazuje na dużą aktywność w zakresie realizowania programów służących wzmocnieniu rodziny w wypełnianiu jej funkcji, a także wzmacniania potencjału i aktywności mieszkańców. Należą do nich m.in.:

- Program Aktywności Lokalnej w Zabrzu Biskupicach oraz Program Aktywności Lokalnej w Zabrzu Mikulczycach;
- Program Zabrzeński Senior 65+;
- Powiatowy Program Działań Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych "Miasto Zabrze Przyjazne Osobom Niepełnosprawnym";
- Gminny Program Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii;
- Lokalny program działań w zakresie ochrony zdrowia psychicznego dla mieszkańców Miasta Zabrze na lata 2017-2027;
- Lokalny program pomocy społecznej – program osłonowy w zakresie dożywiania na terenie Miasta Zabrze na lata 2019-2023;
- Miejski Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej w latach 2018-2020;
- Program na rzecz integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych;
- Miejski Program Pomocy Rodzinie i Dziecku na Rzecz Integracji Społecznej;
- Program polityki zdrowotnej pt. Program kompleksowej terapii i rehabilitacji dzieci i młodzieży z terenu Miasta Zabrze na lata 2019-2021.

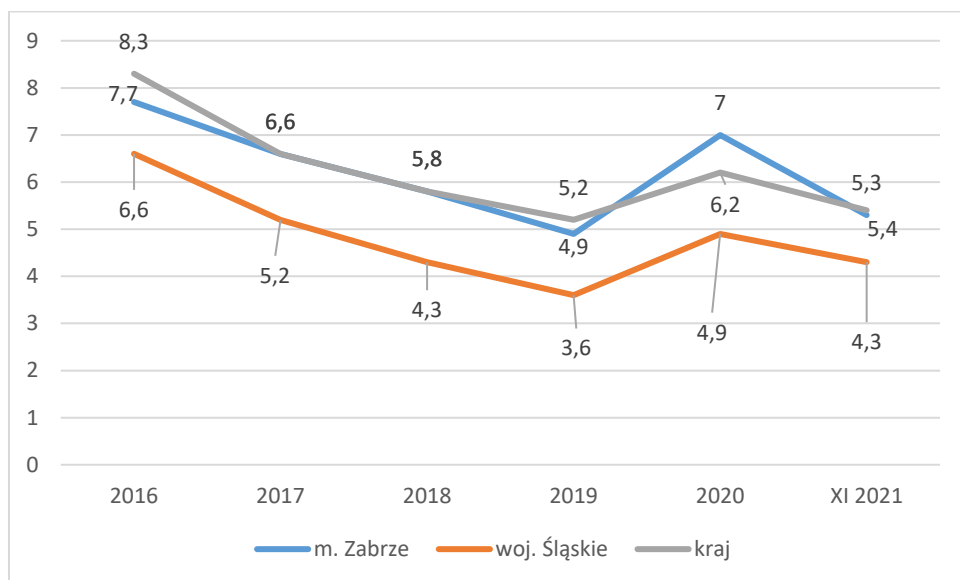
3.2. Diagnoza obszaru – Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja)

3.2.1. Charakterystyka obszaru

Sytuacja na zabrzeńskim rynku pracy wynika z występowania szeregu zjawisk społecznych i gospodarczych, które uwarunkowane są działaniami podejmowanymi przez lokalne instytucje rynku pracy oraz sytuacją gospodarczą kraju. Zagadnienia związane z problematyką bezrobocia, rynku pracy oraz edukacji stanowią jeden z kluczowych obszarów diagnozy sytuacji społecznej miasta. Za kształtowanie polityki rynku pracy, a w szczególności stosowanie instrumentów pobudzających rynek pracy i aktywizujących osoby bezrobotne, odpowiada Powiatowy Urząd Pracy w Zabrzu, Wydział

Oświaty, który poprzez sieć szkół organizuje działania oświatowe oraz Zabrzeńskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości.

Jednym z podstawowych wskaźników bezrobocia jest udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Na dzień 30 listopada 2021 roku liczba osób bezrobotnych w ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy w Zabrzu wyniosła 2 738 osób, zaś stopa bezrobocia osiągnęła pułap 5,3%. Bezrobocie w Zabrzu osiągnęło stopę równą bezrobociu w kraju oraz było o 1% wyższe niż bezrobocie na Śląsku. W porównaniu do 2020 roku, w którym z powodu pandemii nastąpił zdecydowany wzrost osób bezrobotnych, liczba zarejestrowanych zmniejszyła się o 1 019 osób. Trend, który wynika z analizy danych statystycznych pokazuje tendencję spadkową z 7,7% w 2016 roku do 5,3% w listopadzie 2021, z wyjątkiem skoku do 7% w 2020 roku. Z ogólnej liczby zarejestrowanych tylko 287 osób posiadało prawo do zasiłku (co dziesiąty).

Wykres 1. Wskaźnik procentowy bezrobocia w Zabrzu w latach 2016-2021

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zabrzu.

Interesującym punktem odniesienia mogą być dane dotyczące stopy bezrobocia w innych sąsiedzkich miastach. Do porównania zestawiono dane z miasta Zabrze, Gliwice i Bytom.

Tabela 10. Stopa bezrobocia dla Zabrza, Gliwic i Bytomia

Dane dotyczące bezrobocia	2018	2019	2020
Stopa bezrobocia w Zabrzu	5,8	4,9	6,2
Stopa bezrobocia w Gliwicach	3,1	2,3	3,2
Stopa bezrobocia w Bytomiu	9,5	8,3	10,1

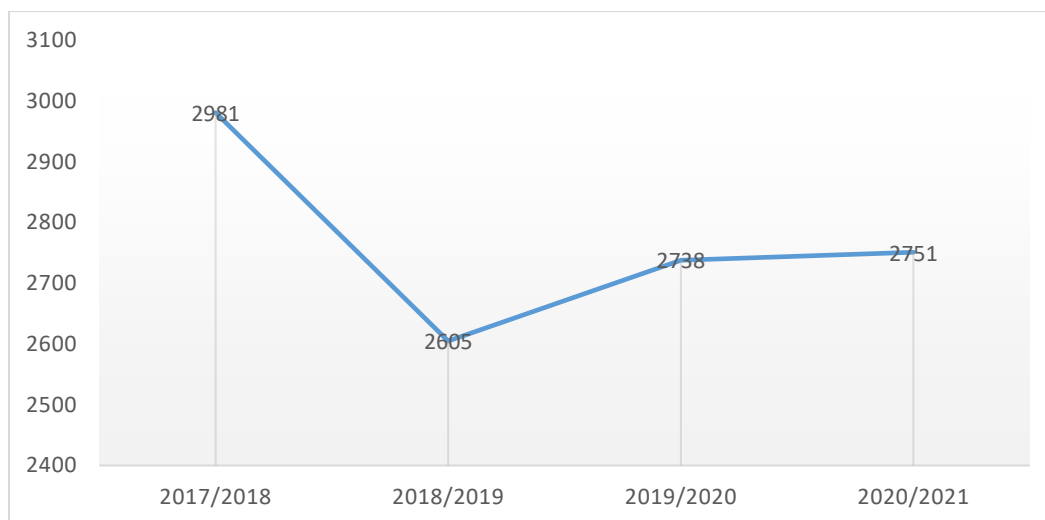
Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach.

Charakterystyczną cechą zabrzańskich bezrobotnych jest niskie wykształcenie i niskie kwalifikacje. Najwięcej osób pozostających poza rynkiem pracy nie posiada żadnych kwalifikacji. Znaczny udział grupy bezrobotnych o najniższym poziomie kwalifikacji utrzymuje się od wielu lat na wysokim poziomie (w 2021 roku to aż 47,2%, w porównaniu z 2019 – 39,6% zarejestrowanych). Poziom wykształcenia oraz posiadane kwalifikacje to jedne z najistotniejszych charakterystyk podaży pracy, gdyż warunkują szanse na podjęcie pracy, stabilność zatrudnienia. Najliczniejsza grupa bezrobotnych posiada następujące zawody: sprzedawcy sklepowi (ekspedienty), pomoce i sprzątaczkę biurowe, hotelowe i pokrewne, robotnicy wykonujący prace proste w przemyśle gdzie indziej niesklasyfikowani.

Wśród bezrobotnych mieszkańców miasta Zabrze 58,3% stanowią kobiety (1 596 osób). W skali regionu kobiety stanowią 55% bezrobotnych. Najliczniejsze grupy wśród osób bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne, powyżej 50 roku życia oraz osoby do 30 roku życia. Liczba osób długotrwale bezrobotnych zwiększyła się w 2021 roku do poziomu 52,6% ogółu bezrobotnych (w 2019 roku stanowili oni 45,4% ogółu bezrobotnych). Osoby powyżej 50 roku życia (804 osób) stanowią 29,3%, natomiast osoby młode – do 30 roku życia – 20,1% (552 osób). Mniej liczny, aczkolwiek znaczący jest udział procentowy osób z niepełnosprawnościami, które stanowią 9,6% (263 osób) ogółu bezrobotnych. W listopadzie 2021 roku w PUP w Zabrzu zarejestrowanych było 8 bezrobotnych cudzoziemców.

Edukacja jest mocno powiązana z rynkiem pracy – to w wyniku działań oświatowych przygotowywana jest przyszła kadra zasilająca zarówno sektor prywatny, jak i publiczny. Warunkiem efektywnej edukacji jest wykwalifikowana kadra oraz zróżnicowana sieć placówek oświatowych, których oferta zaspokaja potrzeby mieszkańców. W ankiecie internetowej, zrealizowanej w ramach opracowania strategii, mieszkańcy miasta wskazali największe problemy, które z ich perspektywy dotyczą obszaru edukacji.

Uzyskane dane ilościowe i jakościowe pozwalają na stwierdzenie, iż placówki edukacyjne w Zabrzu dysponują wysoko wykwalifikowaną kadrą i mają do zaproponowania swoim mieszkańcom szeroką, komplementarną i dostępną ofertę. W zabrzańskich szkołach pracuje łącznie 2 751 nauczycieli (rok szkolny 2020/21) oraz 1 010 pracowników administracyjnych/obsługi. Liczba nauczycieli spadła w roku 2018/2019, ale w kolejnym nastąpił jej wzrost i obecnie utrzymuje się na względnie stałym poziomie. W samym 2020 roku zorganizowano dla nauczycieli 3 133 formy doskonalenia zawodowego – czyli wielu nauczycieli skorzystało z więcej niż jednej formy kształcenia, w tym 74 nauczycieli miało dofinansowane studia. Większość nauczycieli, bo 1 662 (prawie 61%), ma najwyższy stopień przygotowania zawodowego, tj. nauczyciela dyplomowanego.

Wykres 2. Liczba nauczycieli na etatach

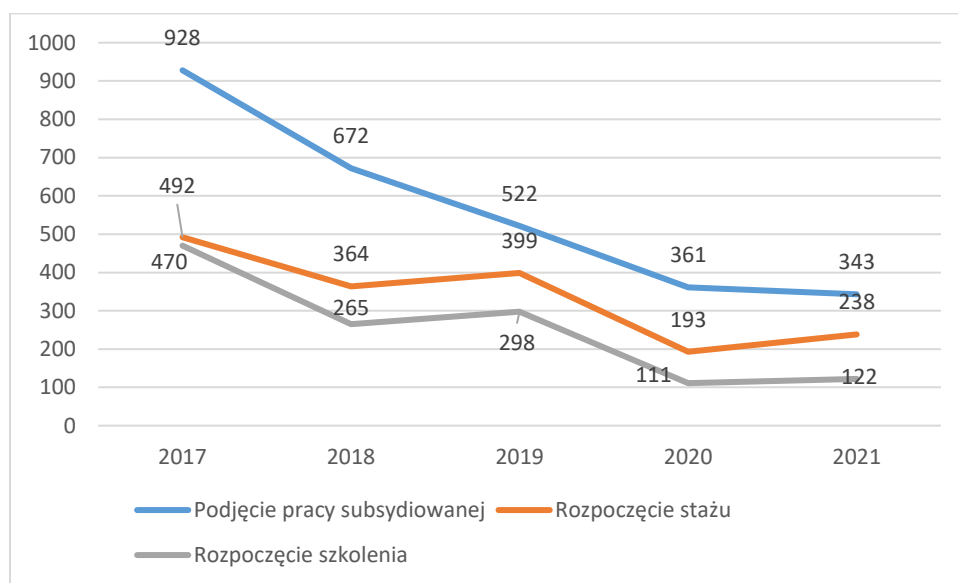
Źródło: sprawozdania Wydziału Oświaty.

3.2.2. Omówienie dotychczasowych rozwiązań i rezultatów w obszarze rynku pracy i edukacji

W strategię wpisują się wszystkie działania realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy, w tym działania wynikające z ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁹, czyli głównie realizacja usług (pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, szkolenia) i instrumentów rynku pracy (staże, prace interwencyjne, dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej czy refundacja kosztów wyposażenia stanowiska pracy), które przyczyniają się do aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i poszukujących pracy oraz spadku poziomu bezrobocia. Podstawową usługą Powiatowego Urzędu Pracy w Zabrzu jest pośrednictwo pracy rozumiane jako rozpoznawanie i zaspokajanie istniejących i potencjalnych potrzeb klientów. Są nimi zarówno pracodawcy, jak i osoby bezrobotne i poszukujące pracy. W celu dotarcia do jak największej liczby osób szukających pracy oraz jak najszybszego zrealizowania zgłoszonych ofert pracy pośrednicy pracy organizują spotkania z pracodawcami – giełdy i targi pracy. W ramach pośrednictwa pracy prowadzona jest usługa EURES, obejmująca w szczególności pośrednictwo pracy wraz z doradztwem z zakresu mobilności na rynku pracy Rzeczypospolitej Polskiej oraz państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Dla przykładu w roku 2019 pośrednicy pracy przyjęli od pracodawców 17 272 oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy przez cudzoziemców oraz wydali 146 informacji o braku możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych pracodawcy w oparciu o rejestry bezrobotnych i poszukujących pracy. W 2021 roku (do listopada) pośrednicy zarejestrowali łącznie 4 331 ofert pracy, w roku 2020 było to tylko 4 038 ofert pracy, dla porównania w 2019 było 5 619 ofert pracy. Widać więc, że dynamika liczby zgłaszanych ofert pracy na skutek pandemii wyraźnie spadła i następuje powolny powrót do wcześniejszego stanu.

⁹ Dz.U. z 2020 roku, poz. 1409.

Jedną z usług Powiatowego Urzędu Pracy w Zabrzu, która wspomaga szanse na znalezienie zatrudnienia, jest poradnictwo zawodowe. W roku 2019 z poradnictwa indywidualnego i informacji indywidualnych skorzystało 746 osób. Do podstawowych instrumentów rynku pracy stosowanych przez instytucje rynku pracy, służących przeciwdziałaniu bezrobociu, należą szkolenia. Szkolenia organizowane są w trybie indywidualnym, na podstawie oświadczenia pracodawcy o zamiarze zatrudnienia, oraz grupowym, gdzie kierunki szkoleń określone są przez Powiatowy Urząd Pracy na podstawie analizy ofert pracy oraz zgłoszeń. Ponadto osoby poniżej 30 roku życia mogą skorzystać z bonów szkoleniowych. Liczba bezrobotnych skierowanych na szkolenia w 2021 roku wynosiła 122, rok 2020 był pod tym względem rekordowo niski – tylko 111 osób bezrobotnych skierowanych na szkolenia, natomiast w 2017 było ponad 4 razy więcej osób kierowanych do tego instrumentu.

Wykres 3. Instrumenty rynku pracy

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zabrzu.

Wyraźna tendencja spadkowa, pogłębiona dodatkowo przez pandemię, obserwowana jest także przy stosowaniu innych instrumentów rynku pracy, takich jak subsydiowane zatrudnienie czy staże. Do listopada 2021 roku skierowano 238 osób do podjęcia stażu (jest to dwukrotny spadek w stosunku do roku 2017). Trzykrotny spadek obserwujemy przy takich instrumentach, jak subsydiowane zatrudnienie: z 928 osób w 2017 do 343 osób w 2021 roku. W ramach subsydiowanego zatrudnienia Powiatowy Urząd Pracy organizuje między innymi roboty publiczne i prace interwencyjne.

W roku 2021 realizowano, tak jak i w latach poprzednich, prace społecznie-użyteczne. Organizatorem prac jest Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, przy współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy. Prace wykonywane są w jednostkach organizacyjnych miasta, placówkach oświatowo-wychowawczych, NGO – ogółem w 2021 roku skierowano do tych prac 80 osób, w 2017 - 140 osób. Rokrocznie obserwujemy spadek ilości organizowanych prac. Do prac tych kierowane są osoby

długotrwale bezrobotne bez prawa do zasiłku, zarejestrowane, będące klientami Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie.

Wspieranie działalności gospodarczej to najdroższy, ale również najbardziej efektywny sposób aktywizacji osób bezrobotnych. W 2019 roku 129 osób otrzymało wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej ze środków Funduszu Pracy, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Firmy z sektora MŚP korzystały z możliwości refundacji kosztów utworzenia stanowisk pracy – w 2019 roku w ramach posiadanych środków PUP w Zabrzu zawarł 56 umów i dokonał refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia 61 stanowisk pracy.

Uzupełnieniem działań Powiatowego Urzędu Pracy jest reintegracja społeczna i zawodowa prowadzona przez przedsiębiorstwa społeczne, których na terenie Zabrza zarejestrowanych jest 7. Zabrze objęte jest działaniem Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregionu Centralnego Południowego prowadzonego przez Fundację Rozwoju Ekonomii Społecznej w Tychach i Centrum Społecznego Rozwoju w Mikołowie. Głównym celem jego działań jest podniesienie potencjału sektora ekonomii społecznej oraz zwiększenie szans na zatrudnienie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez stworzenie dla nich stabilnych miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej. W strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie od 2008 roku działa także Klub Integracji Społecznej. Od listopada 2020 uruchomione zostało Centrum Integracji Społecznej w Zabrzu, które jest partnerskim projektem Stowarzyszenia MOST, Miasta Zabrza oraz Forum Organizacji Pozarządowych Działających na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Chorych i Ich Rodzin pod nazwą „RAZEM”. Jego zadaniem jest realizacja zatrudnienia socjalnego oraz reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. CIS obejmuje wsparciem 40 osób, mieszkańców Zabrza w oparciu o Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego realizowanego w dwóch grupach: remontowo-budowlano-porządkowej i opiekuńczo-administracyjnej. Na terenie Zabrza reintegracją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych zajmuje się Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja-Dzieci”, który prowadzi między innymi zakład krawiecki. Podmiotem, który podjął się trudnego zadania związanego z adaptacją zawodową i resocjalizacją więźniów na terenie Zabrza jest Fundacja POMOST, która statutowo zajmuje się tą specyficzną i trudną działalnością od 2012.

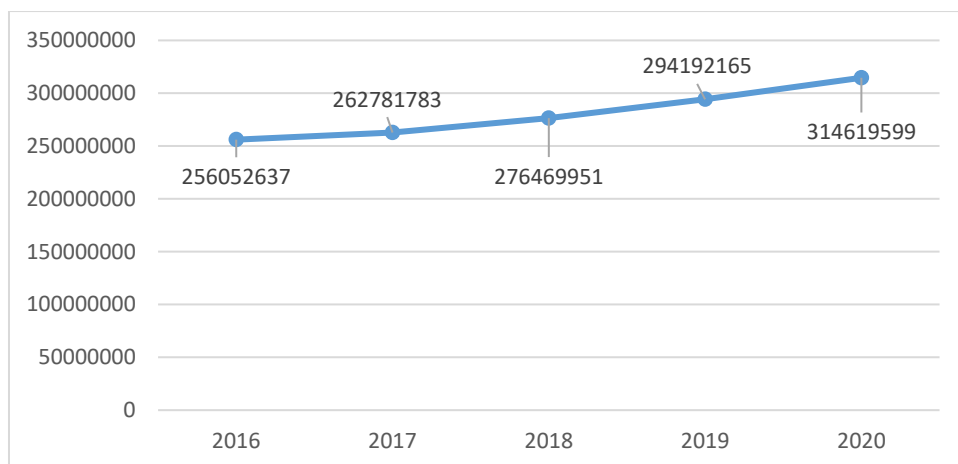
W Zabrzu działają liczne placówki oświatowe i edukacyjne na każdym poziomie kształcenia. Na terenie miasta w 2020 roku funkcjonowało 37 przedszkoli, 4 oddziały przedszkolne w szkołach, 37 szkół podstawowych i 39 szkół ponadpodstawowych, w których uczyło się łącznie 4 942 przedszkolaków, 11 062 uczniów szkół podstawowych i 5 486 uczniów szkół ponadpodstawowych. Najmniej uczniów, bo tylko 13,6%, kształci się w szkołach branżowych. W 2020 roku szkoły branżowe opuściło 256 absolwentów 10 zawodów, w 2019 było to 379 absolwentów w 16 zawodach. Można więc wyciągnąć wniosek, że szkoły branżowe cechuje w dalszym ciągu spadek popularności i w obecnej sytuacji na rynku pracy istnieje potrzeba szczególnej promocji kształcenia zawodowego. W Zabrzu działają także uczelnie wyższe, między innymi Wydział Nauk Medycznych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Wydział Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej, Wydział Zamiejscowy Wyższej Szkoły im. Bogdana Jańskiego w Zabrzu, Wydział Nauk Medycznych Wyższej Szkoły Technicznej. Szczegółowe dane na temat liczby uczniów i placówek przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Liczba uczniów i placówek oświatowych w Zabrzu w latach 2018-2021

Nazwa placówki	Liczba jednostek 2018/2019	Liczba uczniów 2018/2019	Liczba jednostek 2019/2020	Liczba uczniów 2019/2020	Liczba jednostek 2020/2021	Liczba uczniów 2020/2021
Przedszkola	38	4822	38	4822	37	4792
Oddziały przedszkolne w szkołach	4	119	4	133	4	150
Szkoły podstawowe	42	11134	42	11070	41	11062
Szkoły ponadpodstawowe	39	5533	39	5491	36	5486
w tym:	-	-	-	-	-	-
Licea	-	-	15	2503	15	2472
Technika	-	-	8	2266	8	2265
szkoły branżowe I stopnia	-	-	8	713	8	746
szkoły branżowe II stopnia	-	-	0	0	1	0
Szkoły policealne	-	-	7	6	3	3
Szkoły specjalne	-	-	1	2	1	0
Placówki oświatowe	5	2417	7	2457	7	2412

Źródło: sprawozdania Wydziału Oświaty.

Kształcenie specjalne uczniów o szczególnych potrzebach edukacyjnych obejmowało 955 osób, z czego najczęstszą grupą uczniów byli uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (254 osób) oraz uczniowie z lekkim upośledzeniem intelektualnym (198 osób). Liczba dzieci ze diagnozowanymi zaburzeniami ze spektrum autyzmu rośnie najszybciej – wzrost o 51% na przełomie 3 ostatnich lat. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Zabrzu wydała w roku szkolnym 2019/2020 875 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, ale już do czerwca 2021 roku wydała 945 orzeczeń. Z roku na rok rośnie także liczba dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju: w 2016/2017 było to 128 dzieci, w 2019/2020 już 224 – wzrost o 75% w ciągu 4 lat. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna posiada szeroką ofertę zajęć grupowych oraz indywidualnych adresowanych do uczniów, rodziców i nauczycieli. Prowadzi warsztaty, realizuje różnego rodzaju programy, służy pomocą w zakresie psychoterapii indywidualnej oraz rodzinnej oraz otacza uczniów wsparciem w ramach preorientacji zawodowej.

Wykres 4. Budżet na działania oświatowe w latach 2016-2020

Źródło: sprawozdania Wydziału Oświaty.

Na działalność oświatową w 2020 roku przeznaczono budżet w wysokości 314 619 599 zł, co stanowi wzrost o 22% w ciągu 5 ostatnich lat. Miasto finansuje około 40% tego budżetu, reszta pochodzi z subwencji oświatowej i środków zewnętrznych. Na terenie Zabrza organizowane są ponadto cykliczne Targi Edukacyjne „e-Szkolne prezentacje” oraz wiele projektów finansowanych ze środków unijnych, np. „Zawód jutra” w ramach środków POKL, wymiany uczniów i nauczycieli w ramach programu Erasmus +, programów rządowych, np. „Za życiem”, czy Aktywna Tablica.

3.2.3. Problemy związane z rynkiem pracy i edukacją wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrza

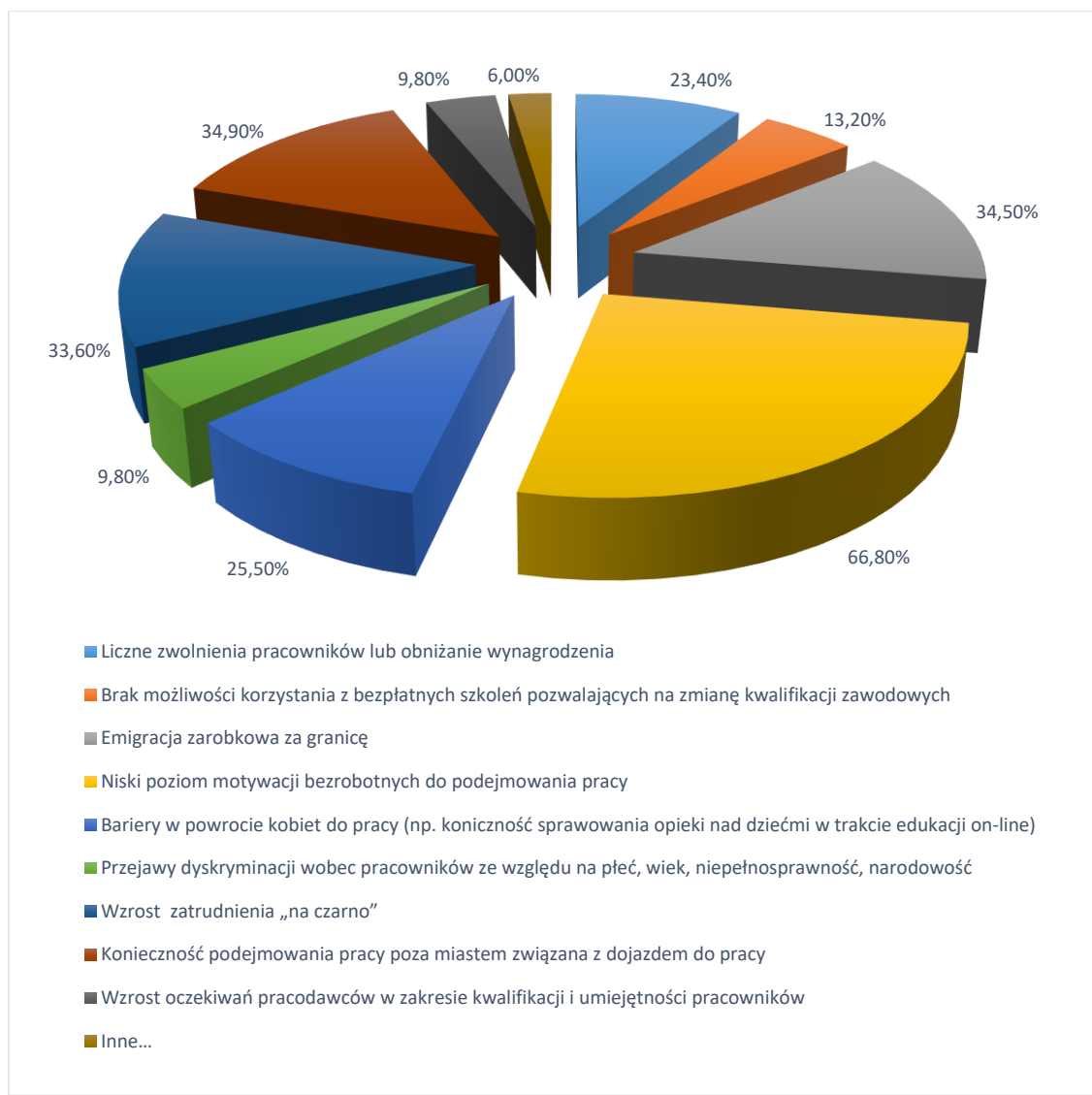
W trakcie warsztatów zrealizowanych z ekspertami kluczowych instytucji działających w Zabrzu w obszarze rynku pracy i edukacji tzw. latarnicy (kluczowi interesariusze) wskazali problemy oraz określili ich istotność dla jakości życia. Najbardziej istotne wyłonione problemy to:

- Aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych, młodzieży, osób 50+, osób z niepełnosprawnościami.
- Niskie kwalifikacje osób pozostających bez pracy.
- Oferty pracy z niskim wynagrodzeniem.
- Szara strefa – obawa przed zatrudnieniem w związku z zadłużeniem.
- Niepodejmowanie pracy przez absolwentów szkół branżowych zgodnych z wykształceniem.
- Niedostosowanie ofert pracy do osób z niepełnosprawnościami.
- Luka kompetencyjna między potrzebami rynku pracy a osobami poszukującymi pracy.
- Migracja osób w wieku produkcyjnym.
- Starzejąca się kadra kształcąca zawodowo.
- Niechęć podjęcia pracy z powodu ryzyka utraty świadczeń socjalnych.
- Brak strategii „zatrzymania” ludzi młodych w mieście.
- Większość ofert pracy z niskimi kwalifikacjami są realizowane przy udziale cudzoziemców.

- Starzejące się społeczeństwo (spadek liczby osób w wieku produkcyjnym).
- Brak ścieżki kształcenia zawodowego dla uczniów z niepełnosprawnościami (w tym kształcenie policealne).
- Brak kandydatów do szkół branżowych.
- Niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców.
- Niewystarczająca atrakcyjność kierunków kształcenia zawodowego w szkołach branżowych.
- Niewystarczające kwalifikacje absolwentów szkół kształcących zawodowo (według pracodawców).
- Niska aktywność szkolnych doradców zawodowych w realizacji celów. Niewystarczające przygotowanie uczniów przez szkolnych doradców zawodowych do świadomego planowania kariery, rozwijania kompetencji decydujących o sukcesie na rynku pracy.
- Mała atrakcyjność miejsc pracy w porównaniu z innymi miastami metropolii.
- Uzależnienie założenia działalności gospodarczej od otrzymania pomocy publicznej (dotacja, wsparcie pomostowe).
- Obawa przed samozatrudnieniem oraz niska wiedza o prowadzeniu działalności gospodarczej.
- Niewystarczające kompetencje cyfrowe społeczeństwa.
- Baza kształcenia zawodowego nie zawsze odpowiada rzeczywistym warunkom pracy.
- Niewystarczająca ilość partnerstw lokalnych (szkoła-urząd-pracodawca).
- Niewystarczające wsparcie kształcenia ustawicznego osób pracujących.

Kluczowi eksperci podczas warsztatów wskazali w głównej mierze na problemy związane z aktywizacją najtrudniejszych grup, tj. osób długotrwale bezrobotnych, młodzieży, osób 50+, osób z niepełnosprawnościami, osób o niskich kwalifikacjach. Zwrócili także uwagę, że na rynku dominują oferty pracy z niskim wynagrodzeniem i wciąż występuje szara strefa, głównie z obawy przed zatrudnieniem oraz w związku z zadłużeniem. Istotne są także problemy niedostosowania ofert pracy do osób z niepełnosprawnościami, migracja osób w wieku produkcyjnym oraz występująca luka kompetencyjna między potrzebami rynku pracy a osobami poszukującymi pracy. W obszarze edukacji zwrócili uwagę na starzejącą się kadrę kształcącą zawodowo oraz brak strategii „zatrzymania” ludzi młodych w mieście.

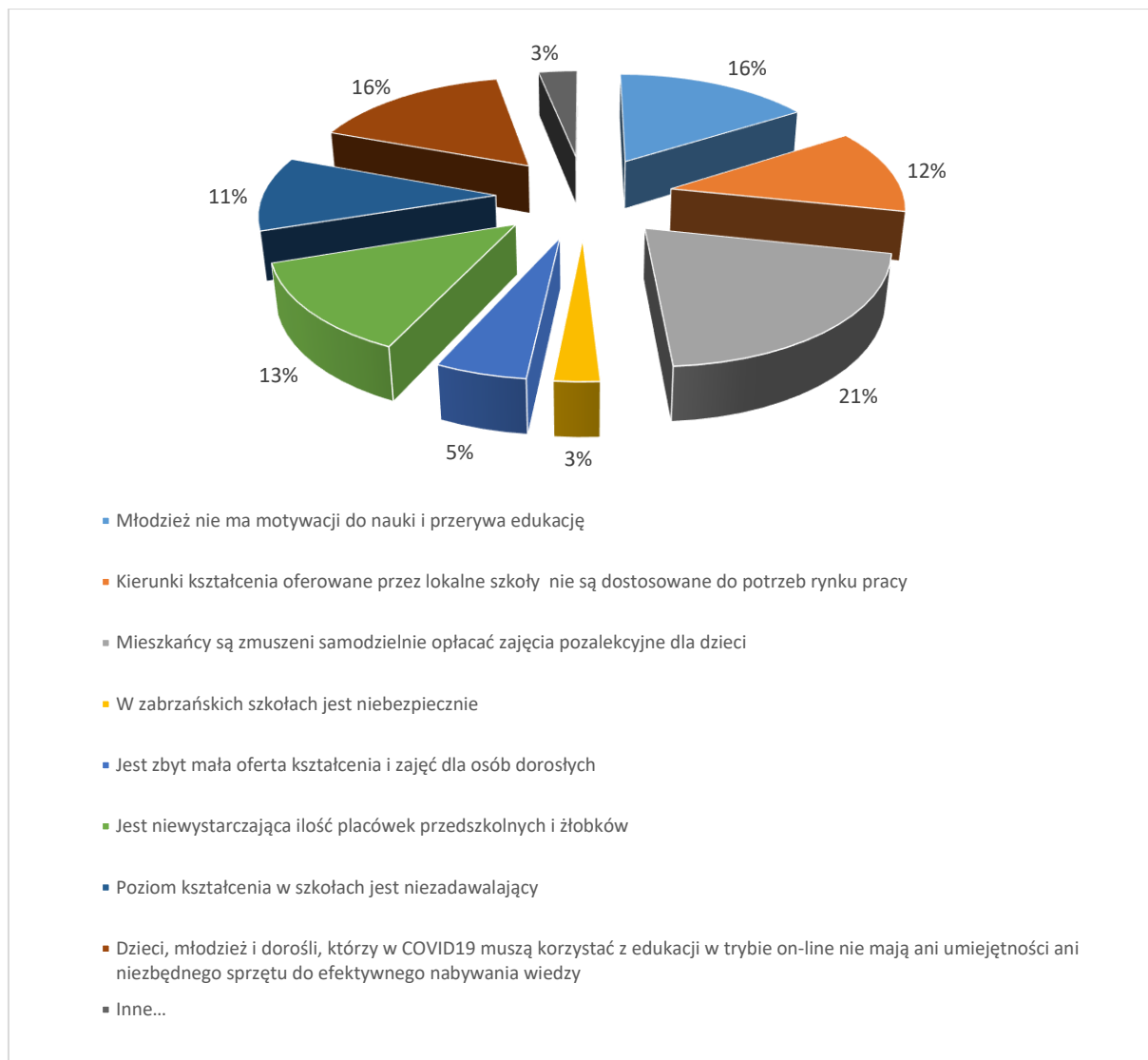
Problemy w obszarze rynku pracy z perspektywy mieszkańców przedstawia poniższy wykres. Opinie te zostały zbadane w ankiecie internetowej przeprowadzonej przez zespół opracowujący strategię.

Wykres 5. Identyfikacja problemów rynku pracy z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety

Źródło: badania własne.

Najwięcej bo 2/3 respondentów wskazało, że największym problemem na rynku pracy jest niska motywacja osób bezrobotnych do podejmowania zatrudnienia. Co trzeci respondent jako największy problem wskazuje wzrost zatrudnienia „na czarno”, emigrację zarobkową oraz konieczność podejmowania pracy poza miastem. Najmniej ankietowanych, bo tylko 10%, uważa, że największym problemem jest wzrost oczekiwań pracodawców w zakresie kwalifikacji i umiejętności pracowników.

Wykres 6. Identyfikacja problemów edukacji z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety

Źródło: badania własne.

Największym problemem dla rodziców są wysokie koszty zajęć pozalekcyjnych – co drugi respondent wskazał w badaniach to zagadnienie. Prawie 40% ankietowanych wskazało na problem pandemii, przez który spadła efektywność nauczania, gdyż wiele rodzin boryka się z problemami sprzętowymi i brakiem odpowiednich umiejętności. Dla 39% respondentów największym problemem jest brak motywacji do nauki i wypadanie młodzieży z systemu edukacji. Istotnymi problemami wskazanymi przez co trzeciego respondenta są także: niewystarczająca ilość przedszkoli i żłobków oraz niedopasowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Najmniej ankietowanych, bo tylko 6%, uważa, że w zabrzańskich szkołach jest niebezpiecznie. W wypowiedziach otwartych mieszkańcy Zabrze najczęściej wskazywali na problem bezrobocia. Z jednej strony zwrócili uwagę na potrzebę mobilizowania mieszkańców, zwłaszcza tych, którzy korzystają z zasiłków, aby podjęli zatrudnienie, nawet przymuszenie osób bezrobotnych do podjęcia pracy poprzez ograniczenie świadczeń socjalnych dla tych, którzy mogą pracować, z drugiej strony na konieczność wsparcia wszelkich inwestycji dających

zatrudnienie mieszkańców. Kolejna najczęściej wskazywana przez mieszkańców Zabrze potrzeba dotyczyła większej inwestycji w dzieci i młodzież, zarówno poprzez wsparcie finansowe szkół w zakresie dodatkowych zajęć dla uczniów, zwiększenie miejsc w żłobkach, świetlicach i przedszkolach, jak i kształcenie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców od najmłodszych lat.

3.2.4. Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza SWOT

W trakcie prowadzonych warsztatów partycypacyjnych zastosowano analizę SWOT jako narzędzie analizy strategicznej. W zakresie obszaru rynek pracy, w tym edukacja, uczestnicy wskazali na silne i słabe strony miasta oraz szanse i zagrożenia w tym obszarze, wyszczególnione w poniższej tabeli.

Tabela 12. Analiza SWOT dla obszaru rynek pracy i edukacja

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Efektywne korzystanie ze środków UE na cele edukacyjne i instrumenty rynku pracy. - Wspomaganie działalności oświatowej poprzez rozwój zajęć pozalekcyjnych. - Dobra kadra pedagogiczna otwarta na podnoszenie kwalifikacji oraz zmodernizowana baza dydaktyczna. - Unikalna oferta turystyczna zbudowana w oparciu o obiekty przemysłowe. - Aktywna polityka wsparcia sektora gospodarczego realizowana przez Miasto Zabrze (Zabrzeńskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości, Biuro ds. Inwestorów). - Ośrodki badawcze, uczelnie wyższe, ośrodki medyczne stanowiące potencjał dla transferu technologii.	- Niewystarczające dostosowanie usług rynku pracy do osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (m. In. osoby z niepełnosprawnością, NEET, osoby korzystające z MOPS). - Niewystarczająco zindywidualizowane doradztwo zawodowe w szkołach. Mała liczba godzin pomocy psychologiczno-pedagogicznej. - Brak firm symulacyjnych i spółdzielni uczniowskich oraz oferty aktywizacji dla uczniów z niepełnosprawnościami. - Brak inkubatora biznesu. - Niewystarczające wsparcie dla tworzenia przedsiębiorstw społecznych oraz miejsc pracy dla osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (miedzy innymi osób z niepełnosprawnościami). - Przeciążenia komunikacyjne zwłaszcza w godzinach szczytu szczególnie na trasie północ – południe. - Brak wystarczającej oferty edukacyjnej dla uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
• Budowanie partnerstw i tworzenie wspólnych przedsięwzięć włączających podmioty edukacyjne, NGO i przedsiębiorców. • Dobre możliwości praktycznego przygotowania młodych osób do wejścia na rynek pracy we współpracy z pracodawcami i ośrodkami edukacyjnymi. • Lepsze przygotowanie praktyczne młodych osób do wejścia na rynek pracy we współpracy z pracodawcami i ośrodkami edukacyjnymi. • Rozwój innowacyjności, turystyki przemysłowej i usług medycznych. • Rozwój podmiotów ekonomii społecznej i outsourcing usług publicznych. • Wolne i uzbrojone tereny inwestycyjne – budowanie przez samorząd współpracy z inwestorami.	• Mała atrakcyjność ofert pracy w stosunku do oferowanych świadczeń socjalnych. • Zachwiany system wartości wychowawczych. • Migracja zarobkowa do miast ościennych oraz państw UE wynikająca z konkurencji na lokalnym i globalnym rynku pracy. • Słabnące postawy przedsiębiorcze wśród młodych osób. • Rosnące koszty zatrudnienia pracowników i prowadzenia działalności gospodarczej oraz zmieniające się przepisy.

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10 - 06.12.2021.

Z analizy ilościowej czynników występujących w SWOT w obszarze rynku pracy i edukacji wynika, że gmina Zabrze posiada więcej słabych stron niż mocnych, ale jednocześnie ma spory potencjał na poprawę swojej sytuacji (więcej szans niż zagrożeń). Cele strategiczne i operacyjne powinny być ukierunkowane na minimalizowanie występujących słabości poprzez wykorzystywanie okazji pochodzących z zewnątrz. W Zabrzu wdrażane są programy przyczyniające się do niwelowania słabych stron i wykorzystywania szans. Są to:

- Program na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej;
- Strategia edukacji miasta Zabrze na lata 2011-2021;
- Program wspierania edukacji uzdolnionych dzieci i młodzieży pobierających naukę na terenie miasta Zabrze;
- Lokalny plan rozwoju przedsiębiorczości dla miasta Zabrze na lata 2016-2020;
- Program pomocy bezrobotnym i pracodawcom;
- Program aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, finansowany ze środków PRFON.

Programy te przyczyniają się do łagodzenia skutków problemów gospodarczych związanych z pandemią COVID-19, aktywizują osoby bezrobotne i niepełnosprawne, wspierają powstawanie nowych firm oraz poszerzają ofertę edukacyjną szkół.

3.3. Diagnoza obszaru – Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)

3.3.1. Charakterystyka obszaru

Zapewnienie dobrego zdrowia, niezbędnego do realizacji ról społecznych jest jednym z najtrudniejszych wyzwań stojących przed państwem. Takie samo stwierdzenie można także odnieść do zadań stosujących przed podmiotami samorządowymi, w tym władz miasta Zabrze. Oczywistym jest, że oczekiwania społeczne dotyczące podnoszenia jakości działania podmiotów leczniczych i dostępności do świadczeń z zakresu ochrony zdrowia zgłaszane przez społeczność lokalną są bardzo duże, a formalne możliwości wynikające z litery prawa i środków finansowych możliwych do inwestowania w ten obszar – na poziomie działania samorządu terytorialnego – raczej niewielkie. Podkreślić jednak należy, że unijna logika systemowa, wynikająca z dynamicznych zmian demograficznych, tworzy szerokie pole dla zwiększania działań samorządu w tych aktywnościach, które są nakierowane na tworzenie warunków do zdrowego starzenia się. Starzenie się ludności jest jednym z najpoważniejszych wyzwań stojących obecnie przed Europą. Zgodnie z najnowszymi przewidywaniami w ciągu najbliższych 50 lat liczba Europejczyków, którzy ukończyli 65 rok życia, wzrośnie prawie dwukrotnie – z 87 mln w 2010 roku do 148 mln w 2060 roku¹⁰. Tendencja ta stanowi wyzwanie dla władz publicznych, decydentów, przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych, szczególnie w obecnym – covidowym – okresie niekontrolowanego wzrostu obciążenia budżetów publicznych, stałego ograniczania liczby pracowników służby zdrowia i sektora pomocy społecznej oraz rosnącego zapotrzebowania ze strony osób starszych na produkty i usługi w zakresie opieki leczniczej oraz tworzenia systemów wsparcia ich możliwości godnego funkcjonowania w środowisku bytowym¹¹.

Analiza struktury demograficznej miasta Zabrze wskazuje na akcelerację procesów starzenia się, charakteryzujących się niską rozrodznością i stałym wzrostem średniego parametru trwania życia, jako konsekwencji zmian w zakresie ochrony zdrowia i rozwoju społeczno-gospodarczego. Nie da się zaprzeczyć, że ujawniona tendencja prowadzi do szeregu częściowo powiązanych ze sobą wyzwań społecznych na nadchodzące lata, którym decydenci polityczni muszą sprostać za pomocą synergicznych strategii projektowanych nie tylko na poziomie europejskim czy krajowym, ale również na poziomie jednostek samorządu terytorialnego. Nowe rozwiązania w zakresie kształtowania jednostkowego zdrowia, dla władz samorządowych, które stają przed koniecznością – przy ograniczonych środkach finansowych i prawnych – tworzenia efektywnych rozwiązań pozwalających na zapewnienie podstawowej i długoterminowej opieki zdrowotnej i pielęgnacyjnej, jednoznacznie dowartościowują kreowanie działań wyprzedzających w miejsce naprawczych i poszukiwanie innowacyjnych sposobów dostarczania świadczeń. Konsekwencje starzenia się ludności obejmują całościowe funkcjonowanie społeczeństwa, w tym także takie sfery społeczne jak rynek pracy, zabezpieczenie społeczne, bezpieczeństwo publiczne, zagospodarowanie czasu wolnego,

¹⁰ European Commission: *Report on the Impact of Demographic Change*, Brussels 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/demography_report_2020_n.pdf.

¹¹ S. Golinowska, M. Tambor: *O łączeniu spraw zdrowotnych i społecznych w przebiegu życia*, PWN, Warszawa 2018.

mieszkalnictwo, sport, kultura i rekreacja. Poszukiwanie możliwości efektywnej poprawy zdrowia, przy widocznych ograniczeniach budżetowych przeznaczonych na sektor leczniczy, spowodował wzrost zainteresowania podejmowaniem aktywności mieszczących się w szerokim obszarze tzw. strategii zdrowego starzenia. Strategia zdrowego starzenia się akcentuje potrzebę zmiany polityki zdrowotnej na każdym poziomie jej stanowienia i realizowania – bardziej w kierunku zdrowia publicznego niż opieki zdrowotnej (leczenia), przyjmując, że większa troska o zdrowie społeczeństwa prowadzić będzie do uniknięcia wielu najbardziej uciążliwych chorób i poprawy jakości życia w okresie biologicznego starzenia się ludzkiego organizmu. Rdzeniem współczesnego zdrowia publicznego są promocja zdrowia i prewencja, których główne elementy składowe zostały zdefiniowane w Ottawskiej Karcie Promocji Zdrowia¹², zwaną w skrócie Kartą Ottawską. Stwierdza się w niej, że celem promocji zdrowia jest umożliwienie ludziom zwiększenia zdolności do kontrolowania swojego zdrowia i jego poprawy, a na podmioty publiczne nakłada się obowiązek wskazywania i wspierania działań, które umożliwiają kontrolowanie, utrzymywanie i poprawianie indywidualnego zdrowia. Aby to zadanie realizować muszą dostarczać informacje, by tworzyć wiedzę o tym, co – i dlaczego – sprzyja zdrowiu, doradzać, motywować oraz wspomagać przy nabywaniu umiejętności zastosowania tej wiedzy w codziennym życiu, a także udzielać wsparcia przy podejmowaniu odnośnych działań oraz oddziaływaniu na innych (w tym na polityków i media), aby czynili podobnie. Ujawniona potrzeba holistycznego spojrzenia na to w jaki sposób wspomagać człowieka w przebiegu jego życia, aby zdrowo się starzał, została rozwinięta między innymi w takich dokumentach i programach, jak: „*Strategy and action plan for healthy ageing in Europe 2012-2020*”¹³ i „*Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health 2016-2030*”¹⁴ oraz ustanowieniu okresu 2020-2030 dekadą starzenia się w zdrowiu „*Decade of Healthy Ageing*”¹⁵.

Starzenie się w zdrowiu zostało zdefiniowane jako zapewnienie optymalnego korzystania z możliwości utrzymania zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego, pozwalające na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym – bez dyskryminacji – oraz prowadzenie życia niezależnego i w dobrej jakości. Priorytetowymi działaniami interwencji strategii na rzecz starzenia się w zdrowiu stały się wytyczne dla działalności władz krajowych i samorządowych dowartościowujące (1) promocję aktywności fizycznej osób starszych na każdym etapie ich życia, (2) prewencję upadków, (3) upowszechnienie szczepień przeciwko zakażeniom powodującym choroby infekcyjne, na które podatne są osoby w starszym wieku, (4) wsparcie publiczne usług opieki nieformalnej na rzecz niesamodzielnych osób starszych w ramach opieki domowej, (5) wzmacnianie kompetencji geriatrycznych i gerontologicznych w sektorze ochrony zdrowia. Dla interwencji priorytetowych wskazano ponadto tzw. interwencje prewencyjne, jako: (1) przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu i izolacji osób starszych (2) przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych, (3) wypracowanie standardów jakości opieki zdrowotnej i długoterminowej nad osobami starszymi, szczególnie w najtrudniejszych przypadkach, demencji i sytuacji paliatywnych¹⁶. Wskazane obszary zadaniowe podkreślają konieczność uwzględnienia różnych poziomów charakteryzujących aktywne starzenie się, które należy ujmować w sposób całościowy jako potrójny powiązany wysiłek na poziomie

¹² <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>.

¹³ <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/publications/2012/strategy-and-action-plan-for-healthy-ageing-in-europe,-20122020>.

¹⁴ <https://www.who.int/publications/i/item/9789241513500>.

¹⁵ <http://www.healthyageing.eu/?q=project/decade-healthy-ageing-2020-2030>.

¹⁶ WHO, <https://www.who.int/ageing/healthy-ageing/en/>.

indywidualnym, organizacyjnym i społecznym. To nowe spojrzenie na zadania władz samorządowych w obszarze zdrowia i zdrowego starzenia się przyniesie korzyści wszystkim zainteresowanym stronom, ale tylko wtedy, gdy zaakceptujemy wezwanie do zmiany paradygmatu leżącego u jego podstaw: od obrazu starszego wieku jako pasywnej fazy życia, charakteryzującej się głównie potrzebami opieki i marginalizacją społeczną, do wizji starszych jednostek jako aktorów własnej przyszłości i jako strategicznych zasobów dla całego społeczeństwa¹⁷. Odzwierciedla się to między innymi w potrzebie rozważenia jak najlepiej uznać i zintegrować wkład, jaki starsi obywatele i członkowie rodzin już wnoszą lub mogą wnieść, np. w postaci nieformalnej pomocy lub wolontariatu w różnych dziedzinach życia (społecznych, kulturalnych, sportowych, itp.). Istotnym aspektem jest zdolność do samodzielnego życia w starszym wieku, nie tylko w zakresie warunków mieszkaniowych, ale skorelowane z wykształceniem, umiejętnością korzystania z Internetu oraz zdrowiem (fizycznym i psychicznym), często rozwijanym na wcześniejszych etapach życia. Oznacza to, że promowanie idei zdrowego starzenia jako praktyki funkcjonowania władz lokalnych będzie miało pozytywny wpływ na zmniejszenie wydatków publicznych na usługi i produkty zdrowotne oraz na ogólny wzrost średniej długości życia w zdrowiu. Z drugiej strony, zły stan zdrowia może stanowić barierę dla aktywności osób starszych, co sugeruje, że należy poświęcić szczególne wysiłki polityczne na stworzenie warunków dla aktywności osób starszych o złym stanie zdrowia. Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony pracy i środowiska miejskiego, w tym dostępu do dóbr kultury oraz infrastruktury sportowej i rekreacyjnej jest również warunkiem wstępnym aktywności i niezależności w starszym wieku. Warunkiem wstępnym są także wystarczające dochody, które pozwalają osobom starszym na godne życie, podobnie jak dostęp do możliwości kształcenia. W nowy, dowartościowujący zaangażowanie wszystkich graczy – poprzez tworzenie ekosystemu wsparcia, w którym znaczące role pełni orkiestracja i efektywne zarządzanie sieciami współpracy – rodzina i społeczność lokalna stają się kluczowymi podmiotami.

3.3.2. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura) identyfikowanych w mieście Zabrze

Jednym z ważnych warunków tworzenia podstaw dla zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie dostępu do usług zdrowotnych. Mimo, że główne zadania w tym względzie przewidziane są dla państwa, jednostki samorządu terytorialnego działają na rzecz zapewnienia powszechności dostępu do profilaktyki i świadczeń zdrowotnych oraz podnoszenia jakości usług medycznych z zachowaniem równych praw dla wszystkich, przyczyniając się do zwiększenia bezpieczeństwa zdrowotnego i poprawy warunków życia w regionie.

Miasto Zabrze, tak samo jak cały obszar województwa śląskiego, w zakresie ochrony zdrowia boryka się z wieloma problemami, które wynikają ze specyfiki historycznego rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym dynamicznej urbanizacji oraz rozwoju przemysłu, w szczególności przemysłu ciężkiego związanego z wydobywaniem kopalin i ich przetwarzaniem. Profil gospodarczy regionu zdecydował o kumulacji negatywnie wpływających na stan zdrowia czynników środowiskowych.

¹⁷ A. Agger & E. Sørensen: *Managing collaborative innovation in public bureaucracies*, "Planning Theory" 2018, 17(1).

Stwierdzenie to potwierdzają wyniki badań¹⁸, które dowodzą, że śląskie jest jednym z trzech (obok łódzkiego i mazowieckiego) województw Polski emitujących do atmosfery najwięcej zanieczyszczeń, co nie pozostaje bez wpływu na stan zdrowia jego mieszkańców, w tym poziom zachorowalności na choroby cywilizacyjne (m.in. nowotwory, choroby układu oddechowego i krwionośnego). Z uwagi na fakt, że Zabrze jest jednym z miast aglomeracji śląskiej, podstawowe wskaźniki stanu zdrowia przedstawiono w porównaniu do pozostałych dużych miast w województwie śląskim (tabela 13).

Analiza długości przeciętnego dalszego trwania życia noworodka pokazuje, że w populacji mężczyzn najwyższe wartości – przewyższające średnią krajową i średnią dla ogółu miast Polski – odnotowano w Bielsku-Białej, Tychach i Zabrzu, dla noworodka w populacji kobiet potencjalna długość życia zbliżona jest także do najwyższych wartości dla analizowanej grupy. Dane zawarte w tabeli wskazują, że potencjalny parametr życia w Zabrzu jest porównywalny w relacji do ujawnionych dla pozostałych badanych miast.

Tabela 13. Przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w miastach śląskich liczących 100 tys. i więcej mieszkańców w latach 2014-2015, według płci

Wyszczególnienie	Mężczyźni	Kobiety
Polska	73,5	81,0
Polska- wyłącznie miasta	73,9	80,9
Bielsko-Biała	74,5	80,0
Bytom	71,3	77,7
Chorzów	70,6	76,9
Częstochowa	72,2	79,0
Dąbrowa Górnicza	72,0	78,8
Gliwice	73,9	79,2
Katowice	73,0	78,8
Ruda Śląska	70,8	77,3
Rybnik	73,1	79,3
Sosnowiec	71,3	78,3
Tychy	74,2	79,7
Zabrze	74,0	79,5

Źródło: Z. Mielecka-Kubień, A. Wójcik: *Zanieczyszczenie powietrza a stan zdrowia mieszkańców dużych miast województwa śląskiego*, „Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician” 2020, vol. 65, nr 6.

Zdecydowanie gorsze wartości obserwuje się analizując współczynnik zgonów niemowląt (tabela 14). W badanym okresie najniższy współczynnik zgonów niemowląt (na 1000 urodzeń żywych) był obserwowany w Tychach, a najwyższy w Chorzowie, Rybniku i Zabrzu. Różnica między wartością

¹⁸ RWMŚ GIOŚ: *Pięcioletnia ocena jakości powietrza w województwie śląskim: Raport wojewódzki za lata 2014–2018*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska, Katowice 2019.

najwyższą a najniższą wyniosła 3,4, co oznacza, że na każde 10 tys. urodzeń żywych zmarło w tym czasie w Tychach 31 niemowląt, w Chorzowie 65, a w Zabrzu i Rybniku po 57, czyli prawie dwukrotnie więcej.

Tabela 14. Współczynnik zgonów niemowląt (na 1000 urodzeń żywych) w miastach województwa śląskiego liczących 100 tys. i więcej mieszkańców w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	Współczynnik zgonów niemowląt
Polska	4,2
Polska- wyłącznie miasta	4,1
Bielsko-Biała	3,8
Bytom	5,0
Chorzów	6,5
Częstochowa	3,9
Dąbrowa Górnicza	3,9
Gliwice	3,9
Katowice	4,2
Ruda Śląska	5,4
Rybnik	5,7
Sosnowiec	5,3
Tychy	3,1
Zabrze	5,7

Źródło: Z. Mielecka-Kubień, A. Wójcik: *Zanieczyszczenie powietrza a stan zdrowia mieszkańców dużych miast województwa śląskiego*, „Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician” 2020, vol. 65, nr 6.

Podobne prawidłowości można zaobserwować, analizując standaryzowane współczynniki zgonów ogółem oraz z powodu niektórych chorób: nowotworowych, układu krążenia i układu oddechowego obserwowane dla mężczyzn i kobiet. Badania przeprowadzone przez Z. Mielecką-Kubień i A. Wójcika¹⁹ wskazują, że w latach 2014-2016 w populacji mężczyzn najwyższy współczynnik zgonów ogółem wystąpił w Chorzowie, Rudzie Śląskiej i Dąbrowie Górniczej, podczas gdy najniższy – w Zabrzu, Bielsku-Białej, Gliwicach i Tychach. Przy założonej standardowej strukturze wieku na każde 100 tys. mężczyzn w analizowanym okresie zmarło w Chorzowie 1 330 mężczyzn, a w Zabrzu – 1 020, tj. o 310 osób mniej. W populacji kobiet w żadnym z badanych miast województwa śląskiego standaryzowane współczynniki zgonów ogółem oraz z powodu chorób układu krążenia i nowotworów nie były niższe od średniej w kraju lub w liczonych dla dużych miast Polski. Najwyższą wartość ogólnego współczynnika zgonów zaobserwowano w Chorzowie i Rudzie Śląskiej – przy założonej standardowej strukturze wieku średnio na 100 tys. kobiet w analizowanym okresie umarło w Chorzowie 830, podczas gdy średnio w kraju – 530, tj. o 300 kobiet mniej. Spośród badanych miast najniższa wartość tego współczynnika wystąpiła w Bielsku-Białej, Tychach i Zabrzu, lecz nawet tam umarło o ponad 100 kobiet na każde 100 tys. więcej niż w kraju i innych miastach Polski.

¹⁹ Z. Mielecka-Kubień, A. Wójcik: *Zanieczyszczenie powietrza a stan zdrowia mieszkańców dużych miast województwa śląskiego*, „Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician” 2020, vol. 65, nr 6.

Informacje zawarte w dokumencie *Regionalna Polityka Zdrowia Województwa Śląskiego 2030* oraz *Diagnoza Strategiczna do dokumentu pn. Regionalna Polityka Zdrowia Województwa Śląskiego 2030*²⁰ potwierdzają, że miasto Zabrze, podobnie jak całe województwo śląskie, dysponuje relatywnie dobrą bazą leczniczą, w tym szpitalną. Największe skupisko łóżek szpitalnych zanotowano w Katowicach – było ich 3 401. Większą ilością niż 1 000 szpitalnych łóżek dysponują przeważnie duże powiaty grodzkie, zlokalizowane w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (Sosnowiec, Zabrze, Bytom) oraz dwa miasta, które miały w przeszłości status stolic wojewódzkich (Bielsko-Biała i Częstochowa). Liczba przychodni w powiatach województwa śląskiego w 2019 roku rozkłada się nierównomiernie i waha się od 313 w Katowicach do 18 w Świętochłowicach. Dużą liczbę przychodni (powyżej 100) notują także duże miasta, takie jak Bielsko-Biała (164), Częstochowa (165), Sosnowiec (124), Gliwice (123), Zabrze (107) i powiaty ziemskie: cieszyński (118). W zakresie zatrudnienia kadry medycznej najwięcej lekarzy zatrudnionych było w Katowicach – 2 099 osób, następnie co do wielkości skupisko stanowiła Częstochowa, przy czym lekarzy było tam zatrudnionych 743, Zabrze – 665 lekarzy, Bielsko-Biała – 686 lekarzy, Gliwice – 582 lekarzy, Sosnowiec – 570 lekarzy oraz Bytom – 509 lekarzy. Dostępność do usług lekarskich liczona liczbą lekarzy przypadających na 10 tys. mieszkańców także najwyższa jest w Katowicach (71,69). Względnie najlepszą dostępnością charakteryzowało się jeszcze dziewięć powiatów (Zabrze – 38,6, Bielsko-Biała – 40,2, Chorzów – 34,8, Częstochowa – 33,7, Gliwice – 32,6, Bytom – 30,8, Piekary Śląskie – 29,6, Sosnowiec – 28,5, i Jastrzębie-Zdrój – 27,8). W województwie śląskim, podobnie jak w przypadku lekarzy, najwyższa liczba zatrudnionych pielęgniarek cechuje Katowice i jest to 4 181 pielęgniarek, następnie w Częstochowie zatrudniano 1 753 pielęgniarek, a próg 1 tysiąca pielęgniarek przekroczyło jeszcze pięć powiatów grodzkich (Sosnowiec – 1 421 pielęgniarki, Bielsko-Biała – 1 389 pielęgniarek, Zabrze – 1 333 pielęgniarki, Gliwice – 1 098 pielęgniarek i Rybnik – 1 018 pielęgniarek).

Przytoczone dane pozwalają na stwierdzenie, że miasto Zabrze, mimo niesprzyjających warunków środowiskowych, dysponuje dobrym zapleczem kadrowo-infrastrukturalnym do realizowania zadań z zakresu ochrony zdrowia, w tym tworzenia podstaw do realizacji idei zdrowego starzenia się, co potwierdza analiza dotychczasowych aktywności w zakresie tworzenia oferty sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej.

Oferta usług sportowo-rekreacyjnych miasta Zabrze jest szeroka i obejmowała w 2019 roku między innymi takie wydarzenia jak: XXVIII Międzynarodowy Halowy Turniej Piłki Nożnej Juniorów o Puchar Prezydenta Miasta Zabrze, XXIV Międzynarodowy Halowy Turniej Piłki Nożnej Trampkarzy o Puchar Przewodniczącego Rady Miasta, Bal Sportowca, Plebiscyt na najpopularniejszego sportowca i trenera Miasta Zabrze, cykl imprez tenisowych, wydarzenie sportowe pn.: Trzy Kluby – Jeden Cel, III Turniej Charytatywny Futsalu o Puchar Komendanta Miejskiego Policji w Zabrzu, Wędkarski Dzień Dziecka pod patronatem Prezydenta Miasta Zabrze, Maraton Karpiowy o Puchar Prezydenta Miasta Zabrze, wyścig kolarski Tour de Pologne, spotkanie opłatkowe z klubami sportowymi, Hubertus.

Dbałość o poprawę zdrowia i zdrowe starzenie to także konieczność aktywizowania mieszkańców poprzez uczestnictwo w zajęciach sportowych i rekreacyjnych. Celowi temu służy konsekwentnie rozwijana baza sportowo-rekreacyjna, w tym także działania związane z modernizacją i remontowaniem istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych. Miasto Zabrze aktywnie pozyskuje środki na budowę nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych, takich jak na przykład budowa

²⁰ <https://www.slaskie.pl/content/regionalna-polityka-zdrowia-wojewodztwa-slaskiego>.

sali gimnastycznej przy Zespole Szkół Sportowych oraz Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 8, modernizacja Hali Widowiskowo Sportowej MOSiR Zabrze, czy przebudowa boiska treningowego i budowa tymczasowej hali namiotowej na terenie byłego Stadionu KS Koksownik wraz z zapleczem. Na obszarze miejskim w 2020 roku znajdowało się 54 placów zabaw, 15 siłowni zewnętrznych, 5 placów do jazdy na rolkach, 26 boisk wielofunkcyjnych oraz 1 tor rowerowy typu pumtruck dla rowerzystów, rolkarzy i deskorolkarzy. Ważnym obiektem sportowym jest także Zabrzeński Kompleks Rekreacji, oferujący możliwość korzystania z basenu sportowego, basenu rekreacyjnego, jacuzzi, brodzika oraz Strefy SPA, w której znajdują się: grota solna, sauna sucha i mokra, bicze szkockie oraz sala gimnastyczna.

Głównym podmiotem realizującym usługi w zakresie aktywizacji sportowo-rekreacyjnej jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji spółka miejska dysponująca 9 obiektami sportowymi, z których mogą korzystać mieszkańcy Zabrze i okolic.

Tabela 15. Wykaz osób uczestniczących w zajęciach sportowo-rekreacyjnych na obiektach MOSiR w Zabrzu sp. z o.o. w 2020 roku

Lp.	Obiekt	Suma
1	Hala Widowisko-Sportowa – Matejki	51 837
2	Hala – Szafarczyka	9 645
3	Boisko – Szafarczyka	82
4	Stadion – Mickiewicza	18 141
5	Stadion – Żniwiarzy	5 397
6	Stadion – Bytomska	3 476
7	Stadion – Dorotki	2 720
8	Kąpielisko Leśne	6 400
9	Kąpielisko Leśne – sezon letni	30 825
10	Lodowisko	7 608
Łączna liczba osób		136 131

Źródło: Raport o stanie gminy Zabrze za rok 2020.

Ważną rolę w krzewieniu kultury fizycznej pełnią także organizacje pozarządowe aktywnie kształtujące ofertę sportową. Na realizację w 2020 roku zadań publicznych miasto Zabrze w dziedzinie sportu i rekreacji wydatkowało ponad 1,7 mln zł. Z dotacji skorzystały 52 stowarzyszenia i kluby sportowe, z którymi zawarto 65 umów na realizację zadań w zakresie szkolenia sportowego dzieci i młodzieży, prowadzenia zajęć o charakterze sportowo-rekreacyjnym dla dzieci i młodzieży, organizowania imprez sportowych i rekreacyjnych oraz prowadzenia zajęć o charakterze sportowo-rekreacyjnym dla osób niepełnosprawnych. Zajęcia prowadzone były w ponad 20 sekcjach (m.in. piłka nożna, piłka ręczna, siatkówka, tenis stołowy, lekka atletyka, tenis ziemny, gimnastyka sportowa, pływanie, nurkowanie, szachy, badminton, hokej na trawie, aikido, kick-boxing, judo, karate, cheerleading).

W zakresie organizowania imprez sportowych miasto Zabrze współpracuje od wielu lat ze Stowarzyszeniem Aktywne Zabrze, realizującym bezpłatne zajęcia sportowe z trenerem lub instruktorem dla dorosłych i dzieci w następujących dyscyplinach sportowych: aquaerobic,

badminton, bieganie, fitness, kolarstwo MTB, kolarstwo szosowe, narciarstwo biegowe, narciarstwo zjazdowe, nordic walking, piłka nożna, siłownia, speedminton, spinning, snowboard, szachy, tenis, wspinaczka halowa, yoga. Nowe innowacyjne przedsięwzięcie realizowane we współpracy międzysektorowej to zajęcia w ramach projektu „Cztery pory roku”, obejmujące rywalizację w czterech dyscyplinach sportowych (narciarstwo, kolarstwo MTB, bieganie oraz pływanie), rozgrywanych kolejno zimą, wiosną, latem i jesienią.

Tworzenie miejsc aktywnej rekreacji dla mieszkańców w dzielnicach jest również bardzo ważnym czynnikiem mającym wpływ na atrakcyjność oferty w dziedzinie szeroko pojętego sportu. Lokalne imprezy sportowo-rekreacyjne organizowane są także przez Rady Dzielnic i Osiedli. Szczególnie aktywne są przedstawicielstwa dzielnicy im. Tadeusza Kotarbińskiego i Mikołaja Kopernika oraz Mikulczyce i Biskupice. Organizowane tam aktywności to: zajęcia ruchowe przy muzyce, wycieczki rowerowe, cykl wydarzeń sportowych w ramach imprezy Kopernik na sportowo, Turniej Piłkarski Drużyn Młodzieżowych Sparta-Zabrze o Puchar Rady Dzielnicy, zajęcia „Zumba dla każdego”, Turniej Skata, Turniej Strzelecki, Mecz piłkarski Zaborze Północ - Zaborze Południe, a dla seniorów przygotowano specjalny program pod nazwą „Organizacja zajęć ruchowych i świetlicowych dla seniorów dzielnicy”.

Nową innowacyjną formą aktywizowania sportowego jest projekt Zabrzeński Rower Miejski. W ramach podejmowanych działań przygotowano osiem wypożyczalni rowerów w zróżnicowanych lokalizacjach: Sztolnia Port - Plac Dworcowy - Guido - Sztolnia Królowa Luiza - Politechnika Śląska - Rokitnica - Grzybowice - Aquarius - basen - Park Powstańców Śląskich - Osiedle Helenki - Zaborze Południe - Pawłów - Maciejów - Kąpielisko Leśne.

Władze miasta Zabrze od wielu lat aktywnie wspierają możliwość uczestniczenia mieszkańców w różnorodnych formach zagospodarowania czasu wolnego. Istotną rolę w tym zakresie pełni osiem zabrzeńskich instytucji kultury, dla których miasto jest podmiotem założycielskim, tj. Dom Muzyki i Tańca (ul. Gen. de Gaulle’a), Teatr Nowy (Plac Teatralny), Filharmonia Zabrzeńska (ul. Park Hutniczy), Miejski Ośrodek Kultury (ul. 3 Maja), Muzeum Górnictwa Węglowego (ul. Georgiusa Agricoli), Muzeum Miejskie (ul. Powstańców Śląskich), Miejska Biblioteka Publiczna (ul. Londzina) oraz Centrum Informacji Kulturalnej (ul. Gen. de Gaulle’a). Każda ze wskazanych instytucji działa poprzez swoje filie umiejscowione w różnych lokalizacjach terytorialnych, ułatwiając tym samym korzystanie z bogatej oferty usług osobom zamieszkującym wszystkie dzielnice miasta. Dowartościowanie znaczenia oferty kulturalnej dla aktywnego spędzania czasu wolnego, w tym także kształtowania podstaw zdrowego starzenia, potwierdza systematyczny wzrost wysokości dotacji na realizację zadań kulturalnych.

Tabela 16. Zestawienie wysokości dotacji na realizację zadań kulturalnych w latach 2018-2020

Zestawienie wysokości dotacji na realizację zadań kulturalnych w latach 2018-2020				
Lp.	Instytucje kultury	2018	2019	2020
1	Dom Muzyki i Tańca	2 724 333 zł	4 098 350 zł	2 592 360 zł
2	Filharmonia Zabrzeńska	3 634 616 zł	3 855 400 zł	3 914 425 zł
3	Miejska Biblioteka Publiczna	4 109 839 zł	2 642 400 zł	4 465 660 zł
4	Miejski Ośrodek Kultury	2 152 580 zł	2 774 360 zł	2 138 353 zł
5	Muzeum Górnictwa Węglowego	7 318 815 zł	4 449 660 zł	8 000 320 zł

6	Muzeum Miejskie	1 362 335 zł	1 413 150 zł	1 433 570 zł
7	Teatr Nowy	3 887 148 zł	6 967 865 zł	4 088 200 zł
8	Centrum Informacji Kulturalnej			1 106 600 zł
Razem		25 506 926 zł	26 201 185 zł	27 739 488 zł

Źródło: Raport o stanie gminy Zabrze za rok 2020.

W okresie epidemii SARS-Cov-2 szczególnego znaczenia nabrały zainicjowane wcześniej medialne aktywności realizowane przez Dom Muzyki i Tańca oraz Zabrzeński Informator Samorządowy. Połączenie tych dwóch placówek w ramach Centrum Informacji Kulturalnej (CIK) w sytuacji konieczności prowadzenia działalności w reżimie sanitarnym pozwoliło na przygotowanie i organizowanie w mieście imprez kulturalnych w formie on-line. CIK jest producentem i nadawcą programu miejskiego pod nazwą „Telewizja Zabrze” oraz wydawcą miesięcznika „Nasze Zabrze Samorządowe”, a także Zabrzeńskiego Informatora Kulturalnego pod nazwą „Sufler”. Program Telewizji Zabrze ukazuje się codziennie na kanale 140 w sieci Vectra i dociera do mieszkańców prawie całego regionu. Telewizja Zabrze posiada także kanał na YouTube i profile społecznościowe na Facebooku oraz Instagramie. W świadczenie usług kulturalnych, w tym także on-line, włączyła się także Miejska Biblioteka Publiczna oraz Zabrzeńskie Kino Roma.

Informacje na temat imprez kulturalnych oraz pozostałej działalności kulturalnej przekazywane są mieszkańcom między innymi przez zabrzeńską telewizję TVZ (<http://tvzabrze.pl/>), której programy nadawane są całodobowo. Utworzona w 2020 roku nowa strona internetowa Urzędu Miejskiego (<https://miastozabrze.pl/kalendarium/>) stanowi również ważne źródło informacji o ofercie kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej dla mieszkańców miasta. Inne źródła informacji dotyczące zabrzeńskiej oferty kulturalnej to strony www i w mediach społecznościowych, takie jak:

- <https://www.dmit.com.pl/>,
- <https://pl-pl.facebook.com/Dom-Muzyki-i-Tańca-w-Zabrze-173384699371543/>,
- <https://mok.art.pl/>,
- <https://www.facebook.com/mokzabrze/>,
- <https://teatrzabrze.pl/>,
- www.tvzabrze.pl,
- <https://cik.zabrze.pl>,
- <https://www.facebook.com/teatrzabrze>,
- <http://pokladykultury.eu/>,
- <https://www.facebook.com/pokladykulturyeu/>.

O tym jak ważne okazało się dofinansowanie przez władze miasta rozwoju świadczenia usług kulturalnych z wykorzystaniem innowacji w postaci upowszechniania ich za pomocą technologii informatycznych i komunikacyjnych świadczy liczba osób, które skorzystały z oferty przygotowanej przez Miejski Ośrodek Kultury (MOK). Wskazany podmiot jest aktywny w zakresie: rozpoznawania i rozbudzania zainteresowań oraz potrzeb kulturalnych mieszkańców miasta; tworzenia warunków dla lokalnych inicjatyw w zakresie kultury, edukacji kulturalnej i regionalnej; organizowania różnych form działalności kulturalnej, oświatowej, rozrywkowej i rekreacyjno-sportowej; inspirowania działań kulturalno-oświatowych i wychowawczych; współpracy i wymiany doświadczeń z placówkami upowszechniania kultury działającymi w mieście i poza jego granicami, nadzorowania i koordynowania

działalności swoich filii we współpracy z Radami Dzielnic, a także instytucjami i organizacjami działającymi we wszystkich dzielnicach miasta.

Tabela 17. Wykaz wydarzeń kulturalnych oraz liczby osób w nich uczestniczących w ramach oferty przygotowanej przez Miejski Ośrodek Kultury w Zabrzu w 2020 roku

Lp.	Oferta Miejskiego Ośrodka Kultury w Zabrzu w 2020 roku	Dane liczbowe
1	Liczba imprez	386
2	Liczba uczestników	31 236
3	Liczba zajęć stałych	1 091
4	Liczba uczestników	14 996
5	Liczba seansów	166
6	Liczba widzów	905
7	Liczba uczestników on-line	504 008

Źródło: Raport o stanie gminy Zabrze za rok 2020.

Podkreślić należy, że mimo trudnej sytuacji epidemiologicznej została podtrzymana przez władze samorządowe współpraca w zakresie dostarczania obywatelom usług kulturalnych z Radami Dzielnic i Osiedli: **Helenka** (Dzień Kobiet, Spotkanie dożynkowe z Rodzinnym Ogrodem Działkowym TULIPAN, Spotkanie dożynkowe z Rodzinnym Ogrodem Działkowym ZACISZE); **Rokitnica** (Wykonanie muralu „Pamięć Bohaterom” poświęconego gen. Stanisławowi Sojczyńskiemu ps. „Warszyc”, współorganizacja z Przedszkolem nr 39 w Zabrzu zajęć plastyczno-fotograficznych dla dzieci, „Ekologiczna Rokitnica” - zakup domków dla owadów i ptaków do placówek oświatowych celem promowania wśród dzieci i młodzieży kultury i świadomości ekologicznej); **Mikulczyce** (Dzień Babci i Dziadka, współorganizacja koncertu Filharmonii Zabrzeńskiej w kościele pw. św. Teresy w Zabrzu-Mikulczycach); **Grzybowice** (współorganizacja otwarcia sali gimnastycznej w Grzybowicach, współorganizacja warsztatów szkoleniowych z ochrony przeciwpożarowej dla mieszkańców Grzybowic); **Os. Mikołaja Kopernika** (Dzień Edukacji Narodowej współorganizowany ze Szkołą Podstawową z Oddziałami Integracyjnymi nr 42 w Zabrzu, Konkurs plastyczny „Zostań mistrzem kopii malarskiej”, Mikołajki); **Maciejów** (Spotkanie mieszkańców i zaproszonych gości z artystami po koncercie Filharmonii Zabrzeńskiej, Zebranie sprawozdawcze Rady Dzielnic z mieszkańcami i Władzami Miasta, Zakup paczek mikołajkowych dla dzieci); **Zaborze-Południe** (Mikołajki dla dzieci z Dzielnic, Paczki ze słodyczami dla dzieci z okazji Mikołaja); **Guido** (Festyn z parafią pw. św. Krzyża, Orszak św. Marcina); **Kończyce** (Dzień Kobiet, Uroczystość z okazji rocznicy Powstań Śląskich, Impreza z okazji otwarcia placu zabaw przy przedszkolu w Kończycach); **Makoszowy** (Zimowe atrakcje kulturalne i rekreacyjne, Koncert Kolęd, zakupiono ciasto świąteczne dla osób chorych i samotnych z dzielnicy, dofinansowano wykonanie sztandaru dla Szkoły Podstawowej w Makoszowach); **Centrum Północ** (Impreza mikołajkowa dla podopiecznych Towarzystwa Pomocy im. Brata św. Alberta, zakupiono upominki mikołajkowe podopiecznym „Caritasu” przy parafii św. Andrzeja); **Centrum Południe** (Przegląd Artystyczny „Zielona Dzielnic” dla dzieci i młodzieży); **Zandka** (zakupiono paczki ze słodyczami oraz przygotowano poczęstunek wigilijny dla osób starszych i samotnych z dzielnicy).

Stałe poszukiwanie przez władze samorządowe możliwości współpracy z organizacjami z sektora obywatelskiego znalazło swoje potwierdzenie w ramach cyklicznego otwartego konkursu

ofert na zadania publiczne w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa dla organizacji pozarządowych. Zabrzańskie Towarzystwo Kultury Teatralnej, Towarzystwo Artystyczne T.Art, Stowarzyszenie „Pogodni i Aktywni”, Stowarzyszenie „Otwarte Miasto” uzyskały środki na świadczenie usług kulturalnych w ramach dotacji celowych z budżetu na realizację miejskich zadań publicznych.

W trosce o rozbudowę infrastruktury kulturalnej podejmowane są także prace remontowe i rewitalizacyjne, między innymi: „Rozbudowa, nadbudowa, przebudowa i remont budynku Teatru Nowego w Zabrzu wraz z infrastrukturą techniczną i elementami zagospodarowania terenu” oraz projekt „Dokończmy świetlicę!”, mający na celu remont świetlicy w Grzybowicach.

3.3.3. Problemy związane z efektywną realizacją obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)

W trakcie warsztatów partycypacyjnych w dniach 25.10, 15 i 22.11.2021 uczestniczący w nich przedstawiciele organizacji publicznych, pozarządowych i prywatnych, przedstawiciele Rady Miasta oraz aktywni członkowie społeczności lokalnej przygotowali listę problemów, które w ich opinii przyczyniają się do nieefektywnej realizacji celów związanych z obszarem ochrony zdrowia i zdrowego starzenia (w tym sportu, rekreacji, profilaktyki, prewencji, kultury). Zaprezentowana poniżej lista jest bardzo szeroka, a wskazane ograniczenia są zróżnicowane. Generalnie można je przyporządkować do problemów wynikających z uwarunkowań ekonomicznych, społecznych, demograficznych, świadomościowo-informacyjnych oraz organizacyjnych po stronie instytucji świadczących usługi społeczne. Poniżej zaprezentowano pełną listę zagadnień, uporządkowanych zgodnie z hierarchią wskazaną przez uczestników warsztatów jako problemy wynikające z:

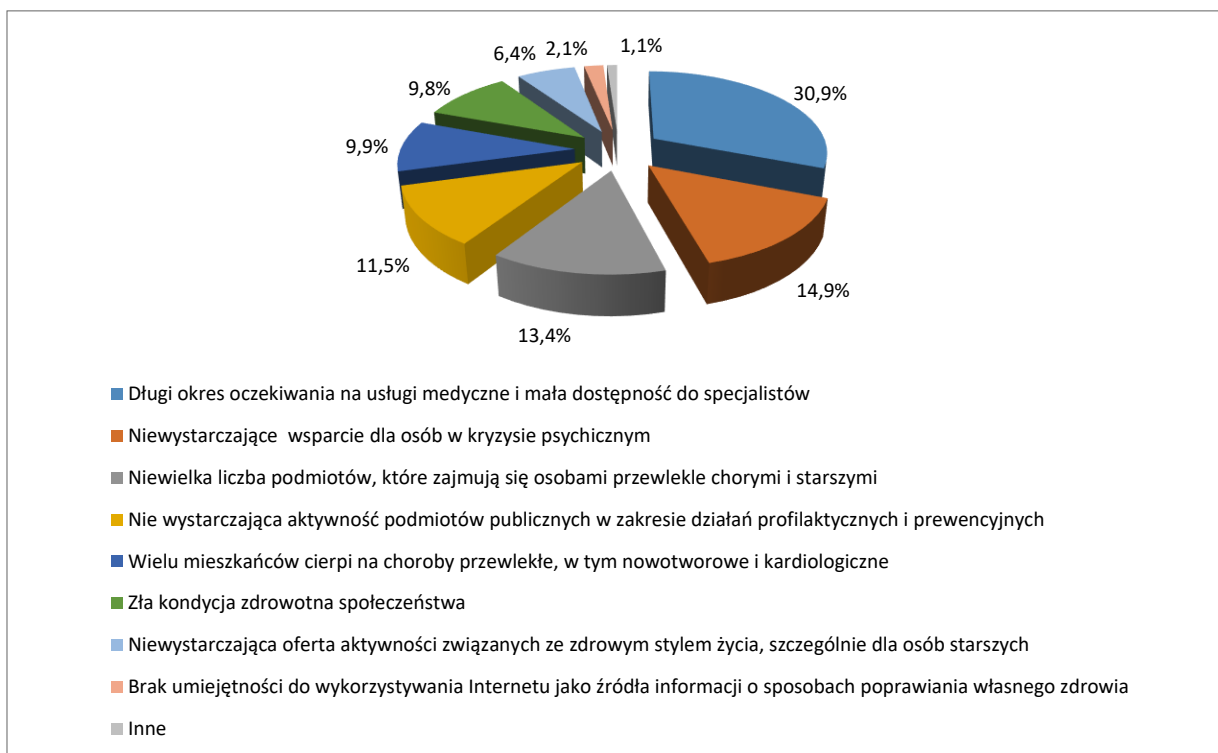
- braku: (1) wsparcia osób w trudnych sytuacjach kryzysowych, w tym w po odbytej karze oraz podnoszenie zawodowych kompetencji w kierunku zajmowania się tą grupą społeczną; (2) anonimowych możliwości uzyskania wsparcia w zagrażającej zdrowiu i/lub życiu sytuacji kryzysowej (np. telefon zaufania, linia telefon dla ofiar przemocy itp.); (3) efektywnych programów promujących zdrowe życie w celu ograniczenia liczby osób wymagających pomocy systemowej w wieku emerytalnym; (4) miejsc pobytu czasowego dla osób starszych lub przewlekle chorych, których stan zdrowia nie pozwala na pozostanie w obecnym miejscu zamieszkania, a jednocześnie nie zostały ukończone procedury związane z możliwością zapewnienia im opieki w placówce stacjonarnej; (5) odpowiedniej liczby wykwalifikowanego personelu medycznego i opiekuńczego; (6) intensywnych kursów i szkoleń nakierowanych na zmiany postaw wobec życia, pracy, rodziny i relacji międzyludzkich, dedykowanych różnym grupom wiekowym; (7) zachęt do podejmowania kształcenia w obszarach deficytowych, związanych z możliwością świadczenia usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych; (8) ciągłości działań rozpoczętych, co nie daje gwarancji stabilności i efektów tych działań stałych oraz (9) działań nakierowanych na wzrost zainteresowania i faktyczną realizację w życiu codziennym zasad zdrowego starzenia się;
- ograniczonej dostępności do: (1) usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych, wspierających rodziny w opiece nad osobami chorymi pozostającymi w miejscu zamieszkania;

(2) ambulatoryjnej i specjalistycznej opieki; (3) usług rehabilitacyjnych (4) usług szpitalnych; (5) usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych, nakierowanych na wspieranie samodzielności osób o ograniczonej sprawności zdrowotnej w dalszym funkcjonowaniu w dotychczasowym miejscu zamieszkania, szczególnie osób starszych i niepełnosprawnych; (6) instytucji dziennej i całodobowej opieki nad osobami w złym stanie zdrowia; (7) szkoleń i innych działań edukacyjnych dla członków rodzin i pacjentów w opiece paliatywnej, czy sytuacji kryzysowej; (8) przestrzeni publicznych na terenie miasta sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców w każdym wieku;

- niewystarczających nakładów na: (1) organizację i funkcjonowanie placówek oferujących wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego, szczególnie dla osób przewlekle i terminalnie chorych; (2) rozwój infrastruktury związanej z wspieraniem różnorodnych form aktywności niezbędnych dla zdrowego starzenia się; (3) rozwój placówek wspierających osoby z ostrymi lub przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi oraz wspieranie funkcjonowania instytucji świadczących usługi wytchnieniowe dla rodzin opiekujących się osobami przewlekle i terminalnie chorymi;
- niskiego poziomu: (1) propagowania aktywności sportowo-kulturalnych przygotowywanych przez różnorodne organizacje dla mieszkańców; (2) rozwoju różnych form aktywizowania mieszkańców do zdrowego spędzania czasu wolnego i poprawiania aktywności fizycznej w celu poprawy kondycji zdrowotnej oraz działań związanych z aktywnym włączeniem się w realizację zasad koncepcji zdrowego starzenia się; (3) rozbudowy i modernizacji infrastruktury związanej z możliwością zdrowego spędzania czasu wolnego i wspierania aktywności fizycznej w celu poprawy kondycji zdrowotnej; (4) wykorzystania obiektów infrastruktury społecznej, w tym szczególnie obiektów sportowych i kulturalnych na terenie miasta, w celu aktywnej integracji międzypokoleniowej; (5) profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poprzez psychologiczną edukację w placówkach oświatowych;
- zbyt małej wrażliwości społecznej na: (1) problemy osób zmarginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją z uwagi na ich status zdrowotny oraz brak aktywnego poszukiwania możliwości im zapobiegania i łagodzenia w konsekwencji podejmowania działań wspólnych; (2) sytuacje przemocowe mające wpływ na stan zdrowia widoczne w środowisku rodzinnym lub w miejscu zamieszkania; (3) potrzeby, ujawniające się w środowisku zamieszkania, osób wymagających czasowo lub trwale pomocy z uwagi na problemy zdrowotne, skutkujący brakiem wsparcia sąsiedzkiego w sytuacjach kryzysowych;
- słabszą aktywnością organizacji publicznych i pozarządowych w zakresie: (1) pozyskiwania środków pozabudżetowych; (2) propagowania i realizacji programów prozdrowotnych skierowanych do wszystkich grup społecznych; (3) inicjowania współpracy dotyczącej planowania i realizowania usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych; (4) aktywnej integracji międzypokoleniowej służącej wspieraniu zachowań prozdrowotnych;
- nieadekwatnego do wyzwań poziomu: (1) aktywności w zakresie wolontariatu w organizacjach świadczących usługi społeczne i zdrowotne; (2) kompetencji cyfrowych osób starszych, utrudniającej osobom starszym korzystanie z telemedycyny i poradnictwa prozdrowotnego, prowadzonych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii komunikacyjnych; (3) umiejętności cyfrowych wśród pracowników instytucji świadczących usługi zdrowotne i społeczne;

- konsekwencje rozpadu rodzin wielopokoleniowych i nasilonej migracji ekonomicznej skutkującej niemożnością zapewnienia pomocy osobom i rodzinom z czasowymi lub długotrwałymi problemami zdrowotnymi.

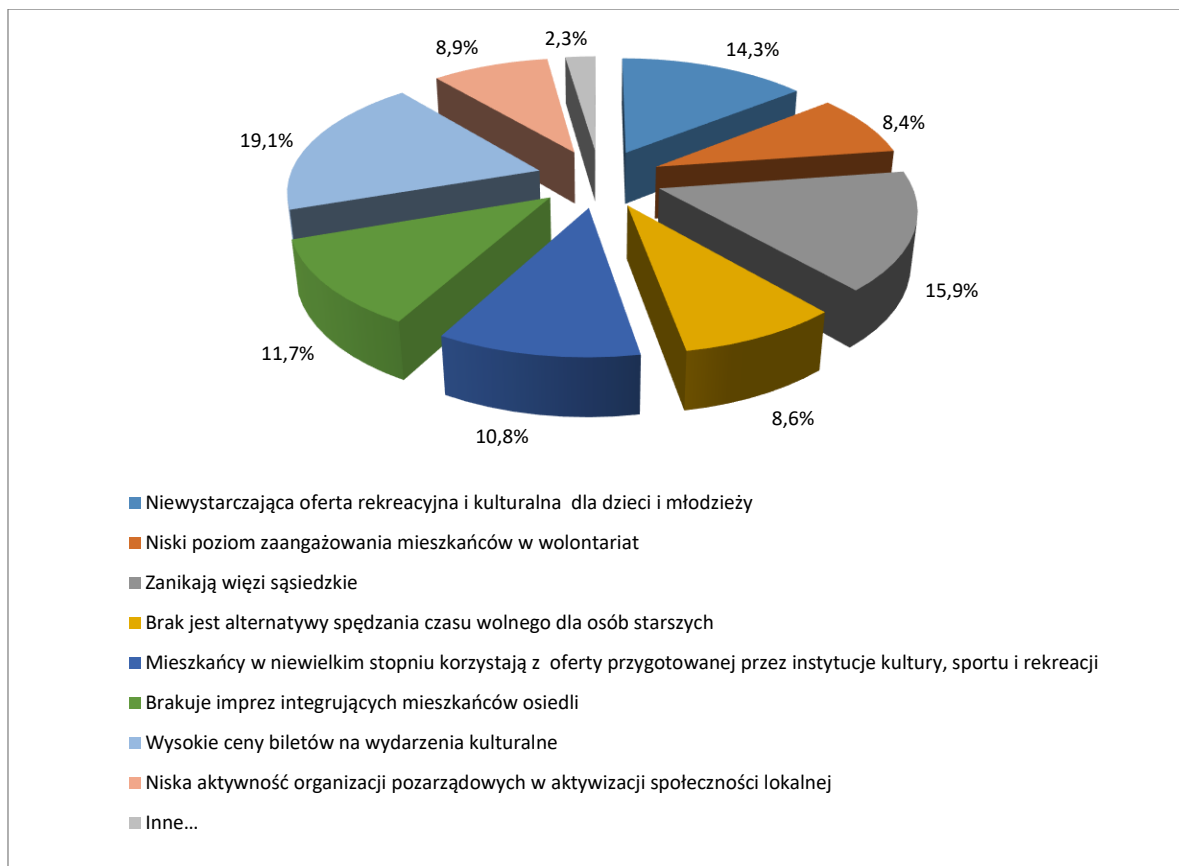
Przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców Zabrze na temat wiodących problemów decydujących o ocenie zaspokojenia potrzeb w zakresie ochrony zdrowia i zdrowego starzenia się wskazały następujące dolegliwości: (1) długi okres oczekiwania na usługi medyczne i mała dostępność do specjalistów, (2) niewystarczające wsparcie dla osób w kryzysie psychicznym, (3) niewielka liczba podmiotów, które zajmują się osobami przewlekle chorymi i starszymi, (4) nie wystarczająca aktywność podmiotów publicznych w zakresie działań profilaktycznych i prewencyjnych, (5) wielu mieszkańców cierpi na choroby przewlekłe, w tym nowotworowe i kardiologiczne, (6) zła kondycja zdrowotna społeczeństwa, (7) niewystarczająca oferta aktywności związanych ze zdrowym stylem życia, szczególnie dla osób starszych, (8) brak umiejętności do wykorzystywania Internetu jako źródła informacji o sposobach poprawiania własnego zdrowia.

Wykres 7. Identyfikacja problemów w obszarze ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się

Źródło: ankieta internetowa pytanie 4.

Respondenci wskazali także te problemy, które są ograniczeniem dla rzeczywistej realizacji idei tworzenia środowiska sprzyjającego praktykom zdrowego starzenia się, jako: (1) wysokie ceny biletów na wydarzenia kulturalne, (2) zanik więzi sąsiedzkich, (3) niewystarczająca oferta rekreacyjna i kulturalna dla dzieci i młodzieży, (4) brak imprez integrujących mieszkańców osiedli, (5) fakt, że mieszkańcy w niewielkim stopniu korzystają z oferty przygotowanej przez instytucje kultury, sportu i rekreacji, (6) niska aktywność organizacji pozarządowych w aktywizacji społeczności lokalnej, (7) brak alternatywy spędzania czasu wolnego dla osób starszych oraz (8) niski poziom zaangażowania mieszkańców w wolontariat.

Wykres 8. Identyfikacja problemów w obszarze ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się w odniesieniu do sportu, rekreacji, profilaktyki, prewencji i kultury

Źródło: ankieta internetowa pytanie 5.

W pytaniu otwartym jako możliwe działania ograniczające problemy respondenci wskazali następujące:

- przeznaczenie większych środków na uatrakcyjnienie miejsc wypoczynku, w tym parków, skwerów, alejek, etc.;
- intensyfikacja działań na rzecz aktywnego starzenia;
- zwiększenie liczby imprez kulturalnych, sportowych i rozrywkowych;
- zwiększenie dostępności do placówek ochrony zdrowia, rehabilitacji zdrowotnej;
- wspieranie osób starszych w możliwości realizowania przez wypełnianie ról społecznych;
- obniżenie ceny biletów na imprezy finansowane lub współfinansowane ze środków samorządowych;
- tworzenie Klubów Seniora;
- rozwijanie poradnictwa oraz wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego;
- promowanie właściwych postaw społecznych;
- rozwijanie infrastruktury oraz organizowanie miejsc do spędzania wolnego czasu dla młodzieży.

3.3.4. Identyfikacja potencjału wsparcia

Zidentyfikowanie problemów pozwoliło na przeprowadzenie dyskusji w trakcie warsztatów partycypacyjnych nad potencjalnymi zasobami, które powinny być wykorzystane w procesie poprawiania efektywności dostarczania usług społecznych w obszarze ochrony zdrowia i zdrowego starzenia się (w tym sportu, rekreacji, profilaktyki, prewencji i kultury). W tym celu zastosowano analizę SWOT jako instrumentu analizy strategicznej. Wyniki przeprowadzonej analizy zostały zamieszczone w tabeli 18 poniżej.

Tabela 18. SWOT dla obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja i kultura)

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Potencjał wiedzy, umiejętności i doświadczenia pracowników zatrudnionych w sektorze ochrony zdrowia, sportu, rekreacji i kultury. - Efektywne pozyskiwanie środków pozabudżetowych. - Współpraca i rozwój instytucji edukujących, szkolących, bazy klinicznej i innych organizacji dostarczających usługi zdrowotne, rekreacyjne i kulturalne. - Innowacyjność i kreatywność w zakresie działań nakierowanych na utrzymanie i poprawę zdrowia.	- Depopulacja. - Ograniczoność środków budżetowych przeznaczonych na realizację usług zdrowotnych, rekreacyjnych i kulturalnych. - Nieadekwatny do potrzeb dostęp do usług zdrowotnych. - Niska aktywność mieszkańców w oddolnych inicjatywach związanych z promowaniem aktywnego starzenia się i zdrowego życia.
Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
- Dowartościowanie aktywizacji społecznej i integracji międzypokoleniowej poprzez finansowane ze środków UE aktywności organizacji promujących aktywne starzenie się i zdrowe życie. - Presja na rozwój infrastruktury i kadry w sektorze ochrony zdrowia. - Wzrost wrażliwości społecznej na konieczność tworzenia instytucji wspierających rodzinę w opiece nad osobami starszymi i chorymi oraz nad osobami z niepełnosprawnościami. - Wzrost zainteresowania informacjami na temat zdrowia i stylu życia sprzyjającego zachowaniu zdrowia. - Wykorzystanie ICT, w tym mediów społecznościowych do kształtowania postaw prozdrowotnych.	- Niewystarczająca wysokość środków publicznych na ochronę zdrowia, kulturę, sport i rekreację. - Zbyt niski w stosunku do potrzeb poziom kontraktowania usług zdrowotnych przez NFZ. - Starzenie się i odpływ profesjonalistów medycznych i około medycznych, brak zastępowalności profesjonalistów. - Spadek potencjału opiekuńczego w konsekwencji zmiany modelu rodziny, nasilonej migracji, osłabienia więzi sąsiedzkich. - Zagrożenia wynikające z pojawienie się nowych sytuacji epidemicznych - Turbulentne otoczenie prawne utrudniające działalność organizacji sektora ochrony zdrowia. - Wzrost zapadalności na choroby cywilizacyjne, nowotwory, choroby psychiczne.

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10 - 06.12.2021.

Analiza działań podejmowanych na rzecz poprawy zdrowia oraz tworzenia warunków do zdrowego starzenia się przez władze Zabrze wskazuje na dużą dotychczasową aktywność, przejawiającą się inicjowaniem wielu programów i projektów, umożliwiających współpracę organizacji z różnych sektorów, w celu podnoszenia w tym zakresie jakości życia. Wśród wielu szczególnie ważne

to działania w zakresie: (1) polityki zdrowotnej oraz zadania z zakresu zdrowia publicznego, w tym „Realizacja działań mających na celu wczesne wykrycie zmian nowotworowych w piersi u kobiet mieszkających w Zabrzu”, „Realizacja działań mających na celu eliminowanie zagrożeń dla zdrowia psychicznego mieszkańców Zabrze poprzez kreowanie przyjaznego środowiska miejskiego oraz zaspokojenie potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie dostępu do świadczeń zdrowotnych i integracji społecznej”, „Program kompleksowej terapii i rehabilitacji dzieci i młodzieży z terenu Miasta Zabrze”; (2) wspierania w dążeniu do poprawy stanu zdrowia osób z wrażliwych grup społecznych: „Rodzina na 5+”, „Zabrzeński Senior 65+”, „Miasto Zabrze Przyjazne Osobom Niepełnosprawnym 2010-2020”, „Program Kompleksowej Terapii i Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży z terenu Miasta Zabrze na lata 2019-2020”, „Gminny Program Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2020”, „Lokalny Program Działań w Zakresie Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Mieszkańców Miasta Zabrze na lata 2017-2027”; (3) poprawy sprawności fizycznej: „Polityka Rowerowa Miasta Zabrze”; „Strategia Rozwoju Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji z Zabrze”; (4) wydarzeń kulturalnych o charakterze lokalnym w ramach konkursu „Inicjatywy Rad Dzielnic i Osiedli”.

3.4. Diagnoza obszaru – Bezpieczeństwo

3.4.1. Charakterystyka obszaru

Bezpieczeństwo mieszkańców jest jednym z ważniejszych celów zdefiniowanych w Strategii Rozwoju Miasta Zabrze 2030 oraz niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Kluczowe zagadnienia takie jak: bezpieczeństwo, porządek publiczny, obronność, ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa, redukcja przestępczości czy zapewnienie bezpieczeństwa na drogach stanowią ważną sferę zainteresowania administracji samorządowej. Ustawa o samorządzie gminnym wskazuje, że jednym z zadań własnych gminy jest zaspokajanie zbiorowej potrzeby społeczności, jaką jest porządek publiczny. W mieście na prawach powiatu samorząd wykonuje zadania publiczne o charakterze powiatowym w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli. Przyjęte lokalne rozwiązania i ich skuteczność w tym obszarze, decydują o wizerunku miasta, jego atrakcyjności inwestycyjnej i skłonności do osiedlania się.

3.4.2. Omówienie rozwiązań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców miasta Zabrze

Instytucjami zapewniającymi pomoc mieszkańcom w sferze bezpieczeństwa w Zabrzu są: Państwowa Straż Pożarna, Ochotnicza Straż Pożarna, Miejska Komenda Policji, Staż Miejska, Wydział Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności Urzędu Miejskiego w Zabrzu. Działania wskazanych powyżej służb są w stosunku do siebie komplementarne i obejmują szeroki zakres interwencji. Szczególną rolę z punktu widzenia strategicznego odgrywa Wydział Zarządzania Kryzysowego

i Ochrony Ludności Urzędu Miejskiego w Zabrzu. To w tej strukturze organizowane i realizowane jest zarządzanie kryzysowe. Pojęcie to określa działalność organu administracji publicznej, zaangażowanego w kreowanie bezpieczeństwa narodowego i polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej. W ramach działań prowadzonych przez miasto Zabrze w sferze bezpieczeństwa rozwijane były następujące aspekty:

- **Obszar przestępczości** – ukierunkowanie działań służb na ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń oraz dążenie do poprawy wzrostu społecznego poczucia bezpieczeństwa.
- **Obszar prewencyjno-wychowawczy** - ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń przez nieletnich oraz przeciwdziałanie patologiom społecznym typu narkomania i alkoholizm.
- **Obszar bezpieczeństwa w ruchu drogowym** – poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- **Obszar zagrożeń kryzysowych** – poprawa bezpieczeństwa mieszkańców w sytuacjach zagrożenie kryzysowego i doskonalenie systemu reagowania oraz koordynacji działań w sytuacjach kryzysowych.
- **Obszar kultury i ochrony dziedzictwa narodowego** – podniesienie świadomości społeczeństwa w sferze ochrony zabytków oraz dbałości o kulturalną stronę miasta.
- **Obszar bezpieczeństwa w domu, pracy i mieście** – ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń oraz dążenie do poprawy wzrostu społecznego poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców miasta.

Obrazując działanie Państwowej Straży Pożarnej można wskazać na następujące interwencje prowadzone przez tę służbę:

Tabela 19. Interwencje Państwowej Straży Pożarnej w Zabrzu

Typ interwencji	2018	2019	2020
Pożary	860	893	706
Miejskowe zagrożenia	1 306	1 381	1 243
Alarmy fałszywe	284	256	221
Interwencje łącznie	2 450	2 530	2 170

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów o stanie miasta Zabrze za lata 2018, 2019 i 2020.

Przytoczone dane ukazują trend spadkowy liczby podejmowanych interwencji, miejscowych zagrożeń czy też fałszywych alarmów. Znajduje to uzasadnienie w aktywnie podejmowanych działaniach profilaktycznych i prewencyjnych.

Zgodnie z danymi pozyskanymi z raportów Miejskiej Komendy Policji przygotowano katalog przestępstw i wykroczeń, które miały miejsce na terenie miasta Zabrze. Poniższe zestawienie obrazuje ich dynamikę w latach 2018-2020.

Tabela 20. Statystyka przestępczości w Zabrzu

Zarejestrowane dane Miejskiej Komendy Policji w Zabrzu	2018	2019	2020
Liczba wszczętych postępowań przygotowawczych	3 632	4 179	3 624
Liczba przestępstw stwierdzonych	5 688	4 734	3 867
Czyny karalne popełnione przez nieletnich w przestępstwach stwierdzonych	467	326	276
Przestępstwa wykryte	4 362	3 493	2 907
Wykrywalność sprawców przestępstw w %	76,4	73,4	74,6
Zgłoszone interwencje	25 689	34 957	39 723

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów o stanie miasta Zabrze za lata 2018, 2019 i 2020.

Analiza przedstawionych danych pozwala na stwierdzenie, że wykrywalność przestępstw w Zabrzu jest na nieco niższym poziomie niż średnia w województwie śląskim. Dla przykładu w 2020r. wykrywalność w województwie śląskim zgodnie z danymi Komendanta Wojewódzkiego Policji opublikowanymi w raporcie „Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego” za styczeń-grudzień 2020r. wyniosła 79,9%, a w mieście Zabrzu -74,6%.

Szczególne znaczenie i rolę dla kształtowania bezpieczeństwa mają prowadzone działania profilaktyczne oraz prewencyjne. W granicach swych zadań Policja w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń wykonuje m.in. czynności operacyjno-rozpoznawcze. Uzyskane informacje są na bieżąco wykorzystywane w toku podejmowanych czynności dochodzeniowo-śledczych i administracyjno-porządkowych, szczególnie w zakresie ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Dla wzmocnienia bezpieczeństwa mieszkańców prowadzony jest całodobowy monitoring wizyjny miasta Zabrze. Do prowadzenia obserwacji przestrzeni publicznej i zdarzeń zachodzących na terenie miasta wykorzystywany jest system zdalnego monitoringu obsługiwany przez 35 kamer. Dyżurni odnotowali w 2020 roku 349 zdarzeń, które zostały przekazane odpowiednim służbom celem podjęcia bezpośrednich działań w miejscach zdarzeń, m.in. Straży Miejskiej. Ta ostatnia jednostka patroluje miasto, reagując na wykroczenia i przestępstwa ściśle współpracując z Policją. Staż Miejska patroluje miejsca potencjalnych zagrożeń oraz realizuje działania profilaktyczne. Funkcjonariusze Straży Miejskiej w Zabrzu w ramach codziennych czynności służbowych monitorują otoczenie placówek oświatowych, ze szczególnym uwzględnieniem boisk szkolnych i placów zabaw, zwracając uwagę na wszelkie przypadki zakłócania spokoju i porządku publicznego, niszczenia mienia, spożywania alkoholu. Wzmoczone kontrole dotyczą miejsc publicznych, gdzie spożywany jest alkohol (sklepy spożywcze i ich otoczenie, parki, skwery, place zabaw, ogródki piwne i puby). Kontrola Staży Miejskiej obejmuje także obszary wodne i dotyczy między innymi przeciwdziałania kąpieli w miejscach niedozwolonych (szczególnie dotyczy to osób nieletnich, przebywających bez opieki osób dorosłych lub będących pod wpływem alkoholu). Strażnicy Miejscy przeciwdziałają sytuacjom zakłócania spokoju i porządku publicznego, a także kradzieżom i włamaniom oraz aktom wandalizmu. Funkcjonariusze podejmują interwencje wynikające z nieprzestrzegania regulaminu oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminie, dotyczące m.in. składowania gruzu w sposób nieprawidłowy, składowania odpadów czy np. nieuprzątnięcia nieczystości po zwierzętach. Strażnicy prowadzą także kontrole

palenisk domowych w trakcie sezonu grzewczego dbając o redukcję spalania materiałów nie będących opałem.

W obszarze bezpieczeństwa w relacji do obszaru rodzina szczególne znaczenie mają działania Zespołu Interwencji Kryzysowej działającego w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu. Dane dotyczące jego aktywności prezentuje tabela 21.

Tabela 21. Dane dotyczące działań Zespołu Interwencji Kryzysowej .

Rodzaj sytuacji kryzysowej	2018	2019	2020
Kryzysy rozwojowe	80	67	48
Kryzysy suicydalne	13	26	14
Kryzysy sytuacyjne	128	156	237
Przemoc w rodzinie	115	108	113
Kryzysy traumatyczne	15	31	30
Przemoc seksualna	3	7	5
Kryzysy związane z zaburzeniami psychicznymi	57	40	13
Kryzysy związane z uzależnieniami	19	23	11
Inne sytuacje kryzysowe	59	119	19
Ogółem liczba Klientów	479	868	505
Ogółem liczba porad i interwencji	2 042	3 787	3 803

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania MOPR w Zabrzu za lata 2018, 2019, 2020.

Wiele rodzin doświadcza okresowo różnych przejawów deprywacji, które zwykle przekładają się na niską jakość życia. Dochodzi wówczas do utrwalania się oraz kumulacji negatywnych czynników. Wśród najważniejszych elementów, które niekorzystnie wpływają na kondycję rodzin można wskazać na: dziedziczenie i utrwalanie się ubóstwa, utrudniony dostęp do usług społecznych, np. w obszarze edukacyjnym, ochrony zdrowia, mieszkalnictwa, kultury, czy też aktywności społecznej lub obywatelskiej.

3.4.3. Problemy związane z bezpieczeństwem, wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze

W trakcie warsztatów partycypacyjnych eksperci reprezentujący różne instytucje i podmioty wskazali na problemy społeczne w kontekście bezpieczeństwa. Katalog problemów został zaprezentowany zgodnie z hierarchią nasilenia problemów od najbardziej uciążliwych po problemy o najniższym nasileniu:

- przemoc w sieci – brak kontroli rodzicielskiej, niewystarczająca świadomość dotycząca odpowiedzialności prawnej za zachowanie w Internecie;

- wzrost zachowań przemocowych (przemoc rówieśnicza, przemoc w rodzinie, przemoc w przestrzeni publicznej);
- nagminne łamanie przepisów drogowych przez kierowców;
- niewystarczająca profilaktyka w zakresie edukowania mieszkańców na wypadek niebezpieczeństwa, w zakresie zagrożeń życia i zdrowia, sytuacji kryzysowej (np. brak wiedzy mieszkańców, kompetencji z zakresu pierwszej pomocy, działania i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych);
- brak reakcji na przemoc w szkołach – ignorowanie pierwszych symptomów niewłaściwych zachowań wśród uczniów, przyjmowanie często postawy obserwatora, niereagowanie, swoista akceptacja niepożądanych, złych zachowań przez niektórych rodziców, grupy rówieśnicze, nauczycieli;
- zbyt mała liczba programów, warsztatów edukujących nauczycieli, jak również rodziców w zakresie eliminowania niepożądanych zachowań wśród dzieci i młodzieży, a także wczesnego rozpoznawania problemu. Brak programów między innymi uczących umiejętności społecznych i emocjonalnych dla dzieci i młodzieży;
- słabo oświetlone są przejścia dla pieszych – w wielu miejscach brakuje tzw. „kocich oczek”;
- niski status ekonomiczny mieszkańców – brak środków na rozrywki i inne formy konstruktywnej aktywności;
- brak ośrodka młodzieżowo-wychowawczego oraz ośrodka socjoterapeutycznego dla dzieci zagrożonych niedostosowaniem społecznym oraz niedostosowanych społecznie w Zabrzu;
- brak miejsc w placówkach interwencyjnych dla zabezpieczanych dzieci.
- brak odpowiedniej infrastruktury oraz niewystarczająca oferta zajęć pozalekcyjnych oferowanych przez szkoły, skutkująca niskim poziomem zagospodarowania czasu wolnego młodzieży i dzieci, osób starszych;
- brak zabezpieczenia potrzeb osób, wobec których zastosowano interwencję kryzysową (Hostel, Schronisko, Całodobowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej);
- osłabienie więzi rodzinnych, które powoduje deprivację potrzeby bezpieczeństwa;
- niewystarczająca liczba programów profilaktyki bezpieczeństwa w sieci;
- niewystarczających nadzór placówek opiekuńczo-wychowawczych, pomocy społecznej, itd. nad rodzinami dysfunkcyjnymi;
- rozpowszechnianie się uzależnienie od Internetu;
- zbyt mała ilość koszy na śmieci poza centrum miasta, powodująca zagrożenie biologiczne dla środowiska lub ryzyko urazów czy skaleczeń u mieszkańców;
- brak stref czystego transportu w centrum miasta;
- brak powszechności prawidłowych wzorców funkcjonowania społecznego;
- wykluczenie cyfrowe seniorów i osób niepełnosprawnych oraz osób o niskim statusie ekonomicznym;
- niewystarczająca pomoc administracji samorządowej dla osób z niepełnosprawnościami w ramach dostępności do infrastruktury kulturalnej, pomocy społecznej i innych instytucji;
- niedobory w oznakowaniu dróg, przejść dla pieszych w tym braki w sygnalizacji dźwiękowej;
- duża liczba zdarzeń pożarowych, których przyczyną są uszkodzone, bądź niewłaściwie eksploatowane urządzenia grzewcze, problem dotyczy zwłaszcza starego budownictwa;

- niski poziom zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzeń w przestrzeni publicznej, w tym w czasie trwania imprez masowych;
- zajmowanie pustostanów przez osoby w kryzysie bezdomności, nasilająca się bezkarność zachowań antyspołecznych osób w kryzysie bezdomności (picie alkoholu w miejscach publicznych, bójki itd.);
- duża ilość zdarzeń polegających na siłowym otwieraniu drzwi do mieszkań osób starszych mieszkających samotnie, mających niejednokrotnie problem z samodzielnością.
- niebezpieczeństwo dla pieszych wynikające z nieprawidłowego używania modnych elektrycznych hulajnóg i rowerów;
- zbyt mała liczba ścieżek rowerowych umożliwiających rozwój bez emisyjnego przemieszczania się po mieście;

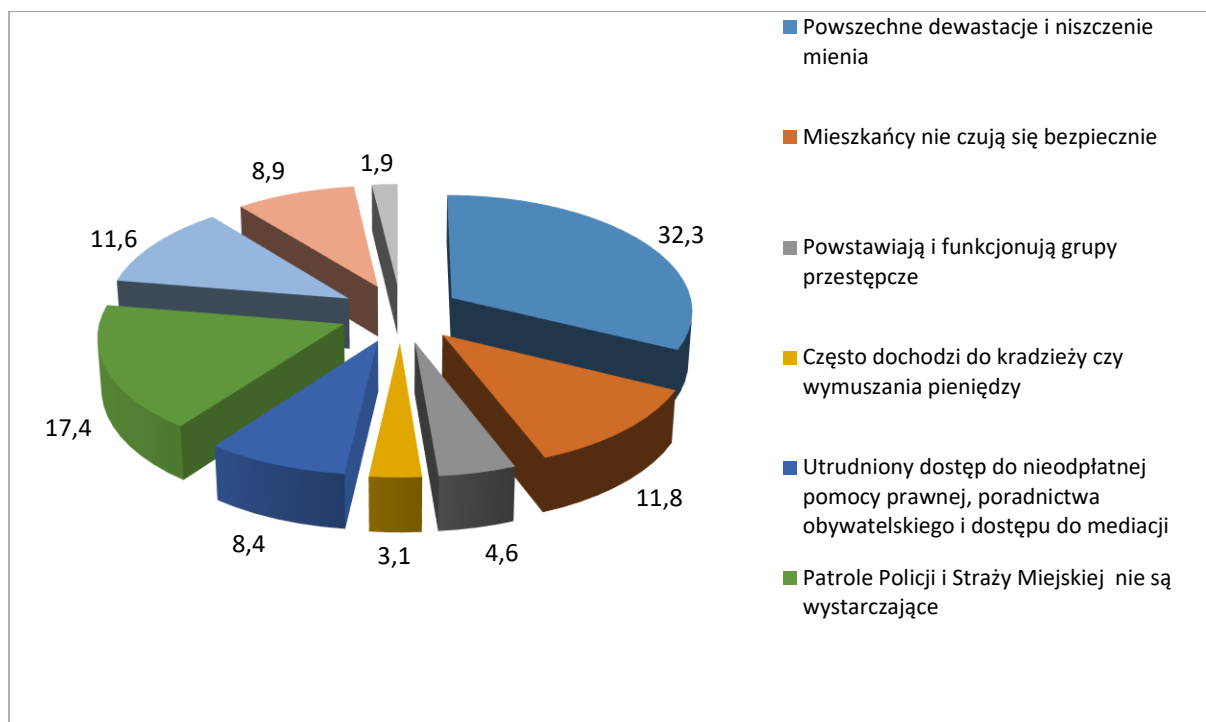
Prowadzone w ramach procesu przygotowywania nowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych internetowe badania ankietowe wśród mieszkańców pozwoliły na zidentyfikowanie najbardziej uciążliwych problemów w obszarze tematycznym bezpieczeństwo.

Tabela 22. Problemy społeczne w obszarze bezpieczeństwo w opinii respondentów

Problemy społeczne w obszarze bezpieczeństwo	% odpowiedzi
Powszechne dewastacje i niszczenie mienia	32,3
Mieszkańcy nie czują się bezpiecznie	11,8
Powstają i funkcjonują grupy przestępcze	4,6
Często dochodzi do kradzieży czy wymuszania pieniędzy	3,1
Utrudniony dostęp do nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego i dostępu do mediacji	8,4
Patrole Policji i Straży Miejskiej nie są wystarczające	17,4
Częste burdy kibiców i zakłócanie porządku przez grupy młodzieży	11,6
Niska skłonność instytucji publicznych i społecznych do niesienia pomocy osobom doświadczającym przemocy domowej	8,9
Inne...	1,9
Suma	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego prowadzonego wśród mieszkańców Zabrze w terminie od 13.11.2021r. do 08.12.2021r.

Respondenci wskazali na najbardziej nasilone problemy w obszarze bezpieczeństwa. W ich opinii powszechne są zjawiska takie jak: dewastacje i niszczenia mienia (32% respondentów), występują częste burdy kibiców i zakłócanie porządku przez grupy młodzieży (11% wskazań). Zdaniem ankietowanych patrole Policji i Straży Miejskiej nie są wystarczające (17% ankietowanych), a blisko 9% ankietowanych stwierdziło że przejawia się niska skłonność instytucji publicznych i społecznych do niesienia pomocy osobom doświadczającym przemocy domowej.

Rysunek 5. Problemy społeczne w obszarze bezpieczeństwa w opinii mieszkańców miasta Zabrze.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych wśród mieszkańców miasta Zabrze.

Niepokojący jest fakt, iż tylko połowa respondentów postrzega stan bezpieczeństwa na terenie Zabrze jako dobry lub bardzo dobry.

Tabela 23. Ocena poziomu bezpieczeństwa

Ocena poziomu bezpieczeństwa	Liczba bezwzględna	Udział procentowy
Bardzo dobry	23	9,8%
Dobry	96	40,9%
Trudno powiedzieć	77	32,8%
Zły	27	11,5%
Bardzo zły	12	5,1
Razem	235	100%

Źródło: Badania wśród mieszkańców miasta Zabrze.

W badaniu ankietowym prowadzonym wśród mieszkańców Zabrze respondenci mieli możliwość wskazania sugestii, pomysłów na działania, które przyczyniłyby się do rozwiązania problemów społecznych mieszkańców Zabrze w obszarze problematyki bezpieczeństwa. Wśród propozycji zgłoszono następujące postulaty: prowadzenie intensywnych działań inwestycyjnych w infrastrukturę (drogi, chodniki, oświetlenie, przestrzeń wspólna, miejsca wypoczynku) celem poprawy jakości życia i oferowanych usług; dalsze działania w zakresie poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie źródeł ogrzewania i stosowanego opału, niskiej emisji, jakości powietrza, przeciwdziałania wysypiskom; zintensyfikowanie patrolowania miejsc niebezpiecznych, monitorowania miasta i

przeciwdziałania dewastacjom czy aktom wandalizmu; poprawa czystości i estetyki miasta; dalsza rewitalizacja terenów zielonych i troska o ich stan, prowadzenie aktywnych działań sprzyjających poprawie bezpieczeństwa w mieście.

3.4.4. Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza SWOT dla obszaru bezpieczeństwa

W ramach warsztatów partycypacyjnych uczestnicy identyfikowali czynniki kluczowe kształtujące sytuację miasta w obszarze tematycznym bezpieczeństwa. Zidentyfikowano bowiem atuty i słabe strony miasta, a także potencjały i zagrożenia dla kształtowania bezpieczeństwa mieszkańców. Analizy pozwoliły na wyłonienie następujących czynników.

Tabela 24. Analiza SWOT w obszarze bezpieczeństwa

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Lokalizacja miasta Zabrze w sercu Aglomeracji Śląskiej - Wysoka sprawność i efektywność działania służb ratowniczych, mundurowych i pomocy społecznej. - Sprawnie funkcjonujący system monitoringu wizyjnego miasta. - Rosnąca atrakcyjność miasta pod względem akademickim, inwestycyjnym, turystycznym i kulturalnym. - Aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych na cele związane z zapewnieniem bezpieczeństwa. - Zabrze, będące miastem medycyny, jest rozpoznawane jako wiodący ośrodek wysokiej jakości specjalistycznych usług medycznych. - Prowadzenie działań profilaktycznych skierowanych do różnych środowisk pozwala redukować zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa. - Służby zapewniające bezpieczeństwo mieszkańców Zabrze są skoordynowane i współdziałają ze sobą.	- Niewystarczający rozwój infrastruktury drogowej, ścieżek rowerowych, w stosunku do zmieniających się potrzeb w tym zakresie. - Przestarzały system grzewczy budynków powodujący skumulowaną niską emisję i pogorszenie parametrów powietrza. - Niewystarczający poziom aktywności społecznej i partycypacji mieszkańców. - Niedostosowania w pełni infrastruktura do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. - Niska świadomość społeczna mieszkańców w zakresie ekologii.
Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
- Rozbudowywanie rozwiązań sprzyjających zapewnieniu bezpieczeństwa poprzez system monitoringu wizyjnego miasta Zabrze. - Rozwój terenów rekreacyjnych i przestrzeni wspólnych dla wzbogacenia oferty spędzania wolnego czasu dla wszystkich mieszkańców. - Rozwijanie, aplikowanie i wdrażanie programów profilaktycznych w zakresie poprawy bezpieczeństwa. - Rozwój infrastruktury drogowej. - Skuteczne pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania na inwestycje w infrastrukturę.	- Rozpowszechnianie się uzależnienia od Internetu, a także wzrost cyberprzestępczości. - Deprecjonowanie autorytetów i wartości moralnych, powodujące kryzys instytucji rodziny. - Niewystarczające środki na rozwiązania z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa w mieście. - Nieprzewidywalne klęski żywiołowe i ekologiczne, zmieniający się klimat. - Niekorzystne zmiany w przestrzeni społeczno-gospodarczej, spowodowane zmianą prawa na szczeblu państwowym, powodujące obniżenie poczucia bezpieczeństwa.

• Tworzenie rozwiązań sprzyjających wsparciu osób wymagających ochrony (dzieci, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami). • Rozwój systemów ratownictwa oraz innych rozwiązań sprzyjających zapewnieniu bezpieczeństwa.	• Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa i depopulacja powodują obniżenie poczucia bezpieczeństwa wśród grup wrażliwych. • Pogłębiająca się polaryzacja społeczna może powodować wzrost zachowań przestępczych.
---	--

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10 - 06.12.2021.

W mieście Zabrze wdrażane są programy przyczyniające się do ochrony grup wrażliwych, a także sprzyjające budowaniu bezpieczeństwa publicznego. Należą do nich:

- Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na Lata 2021-2026;
- Powiatowy program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2020-2023.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi w raportach o stanie miasta Zabrze za lata 2018-2020 w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa prowadzone były działania obejmujące następujące obszary:

- bezpieczeństwo w miejscach publicznych i miejscach zamieszkania;
- przeciwdziałanie przemocy, patologiom i niedostosowaniu społecznemu oraz ograniczenie przestępczości nieletnich;
- bezpieczeństwo w ruchu drogowym;
- poprawa bezpieczeństwa mieszkańców w sytuacjach zagrożenia kryzysowego;
- podniesienie świadomości społeczeństwa w sferze ochrony zabytków oraz dbałości o kulturalną stronę miasta;
- ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń oraz dążenie do poprawy wzrostu społecznego poczucia bezpieczeństwa w domu, pracy i mieście wśród mieszkańców miasta.

3.5. Diagnoza obszaru – Mieszkalnictwo

3.5.1. Charakterystyka obszaru

Polityka mieszkaniowa miasta stanowi bardzo ważny element planowania strategicznego, gdyż ciągłe zwiększanie oferty mieszkaniowej, a w konsekwencji wzrost liczby mieszkańców, ma pozytywny wpływ na dochody podatkowe miasta. Zapotrzebowanie na nowe mieszkania wciąż w Zabrzu jest wysokie pomimo ujemnego salda przyrostu mieszkań, dlatego też dbałość o wzrost liczby nowych mieszkań i podnoszenie ich standardu jest ważnym celem polityki społecznej miasta. Na dzień 31 grudnia 2021 roku do gminnego zasobu mieszkaniowego należało 10 916 lokali mieszkalnych.

W 2020 roku wydano pozwolenia na budowę dla 128 domów jednorodzinnych oraz 333 mieszkań w ramach zabudowy wielorodzinnej. W ostatnich latach wyraźny jest trend ukierunkowany

na migracje z centrum do dzielnic ościennych i od zabudowy wielopłytowej do zabudowy jednorodzinnej.

Tabela 25. Zasoby mieszkaniowe na terenie miasta Zabrze w latach 2016-2020 (stan na 31.12.2020)

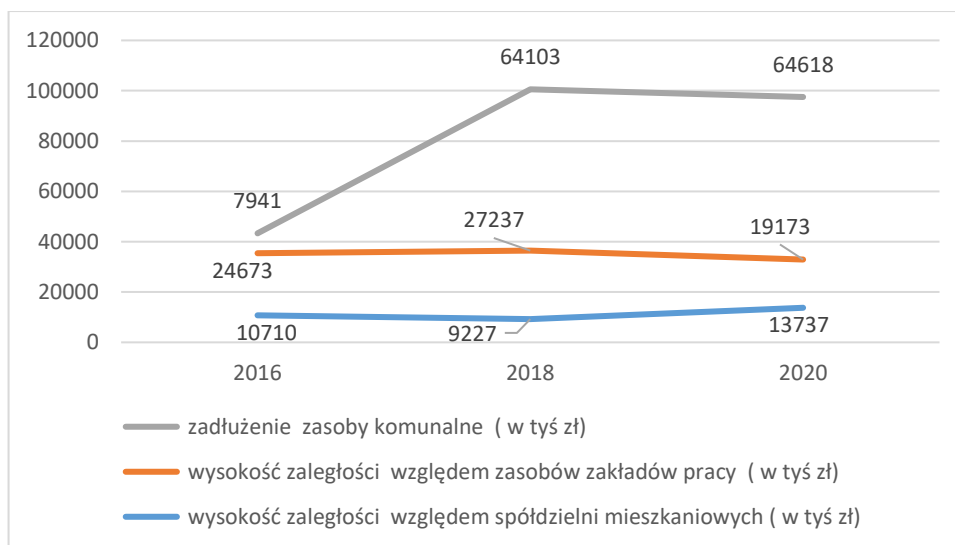
Zasoby mieszkaniowe	2016	2018	2020
zasoby spółdzielni mieszkaniowych; liczba mieszkań	5 332	4 030	3 878
zasoby zakładów pracy (bez Skarbu Państwa); liczba mieszkań	1 781	2 023	1 383
zasoby gminne (komunalne); ilość mieszkań	12 308	11 812	11 399

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Dane wskazują, że infrastruktura mieszkaniowa na terenie miasta jest dobrze rozwinięta oraz bardzo zróżnicowana. Niestety w obrębie miasta jest jeszcze dużo mieszkań do zagospodarowania w postaci pustostanów (według danych GUS 453 mieszkań w zasobie komunalnym). Infrastruktura mieszkań komunalnych nie jest jeszcze na wystarczająco wysokim poziomie (93% ma własną łazienkę, 70% centralne ogrzewanie), wiele z nich nadaje się do remontu, a kamienice, w których się znajdują, do rewitalizacji.

Do największych działających w mieście spółdzielni mieszkaniowych należą między innymi: Zabrzańska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Górnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa Luiza, Górnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa Barbórka, Skarbek. Górnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa. Zasoby spółdzielni mieszkaniowych łącznie stanowią tylko 1/3 zasobów gminnych, a w ciągu ostatnich 4 lat nastąpił ich znaczny spadek.

Istotnym problemem w zakresie mieszkalnictwa są zaległości w opłatach i prowadzone w związku z nimi postępowania eksmisyjne. Z uwagi na sprzyjające przepisy prawne tego typu postępowania podejmowane są głównie przez spółdzielnie mieszkaniowe oraz zakłady pracy, do których w Zabrzu należy duża część lokali mieszkalnych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w okresie od 2016 do 2020 roku największe zaległości, bo ponad 64 mln złotych, występują na lokalach należących do zasobu gminy – także tutaj nastąpił znaczny wzrost zadłużenia. Wartość zadłużenia mieszkańców względem spółdzielni mieszkaniowych i zakładów pracy utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Mieszkania znajdujące się w zasobie gminy w dużej mierze obciążone są zaległościami z tytułu opłat lokalowych, co w znacznym stopniu obciąża budżet miasta i utrudnia prowadzenie inwestycji w poprawę warunków lokalowych na terenie miasta.

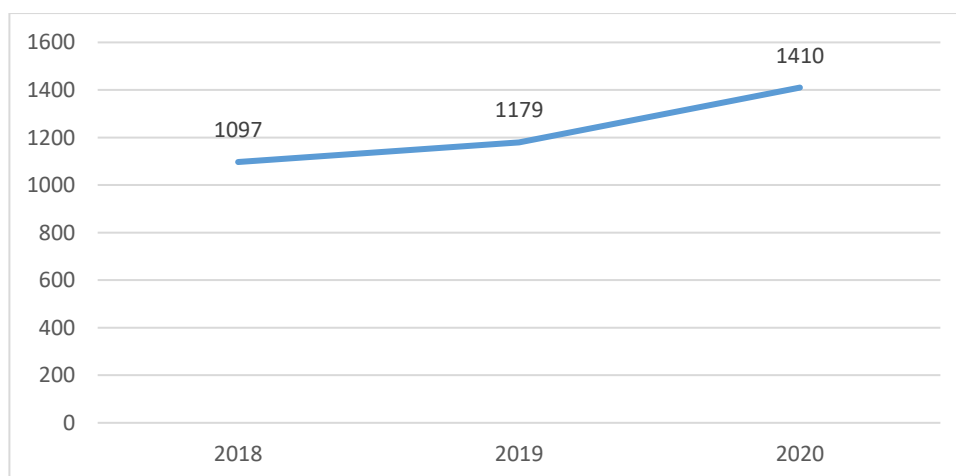

Wykres 9. Wartość zadłużenia czynszowego dla mieszkań będących w zasobach gminy

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

3.5.2. Omówienie dotychczasowych rozwiązań i rezultatów w obszarze mieszkalnictwo

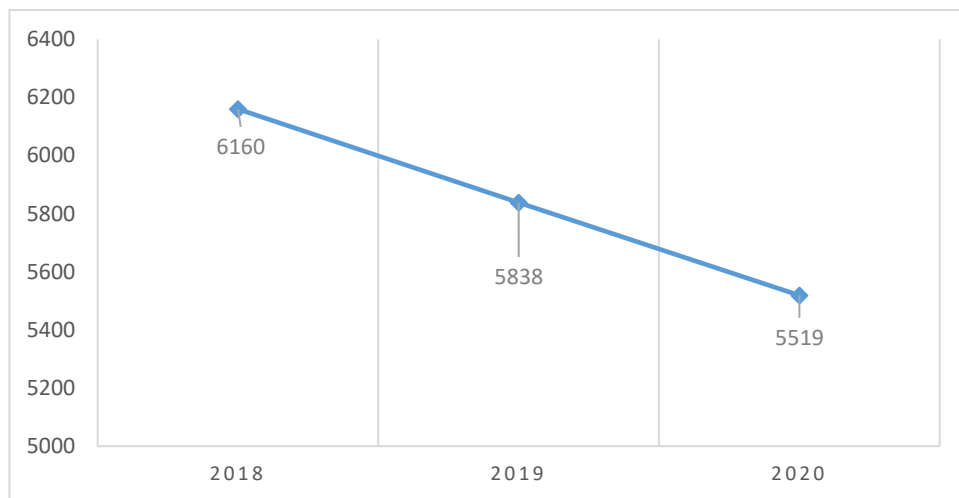
Wydział Zarządzania Mieniem przyjął w 2020 roku 477 wniosków o przyznanie lokalu mieszkalnego z zasobów Gminy Miejskiej Zabrze. Do Wydziału wpłynęły także wyroki o eksmisję: z prawem do lokalu socjalnego – 96, bez prawa do lokalu socjalnego – 44. Zgodnie z kompetencjami, wyrażono zgodę na 16 przyłączeń lokalu mieszkalnego oraz dokonano przekwalifikowania 11 lokali mieszkalnych na lokale socjalne. W 2020 roku, zgodnie z przekazanymi danymi, miasto dysponowało 1 410 lokalami komunalnymi z przeznaczeniem na najem socjalny. W ciągu ostatnich 3 lat nastąpił ich wzrost o prawie 30%.

Wykres 10. Mieszkania komunalne z najmem socjalnym, stan zasobu na lata 2018-2020

Źródło: dane Wydziału Zarządzania Mieniem.

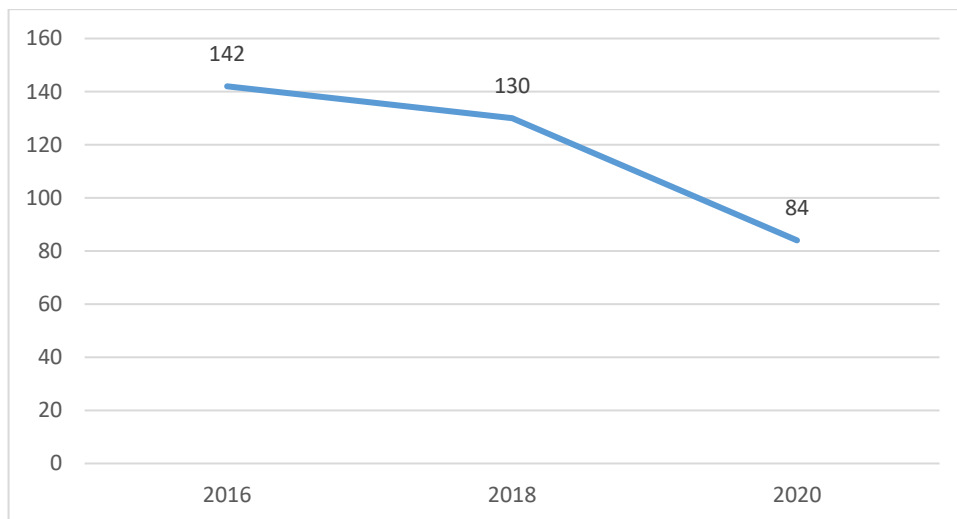
Dzięki zwiększeniu się zasobu mieszkań komunalnych, w tym pod najem socjalny, liczba oczekujących na mieszkanie w latach 2018-2020 zaczęła systematycznie spadać. W 2020 roku oczekujących było 5 519, tj. o 10% mniej niż 2 lata wcześniej.

Wykres 11. Liczba osób oczekujących na mieszkanie w Zabrzu w latach 2018-2020

Źródło: dane Wydziału Zarządzania Mieniem.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego za lata 2016-2020 wskazują na dużą liczbę wyroków eksmisyjnych ze względu na zaległości czynszowe na terenie miasta i niewspółmiernie niską liczbę wykonanych eksmisji (2016 rok – 7, 2018 – 6, 2020 – 0). Tendencja orzeczonych eksmisji jest jednak wyraźnie spadkowa.

Wykres 12. Liczba orzeczonych przez sąd eksmisji ze względu na zaległości czynszowe w latach 2016-2020

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Do problemów mieszkalnictwa włączamy również problem bezdomności choć jego przyczyny są uwarunkowane wieloma czynnikami, np. zadłużenie, alkoholizm, skutkiem z reguły jest ostatecznie

utrata miejsca zamieszkania. Sieć placówek pomocowych dla osób bezdomnych składa się z ogrzewalni, noclegowni, schronisk oraz domu dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży. Większość tych placówek prowadzi Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta koło w Zabrzu.

Poniżej przedstawiamy dane dotyczące placówek dla osób bezdomnych w Zabrzu – stan na dzień 31 grudnia 2020 roku:

- Noclegownia ul. Trocera nr 63 – 28 miejsc, czasowo ograniczono do 21 miejsc (wyodrębniono izolatki ze względu na COVID);
- Ogrzewalnia dla Osób Bezdomnych ul. Stalmacha nr 7 – 25 miejsc;
- Dom Św. Brata Alberta Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Kochanowskiego nr 26 – 42 miejsca;
- Schronisko dla Bezdomnych Kobiet ul. Ofiar Katynia nr 48 – 5 miejsc;
- Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży ul. Ofiar Katynia nr 48 – 20 miejsc;
- Dom Pokora – Szkoła Nowego Życia Stowarzyszenia Na Rzecz Adaptacji Osób Uzależnionych I Ich Rodzin Do Społeczeństwa "Żyj i daj Życ" ul. Pawliczka nr16 – 12 miejsc;
- Mieszkanie chronione treningowe dla osób bezdomnych ul. Pośpiecha nr 17/2 – 3 miejsca;
- Mieszkanie chronione treningowe dla osób bezdomnych ul. Bytomska nr 90/1 – 3 miejsca;
- Mieszkanie chronione treningowe dla osób bezdomnych ul. Bytomska nr 90/9 – 4 miejsca
- Mieszkanie chronione treningowe dla osób bezdomnych ul. Bytomska nr 90/2 – 4 miejsca.

W Zespole ds. pomocy osobom bezdomnym, obsługującym wyżej wymienione placówki, przyjęto 704 wnioski o pomoc, wydano 1 011 decyzji administracyjnych, spisano 69 kontraktów socjalnych. Przeprowadzono 25 wywiadów na potwierdzenie prawa do świadczeń zdrowotnych.

Działania środowiskowe adresowane do osób bezdomnych nie korzystających z instytucjonalnej pomocy (streetworking), opierają się na obecności pracowników MOPR w środowisku przebywania osób bezdomnych i jego monitorowaniu. W 2020 roku była prowadzona ograniczona kontrola miejsc niemieszkalnych w oparciu o aktualizowany rejestr takich miejsc, tzw. mapę bezdomności. Streetworkerzy skupiają się głównie na działaniach zmierzających do zmiany funkcjonowania osób bezdomnych (m.in. korzystania z placówek noclegowych) poprzez motywowanie swoich klientów i podkreślanie szkód, zagrożeń wynikających z dotychczasowego trybu życia. Streetworkerzy korzystają ze wsparcia takich instytucji, jak Straż Miejska, Policja (wspólne patrole) czy Pogotowie, sporadycznie udzielają asysty w drodze do placówek noclegowych. W okresie występowania niskich temperatur, w przypadku gdy napotkana osoba jest w stanie nietrzeźwym, zostaje odwieziona do Izby Wyrzeźwień. Aktualnie stałym monitoringiem w miejscach niemieszkalnych objętych jest około 25 osób, wśród których dominującym problemem jest uzależnienie od alkoholu. Osoby bezdomne mogą aktualnie skorzystać z posiłków wydawanych dodatkowo w dwóch punktach w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”, realizowanego przez Caritas – Kuchnia Rodzina. Pomoc dla kobiet dotkniętych zjawiskiem bezdomności również uległa rozszerzeniu o Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, która to placówka funkcjonuje w Ośrodku Wsparcia dla kobiet prowadzonym przez Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta wraz ze Schroniskiem dla Bezdomnych Kobiet. W Zabrzu zwiększyła się również na przestrzeni lat liczba mieszkań chronionych dla osób bezdomnych prowadzonych przez MOPR. Pomoc tego rodzaju, stanowiąca ostatni etap wyjścia z bezdomności, uzupełniana jest przez prowadzone przez TPBA mieszkania readaptacyjne. W miejskim programie Przeciwdziałania i Wychodzenia z Bezdomności

działania oparte o program „Wróć z Nami” prowadzone były tylko w okresie zimowym, natomiast od 2012 roku streetworking jest już organizowany przez cały rok. Posiłki dla osób bezdomnych wydawane są przez Caritas w dwóch punktach: przy ulicy Trocera 63 oraz 3-go Maja 5.

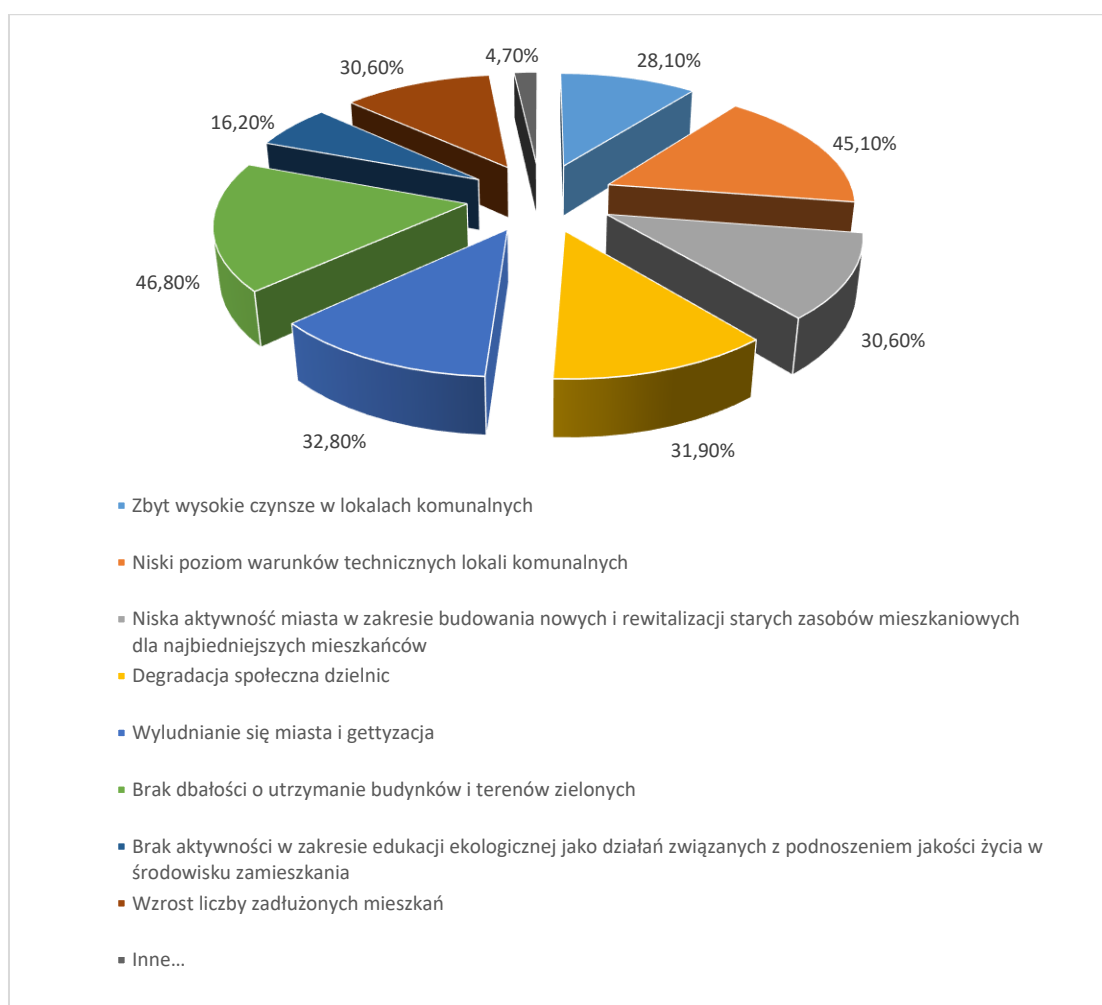
3.5.3. Problemy związane z mieszkalnictwem wskazane przez uczestników warsztatów oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze

W trakcie warsztatów zrealizowanych z ekspertami kluczowych instytucji działających w Zabrzu w obszarze mieszkalnictwa, tzw. latarnicy (kluczowi interesariusze) wskazali problemy oraz określili ich istotność dla jakości życia. Najbardziej istotne wyłonione problemy to:

- Niewystarczający zasób środków do skali potrzeb remontów budynków mieszkaniowych, ich finansowania oraz ograniczenia w dofinansowaniu remontów budynków mieszkaniowych (gminnych, spółdzielczych, komunalnych, prywatnych) (Potrzeba np. uchwalenia programu rewitalizacji na podstawie ustawy o rewitalizacji).
- Duża ilość osób przypadających na powierzchnię (m²) mieszkania, w szczególności w lokalach socjalnych.
- Niski standard mieszkań (Potrzeba podniesienia standardu mieszkań, w tym modernizacja niewydajnych, energochłonnych systemów ogrzewania, przebudowa węzłów sanitarnych, wymiana pionów kanalizacyjnych, termomodernizacja, itd.).
- Duża ilość pustostanów.
- Ubóstwo energetyczne – obawa przed kosztami ogrzewania.
- Dewastacja mieszkań socjalnych przez ich lokatorów (brak odpowiedzialności finansowej najemcy za powstałe szkody).
- Niewystarczająca ilość mieszkań dla osób dysfunkcyjnych, w szczególności mieszkań treningowych i dla rodzin zastępczych (Potrzeba zwiększenia ilości mieszkań dla osób wychodzących z bezdomności i placówek wychowawczych oraz pozyskiwania środków na remonty mieszkań dla rodzin zastępczych).
- Potrzeba budowy nowych mieszkań dla osób o niskich dochodach (ale nie socjalnych).
- Znaczna ilość zasobu mieszkaniowego – kamienic o walorach dziedzictwa kulturowego w rękach właścicieli prywatnych z małymi możliwościami wsparcia – dofinansowania remontów (Potrzeba np. uchwalenia Specjalnej Strefy Rewitalizacji, uruchomienia narzędzi do wprowadzenia wsparcia).
- Zły stan przestrzeni publicznej w obszarach kwartałów, osiedli w zabudowie mieszkaniowej w mieście, w tym w obszarach rewitalizacji (Potrzeba podniesienia jakości zabudowy mieszkaniowej: osiedli, kwartałów wraz z podniesieniem jakości przestrzeni publicznej, tj.: podwórka, place zabaw, tereny rekreacji, tereny zieleni, wypoczynku, itd., w tym tworzenie stref półprywatnych/półpublicznych oraz dających cień podczas upałów).
- Niemożność wykonywania eksmisji (ustawowy zakaz z uwagi na pandemię).
- Zadłużenie mieszkaniowe.
- Konflikty w budynkach wielorodzinnych, gdy na wyższych piętrach wśród zwykłych mieszkań znajdują się lokale przeznaczone na działalność.

Kluczowi eksperci podczas warsztatów wskazali w największym stopniu na problemy związane z niskim standardem lokali komunalnych i brakiem środków na remonty oraz na mały metraż w stosunku do liczby osób. Ponadto w mieście jest jeszcze wiele pustych mieszkań do remontu i zagospodarowania, co jest zarówno problemem, jak i szansą w momencie pozyskania środków na rewitalizację lub płynnej spłaty zadłużenia przez najemców lokali komunalnych. Ważnym problemem, szczególnie w kontekście nowej perspektywy strategicznej, jest ubóstwo energetyczne, które coraz silniej jest diagnozowane wśród mieszkańców Zabrza.

Problemy w obszarze mieszkalnictwa z perspektywy mieszkańców, przedstawia poniższy wykres. Opinie te zostały zbadane w ankiecie internetowej przeprowadzonej przez zespół opracowujący strategię.

Wykres 13. Identyfikacja problemów mieszkalnictwa z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety

Źródło: badania własne.

Prawie co drugi respondent jako główny problem mieszkalnictwa wskazał brak dbałości o utrzymanie budynków i terenów zielonych. Drugi w kolejności (45% respondentów) wybrzmiał problem niskiego poziom warunków technicznych lokali komunalnych. Co trzeci badany wskazał na

problem depopulacji miasta i gettyzacji lub degradacji niektórych dzielnic. Najmniej ankietowanych, bo tylko 16%, uważa, że największym problemem jest brak aktywności miasta w zakresie edukacji ekologicznej. W wypowiedziach otwartych mieszkańcy Zabrza najczęściej wskazywali na problem niewystarczającej rewitalizacji centrum oraz słabego rozwoju taniego budownictwa mieszkaniowego, poruszali problem niskiej świadomości mieszkańców w zakresie ekologii i dbałości o wspólne dobro, wskazywali na potrzebę wprowadzenia atrakcyjnych cen na czynsze dla przedsiębiorców, aby ożywić centrum miasta oraz ściągnąć klasę średnią do miasta poprzez ułatwienia w dostępie do działek budowlanych oraz ożywienie centrum miasta.

3.5.4. Identyfikacja potencjału wsparcia – analiza strategiczna SWOT

W ramach warsztatów partycypacyjnych uczestnicy identyfikowali czynniki kluczowe kształtujące sytuację miasta w obszarze tematycznym mieszkalnictwa. Zidentyfikowano atuty i słabe strony miasta, a także potencjały i zagrożenia w otoczeniu, które w znaczny stopniu wpływają na sytuację w tym obszarze. Analizy pozwoliły na wyłonienie czynników wyszczególnionych w poniższej tabeli.

Tabela 26. Analiza SWOT dla obszaru mieszkalnictwa

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Kompetentny i doświadczony zespół osób odpowiedzialnych za pozyskiwanie środków na rewitalizację zasobu mieszkaniowego. - Duży, jednak mocno zdegradowany zasób mieszkaniowy, w który można inwestować pozyskane środki. - Atrakcyjne ceny mieszkań w stosunku innych miast w Aglomeracji. - Dobrze rozwinięty transport publiczny i dobre skomunikowanie Zabrza (A1, A4, DTŚ) z miastami ościennymi. - Dobrze zorganizowany system wsparcia dla osób bezdomnych realizowany wspólnie z organizacjami pozarządowymi.	- Duża część zasobu mieszkaniowego o niskim standardzie lub wymagająca remontów kapitalnych. - Ograniczone środki miasta na remonty mieszkań i wymianę źródeł ogrzewania. - Duża liczba budynków wysokoemisyjnych połączona z ubóstwem energetycznym najemców oraz niewystarczającą wiedzą w zakresie ekologii. - Zaległości czynszowe lokatorów o niskich dochodach, brak woli skorzystania z form wsparcia, tj. odpracowania zadłużenia lub spłaty zadłużenia w ratach. - Wydłużony okres oczekiwania na mieszkanie z zasobów miasta.
Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
- Pozyskiwanie środków na rewitalizację, termomodernizację i wymianę źródeł ogrzewania. - Zwiększenie atrakcyjności terenów centrum miasta oznaczonych w Studium symbolem UC (Centrum Miasta) dzięki utworzeniu centrum przesiadkowego. - Przygotowanie dokumentów strategicznych oraz utworzenie Specjalnej Strefy Rewitalizacji pozwalającej na większą absorpcję środków	- Znaczący wzrost cen usług i towarów przy ograniczonym budżecie miasta na cele remontowe. - Rosnące koszty utrzymania mieszkań (energia, opał) prowadzące do wzrostu ubóstwa energetycznego. - Występujące szkody górnicze. - Zmiany przepisów prawa utrudniające pozyskiwanie środków na zadania polityki mieszkaniowej. - Depopulacja i wyludnianie się miasta.

na cele mieszkaniowe, także przez podmioty prywatne. • Osiągnięcie efektów ekologicznych poprzez termomodernizację zasobów mieszkaniowych i wymianę źródeł ciepła. • Większa dbałość mieszkańców o otoczenie i ekologię.	
--	--

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10 - 06.12.2021.

Analiza SWOT w obszarze mieszkalnictwa ma wyrównaną liczbę czynników zarówno w mocnych i słabych stronach, jak i szansach oraz zagrożeniach. W mieście Zabrze wdrażane są programy przyczyniające się do niwelowania słabych stron i wykorzystywania szans. Są to:

- Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Zabrze na lata 2016-2023;
- Miejski Program Przeciwdziałania i Wychodzenia z Bezdomności;
- Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Zabrze na lata 2019-2022;
- Program Edukacji Ekologicznej Dla Miasta Zabrze na lata 2012-2020 "Przez Edukację do Zrównoważonego Rozwoju";
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Dla Miasta Zabrze na lata 2015-2020 z uwzględnieniem horyzontu długoterminowego do 2030 roku;
- Program Ochrony Środowiska Dla Miasta Zabrze do roku 2024 z perspektywą do roku 2028;
- Plan Wykorzystania Zasobu Nieruchomości Gminy Miejskiej Zabrze na lata 2018-2020;
- Wieloletni Program Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Zabrze na lata 2018-2022;
- Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Dla Miasta Zabrze Na Lata 2015-2020 z uwzględnieniem horyzontu długoterminowego do 2030 roku.

Miasto Zabrze w ramach wymienionych programów realizuje inicjatywy rewitalizacyjne, termomodernizacyjne, prowadzi remonty zasobu mieszkaniowego oraz realizuje programy ekologiczne.

3.6. Diagnoza obszaru – Asymilacja obcokrajowców

3.6.1. Charakterystyka obszaru

Obserwowane w ostatnich latach przeobrażanie się systemu zabezpieczenia społecznego, w tym pomocy społecznej, w system mocno oparty na pasywnych formach wsparcia doprowadziło z jednej strony, w konsekwencji wsparcia uboższych rodzin w możliwości zaspokojenia ich potrzeb, do poprawy poziom ich życia, ale z drugiej zauważa się obniżenie aktywności na rynku pracy osób w wieku

produkcyjnym²¹. Tendencja taka doprowadziła do zmiany charakteru rynku pracy w Polsce, z rynku pracodawcy na rynek pracownika. Wskazane zjawisko wpłynęło na otwarcie się polskiego rynku na obcokrajowców jako pożądaných pracowników, a wzrastające zapotrzebowanie dynamizuje zmniejszającą się liczbą ludności oraz brak chęci podejmowania przez Polaków prostych i mało płatnych stanowisk pracy. Szczególnie jest to widoczne w branży budowlanej, usługowej, przetwórstwie przemysłowym oraz gospodarstwach domowych zatrudniających pracowników, którzy są obcokrajowcami głównie do sprzątania, opieki nad dziećmi oraz osobami starszymi. Większość pracodawców preferuje zatrudnianie obywateli krajów Europy Wschodniej, których język i kultura podobne są do modelu polskiego.

Do Polski przyjeżdżają nie tylko pracownicy, ale i coraz liczniej – młodzi ludzie na studia. W roku akademickim 2004/2005 było to nieco ponad 8 800 osób, a w 2017/2018 już blisko 65 tys., z czego ponad 60% to Ukraińcy. Najczęściej podawany przez studentów powód nauki w Polsce to możliwość uzyskania dyplomu, który jest uznawany w UE. Może to świadczyć o tym, że to osoby, które niekoniecznie będą wiązać swoją przyszłość z Polską, a zamierzają pojechać dalej, na Zachód. Polska ma im ułatwić start w przyszłość.

Z roku na rok wzrasta liczba cudzoziemców studiujących na polskich uczelniach zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym, a z uwagi na intensyfikację przez niepubliczne szkoły promocji poza granicami Polski liczba studentów publicznych i niepublicznych placówek prawie się zrównała. Trendy dotyczące zmiany liczby studentów-cudzoziemców wskazują, że zainteresowanie studiami wciąż rośnie. Oprócz zintensyfikowania działań promocyjnych, na wzrost liczby studentów cudzoziemców w ostatnich latach wpływ miało rozporządzenie dotyczące nostryfikacji, tj. uznania świadectw i stopni naukowych uzyskanych w innych krajach. Cudzoziemcy, którzy podejmują studia w Polsce, mogą korzystać z bogatej oferty stypendialnej: stypendium strony polskiej, stypendium strony wysyłającej oraz stypendium przyznawanego przez uczelnię. Cudzoziemcy, którzy podejmują kształcenie na zasadach obowiązujących obywateli polskich, mogą starać się także o szereg stypendiów w trakcie kształcenia: stypendium socjalne i zapomogi, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, stypendium rektora dla najlepszych uczniów, stypendium ministra za osiągnięcia w nauce oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia sportowe.

Trzecią ważną grupą, obok pracowników i studentów, są cudzoziemcy, którzy zakładają w Polsce własne biznesy. Z danych ZUS wynika, że na koniec września 2018 roku ponad 4 tys. Ukraińców miało status samozatrudnionych. To dane niepełne. Jeśli przedsiębiorca zawiesi działalność i nie płaci aktualnie składek, to nie jest w tej liczbie ujęty.

Z uwagi na konieczność programowania polityk publicznych coraz częściej zarówno na szczeblu rządowym, jak i samorządowym oraz lokalnym podnoszona jest kwestia konieczności dysponowania rzeczywistą skalą zasobu cudzoziemców przebywających w Polsce czasowo i podejmujących pracę. Szczególnie istotne – dla realizowania polityk ludnościowych migracyjnych i gospodarczych, a także polityki społecznej, w tym pomocy społecznej – są informacje o cechach demograficzno-społecznych i ekonomicznych cudzoziemców. Kolejna ważna kwestia dotyczy skali imigracji nierejestrowanej, tj.

²¹ https://ibs.org.pl/app/uploads/2020/01/IBS-PP-01-2020_PL.pdf

pozostającej poza ewidencją. Obecnie nie ma miarodajnego i bezpośredniego źródła danych, które dostarczałoby wiarygodnych informacji w tym zakresie.

Zwrócić należy uwagę na fakt, iż imigracja cudzoziemców nie jest zjawiskiem dotyczącym obszaru całego kraju w równym stopniu, co oznacza, że podlega zróżnicowaniu przestrzennemu, zwłaszcza w kontekście regionalnych rynków pracy²². Według szacunku ustalonego na podstawie informacji o obywatelstwie, zawartej w rejestrach administracyjnych (PESEL, UdSC, ZUS, KEP, MRPIPS, MNISW, MEN, KRUS i NFZ) wielkości populacji cudzoziemców przebywających w Polsce na koniec 2019 roku, ustalona liczba cudzoziemców, wynosiła 2 106 101, w tym 1 351 418 osób (64,2%) to obywatele Ukrainy.

Tabela 27. Liczba cudzoziemców na podstawie rejestrów administracyjnych według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. – 10 najliczniej występujących krajów obywatelstwa

Kraj obywatelstwa	Wielkość subpopulacji
Ogółem	2 106 101
Ukraina	1 351 418
Białoruś	105 404
Niemcy	77 073
Mołdawia	37 338
Rosja	37 030
Indie	33 107
Gruzja	27 917
Wietnam	27 386
Turcja	25 049
Chiny	23 838
Pozostałe	360 541

Źródło: GUS Populacja cudzoziemców w Polsce w czasie COVID-19/<https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/kapital-ludzki/populacja-cudzoziemcow-w-polsce-w-czasie-covid-19,12,1.html>.

Ułatwianie obcokrajowcom pobytu i pracy na terenie Polski zostało dowartościowane w strategicznym spojrzeniu na kierunki wydatkowania środków unijnych w województwie śląskim, w którym w dniu 3 listopada 2021 roku Zarząd Województwa przyjął projekt programu „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027”²³. W dokumencie tym wskazano główne obszary i szczegółowe kierunki działań na rzecz rozwoju województwa w nowej perspektywie unijnego finansowania na lata 2021-2027, podkreślając również konieczność podejmowania działań nakierowanych na „wspieranie integracji społeczno-gospodarczej migrantów, obywateli państw trzecich i społeczności marginalizowanych z uwagi m.in. na utrzymujący się niedobór siły roboczej w województwie śląskim. Działania będą prowadzone w kierunku wsparcia pracodawców w procesie integracji na rynku pracy, zatrudniania cudzoziemców, obywateli państw trzecich, społeczności marginalizowanych zgodnie z ich

²² <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/statystyka-dla-polityki-spojnosci/statystyka-dla-polityki-spojnosci-2016-2018/badania/rynek-pracy-ubostwo-i-wykluczenie-spoeczne/>

²³ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/aktualnosci/fundusze-europejskie-dla-slaskiego-2021-2027/>.

umiejętnościami, doświadczeniem i wykształceniem. Typy wsparcia koncentrować się będą przede wszystkim na zintegrowanych, kompleksowych usługach aktywizacji społeczno-zawodowych dla cudzoziemców, obywateli państw trzecich, społeczności marginalizowanych, które pozwolą im na zbliżenie do ogółu społeczeństwa, w tym lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie z zastosowaniem instrumentów aktywnej integracji (edukacyjnych, społecznych, zawodowych), m.in. kursy języka polskiego, szkolenia z zakresu kultury polskiej, szkolenia zawodowe, dostarczanie praktycznych informacji dotyczących różnych aspektów życia w Polsce i województwie śląskim. Zakres wsparcia będzie obejmował także działania na rzecz likwidacji barier, które utrudniają zatrudnianie społeczności marginalizowanych i integrację ze społecznością większościową. Aby osiągnąć zaplanowane efekty w ramach celu szczegółowego również instytucje regionalne zostaną odpowiednio przygotowane do zarządzania procesami migracyjnymi oraz do wspierania cudzoziemców, obywateli z państw trzecich, społeczności marginalizowanych w procesie ich integracji na rynku pracy”.

Dynamika przyrostu obcokrajowców na śląskim rynku pracy jest duża. Województwo śląskie jest obecnie trzecim, po mazowieckim i dolnośląskim, najbardziej zasilanym przez cudzoziemców rynkiem pracy. Z danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach wynika, że w ciągu minionych pięciu lat ogólna liczba wniosków o pobyt czasowy i pracę w regionie wzrosła o 1 635% - w 2014 roku do wojewody śląskiego wpłynęło 645 takich wniosków, a w 2021 już blisko 12 tys. Najczęściej pracy w Polsce i województwie śląskim szukają obywatele Ukrainy, ale coraz częściej o pozwolenie starają się też obywatele innych państw, m.in. Nepalu, Bangladeszu, Indii, Białorusi i Uzbekistanu. Najczęściej cudzoziemcy znajdują pracę w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, transporcie i gospodarce magazynowej²⁴. Pod koniec 2020 roku w całym kraju zgłoszono do ubezpieczeń społecznych 725 tys. osób z zagranicznym paszportem, czyli o 74 tys. więcej niż w grudniu 2019 roku. Wzrosła także liczba cudzoziemców w ubezpieczeniu społecznym w województwie śląskim, gdzie na koniec grudnia 2020 roku legalnie pracowało 63 tys. obcokrajowców – o ponad 6,2 tys. więcej niż rok wcześniej. Największy przyrost liczby obcokrajowców w ubezpieczeniu społecznym w województwie śląskim odnotował oddział ZUS w Zabrzu (z 11 107 osób w grudniu 2019 roku do 13 022 osób w grudniu 2020 roku), najmniejszy – ZUS w Częstochowie i w Bielsku Białej. Dane statystyczne Zakładu Ubezpieczeń Społecznych obejmują tylko osoby zatrudnione w taki sposób, od którego istnieje obowiązek odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne, jak np. umowa o pracę czy zlecenie, w tym osoby, które w Polsce prowadzą własną firmę

Tabela 28. Liczba obcokrajowców zgłoszonych do obowiązku ubezpieczenia w ZUS

Oddział ZUS	Stan na dzień 31.12.2019	Stan na dzień 31.12.2020
Bielsko-Biała	8 541	9 200
Chorzów	11 382	12 482
Częstochowa	10 858	11 217
Rybnik	9 471	10 619
Sosnowiec	5 433	6 499
Zabrze	11 107	13 022
Razem woj. śląskie	56 792	63 039

²⁴ <https://jastrzebieonline.pl/news,14164,w-wojewodztwie-slaskim-przybywa-imigrantow.html>.

Źródło: ZUS/<https://www.prawo.pl/kadry/ilu-cudziemcow-leegalnie-pracowalo-w-polsce-na-koniec-2020-roku,506298.html>.

Największą grupę wśród legalnie pracujących obcokrajowców, zarówno w kraju, jak i w województwie śląskim, stanowią obywatele Ukrainy. To tendencja utrzymująca się już od kilku lat. W województwie śląskim na 63 tys. cudzoziemców, ponad 50 tys. osób legitymuje się ukraińskim paszportem. Drugą narodowością, która najliczniej przyjeżdża do województwa śląskiego w celu podjęcia legalnej pracy, są obywatele Białorusi – 2 tys. osób oraz Gruzji – 1,5 tys. Zauważyć jednak należy, że oficjalne dane mogą odbiegać od rzeczywistości z kilku powodów: nielegalnego zatrudniania, zatrudniania jednego cudzoziemca u kilku pracodawców lub więcej niż raz w ciągu roku (przez co imigrant liczony jest kilkakrotnie), odnoszenia się do zarejestrowanych oświadczeń, a nie wydanych na ich podstawie wiz. czy faktycznego przyjazdu cudzoziemca i podjęcia przez niego pracy. Istotną trudnością w oszacowaniu realnej skali zatrudnienia cudzoziemców jest wielkość „szarej strefy”, czyli nielegalnej pracy, brak rejestracji momentu opuszczenia rynku pracy oraz fakt, iż na terenie województwa działają agencje zatrudnienia oraz sami pracodawcy, którzy choć swoje siedziby mają na terenie województwa śląskiego, kierują cudzoziemców do pracy w innym regionie Polski. Pobyt obcokrajowców na terenie Polski rodzi określone skutki dla systemu zabezpieczenia społecznego, jest także wyzwaniem dla jednostek samorządu terytorialnego, których pracownicy muszą być przygotowani i posiadać instrumenty, które mogą być wykorzystywane w sytuacjach, w których funkcjonowanie obcokrajowców musi być wspierane różnorodnymi formami wsparcia.

3.6.2. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie asymilacji obcokrajowców

Umieszczenie jako odrębnego obszaru problemowego asymilacji obcokrajowców i tym samym wskazanie go w dokumencie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych jako istotnego pola dla rozwoju instrumentów, będących w gestii samorządu terytorialnego współpracującego z podmiotami pozarządowymi jest potwierdzeniem obserwowanej od wielu lat w mieście Zabrze wrażliwości na problemy społeczne i dążenia do profesjonalizacji sektora pomocowego. Wskazane w części dotyczącej charakterystyki obszaru zmiany na rynku pracy, objawiające się między innymi wysokim niedoborem pracowników, są oczywistym powodem do tego, aby wspierać obcokrajowców i aktywizować w działaniach mających na celu zwiększenie ich partycypacji w życiu publicznym. To ostatnie, poprzez dowartościowanie znaczenia wielokulturowości dla dynamizowania rozwoju, przyczyni się w długookresowej perspektywie trwania do tworzenia kapitału społecznego. Mieszkająca na terenie Śląska, w tym także w mieście Zabrze, zbiorowość obcokrajowców różni się wieloma cechami, między innymi statusem prawnym (obywatele UE, obywatele spoza UE, uchodźcy, azylanci, osoby, którym udzielono ochrony czasowej, emigranci zarobkowi posiadający pozwolenie na pracę i osoby przebywające nielegalnie oraz nielegalnie pracujące), pochodzeniem etniczno-kulturowym i motywami przyjazdu na Śląsk (praca, studia, własna działalność gospodarcza, połączenie z bliskimi). To ostatnie stwierdzenie kieruje nas ku temu, aby tworząc system wsparcia bardzo dokładnie zidentyfikować powód pobytu w Polsce i przygotować w relacji do niego zakres wsparcia, co na pewno jest trudne i wymaga racjonalnego i kreatywnego podejścia do problemu.

Dynamiczny napływ obcokrajowców do Polski, a szczególnie trudne sytuacje życiowe, których potencjalnie mogą oni doświadczać, oznaczają konieczność zastanowienia się nad zakresem i głębokością pomocy, która może być udzielona obcokrajowcom przez podmioty rządowe i samorządowe, w tym szczególnie gminy i miasta na prawach powiatu. W obowiązujących regulacjach przypisano wojewodzie koordynowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców (szczególnie w zakresie wskazania im miejsca zamieszkania oraz prowadzenia rejestru zatwierdzonych indywidualnych programów integracji), jednostkom samorządowym działającym na poziomie powiatu możliwość prowadzenie indywidualnych programów integracyjnych, a gminie, zgodnie z ustawą z dnia 12.03.2004 roku o pomocy społecznej, prawo do świadczeń z pomocy społecznej (jeżeli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej), wypełnianie obowiązku wsparcia cudzoziemców – mających miejsce zamieszkania i przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenia na pobyt czasowy udzielony w związku z innymi okolicznościami (wskazanymi w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach) lub w związku z uzyskaniem zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany – w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego. Szczególne sytuacje obcokrajowców mogą zostać uznane jako podstawa do uzyskania świadczeń w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego. Obcokrajowiec może uzyskać także świadczenia pieniężne przeznaczone na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego, ale w takiej sytuacji, zgodnie z obowiązującym prawem, efekty procesu integracji powinny być monitorowane przez pracownika socjalnego co najmniej raz na 3 miesiące, przede wszystkim w zakresie edukacji językowej, funkcjonowania zawodowego i funkcjonowania społecznego.

W ramach pomocy integracyjnej obcokrajowcy, którzy otrzymali w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą mogą także skorzystać z pomocy w zakresie opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne; pracy socjalnej; poradnictwa specjalistycznego, w tym prawnego, psychologicznego i rodzinnego; udzielania informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami oraz innych działań wspierających proces integracji cudzoziemca. Uprawnieni cudzoziemcy mogą także korzystać z różnych form niepieniężnej pomocy społecznej, w tym z pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania lub ośrodkach wsparcia, mieszkania chronionego, pobytu i usług w domu pomocy społecznej.

Pomoc żywnościowa może być świadczona zarówno przez podmioty publiczne, jak i współpracujące z nimi organizacje pozarządowe. Przykładem tego typu wsparcia mogą być aktywności podejmowane między innymi w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”. W ramach wskazanego programu wsparcie można uzyskać w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. W przypadku tego programu ośrodek pomocy społecznej nie wydaje decyzji, tylko kwalifikuje osoby do otrzymania wsparcia z organizacji partnerskich, poprzez wydawanie skierowań i przekazywanie do tych organizacji list osób zakwalifikowanych. W perspektywie długofalowej obcokrajowcy będą mogli skorzystać z oferty wykraczającej poza świadczenia pomocy społecznej w ramach Centrów Integracji Cudzoziemców. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizuje projekt „Budowanie struktur dla integracji cudzoziemców w Polsce – etap II – pilotaż Centrów Integracji Cudzoziemców” – projekt w ramach Funduszu Azylu, Migracji i Integracji (FAMI). Celem jest pilotażowe utworzenie dwóch

Centrów Integracji Cudzoziemców w partnerstwie z samorządami województw. Działania integracyjne prowadzone w Centrach skierowane będą do obywateli państw trzecich w zakresie integracji ze społeczeństwem polskim poprzez: porady z zakresu rynku pracy, naukę języka polskiego, asystę kulturową (np. pomoc w zapisaniu dzieci do szkoły), porady specjalistyczne (np. psychologiczne, prawne).

Wskazane rozwiązania mają charakter perspektywiczny, a ich rzeczywiste rozwiązania pojawią się w najbliższych latach, wraz z narastaniem potrzeb w zakresie wspierania obcokrajowców jako istotnego ogniwa na mapie kapitału społecznego miasta Zabrze.

Na chwilę obecną prowadzone badania wskazały na aktywne działania podejmowane przez dział obsługi obcokrajowców w Powiatowym Urzędzie Pracy w Zabrzu. MOPR działający w Zabrzu nie wykazał – w procesie pozyskiwania danych na potrzeby przygotowania diagnozy stanu w zakresie asymilacji obcokrajowców – działalności związanej z obsługą obcokrajowców.

3.6.3. Problemy związane z efektywną realizacją obszaru asymilacja obcokrajowców

W trakcie warsztatów partycypacyjnych w dniach 25.10 i 15.11.2021 uczestniczący w nich przedstawiciele organizacji publicznych, pozarządowych i prywatnych, przedstawiciele Rady Miasta oraz aktywni członkowie społeczności lokalnej przygotowali listę problemów, które w ich opinii przyczyniają się do nieefektywnej realizacji celów związanych z asymilacją obcokrajowców. Zaprezentowana poniżej lista jest bardzo szeroka, a wskazane ograniczenia są zróżnicowane. Generalnie można je przyporządkować do pięciu grup problemowych zawierających wskazane poniżej potencjalne ograniczenia:

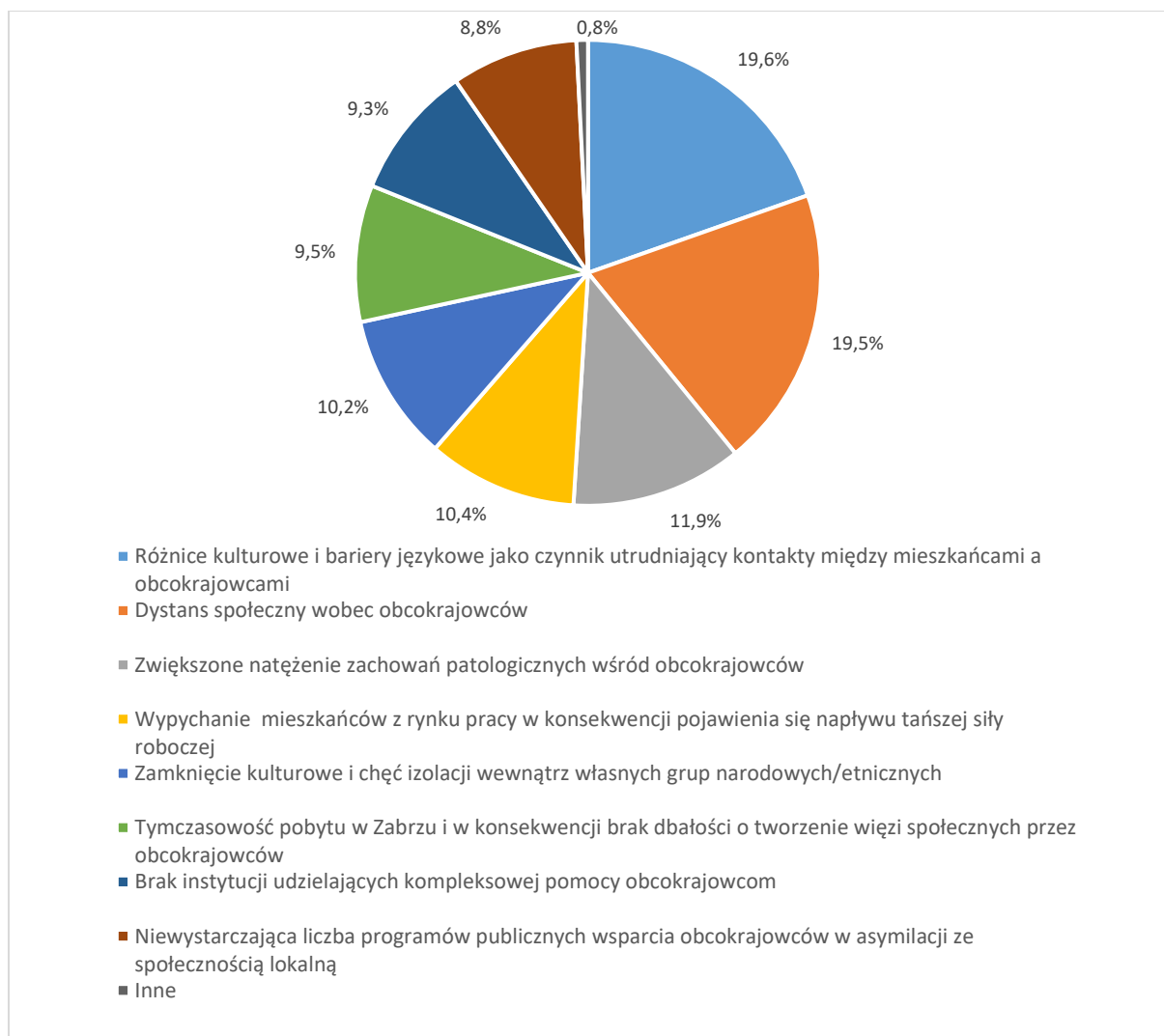
- ekonomiczne, w tym: (1) niewystarczające środki na tworzenie miejsc pracy dla imigrantów, (2) niewystarczające środki na przygotowanie mieszkań dla obcokrajowców, (3) brak środków na zabezpieczenie dostępu do opieki zdrowotnej dla obcokrajowców, (4) podejmowanie pracy w szarej strefie i wynikające z tego konsekwencje w zakresie możliwości zaspokojenia potrzeb bytowych, (5) konsekwencje zatrudnienia obcokrajowców w gospodarczych niszach, głównie w budownictwie, handlu, rolnictwie i sektorze pomocy domowej, w których istnieje zapotrzebowanie na tanią siłę roboczą do prostych niewymagających wysokich kwalifikacji prac, ale także wynagrodzenie nie jest wysokie, (6) mała liczba miejsc pracy, niekorzystna sytuacja na rynku pracy; brak stabilności/złe warunki pracy, (7) niewypłacanie wynagrodzeń przez nieuczciwych pracodawców;
- społeczne, w tym: (1) czasami przejawiana nietolerancja Polaków wobec obcokrajowców, (2) niski poziom więzi społecznych między mieszkańcami a obcokrajowcami, (3) bariery komunikacyjne wynikające z niskiego poziomu znajomości języka polskiego przez obcokrajowców, (4) trudności w znalezieniu tanich mieszkań przez obcokrajowców, a szczególnie nawiązaniu formalno-prawnej umowy najmu, (5) trudności w adaptacji obcokrajowców z uwagi na odmienną kulturę, religię i zwyczaje, (6) zamykanie się w obrębie własnej grupy etnicznej i nienawiązywanie więzi społecznych, (7) niska skłonność obcokrajowców do integracji ze społecznością lokalną i asymilacji wzorców kulturowych, (8) skłonność do zachowań ryzykanych i patologicznych wśród

obcokrajowców, wynikająca z braku ograniczania poprzez normy kulturowe (tj. funkcjonowanie we własnym środowisku narodowym sprzyja restrykcyjności norm społecznych, zamieszkiwanie poza nim rozluźnia postrzeganie norm jako istotnego wyznacznika zachowań);

- demograficzne, w tym: (1) duża liczba samotnych kobiet lub samotnych mężczyzn wśród obcokrajowców, wynikająca z pozostawienia rodziny w kraju pochodzenia, (2) ułomny proces sprawowania funkcji opiekuńczych i wychowawczych przez obcokrajowców wobec dzieci, wynikający z konieczności poświęcania wielu godzin na pracę, (3) relatywnie niski wiek obcokrajowców sprzyjający pojawianiu się zachowań dewiacyjnych, (4) wzrost urodzeń dzieci z mieszanych związków i konieczność obejmowania świadczeniami pomocy społecznej rodzin, w których jeden z rodziców powrócił do kraju pochodzeniowego;
- świadomościowo-informacyjne, w tym: (1) niska jakość doradztwa w zakresie kwestii bytowych obcokrajowców (zameldowanie, unormowanie statusu pobytowego, kwestie wizowe), (2) zbyt wąskie ramy czasowe, brak zaplecza lokalowego i infrastrukturalnego dla programów asymilacyjnych, (3) zbyt mała liczba działań podejmowanych na rzecz tworzenia pozytywnego klimatu wobec obcokrajowców, dni kultury, ocieplanie wizerunku w lokalnych mediach, prasie, radio, (4) brak wystarczającej liczby miejsc oraz zajęć dedykowanych dzieciom obcokrajowców w świetlicach środowiskowych;
- organizacyjne po stronie instytucji świadczących usługi społeczne, w tym: (1) niski poziom zagwarantowania pracownikom cudzoziemskim ich podstawowych praw i ograniczanie naruszeń i patologii wynikających z pracy w szarej strefie, (2) niska zdolność instytucji publicznych do monitorowania i kontroli przepływów migracyjnych, (3) zbyt wiele formalności związanych z zatrudnieniem obcokrajowców, w tym skomplikowane, długotrwałe i kosztowne procedury, (4) nieprzystosowanie polskich instytucji do obsługi cudzoziemców, (5) zbyt krótki okres trwania Indywidualnych Programów Integracji dla osób ze statusem uchodźcy, (6) brak pomocy integracyjnej dla osób z pobytem tolerowanym, (7) nieskuteczne zajęcia integracyjne lub brak takich zajęć, (8) brak wiedzy urzędników o uwarunkowaniach pobytu obcokrajowców.

Przeprowadzone badania ankietowe w zakresie identyfikowania przez mieszkańców Zabrze problemów dotyczących asymilacji obcokrajowców wskazały na: (1) różnice kulturowe i bariery językowe jako czynnik utrudniający kontakty między mieszkańcami a obcokrajowcami, (2) dystans społeczny wobec obcokrajowców, (3) zwiększone natężenie zachowań patologicznych wśród obcokrajowców, (4) obawę przed wypychaniem mieszkańców z rynku pracy w konsekwencji pojawienia się napływu tańszej siły roboczej, (5) zamknięcie kulturowe i chęć izolacji wewnątrz własnych grup narodowych/etnicznych, (6) tymczasowość pobytu w Zabrzu i w konsekwencji brak dbałości o tworzenie więzi społecznych przez obcokrajowców, (7) brak instytucji udzielających kompleksowej pomocy obcokrajowcom, (8) niewystarczającą liczbę programów publicznych wsparcia obcokrajowców w asymilacji ze społecznością lokalną. Zidentyfikowane przez mieszkańców Zabrze problemy w obszarze asymilacji obcokrajowców przedstawiono na wykresie 14.

W pytaniu otwartym skierowanym do mieszkańców wskazano jako potencjalną szansę na lepsze współistnienie i tym samym asymilację obcokrajowców podejmowanie przez władze miasta i podmioty pozarządowe działań mających na celu zwiększenie poziomu zaangażowania mieszkańców i obcokrajowców w działalność społecznie użyteczną na rzecz Zabrze.

Wykres 14. Identyfikacja problemów w obszarze asymilacji obcokrajowców

Źródło: ankieta internetowa pytanie 9.

3.6.4. Identyfikacja potencjału wsparcia

Zidentyfikowanie problemów pozwoliło na przeprowadzenie dyskusji nad potencjalnymi zasobami, które powinny być wykorzystane w procesie poprawiania efektywności asymilacji obcokrajowców do społeczności lokalnej miasta Zabrze. W tym celu zastosowano analizę SWOT jako narzędzie analizy strategicznej. Wyniki przeprowadzonej analizy zostały zamieszczone w tabeli poniżej.

Tabela 29. SWOT dla obszaru asymilacja obcokrajowców

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
- Dobre zorganizowanie i szybkie reagowanie na pojawiające się problemy władz samorządowych. - Strefa ekonomiczna zapewniająca miejsca pracy. - Dobre skomunikowanie Zabrze z innymi miastami, w których można znaleźć zatrudnienie. - Dobra współpraca między instytucjami działającymi na terenie miasta. - Istniejące ośrodki akademickie dające szanse kształcenia również obcokrajowców. - Wysoki poziom zaangażowania organizacji trzeciego sektora w działania prospołeczne i ochronne.	- Niewystarczająca otwartość społeczności lokalnej na wielokulturowość (odmienne kultury). - Brak osób przeszkolonych do pomocy obcokrajowcom w odnalezieniu się w nowych realiach życia. - Mała liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz cudzoziemców. - Niska znajomość języków obcych wśród urzędników. - Brak środków budżetowych na tworzenie programów wspierających asymilację obcokrajowców.
Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
- Napływ potencjalnych pracowników na lokalny rynek pracy. - Ekonomiczne, prawne i świadomościowe instrumenty wsparcia UE procesu asymilacji i wymiany kulturowej. - Umiejętności efektywnego aplikowania o środki pomocowe przez pracowników samorządowych i organizacji trzeciego sektora. - Wzbogacenie lokalnego rynku pracy o pracowników z podobnego kręgu kulturowego z nabytymi i utrwalonymi kompetencjami.	- Niepewność co do pozyskania i wysokości potencjalnego wsparcia finansowego ze środków UE działań podejmowanych na rzecz asymilacji obcokrajowców. - Prawny brak możliwości wspierania obcokrajowców, a szczególnie ich dzieci nielegalnie przebywających na terenie Polski. - Niekontrolowany napływ obcokrajowców na teren Zabrze. - Sytuacja geopolityczna. - Niska skłonność niektórych grup obcokrajowców do przyswajania polskich wzorców kulturowych i prawnych.

Źródło: warsztaty partycypacyjne przeprowadzone w dniach 25.10- 06.12.2021.

Analiza działań podejmowanych przez władze Zabrze wskazuje na niewielką dotychczasową aktywność w zakresie realizowania programów służących asymilacji obcokrajowców. Jednym z nielicznych działań w tym zakresie było sprowadzanie do kraju i zaadaptowanie trzech rodzin repatriantów, dla których zostały pokryte koszty związane z bieżącym utrzymaniem, a zgodnie z Uchwałą Rady Miasta Zabrze miasto zobowiązało się do udzielenia zaproszonej rodzinie pomocy w uzyskaniu zatrudnienia oraz pomocy materialnej na zagospodarowanie, utrzymanie i pokrycie kosztów zamieszkania do chwili uzyskania dochodów przez te rodziny.

3.7. Diagnoza obszaru – Orkiestracja i współdziałanie

3.7.1. Charakterystyka obszaru

Tworzenie wartości publicznej jest naczelnym wyzwaniem stojącym przed władzami samorządowymi, a podejmowanie mądrych decyzji strategicznych oraz administracyjnych na rzecz rozwoju miasta wymaga kompleksowej współpracy z wieloma interesariuszami i korzystania z wiarygodnych informacji, pozwalających na formułowanie odpowiedzi na pytania o to, jakie działania i gdzie wykonane będą skuteczne oraz jakie mogą przynieść rezultaty. Miasto Zabrze jest partnerem dla organizacji pozarządowych, nie tylko poprzez działanie w społeczności lokalnej, ale przede wszystkim poprzez wspólnotę celu, jakim jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców.

Ograniczoność środków finansowych przeznaczanych na zaspokajanie pojawiających się potrzeb skłania władze samorządowe do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań w zakresie świadczenia usług. Oczywistym jest, że do realizacji coraz bardziej złożonych usług społecznych konieczna jest deinstytucjonalizacja, skutkująca koniecznością dostarczania ich w układach sieciowych, czyli we współpracy organizacji z różnych sektorów²⁵.

Sieci pozwalają na poprawienie efektywności procesu dostarczania usług bez konieczności zmiany lub powiększania struktury organizacji publicznych²⁶, ale ich stosowanie wymaga umiejętności zarządzania nimi. Takie zarządzanie nie ma tradycyjnego charakteru, gdyż sieci publiczne obejmują autonomiczne podmioty biorące udział we wspólnych działaniach na zasadach dobrej woli i wzajemnego zaufania, a nie na podstawie relacji hierarchicznych, czy regulacji prawnych. Decyzje w sieciach podejmowane powinny być na zasadzie konsensusu wypracowanego w drodze negocjacji i wzajemnych ustaleń, co oznacza konieczność oparcia procesu decyzyjnego o wiarygodne dane i realizowanie pryncypiów swoistej architektury współpracy, cechującej się dyskretną formą zarządzania, ukierunkowaną w większym stopniu na stwarzanie zachęt do wspólnej pracy, niż opierającą się na procedurach i wytycznym instytucjonalnym przymusie²⁷. To ostatnie stwierdzenie oznacza między innymi konieczność tworzenia rozwiązań typu big data i rozwoju wiedzy, kwalifikacji i umiejętności oraz podążanie ku wartościom zdefiniowanym poprzez etykę i motywację służby publicznej jako nadrzędnej postawy osób zatrudnionych w szeroko rozumianej sferze wsparcia i pomocy społecznej²⁸. Realizacja zadań związanych z podnoszeniem jakości życia społeczności lokalnej przyczyniła się do tego, że włodarze miasta Zabrze podejmują działania opierając się na szeregu istotnych założeniach, w tym między innymi:

1. stałym poszerzaniu sfery aktywności społecznej oraz zachęcaniu obywateli do udziału w tworzeniu i realizacji celów strategicznych, poprzez ożywianie partnerskiej współpracy

²⁵ A. Frączkiewicz-Wronka: *Zarządzanie usługami społecznymi. Studium partnerstw publiczno-społecznych*, Difin, Warszawa 2014.

²⁶ A. Austen: *Efektywność sieci publicznych. Podejście wielopoziomowe*, Beck, Warszawa 2014.

²⁷ K. Sienkiewicz-Małyjurek: *Koordinacja sieciowa w zarządzaniu bezpieczeństwem publicznym*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i Zarządzanie”, Zabrze 2017.

²⁸ M. Grewiński: *Usługi społeczne we współczesnej polityce społecznej. Przegląd problemów i wizja przyszłości*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2021.

z interesariuszami działającymi w otoczeniu zadaniowym, bowiem naczelnym zadaniem podmiotów publicznych powinno być inicjowanie zawiązywania wielosektorowych partnerstw, w których czynny udział przyjmować powinny agendy rządowe i samorządowe, organizacje pozarządowe i podmioty społeczne;

2. innowacyjności w rozwiązywaniu problemów społecznych, którą powinno cechować wykorzystywanie nowych sposobów dostarczania usług społecznych, w tym wykorzystanie nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz poszukiwanie renty ekonomicznej wynikającej ze wspierania wielosektorowych partnerstw i sieciowania, jako modelu efektywnego zaspokajania ujawnionych potrzeb;
3. wykorzystaniu rzetelnych i obiektywnych danych – bazujących na logice *evidence based policy* – przydatnych w identyfikacji potrzeb i zasobów oraz przyczyniających się do prawidłowej oceny rezultatów uzyskiwanych z podejmowanych działań;
4. elastyczności niezbędnej do tego, aby korygować z uwagi na pojawiające się szanse lub ograniczenia i redefiniować potrzeby mieszkańców, jak również nowe sposoby osiągania sformułowanych celów;
5. wrażliwości na zmieniające się potrzeby mieszkańców, jako że sposób ich zaspokojenia przyczynia się do poprawy jednostkowej jakości życia oraz stanowi podstawę do tworzenia wartości publicznej istotnej dla danej społeczności lokalnej.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3. ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w mieście Zabrze jest uregulowana za pomocą dokumentów ramowych pt. Program Współpracy Miasta Zabrze, określającego zasady polityki realizowanej przez organ administracji publicznej wobec organizacji pozarządowych i przyjmowanego corocznie. Program określa zasady współpracy samorządu lokalnego z organizacjami, precyzuje również zadania, przy wykonywaniu których współpraca ta może być realizowana, określa szczegółowe cele, zasady, formy oraz priorytetowe obszary współpracy miasta Zabrze z podmiotami sektora pozarządowego działającymi na jego terenie lub na rzecz jego mieszkańców. Rezultaty współpracy są również corocznie publikowane w sprawozdaniach i przyjmowane uchwałą przez Radę Miasta Zabrze, co zapewnia należytą kontrolę procesu. Współpraca finansowa z organizacjami pozarządowymi przy realizacji założeń strategii zakłada zgodnie z zapisami z dnia 30 października 2022 r. w ustawie o pomocy społecznej - ust. 3 art.16b, że realizować usługi społeczne oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie mogą zostać zlecane tych zadań w trybach, o których mowa w tej ustawie. Katalog zlecanych usług społecznych będzie corocznie określany w Programie Współpracy.

Prawidłowe wypełnianie zadań postawionych w SRPS na lata 2023-2032 wymaga implementowania do praktyki zarządzania miastem koncepcji określonej w literaturze jako orkiestracja (*orchestrion*), która odzwierciedla koncepcję wielopoziomowego współzarządzania (*Multilevel Governance*). Uwidacznia się to między innymi w dbałości o podejmowanie działań w konsekwencji szerokiej partycypacji i współodpowiedzialności interesariuszy ze wszystkich sektorów zaangażowanych w realizację zadań publicznych w zakresie dostarczania usług społecznych. Wskazany paradygmat działania został silnie dowartościowany we wskazanych na lata 2021-2027 celach Polityki Spójności²⁹; a – jak analiza doświadczeń międzynarodowych wykazuje – świadczenie usług społecznych

²⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/2021_2027, dostęp dnia 15.12.2021.

w sieciach jest w rozwiniętych krajach należących do Unii Europejskiej powszechnym zjawiskiem. Sieci publiczne to mniej lub bardziej ustrukturyzowane formalne i nieformalne relacje pojawiające się pomiędzy wieloma wzajemnie zależnymi podmiotami z różnych sektorów, które na podstawie przyjętych porozumień i umów oraz łącząc swoje zasoby prowadzą działania służące osiągnięciu wspólnego celu. W konkretnie rozpatrywanej sytuacji, czyli tworzeniu strategii rozwiązywania problemów społecznych, oznacza silną współpracę między wieloma organizacjami publicznymi, pozarządowymi i prywatnymi w aktywnościach podejmowanych na rzecz wspierania rodzin i członków społeczności lokalnej w godnym zaspokajaniu ich potrzeb w celu poprawiania jakości życia. Wykorzystanie układów sieciowych jest korzystne, bowiem poprzez połączenie wiedzy, kompetencji i zasobów wielu organizacji z różnych sektorów tworzy się układ synergiczny, pozwalający na osiąganie lepszych rezultatów niż działając w pojedynkę. Podkreślić należy, że prowadzenie wspólnych działań w sieciach publicznych jest trudne do realizacji, a podejmowane w tym zakresie przedsięwzięcia nie zawsze kończą się powodzeniem, stąd potrzeba ich orkiestracji. Orkiestracja definiowana jest jako dynamiczny i dyskretny proces tworzenia i zarządzania siecią międzyorganizacyjną, promujący przechwytywanie wartości pomiędzy podmiotami, aby rozszerzyć tę wartość i osiągnąć wspólne cele³⁰.

Orkiestracja sieci publicznych stanowi zestaw celowych działań podejmowanych przez organizacje, które ukierunkowane są na utrzymanie i rozwój relacji międzyorganizacyjnych, wdrażanie innowacji oraz współtworzenie wartości publicznej. Orkiestracja jest specyficzną formą zarządzania opierającą się na miękkich narzędziach i pośrednim wpływie na uczestników sieci bez wykorzystywania zależności hierarchicznych. Z założenia orkiestracja ma mobilizować uczestników sieci do współpracy kreując do tego odpowiednie warunki formowania i rozwoju sieci publicznej poprzez: (1) dzielenie ról, (2) koordynowanie, konfigurowanie i rekonfigurowanie procesów, (3) przyciąganie i angażowanie odpowiednich podmiotów, (4) utrzymanie stabilności sieci, (5) facylitację i integrację uczestników sieci, (6) zapewnienie mobilności wiedzy i uczenia się na poziomie sieci, (7) zapewnienie potencjału do przechwytywania wartości oraz (8) nadzorowanie sprawiedliwej dystrybucji własności intelektualnej. Istotnym obecnie instrumentem wspierania orkiestracji jest szerokie wykorzystanie nowoczesnych technologii informatycznych i komunikacyjnych w procesie dostarczania usług.

Wyrazem orkiestracji może być powołanie CUS. Zmiana sposobu realizowania polityki społecznej w gminie i dowartościowanie współpracy jako fundamentu efektywnego dostarczania usług społecznych przyczyniło się do powstania nowego rozwiązania organizacyjnego pod nazwą Centrum Usług Społecznych. Przepisy ustawy z 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych weszły w życie 1 stycznia 2020 r. (Dz.U. poz. 1818). Ideą przewodnią powołania CUS jest zapewnienie mieszkańcom szerszego dostępu do usług społecznych, a zarazem personalizowanie ich oferty. Podejście takie znajdujemy w agendzie Unii Europejskiej na lata 2021-2027 bowiem rozwój i integracja usług społecznych należą do priorytetów unijnej polityki społecznej – przy założeniu, że integracja ma obejmować nie tylko usługi i usługodawców, lecz także źródła finansowania.

Centra usług społecznych przyczynią się do integracji, rozwoju i poszerzenia dostępności usług społecznych a powszechny do nich dostęp na poziomie lokalnym usługi społeczne będzie ważnym

³⁰ L.F. Henriksen, S. Ponte: *Public orchestration, social networks, and transnational environmental governance: Lessons from the aviation industry*, "Regulation and Governance" 2018, 12(1); K.W. Abbott, P. Genschel, D. Snidal, B. Zangl: *Orchestration: Global governance through intermediaries*, in: K.W. Abbott, D. Snidal (Eds.): *The Spectrum of International Institutions: An Interdisciplinary Collaboration on Global Governance*, Routledge, New York 2021.

wymiarem dobrostanu społecznego i ważny element nowoczesnego państwa dobrobytu. Centra usług społecznych zostały zaprojektowane w taki sposób, aby ich utworzenie i funkcjonowanie:

- 1) ukierunkowało inicjatywy w zakresie inwestycji w rozwój sfery społecznej podejmowane oddolnie przez samorządy lokalne;
- 2) było odpowiedzią na potrzeby polskiego społeczeństwa i nowe wyzwania cywilizacyjne;
- 3) uwzględniało priorytety agendy społecznej Unii Europejskiej oraz kierunki rozwoju krajowej polityki społecznej i rodzinnej;
- 4) przywróciło właściwe relacje między działaniami selektywnymi w ramach pomocy społecznej a działaniami powszechnymi adresowanymi do ogółu mieszkańców;
- 5) wsparło rozwój samorządności lokalnej oraz partnerskiej współpracy międzysektorowej;
- 6) stworzyło nowe możliwości rozwoju służb społecznych i pracy socjalnej.

Patrząc z perspektywy władz samorządowych, można wskazać cztery pozytywne efekty zaproponowanego rozwiązania:

- Po pierwsze, nastąpi zintegrowanie usług, które obecnie są świadczone na poziomie gminy, ale w sposób wysoce rozproszony. Utworzenie zintegrowanego lokalnego systemu usługowego, koordynowanego przez centrum, pozwoli efektywniej wykorzystać potencjał lokalnych usługodawców, wyeliminuje też dublowanie procedur, dokumentacji oraz działań diagnostycznych. A zarazem umożliwi lepsze spożytkowanie możliwości specjalistów świadczących usługi w ramach wykonywania różnych profesji i zawodów pomocowych. Większa efektywność będzie tu premią za nowoczesną organizację systemu usługowego – jednego okienka dla mieszkańców i „zsielowanych” podmiotów świadczących wsparcie usługowe.
- Po drugie, każde centrum zatrudni organizatora społeczności lokalnej, który przez pracę środowiskową będzie animował działania samopomocowe, wolontaryjne oraz wsparcie sąsiedzkie. Wszystkie te inicjatywy pomocowe będą uzupełnieniem usług świadczonych przez specjalistów i pozwolą znacząco poszerzyć dostępną dla mieszkańców ofertę wsparcia. Taka prospołeczna aktywność samych mieszkańców będzie miała zarazem aspekt więziotwórczy: będzie integrować lokalną wspólnotę, przeciwdziałać poczuciu osamotnienia i społecznej izolacji. Z perspektywy władz samorządowych ważnym aspektem jest to, że wsparcie udzielane w ramach samoorganizacji społecznej nie pociąga za sobą daleko idących wydatków publicznych.
- Po trzecie, centra usług społecznych zapewnią warunki organizacyjne, w których – reprezentujący różne profesje i zawody pomocowe – specjaliści, zatrudnieni w poszczególnych placówkach czy organizacjach sektora obywatelskiego, będą „widzieć się” nawzajem, co przełoży się na podniesienie jakości samego wsparcia usługowego.
- Po czwarte, ustawa o CUS umożliwia samorządom zwiększenie oferty usług odpowiadających potrzebom mieszkańców. Będą temu służyć lokalne programy usług społecznych. Ich uruchamianie bez wątpienia pociągnie za sobą dodatkowe koszty, ale jest to inwestycja w rozwój infrastruktury sfery społecznej. Założeniem programowym jest doprowadzenie do połączenia

wszystkich dostępnych źródeł finansowania: środków samorządowych, budżetu państwa i funduszy unijnych.

3.7.2. Omówienie dotychczasowych rezultatów w zakresie orkiestracji i współpracy identyfikowanych w mieście Zabrze

Śląskie miasta, w tym również i Zabrze, jak większość miast w Polsce mierzą się z szeregiem wyzwań rozwojowych w procesie tworzenia podstaw do zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego w warunkach niekorzystnych konsekwencji zmian demograficznych, w tym szczególnie efektów procesu starzenia się i wyludniania, jak również kryzysu planowania przestrzennego, powodującego między innymi problemy z utrzymaniem infrastruktury i mobilności mieszkańców. Jednocześnie rosną oczekiwania mieszkańców co do optymalizacji działania władz samorządowych i presji na dostarczanie większej liczby lepszej jakości usług społecznych. Kolejnym wyzwaniem jest rewolucja cyfrowa i tworzenie podstaw do właściwego korzystania z możliwości jakie niesie. Wskazane wyzwania łączy ich interdyscyplinarny i złożony charakter, który wymaga międzysektorowej współpracy i nowego podejścia do zarządzania miastem. Nowoczesne miasta zmieniają swój model funkcjonowania z tradycyjnego – charakteryzującego się przede wszystkim wysoką silosowością, bowiem poszczególne komórki organizacyjne czy spółki miejskie działają w sposób mniej zintegrowany i w ograniczony sposób współpracują ze sobą – na zintegrowany. Tradycyjne funkcjonowanie charakteryzuje także to, że każda z komórek indywidualnie zajmuje się obsługą klienta, gromadzeniem i przetwarzaniem danych oraz zapewnieniem – niezbędnej do wytworzenia usługi – infrastruktury i technologii. Taki model dostarczania usług oznacza, że są one świadczone w sposób wygodny dla ich dostawców, a nie taki, który może zapewnić klientom urzędu ich jak najwyższą jakość i wygodę. Miasto Zabrze w swojej strategii rozwoju do 2030 roku³¹ wyraźnie podąża ku praktycznemu wdrożeniu funkcjonalności typowych dla miasta inteligentnego, wpisując się w paradygmat zintegrowanego modelu zarządzania. W modelu takim usługi miejskie, w tym usługi społeczne, koncentrują się wokół działań nakierowanych na podnoszenie jakości życia mieszkańców gdzie proces zarządzania usługami, bieżącą działalnością, technologią i zasobami cyfrowymi jest zintegrowany. Uzyskuje się to przede wszystkim dzięki uwolnieniu danych miejskich z poszczególnych wydziałów i jednostek organizacyjnych i ich efektywnemu wykorzystaniu do wspierania realizacji zadań, podnoszenia świadomości i kompetencji pracowników miasta oraz stałego budowania modelu współpracy pomiędzy komórkami miejskimi, przy zaangażowaniu społeczności lokalnej i jej przedstawicieli oraz przedsiębiorców.

Miasto Zabrze wspiera rozwój potencjału współpracy instrumentami pozafinansowymi i finansowymi. Jako pozafinansowe instrumenty wsparcia możemy wskazać takie, jak: funkcjonowanie strony internetowej „Mapa Aktywności Lokalnej” dla organizacji pozarządowych pod adresem www.mal.zabrze.pl; inicjowanie realizacji zadań publicznych przez organizacje pozarządowe; przekazywanie organizacjom pozarządowym informacji o realizacji zadań publicznych, o ogłaszanych konkursach ofert na realizację zadań publicznych oraz o ich rozstrzygnięciach; udostępnianie informacji o imprezach kulturalnych i sportowych realizowanych na terenie miasta; udostępnianie podmiotom trzeciego sektora bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach obiektów miejskich, umożliwiając im

³¹ <https://miastozabrze.pl/miasto/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-miasta-zabrze-2030>.

sprawne funkcjonowanie lub organizację wydarzeń, np. sportowych i kulturalnych; informowanie podmiotów III sektora o możliwościach pozyskiwania środków finansowych ze źródeł spoza budżetu miasta; organizowanie szkoleń i kursów podnoszących kompetencje działaczy organizacji pozarządowych oraz zapewnianie porad specjalistycznych; konsultowanie z organizacjami pozarządowymi projektów aktów prawa miejscowego; zapewnianie dostępu do bezpłatnego Internetu; udzielanie rekomendacji, organizowanie przedsięwzięć promujących ideę społeczeństwa obywatelskiego i dokonań organizacji pozarządowych; podejmowanie inicjatyw integrujących organizacje wokół zadań ważnych dla lokalnej społeczności; zapraszanie organizacji do tworzenia dokumentów planistycznych i strategicznych dla miasta Zabrze; udzielanie pomocy w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych; udzielanie informacji w zakresie procedur pomocowych wdrażanych dla NGO w związku z Covid-19. Instrumenty finansowe natomiast to zlecenie przez miasto Zabrze podmiotom sektora pozarządowego realizacji zadań w formie powierzania wykonania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na sfinansowanie ich realizacji i wspieranie wykonania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na częściowe dofinansowanie ich realizacji³².

Nowa – oparta na deinstytucjonalizacji – logika świadczenia usług społecznych pozwala na ich usprawnienie, optymalizację poprzez poszukiwanie innowacyjnych sposobów ich dostarczania obywatelom, co zostało odzwierciedlone treści dokumentu *„e-Zabrze Strategia budowy Społeczeństwa Informacyjnego miasta Zabrze do roku 2020+”*, przyjętego do realizacji Uchwałą Rady Miasta z dnia 18 stycznia 2016 roku. Dokument ten stanowił kontynuację realizacji zapisów Programu e-Zabrze, wprowadzonych w życie w dniu 14 grudnia 2009 roku dokumentem *„e-Zabrze Program budowy Społeczeństwa Informacyjnego Miasta Zabrze”*.

Sikora-Fernandez³³ stwierdziła, że *„wiedza i informacje są jednym z głównych czynników funkcjonowania każdej organizacji, a zatem wykorzystanie zaawansowanych technologii informacyjnych w procesie zarządzania miastem pozwala znaczenie efektywniej wykorzystywać jego zasoby”*. Swobodny dostęp do wiedzy i informacji jest podstawą podnoszenia transparentności miasta, a co za tym idzie niezbędnym warunkiem w angażowaniu mieszkańców i ich organizacyjnych przedstawicieli w procesy decyzyjne. W praktyce oznacza to tworzenie ekosystemu usług obejmującego *„względnie samodzielny, samoregulujący się system aktorów integrujących zasoby, połączonych wspólnymi ustaleniami instytucjonalnymi i wzajemnym tworzeniem wartości poprzez wymianę usług”*³⁴. Oparcie się na systemach i instytucjach i tworzonej poprzez to orkiestracji pozwala na lepsze zrozumienie złożonych, wielowymiarowych i dynamicznych cech kontekstu, w którym zachodzi integracja zasobów i współtworzenie wartości w mieście³⁵. Zintegrowane zarządzanie miastem wymaga informacji, które można uzyskać tylko i wyłącznie dzięki szybkiemu dostępowi do wiarygodnych danych. Dane i informacje stają się podstawą do budowy strategii, polityk miejskich,

³² Raport o stanie gminy Zabrze za 2020 rok, <https://miastozabrze.pl/miasto/dokumenty-strategiczne/>.

³³ D. Sikora-Fernandez: *Zarządzanie miastem w dobie społeczeństwa informatycznego*, [w:] *Innowacje 2014. Innowacyjne działania w ICT*, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Łódź 2014.

³⁴ S.L. Vargo, R.F., Lusch: *Institutions and axioms: an extension and update of service-dominant logic*, “Journal of the Academy of Marketing Science” 2016, No. 44, Vol. 1.

³⁵ M. Cwiklicki: *Metody zarządzania wartością publiczną*, Scholar, Warszawa 2019.

efektywnego podejmowania decyzji, poprawy współpracy i koordynacji działań interesariuszy oraz analizy skutków podjętych przez nich decyzji³⁶.

W dobie dynamicznych zmian gospodarczych, społecznych i technologicznych, cechujących się coraz większą świadomością ograniczoności zasobów, przy jednoczesnej rosnącej świadomości mieszkańców dotyczących celów zrównoważonego rozwoju i poszukiwania lepszej jakości życia, a także presji wynikającej z konkurencyjności miast, oparcie rozwoju sfery usług na idei inteligentnego miasta potwierdza umiejętność wprowadzania orkiestracji i wielopoziomowego współzarządzania do praktyki zarządzania przez władze samorządowe miasta Zabrze. Proces zmiany w miasto inteligentne zainicjowany w Zabrzu, opierający się na zintegrowanych działaniach w pięciu podstawowych wymiarach o charakterze horyzontalnym: (1) strategia, (2) dane i informacje, (3) technologia, (4) administracja i świadczenie usług oraz (5) zaangażowanie interesariuszy, przyczynia się do tworzenia warunków do współpracy międzyorganizacyjnej i wpisuje się w wyzwania trzeciej rewolucji przemysłowej, określanej też cyfrową.

Zainicjowane działaniami zawartymi w dokumencie e-Zabrze budowanie środowiska współpracy zapoczątkowało wszechstronny wpływ na procesy zarządzania rozwojem miasta nowoczesnych technologii informatycznych i komunikacyjnych. Przyczyniło się także do poprawy jakości i dostępności danych w mieście, umożliwiając korzystanie z nich przedsiębiorstwom, instytucjom publicznym, organizacjom pozarządowym i samym mieszkańcom poprzez realizację celu głównego strategii e-Zabrze, jakim jest „Budowa społeczeństwa informacyjnego Miasta Zabrze opartego na wiedzy”. Przyjętych zostało również pięć celów strategicznych:

- (1) Infrastruktura (Stworzenie spójnej platformy sieciowej i serwerowej dla wszystkich projektów realizowanych w ramach Programu e-Zabrze),
- (2) E-Administracja (Zwiększenie efektywności pracy administracji publicznej z wykorzystaniem narzędzi elektronicznych i nowoczesnych technologii ICT),
- (3) E-Gospodarka (Zabrze miastem atrakcyjnym dla nowoczesnych inwestycji),
- (4) E-Społeczeństwo (Zapewnienie obywatelom oraz przedsiębiorcom dostępności usług świadczonych przez podmioty realizujące zadania publiczne w postaci elektronicznej),
- (5) E-Bezpieczeństwo (Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców i administracji miasta Zabrze za pomocą technik IT).

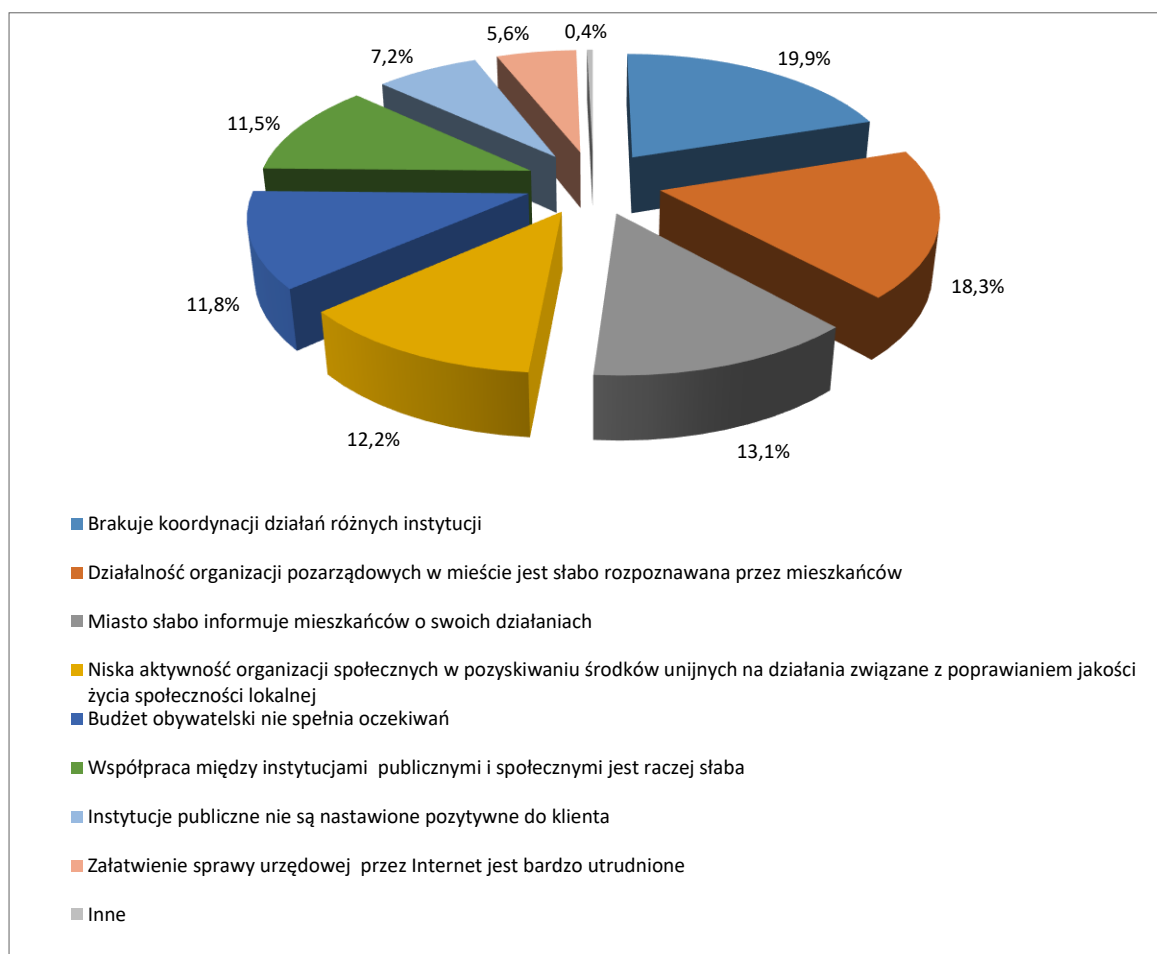
W ramach poszczególnych celów strategicznych wskazano konkretne projekty do realizacji wraz ze wskazaniem jednostki koordynującej projekt. Część projektów ma charakter ciągły, a niektóre są realizowane w kilku zadaniach lub też ze względu na pojawiające się potrzeby zadania są dodawane lub rozszerzane. Stworzenie nowoczesnego instrumentu zarządzania w mieście było możliwe dzięki budowie Zabrzeńskiej Szerokopasmowej Sieci Światłowodowej (ZMAN), która stanowi duży potencjał do wykorzystania w innych projektach w obszarze rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz Smart City.

³⁶ Scottish Cities Alliance: *Smart Cities Maturity model and Self-Assessment Tool. Guidance Note for Completion of Self, "Assessment Tool"* 2014; Z. Sang, H. Ding, M. Higashi, J. Nakamura, M. Hara, T. Hashitani, J. Sugiura, C. Di Carlo, P. Girdinio, R. Bolla: *Key Performance Indicators Definitions for Smart Sustainable Cities*, "International Telecommunication Union. ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities FG-SSC" 2015, Vol. 2.

3.7.3. Problemy związane z efektywną realizacją współpracy i orkiestracji wskazane przez uczestników badania fokusowego oraz respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców miasta Zabrze

6 grudnia 2021 roku, w trakcie badania fokusowego, którego celem było zidentyfikowanie problemów efektywnej współpracy i orkiestracji na terenie miasta Zabrze, zrealizowanego w grupie ekspertów – na którą składali się tzw. latarnicy (czyli po 2 osoby z każdego z sześciu obszarów problemowych, dla których przygotowano i przeprowadzono warsztaty, tj. Rodzina i podstawy jej funkcjonowania; Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja); Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura); Bezpieczeństwo; Asymilacja obcokrajowców; Mieszkalnictwo) zarządzający w istotnych dla wsparcia społecznego organizacjach samorządowych, pozarządowych i prywatnych oraz przedstawiciele Rady Miejskiej i społeczności lokalnej – stwierdzono, że szczególnie dolegliwe i wymagające szybkiego rozwiązania są: (1) budżet, zbyt mały i niewystarczający, (2) zbyt małe wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie formułowania i realizacji celów, (3) brak chęci do współpracy, (4) oczekiwanie, że problemy będą rozwiązywane instytucjonalnie a nie oddolnie, (5) niska skłonność do deinstytucjonalizacji, (6) niewystarczająca profesjonalizacja zawodów pomocowych, (7) niewystarczający poziom kapitału społecznego zaufania, (8) słaba koordynacja/słaba fasylitacja współpracy, (9) słaba dyfuzja informacji, (10) słaba aktywność obywatelska, (11) przerost proceduralny, (12) wypalanie zawodowe, (13) demotywacyjne i demoralizacyjne działania rządu i samorządu, (14) roszczeniowość i brak aktywności beneficjentów, (15) niska skłonność do innowacyjnego działania przez pracowników sektora pomocowego, (16) słabe wypełnianie ról społecznych przez rodziny, (17) brak efektywnej komunikacji oraz (18) stereotypowe działanie.

Przeprowadzone badania ankietowe w zakresie identyfikowania przez mieszkańców Zabrze problemów niesprzyjających efektywnej współpracy i orkiestracji między organizacjami działającymi w zakresie dostarczania usług społecznych pozwoliły na wskazanie następujących problemów wpływających na rezultaty podejmowanej współpracy – zgodnie z hierarchią wskazaną przez respondentów – (1) brak koordynacji działań różnych instytucji, (2) działalność organizacji pozarządowych w mieście jest słabo rozpoznawana przez mieszkańców, (3) miasto słabo informuje mieszkańców o swoich działaniach, (4) niska aktywność organizacji społecznych w pozyskiwaniu środków unijnych na działania związane z poprawianiem jakości życia społeczności lokalnej, (5) budżet obywatelski nie spełnia oczekiwań, (6) współpraca między instytucjami publicznymi i społecznymi jest raczej słaba, (7) instytucje publiczne nie są nastawione pozytywnie do klienta oraz (8) załatwienie sprawy urzędowej przez Internet jest bardzo utrudnione.

Wykres 15. Identyfikacja problemów efektywnej współpracy

Źródło: ankieta internetowa pytanie 9.

W pytaniu otwartym (pytanie 13), w którym respondenci zostali zapytani o to jakie działania, powinny być podejmowane przez władze samorządowe w celu podnoszenia jakości i efektywności współpracy, wskazano między innymi: (1) zwiększenie kwoty przeznaczonej na realizację budżetu obywatelskiego; (2) aktywne informowanie w przestrzeni publicznej o podejmowanych działaniach zarówno przez podmioty samorządowe, jak i pozarządowe; (3) większe zaangażowanie organizacji

i obywateli w nabywanie umiejętności cyfrowych i wykorzystywanie dostępnych danych do tworzenia planów działania, (4) zintensyfikowanie wsparcia działalności organizacji pozarządowych; (5) szersze wykorzystanie metod diagnozowania potrzeb i ich rezultatów; (6) dążenie do większej aktywności mieszkańców w zakresie współpracy mieszkańców z władzami samorządowymi i organizacjami pozarządowymi; (7) umocnienie pozycji Rad Dzielnicowych; (8) podejmowanie działań mających na celu propagowanie pożądanych wartości etycznych; (9) edukacja obywatelska; (10) wprowadzenie narzędzi efektywnej koordynacji w zarządzaniu tworzonymi partnerstwami międzysektorowymi; (11) rozwój wiedzy, kwalifikacji i umiejętności kadr zatrudnionych w organizacjach świadczących usługi społeczne; (12) powołanie Miejskiej Rady Dialogu Społecznego, w której współpracować będą mogli m.in. młodzi ludzie oraz seniorzy oraz (13) zwiększenie sprawczości mieszkańców poprzez szersze wprowadzenie w praktykę zarządzania sferą publiczną instrumentów konsultacji społecznych, deliberacji i dialogu społecznego.

3.7.4. Identyfikacja potencjału wsparcia

Zidentyfikowanie w trakcie prac warsztatowych problemów związanych z tworzeniem efektywnego ekosystemu współpracy pozwoliło na przeprowadzenie dyskusji i identyfikację potencjalnych pozytywnych i negatywnych uwarunkowań, mających wpływ na proces tworzenia efektywnych podstaw współpracy między organizacjami dostarczającymi usługi społeczne i orkiestrację na terenie miasta Zabrze. W celu oceny potencjału do tworzenia współpracy i orkiestracji zastosowano analizę SWOT, która jest jednym z narzędzi analizy strategicznej. Wyniki przeprowadzonej analizy zostały zamieszczone w tabeli 30.

Tabela 30. SWOT dla obszaru orkiestracja i współdziałanie

Silne strony Miasta w realizacji celów	Słabe strony Miasta w realizacji celów
• Rozbudowana sieć instytucjonalnych świadczeń. • Wsparcie profesjonalistów. • Wysokiej jakości infrastruktura. • Wysoki priorytet w rozwiązywaniu problemów społecznych. • Silne nastawienie na współpracę, otwartość. • Rozpoczęty proces deinstytucjonalizacji. • Postępująca cyfryzacja i informatyzacja.	• Brak aktywności obywatelskiej. • Roszczeniowość obywateli bez zrozumienia konieczności dostosowania się do obowiązujących procedur. • Ograniczony budżet. • Brak efektywnych konsultacji społecznych. • Słaba nawigacja i komunikatywność strony www miasta.

Szanse w otoczeniu	Zagrożenia w otoczeniu
• Pozyskiwanie środków zewnętrznych na platformy dla NGO i utrzymanie jej w czasie.	• Roszczeniowość obywateli. • Brak chęci obywateli do partycypacji.

• Duża liczba NGO chętna do współpracy. • Zwiększenie różnorodności działań miasta. • Programy unijne. • Powszechne wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych.	• Trudność w utrzymaniu partnerstwa do realizacji celów społecznych. • Brak chęci współpracy organizacji pozarządowych dla zagarnięcia wykonywanych zadań na swoje konto. • Niski budżet na aktywności związane ze wspieraniem organizacji pozarządowych.
---	---

Źródło: badanie fokusowe zrealizowane w dniu 06.12.2021.

W 2020 roku w Zabrzu było zarejestrowanych 371 organizacji pozarządowych. 143 podmioty otrzymały dofinansowanie w 160 projektach w ramach otwartych konkursów ofert i w tzw. małych grantach. Analiza działań podejmowanych przez władze Zabrze wskazuje na dużą dotychczasową aktywność w zakresie realizowania programów służących wzmocnieniu orkiestracji i współpracy między organizacjami działającymi na terenie miasta, a także wzmocnienia potencjału i aktywności mieszkańców wykorzystując do tego rozwiązania cyfrowe. Należą do nich m.in. „Dyspozycyjność Zasobów na potrzeby Zarządzania Kryzysowego”, „Mapa akustyczna Miasta Zabrze – etap II”, „System informacji multimedialnej – system przywoławczy”, „Dostępna Biblioteka – zakup/aktualizacja systemu bibliotecznego dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu”, Budowa strony internetowej Miasta Zabrze dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, E-Dziennik, E-Muzeum – digitalizacja i udostępnienie zasobów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu, „Centralny Katalog Zabrzańskich Zasobów Książkowych”, „Budowa Cyfrowych Usług Wspólnych dla Interesariuszy Miasta Zabrze – CUWMZ”, „Elektroniczne Biuro Obsługi Klienta”, „HotSpoty”, „Inteligentne sterowanie oświetleniem ulicznym na terenie Miasta Zabrze”, „Kompleksowy system gospodarowania odpadami komunalnymi”, „Podniesienie jakości treści cyfrowych oraz rozwoju opartych na nich e-usług w zakresie rejestrów publicznych – geodezyjnych baz danych”, „Monitoring Wizyjny Miasta Zabrze – III etap”, „Rozwój kompetencji cyfrowych i komputerowych”, „Program informatyzacji przedszkoli i szkół”, „Rozbudowa Centrum Komputerowego”, „Standaryzacja procedur bezpieczeństwa w Gminie Zabrze”, „Poprawa dostępności e-usług dzięki przebudowie systemu komunikacji teleinformatycznej miasta Zabrze”, „Wdrożenie platformy HelpDesk”, „Wdrożenie systemu zarządzania infrastrukturą drogową, sieciową i informatyczną miasta Zabrze”, „Wirtualne Miasto Zabrze”, „Wsparcie Procesów Zarządczych w Gminie Zabrze”, „Eko-Zabrze”. „Budowa Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Zabrze”, „Podniesienie jakości treści cyfrowych oraz rozwoju opartych na nich e-usług w zakresie rejestrów publicznych – geodezyjnych baz danych”. „Aktywny Samorząd” i wiele innych.

4. Cele Lokalnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych

4.1. Obszar interwencji - Rodzina i podstawy jej funkcjonowania

Cel strategiczny 1 – Zapewnienie sprawnego funkcjonowania systemu wsparcia osób i rodzin mieszkających w Zabrzu.

Cel operacyjny/kierunek działań 1.1 Doskonalenie systemu wsparcia osób i rodzin realizowanego poprzez sieć instytucji i podmiotów publicznych działających na rzecz rodziny.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.2 Rozwijanie systemu poradnictwa specjalistycznego umożliwiającego wsparcie rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.3 Sprawne realizowanie systemu świadczeń socjalnych wynikających z przedmiotowych ustaw i programów socjalnych zapewniając wzrost bezpieczeństwa socjalnego.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.4 Rozwijanie instrumentów środowiskowej pomocy społecznej, asysty rodzinnej oraz innych form sprzyjających poprawie funkcjonowania rodziny.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.5 Rozwijanie systemu pieczy zastępczej oraz instrumentów wsparcia rodzin z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi.
Cele/operacyjne/kierunki działań 1.6 Rozwijanie instrumentów umożliwiających podnoszenie kompetencji społecznych i życiowych osób podlegających marginalizacji w tym osób usamodzielnianych.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.7 Umożliwienie rozwoju kompetencji specjalistów / kadry pracującej z rodzinami.
Cel operacyjny/kierunek działań 1.8 Poprawa warunków pracy i płacy w sektorze usług społecznych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego i/lub Śląskiego Ośrodka Adopcyjnego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;

- środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Rządowego Programu "Rodzina 500+";
 - środki Rządowego Programu "Maluch+";
 - środki Rządowego Programu „Dobry Start”;
 - środki Programu "Posiłek w szkole i w domu".
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
- środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
- środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 2 – Prowadzenie działań integrujących osoby z niepełnosprawnościami oraz niwelowanie barier ich samodzielnego funkcjonowania.

Cel operacyjny/kierunek działań 2.1 Likwidowanie barier architektonicznych celem zwiększenia dostępności miejsc użyteczności publicznej dla osób z problemami w poruszaniu się.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.2 Niwelowanie innych barier, z którymi spotykają się osoby z niepełnosprawnościami w celu zapewnienia im szerszego uczestnictwa w życiu społecznym oraz zapewnienie dostępności do usług pomocowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.3 Rozwijanie systemu kształcenia zintegrowanego oraz specjalnego.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.4 Wspieranie aktywności osób z niepełnosprawnościami w wymiarze zatrudnienia, aktywności społecznej, artystycznej, sportowej, turystycznej itp.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.5 Zapewnienie funkcjonowania placówek i instytucji działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz ich profesjonalizacja.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.6 Rozwijanie instrumentów opieki wytchnieniowej.
Cel operacyjny/kierunek działań 2.7 Rozwijanie instrumentów umożliwiających podnoszenie kompetencji społecznych, zawodowych i życiowych osób zależnych i osób z niepełnosprawnościami.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu „Senior+”.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 3 – Prowadzenie polityki prorodzinnej i rozwijanie warunków do prawidłowego funkcjonowania rodzin.

Cel operacyjny/kierunek działań 3.1
Rozwijanie instrumentów wsparcia dla rodzin wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.2
Wsparcie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczej poprzez sieć żłobków, przedszkoli i podmiotów edukacyjnych oraz instytucji kultury.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.3
Upowszechnianie i zwiększanie dostępu do instytucji kultury, sztuki i innych form aktywności umożliwiających harmonijny rozwój i budowanie więzi w rodzinie.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.4
Rozwijanie form pracy i wsparcia dla rodzin niewydolnych opiekuńczo i wychowawczo m.in. poprzez system placówek wsparcia dziennego oraz innych instytucji.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.5
Rozwijanie form wsparcia sprzyjających aktywizacji beneficjentów pomocy społecznej i odzyskiwania zdolności do samodzielnego zaspakajania potrzeb.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.6
Rozwijanie metod pracy umożliwiających zapewnienie interdyscyplinarnego wsparcia w odpowiedzi na złożone problemy.
Cel operacyjny/kierunek działań 3.7
Wzmacnianie podmiotowości osób i rodzin w nurcie empowerment.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego oraz Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Rządowego Programu "Rodzina 500+";
 - środki Rządowego Programu "Maluch+";
 - środki Rządowego Programu „Dobry Start”;
 - środki Programu "Posiłek w szkole i w domu".
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ , Priorytet VII. Śląskie bliżej obywateli EFRR, (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 4 – Przeciwdziałanie narastaniu zjawisk związanych z uzależnieniami.

Cel operacyjny/kierunek działań 4.1
Rozwój infrastruktury diagnostycznej, potencjału podmiotów zajmujących się uzależnieniami.
Cel operacyjny/kierunek działań 4.2
Rozwój oferty usług skierowanych do osób dorosłych i dzieci znajdujących się na drodze do uzależnienia lub uzależnionych.
Cel operacyjny/kierunek działań 4.3
Opracowywanie i wdrażanie programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i dorosłych.
Cel operacyjny/kierunek działań 4.4
Rozwój umiejętności diagnostycznych kadry pomocy społecznej oraz doskonalenie mechanizmu łączenia osób z problemem uzależnienia z właściwymi specjalistami.
Cel operacyjny/kierunek działań 4.5
Przeciwdziałanie marnotrawieniu przyznanych świadczeń z systemu pomocy społecznej poprzez intensyfikowanie pracy socjalnej.

Cel operacyjny/kierunek działań 4.6.

Badanie zjawisk związanych z nowymi formami uzależnień oraz identyfikowanie skutecznych narzędzi prewencji.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego oraz Wydziału Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom³⁷;
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 5 – Doskonalenie współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w zakresie wsparcia rodzin.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.1

Rozwijanie systemu wsparcia rodzin w kryzysie.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.2

Prowadzenie działań umożliwiających zapewnienie komplementarności wsparcia w ramach poszczególnych instytucji.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.3

Budowanie kultury współpracy w ramach koncepcji partnerstwa i kooperacji.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.4

Tworzenie rozwiązań umożliwiających współpracę i skuteczne komunikowanie się służb i podmiotów działających na rzecz rodzin.

³⁷ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.5

Koordynowanie działań specjalistów pracujących z rodzinami w celu zapewnienia interdyscyplinarnej pomocy i efektywności ich oddziaływania.

Cel operacyjny/kierunek działań 5.6.

Lokowanie jednostek i struktur pomocowych adekwatnie do przestrzennego rozmieszczenia problemów społecznych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego i/lub Śląskiego Ośrodka Adopcyjnego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Rządowego Programu "Rodzina 500+";
 - środki Rządowego Programu "Maluch+";
 - środki Rządowego Programu „Dobry Start”;
 - środki Programu "Posiłek w szkole i w domu".
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 6 – Wzmocnienie roli pomocy społecznej jako kreatora zmian społecznych i rozwoju lokalnego.

Cel operacyjny/kierunek działań 6.1

Diagnozowanie zmieniających się potrzeb społecznych, problemów i uwarunkowań, a także dostosowywanie działania instytucji i podmiotów adekwatnie do zidentyfikowanych zmian społeczno-gospodarczych, transformacji energetycznej, zmian zachodzących na rynku pracy, a także w obszarze rozwiązań prawnych.

Cel operacyjny/kierunek działań 6.2

Rozwijanie metod pracy ze społecznością lokalną w celu poszerzania integracji społecznej i budowania kapitału społecznego.

Cel operacyjny/kierunek działań 6.3 Rozwój instytucjonalny struktur pomocy społecznej.
Cel operacyjny/kierunek działań 6.4 Identyfikowanie, angażowanie i sieciowanie podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej.
Cel operacyjny/kierunek działań 6.5 Wzmacnianie roli organizacji pozarządowych działających na rzecz rodzin, a w konsekwencji budowanie wielosektorowej lokalnej polityki społecznej.
Cel operacyjny/kierunek działań 6.6 Kreowanie rozwoju lokalnego w oparciu o kapitał społeczny i inwestycyjną politykę społeczną.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego i/lub Śląskiego Ośrodka Adopcyjnego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Rządowego Programu "Rodzina 500+";
 - środki Rządowego Programu "Maluch+";
 - środki Rządowego Programu „Dobry Start”;
 - środki Programu "Posiłek w szkole i w domu".
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji - Rodzina i podstawy jej funkcjonowania*			
Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Liczba rodzin korzystających z systemu pomocy społecznej	2 773 rodzin	Malejąca	MOPR
Liczba osób korzystających z systemu pomocy społecznej	5 018 osób	Malejąca	MOPR
Udział procentowy osób korzystających z systemu pomocy społecznej w stosunku do ogółu mieszkańców miasta Zabrze	2,94%	Malejąca	MOPR
Liczba osób/ rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego (mediacja, wsparcie psychologiczne, prawne, pedagogiczne)	4 071	Rosnąca	MOPR
Liczba osób/ rodzin korzystających wyłącznie z pracy socjalnej	360	Rosnąca	MOPR
Liczba osób korzystających ze świadczeń rodzinnych	13 172	Stąła	MOPR
Liczba osób korzystających z dodatków energetycznych	4 432	Rosnąca	MOPR
Liczba osób korzystających z dodatków mieszkaniowych	7 952	Malejąca	MOPR
Wielkość nakładów na realizowanie świadczeń z pomocy społecznej	39 479 040 zł	Malejąca	MOPR
Liczba dzieci i pełnoletnich wychowanków objętych pieczą zastępczą	677	Rosnąca	MOPR
Liczba usamodzielnianych wychowanków po rodzinnej pieczy zastępczej i placówkach	125	Rosnąca	MOPR
Wysokość nakładów na realizowanie pieczy zastępczej w mieście	27 983 234 zł	Rosnąca	MOPR
Liczba osób uczestniczących w projektach ukierunkowanych na rozwój kompetencji społecznych i zawodowych (Sumarycznie MOPR, PUP i inne podmioty)	928	Rosnąca	MOPR
Liczba osób z niepełnoprawnościami, którym udzielono wsparcia w rehabilitacji społecznej i zawodowej	1 016	Stąła	MOPR
Liczba miejsc w placówkach obejmujących wsparciem osoby z niepełnoprawnościami	260	Rosnąca	MOPR
Liczba rodzin objętych opieką wytchnieniową	78	Rosnąca	MOPR
Liczba rodzin objętych asystą rodzinną	118	Rosnąca	MOPR
Liczba miejsc w żłobkach w stosunku do ilości dzieci w wieku 1-3 zameldowanych w Zabrzu	980/2 836	Stąła	WOZiPS /SO
Liczba miejsc w przedszkolach w stosunku do-ilości dzieci w wieku przedszkolnym zameldowanych w Zabrzu	5091/4347	Stąła	WO/SO
Liczba osób korzystających z instytucji kultury sumarycznie: Domy Kultury, Biblioteki, Muzea	872 264	Rosnąca	WKiD
Liczba dzieci objętych pomocą placówek dziennego wsparcia	248	Rosnąca	MOPR
Liczba osób objętych pomocą placówek dziennego wsparcia dla seniorów	75	Rosnąca	MOPR
Liczba osób objętych wsparciem i poradnictwem w leczeniu uzależnienia	2 866	Rosnąca	MOPR

Liczba porad indywidualnych i grupowych w zakresie uzależnienia, realizowanych przez ZP ZOZ Ośrodek Profilaktyki i Leczenia Uzależnień w Zabrzu	19 799	Rosnąca	SP ZOZ OPIŁU
Ilość programów profilaktycznych w ramach Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii	13	Zmienna	WOZiPS /MOPR
Wielkość nakładów na realizację Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii	2 835 954 zł.	Rosnąca	WOZiPS
Liczba prowadzonych grup roboczych w ramach Miejskiego Zespołu Interdyscyplinarnego	289	Rosnąca	MOPR
Liczba osób objętych Programami Aktywności Lokalnej	72	Rosnąca	MOPR
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	133	Rosnąca	MOPR

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

4.2. Obszar interwencji – Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja)

Cel strategiczny 7 – Zwiększenie efektywności szkolnictwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego.

Cel operacyjny/kierunek działań 7.1 Utworzenie nowoczesnej bazy kształcenia zawodowego odwzorowującej rzeczywiste warunki pracy i uwarunkowania zmieniającej się gospodarki.
Cel operacyjny/kierunek działań 7.2 Zwiększenie atrakcyjności zatrudnienia w szkołach dla instruktorów praktycznej nauki zawodu i nauczycieli zawodu.
Cel operacyjny/kierunek działań 7.3 Rozwój zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej przez doradców zawodowych ukierunkowanych na planowanie kariery zawodowej uczniów.
Cel operacyjny/kierunek działań 7.4 Zwiększenie szans zatrudnieniowych uczniów, umożliwienie zdobycia im dodatkowych certyfikatów, uprawnień wymaganych na współczesnym rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 7.5 Zacieśnienie współpracy szkół z organizacjami pozarządowymi, instytucjami miejskimi i przedsiębiorcami w zakresie promowania postaw pro-pracowniczych, pro- przedsiębiorczych.
Cel operacyjny/kierunek działań 7.6 Realizacja projektów i programów podnoszących kwalifikacje zawodowe osób pracujących, bezrobotnych oraz promujących usługi rozwojowe wśród przedsiębiorców.

Cel operacyjny/kierunek działań 7.7

Dostosowywanie i modernizacja infrastruktury szkół kształcących zawodowo z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS, Oś Priorytetowa XII Infrastruktura edukacyjna EFRR;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 8 - Dostosowanie oferty edukacyjnej do lokalnego i globalnego rynku pracy.**Cel operacyjny/kierunek działań 8.1**

Doskonalenie oferty edukacyjnej w oparciu o systematyczne badania i analizę trendów panujących na regionalnym rynku pracy.

Cel operacyjny/kierunek działań 8.2

Dostosowanie oferty kształcenia zawodowego w szkołach branżowych do potrzeb rynku pracy.

Cel operacyjny/kierunek działań 8.3

Rozwój kompetencji cyfrowych umożliwiających funkcjonowanie w społeczeństwie opartym na informacji w grupach wykluczonych cyfrowo.

Cel operacyjny/kierunek działań 8.4

Podjęmowanie działań i projektów ograniczających migrację zarobkową osób młodych oraz specjalistów z miasta.

Cel operacyjny/kierunek działań 8.5 Uatrakcyjnienie kształcenia praktycznej nauki zawodu poprzez kooperację z zakładami pracy, praktyki i staże.
Cel operacyjny/kierunek działań 8.6 Pogłębienie współpracy instytucji rynku pracy ze szkołami, uczelniami i przedsiębiorcami oraz współpracy zagranicznej.
Cel operacyjny/kierunek działań 8.7 Promowanie i wdrażanie poradnictwa zawodowego opartego na monitoringu rynku pracy na każdym etapie rozwoju zawodowego i edukacji.
Cel operacyjny/kierunek działań 8.8 Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów określania kierunków kształcenia dostosowanych do potrzeb rynku pracy poprzez utworzenie ośrodka informacji o rynku pracy dla potrzeb edukacji.
Cel operacyjny/kierunek działań 8.9 Wypracowanie systemu bieżącego monitorowania i prowadzenia zmian profili kształcenia w odniesieniu do krótkoterminowej sytuacji gospodarczej i oczekiwań podmiotów gospodarczych.
Cel operacyjny/kierunek działań 8.10 Opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 9 – Tworzenie i wspieranie inkluzywnego rynku pracy.

Cel operacyjny/kierunek działań 9.1 Tworzenie kompleksowych ścieżek wsparcia społeczno-zawodowego dla dzieci i młodzieży oraz osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.2 Poszerzenie oferty edukacyjnej oraz aktywizacyjnej dla młodzieży niepełnosprawnej na poziomie ponadpodstawowym i policealnym.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.3 Wzmocnienie instrumentów wsparcia pracodawców chcących zatrudnić osoby pozostające poza rynkiem pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.4 Poszukiwanie i wdrażanie instrumentów reintegracji społeczno-zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.5 Wspieranie ekonomii społecznej w obszarze zatrudnienia osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy oraz budowanie partnerstw prozatrudnieniowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.6 Pogłębienie współpracy Powiatowego Urzędu Pracy, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie oraz organizacji pozarządowych na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 9.7 Wsparcie tworzenia Zakładów Aktywizacji Zawodowej i podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS, Oś Priorytetowa XII Infrastruktura edukacyjna EFRR;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;

- Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
- 5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
- 6. Inne źródła.

Cel strategiczny 10 – Wsparcie przedsiębiorczości i innowacyjności.

Cel operacyjny/kierunek działań 10.1 Promowanie postaw przedsiębiorczych wśród osób młodych poprzez zwiększenie ilości i jakości praktycznych zajęć z przedsiębiorczości w szkołach, tworzenie firm symulacyjnych i spółdzielni uczniowskich w szkołach.
Cel operacyjny/kierunek działań 10.2 Podejmowanie i promocja działań wspierających przedsiębiorczość wśród mieszkańców.
Cel operacyjny/kierunek działań 10.3 Zniwelowanie barier administracyjnych dla przedsiębiorców poprzez kompleksowe usługi w ramach „jednego okienka” dla osób zakładających i prowadzących działalność gospodarczą.
Cel operacyjny/kierunek działań 10.4 Wspieranie budowania sieci współpracy środowiska biznesowego poprzez organizowanie konferencji, spotkań i śniadań biznesowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 10.5 Zachęcanie mieszkańców do podejmowania działalności gospodarczej poprzez wsparcie doradczo-finansowe oraz programy na rzecz rozwoju innowacji.
Cel operacyjny/kierunek działań 10.6 Wspieranie przedsiębiorczości lokalnej poprzez tworzenie programów pomocowych oraz inkubatorów przedsiębiorczości.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach i/lub Śląskiego Centrum Przedsiębiorczości).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa

- IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS, Oś Priorytetowa XII Infrastruktura edukacyjna EFRR;
- środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet II. Ekologiczne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
 6. Środki instytucji otoczenia biznesu oraz stowarzyszeń i związków pracodawców.
 7. Inne źródła.

Cel strategiczny 11 – Zwiększenie efektywności instrumentów rynku pracy.

Cel operacyjny/kierunek działań 11.1 Tworzenie i realizacja programów specjalnych dla osób bezrobotnych w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.2 Pogłębiona identyfikacja potrzeb pracodawców w zakresie zapotrzebowania na pracowników i kwalifikacje.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.3 Zwiększenie jakości usług świadczonych osobom bezrobotnym poprzez indywidualizowanie podejścia do klienta.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.4 Współpraca instytucji rynku pracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w zakresie aktywizacji osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem poprzez realizację wspólnych przedsięwzięć i zintegrowanie systemu wymiany informacji.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.5 Współpraca Powiatowego Urzędu Pracy z Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w zakresie aktywizacji absolwentów Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego oraz w ramach wzajemnej promocji działań.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.6 Zwiększenie efektywności zatrudnieniowej poprzez doskonalenie kadry i poszukiwanie nowych instrumentów rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.7 Pogłębiona ocena efektywności stosowanych instrumentów w celu ich dostosowania do aktualnych potrzeb rynku pracy.
Cel operacyjny/kierunek działań 11.8

Podejmowanie działań ograniczających ryzyko występowania zjawiska dziedziczenia bezrobocia poprzez realizację projektów i inicjatyw, takich jak np. „zawód od kuchni”.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach i/lub Śląskiego Centrum Przedsiębiorczości).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS, Oś Priorytetowa XII Infrastruktura edukacyjna EFRR;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Środki instytucji otoczenia biznesu oraz stowarzyszeń i związków pracodawców.
7. Inne źródła.

Cel strategiczny 12 – Kompleksowe wsparcie środowiska działającego na rzecz inkluzji społecznej i zawodowej.

Cel operacyjny/kierunek działań 12.1

Pomoc osobom pozostających poza ewidencją instytucji pomocy społecznej i rynku pracy poprzez outsourcing usług rynku pracy w oparciu o niepubliczne instytucje rynku pracy.

Cel operacyjny/kierunek działań 12.2

Objęcie wsparciem całych środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez inicjowanie Programów Aktywności Lokalnej włączających w pomoc szerokie spektrum interesariuszy.

Cel operacyjny/kierunek działań 12.3

Tworzenie ram współpracy międzysektorowej w oparciu o wspólne inicjatywy i projekty (biznes, organizacje pozarządowe, samorząd).

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.

2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach i/lub Śląskiego Centrum Przedsiębiorczości).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Funduszu Pracy;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy EFS, Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa XI Wzmocnienie potencjału edukacyjnego EFS, Oś Priorytetowa XII Infrastruktura edukacyjna EFRR;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Środki instytucji otoczenia biznesu oraz stowarzyszeń i związków pracodawców.
7. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji - Rynek pracy i jego uwarunkowania (w tym edukacja)*			
Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Poziom skolaryzacji I stopnia	99%	stała	Wydział Oświaty
Poziom skolaryzacji II stopnia	96%	rosnąca	Wydział Oświaty
Liczba uczniów kształtujących się w szkołach branżowych	746	rosnąca	Wydział Oświaty
Uczniowie uczestniczący w zajęciach pozalekcyjnych	6 347	rosnąca	Wydział Oświaty
Liczba nauczycieli zaangażowanych w realizację projektów	41	rosnąca	Wydział Oświaty
Liczba nauczycieli podnoszących swoje kwalifikacje	3 133	rosnąca	Wydział Oświaty
Liczba nowych zawodów w których kształcą szkoły branżowe	0	rosnąca	Wydział Oświaty
Ilość osób dorosłych podejmujących naukę w formach szkolnych i pozaszkolnych w jednostkach prowadzonych przez Miasto Zabrze	40	rosnąca	Wydział Oświaty
Ilość osób dorosłych podejmujących naukę w formach szkolnych i pozaszkolnych w jednostkach prowadzonych przez Miasto Zabrze	1 213	rosnąca	Wydział Oświaty
Liczba osób pracujących do ludności w wieku produkcyjnym	34,2%	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu socjalnym, które zakończyły udział w projektach aktywizacyjnych	129	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba uczestników prac społecznie użytecznych i skierowanych do zatrudnienia subsydiowanego	299	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba nowozakładanych działalności gospodarczych	958	rosnąca	Zabrzańskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości
Stopa bezrobocia w mieście	7,0%	malejąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba osób bezrobotnych które skorzystały z instrumentów rynku pracy	855	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba zrealizowanych szkoleń dla osób bezrobotnych	127	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba istniejących przedsiębiorstw społecznych (w tym spółdzielni socjalnych) na terenie miasta	7	rosnąca	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
Liczba osób niepełnosprawnych objętych instrumentami rynku pracy	3	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy
Liczba osób obsługiwanych przez Zabrzańskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości	3 623	rosnąca	Zabrzańskie Centrum Rozwoju Przedsiębiorczości
Liczba przyznanych dotacji na założenie działalności gospodarczej	116	rosnąca	Powiatowy Urząd Pracy

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

4.3. Obszar interwencji – Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)

Cel strategiczny 13 – Kształtowanie zachowań prozdrowotnych mieszkańców oraz prowadzenie działań ukierunkowanych na wzmacnianie, zachowanie i przywracanie zdrowia mieszkańcom Zabrze, w tym profilaktyka uzależnień.

Cel operacyjny/kierunek działań 13.1

Tworzenie partnerstw między podmiotami publicznymi, NGO i prywatnymi w celu przygotowywania rozwiązań pozwalających na podnoszenie wiedzy, kwalifikacji i kompetencji pracowników zatrudnionych w publicznych, społecznych i prywatnych podmiotach ochrony zdrowia i pomocy społecznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 13.2

Podejmowanie inicjatyw mających na celu promowanie zasad aktywnego starzenia się i wspieranie dostępu do programów badań profilaktycznych i działań prewencyjnych.

Cel operacyjny/kierunek działań 13.3

Kontynuowanie realizacji Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii oraz tworzenie programów dotyczących innych grup uzależnień i zagrożeń społecznych.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.4 Kontynuowanie działań podejmowanych przez Zespół ds. Promocji Zdrowia, Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.5 Podejmowanie działań na rzecz poszerzenia bazy obiektów kultury, rehabilitacji, sportu i rekreacji.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.6 Wspieranie instytucji i organizacji prowadzących działalność prewencyjną oraz niosących pomoc ofiarom przemocy.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.7 Podejmowanie działań dążących do rozwoju usług medycznych poprzez rewitalizację sprzętu oraz infrastruktury medycznej Zakładów Opieki Zdrowotnej.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.8 Wspieranie i promocja rozwoju nowych technologii w medycynie dla zwiększenia zakresu pomocy mieszkańcom.
Cel operacyjny/kierunek działań 13.9 Kontynuowanie realizacji programów polityki zdrowotnej.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego i/lub Wydziału Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom³⁸;
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:

³⁸ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

- środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
- środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

6. Inne źródła.

Cel strategiczny 14 – Rozwój i wzmocnienie potencjału do aktywnego życia, integracji i możliwości pełnienia ról społecznych w środowisku lokalnym oraz przestrzeni publicznej przez osoby z niepełnosprawnościami.

Cel operacyjny/kierunek działań 14.1

Podjęcie działań na rzecz poprawy dostępności do przestrzeni publicznej w konsekwencji usuwania barier architektonicznych i wzrostu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Cel operacyjny/kierunek działań 14.2

Animowanie działań grup samopomocowych oraz propagowanie programów szkoleniowych pozwalających na nabywanie wiedzy, kwalifikacji i kompetencji w zakresie instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej opieki długoterminowej.

Cel operacyjny/kierunek działań 14.3

Podjęcie prac nad przygotowaniem repozytorium wiedzy na temat potrzeb osób z niepełnosprawnościami i możliwością ich zaspokajania w ramach instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia.

Cel operacyjny/kierunek działań 14.4

Przygotowanie i realizacja Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami „Miasto Zabrze Przyjazne Osobom z Niepełnosprawnościami”.

Cel operacyjny/kierunek działań 14.5

Utrzymanie i rozwijanie bazy instytucjonalnej pomocy i wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego oraz Wydziału Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom³⁹;
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

³⁹ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 15 – Projektowanie, organizowanie i dostarczanie usług społecznych umożliwiających osobom starszym aktywne życie, integrację i możliwość pełnienia ról społecznych w środowisku lokalnym oraz przestrzeni publicznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 15.1

Zapewnienie osobom starszym możliwości korzystania z dziennych form wsparcia, w tym usług opiekuńczych, pomocy sąsiedzkiej, zajęć w klubach seniora, centrum opiekuńczo-mieszkalnego, organizacji czasu wolnego i innych.

Cel operacyjny/kierunek działań 15.2

Zapewnienie oferty zajęć i warsztatów podtrzymujących i rozwijających kompetencje społeczne, w tym szczególnie cyfrowe, prozdrowotne i wzmacniające zachowania zapewniające bezpieczeństwo (np. przeciwdziałanie cyberoszustom).

Cel operacyjny/kierunek działań 15.3

Zwiększenie partycypacji seniorów i osób z tzw. przedpola starości w procesie podejmowania decyzji publicznych i zachęcanie ich do aktywnego działania w wolontariacie.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu „Senior+”;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).

5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 16 – Projektowanie, organizowanie i dostarczanie usług społecznych umożliwiających rodzinom sprawującym opiekę nad osobami z niepełnosprawnościami i osobami starszymi aktywne życie, integrację i możliwość pełnienia ról społecznych w środowisku lokalnym oraz przestrzeni publicznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 16.1

Wspieranie rozwoju opieki wytchnieniowej i ośrodków dziennego pobytu dla osób, które jej wymagają ze względu na stan zdrowia.

Cel operacyjny/kierunek działań 16.2

Wspieranie i rozwój usług specjalistycznych, szczególnie usług asystenta osoby starszej oraz asystenta osób z niepełnosprawnościami, jak również usług pielęgnacyjnych, pielęgniarских, rehabilitacyjnych.

Cel operacyjny/kierunek działań 16.3

Wzmocnienie wolontariatu i współpracy między podmiotami wspierającymi rodziny w opiece nad osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnościami.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu „Senior+”;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 17 – Poprawa dostępu do usług medycznych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych stacjonarnych i krótkookresowych oraz usług teleopieki i telemedycyny.

Cel operacyjny/kierunek działań 17.1

Wzmocnienie współpracy międzysektorowej na rzecz pozyskiwania środków na zakup sprzętu i oprogramowania zapewniającego rozwój teleopieki i telemedycyny.

Cel operacyjny/kierunek działań 17.2

Wzmocnienie współpracy międzysektorowej na rzecz pozyskiwania środków na zakup sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego oraz zwiększania dostępu do usług medycznych i rehabilitacyjnych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Rządowego Programu „Senior+”;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Cel strategiczny 18 – Upowszechnienie wiedzy na temat zdrowia psychicznego, kształtowanie zachowań i stylu życia korzystnych dla zdrowia psychicznego oraz ułatwienie dostępu do opieki psychologicznej, psychiatrycznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 18.1

Zwiększenie aktywności organizacji zajmujących się psychoedukacją i dążenie do objęcia mieszkańców w różnym wieku i zróżnicowanym stanie zdrowia ich działalnością.

Cel operacyjny/kierunek działań 18.2

Wzmocnienie współpracy międzysektorowej na rzecz pozyskiwania środków na tworzenie i działania instytucji zapewniających wsparcie psychologiczne i psychiatryczne.

Cel operacyjny/kierunek działań 18.3

Rozszerzenie działalności anonimowego i nieanonimowego poradnictwa psychologicznego.

Cel operacyjny/kierunek działań 18.4

Wsparcie organizacji działających na rzecz dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Cel operacyjny/kierunek działań 18.5

Kontynuowanie działań podejmowanych przez Zespół koordynujący realizację lokalnego programu działań w zakresie ochrony zdrowia psychicznego.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom⁴⁰;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 19 – Rozwój oferty kulturalnej, sportowej, turystycznej i rozrywkowej oraz jej upowszechnianie wśród mieszkańców Zabrza.

Cel operacyjny/kierunek działań 19.1

Poszerzenie – dla mieszkańców w różnym wieku i zróżnicowanej kondycji zdrowotnej – oferty imprez sportowych, turystycznych, kulturalnych i rozrywkowych.

Cel operacyjny/kierunek działań 19.2

Aktywne promowanie idei zdrowego życia i starzenia się oraz wsparcie instytucji i organizacji działających w tym obszarze.

Cel operacyjny/kierunek działań 19.3

Tworzenie nowych, odnawianie i rewitalizacja istniejących obiektów infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej.

Cel operacyjny/kierunek działań 19.4

⁴⁰ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

Przygotowanie bazy repozytorium wiedzy o instytucjach i organizacjach realizujących działania w zakresie sportu, rekreacji i kultury dla mieszkańców w każdym wieku i kondycji zdrowotnej.

Cel operacyjny/kierunek działań 19.5

Upowszechnienie czytelnictwa książek wśród mieszkańców, zwłaszcza zachęcanie do czytania dzieciom.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VII. Śląskie bliżej obywateli EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji - Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja, kultura)*

Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Liczba miejsc w Domach Pomocy Społecznej****	20	stała	MOPR, WOZiPS
Liczba miejsc w stacjonarnych ośrodkach leczenia uzależnień	15	stała	MOPR, WOZiPS, OPIŁU
Liczba osób, w tym dzieci, objętych programami zdrowotnymi i profilaktycznymi	21 055	malejąca	WOZiPS, SP ZOZ
Średnia długość życia mieszkańców miasta	76	stała	GUS
Liczba beneficjentów w zrealizowanych programach ochrony zdrowia	4 100	rosnąca	WOZiPS, SP ZOZ

Liczba obiektów użyteczności publicznej ze zlikwidowanymi barierami architektonicznymi dla osób niepełnosprawnych	-	rosnąca	PFRON
Liczba realizowanych projektów z obszaru ochrony zdrowia	5	rosnąca	WOZiPS, SP ZOZ
Liczba lekarzy – specjalistów na 10 000 mieszkańców	87***	stała	GUS WOZiPS, SP ZOZ
Liczba łóżek szpitalnych na 10 000 ludności	68	stała	GUS WOZiPS, SP ZOZ
Liczba mieszkańców na 1 przychodnię	1 034	malejąca	GUS WOZiPS, SP ZOZ
Liczba osób i rodzin objętych wsparciem zespołów interdyscyplinarnych	871	malejąca/rosnąca-powiązana z sytuacją ekonomiczną i prawną	MOPR WOZiPS
Liczba osób uczestniczących w Gminnym Programie Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi oraz Programie Przeciwdziałania Narkomanii	2 400	stała	WZOiPS OPiLU
Liczba osób, które skorzystały z interwencji kryzysowej i/lub terapii i poradnictwa w zakresie problemów uzależnień i przemocy	124	malejąca	WZOiPS OPiLU
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze zorganizowanych środowiskowych form wsparcia (w tym ZAZ, WTZ, ŚDS)	239	malejąca	MOPR PFRON WOZiPS
Liczba seniorów działających w grupach samopomocowych, stowarzyszeniach i klubach	75	rosnąca	WOZiPS
Liczba słuchaczy Uniwersytetu III wieku	-		
Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych	208	rosnąca	MOPR WOZiPS
Liczba organizowanych w mieście imprez kulturalnych o randze ponadlokalnej (regionalnej, krajowej i międzynarodowej)	14 (w tym 3 on-line)	malejąca	WKiD WPTiS
Liczba osób korzystających z placówek kultury	872 264 (w tym 603 295 on-line)	stała	WKiD WPTiS
Liczba osób (w tym młodzieży) objętych programami wspierającymi różne formy aktywności obywatelskiej, sportowej, kulturalnej i innej	14 137	rosnąca	WKiD WPTiS
Liczba uczestników imprez kulturalnych i sportowych	682 639 (w tym 603 295 on-line)	rosnąca	WKiD WPTiS
Poziom nakładów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	39 639 414,00	rosnąca	WKiD WPTiS

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

***dane na rok 2019.

****liczba miejsc w Środowiskowym Domu Samopomocy.

4.4. Obszar interwencji – Bezpieczeństwo

Cel strategiczny 20 – Podniesienie poziomu bezpieczeństwa ruchu pieszego i drogowego.

Cel operacyjny/kierunek działań 20.1 Prowadzenie działań podnoszących świadomość/ wiedzę z zakresu zagrożeń.
Cel operacyjny/kierunek działań 20.2 Rozwijanie infrastruktury drogowej, ścieżek rowerowych, infrastruktury oświetleniowej oraz dźwiękowej umożliwiającej bezpieczne poruszanie się i przemieszczanie.
Cel operacyjny/kierunek działań 20.3 Wyznaczenie stref parkowania dla hulajnog.
Cel operacyjny/kierunek działań 20.4 Nadzorowanie kwestii przestrzegania ograniczeń przez kierowców, a także egzekwowanie stosowania się do regulacji w tym zakresie.
Cel operacyjny/kierunek działań 20.5 Podejmowanie działań w celu zwiększenia bezpieczeństwa dzieci w drodze do szkoły i w drodze do domu.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
3. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Zarządu Dróg Wojewódzkich w Katowicach).
4. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad;
 - środki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
5. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet III. Mobilne Śląskie EFRR, Priorytet IV. Lepiej połączone Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
6. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
7. Inne źródła.

Cel strategiczny 21 – Bezpieczeństwo w komunikacji publicznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 21.1 Podnoszenie poziomu bezpieczeństwa transportu osób poprzez wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych (monitoring, fono-monitoring).
Cel operacyjny/kierunek działań 21.2 Upowszechnianie, promowanie właściwych postaw społecznych w zakresie bezpieczeństwa publicznego.
Cel operacyjny/kierunek działań 21.3 Podejmowanie działań profilaktyczno-edukacyjnych wśród pasażerów i kierowców środków komunikacji publicznej na temat potencjalnych zagrożeń i sposobów radzenia sobie z nimi.
Cel operacyjny/kierunek działań 21.4 Dostosowywanie sieci połączeń do potrzeb pasażerów i zapewnienie skomunikowania poszczególnych dzielnic.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet III. Mobilne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+ (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 22 – Bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 22.1 Przeciwdziałanie pożarom poprzez prowadzenie akcji informacyjnych w tym zakresie oraz wsparcie w zapewnieniu gotowości bojowej Państwowej oraz Ochotniczych Straży Pożarnych.
Cel operacyjny/kierunek działań 22.2 Przeciwdziałanie powstawaniu dzikich wysypisk, w tym w szczególności miejsc nieodpowiednich do składowania materiałów niebezpiecznych.

Cel operacyjny/kierunek działań 22.3
Prowadzenie akcji informacyjnych oraz tworzenie rozwiązań związanych z utylizacją odpadów.
Cel operacyjny/kierunek działań 22.4
Rozwijanie infrastruktury umożliwiającej przeciwdziałanie aktom wandalizmu, wykroczeniom oraz przestępstwom poprzez monitoring wizyjny.
Cel operacyjny/kierunek działań 22.5
Rozwijanie infrastruktury umożliwiającej bezpieczne spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu.
Cel operacyjny/kierunek działań 22.6
Stworzenie przestrzeni dla organizacji bezpiecznych imprez masowych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Cel strategiczny 23 – Rozwijanie profilaktyki społecznej.

Cel operacyjny/kierunek działań 23.1
Realizowanie programów profilaktycznych i edukacyjnych w placówkach oświatowych na temat różnych zagrożeń (np. przestępczości, cyberprzemocy w sieci) w celu przeciwdziałania agresji i przemocy wśród rówieśników.
Cel operacyjny/kierunek działań 23.2
Promowanie właściwych postaw społecznych. Zwiększanie działań w zakresie edukacji na temat przeciwdziałania uzależnieniom od narkotyków, dopalaczy, alkoholu, Internetu, telefonu).
Cel operacyjny/kierunek działań 23.3
Współpraca z policją oraz służbami społecznymi, stowarzyszeniami oraz innymi instytucjami celem zapewnienia bezpieczeństwa dla grup wymagających ochrony (osoby starsze i samotne, dzieci).

Cel operacyjny/kierunek działań 23.4

Opracowywanie i wdrażanie programów edukacyjnych skierowanych do seniorów na temat różnego rodzaju zagrożeń związanych ze zjawiskiem przemocy oraz przestępstw.

Cel operacyjny/kierunek działań 23.5

Rozwijanie i propagowanie zdrowego stylu życia i sposobów aktywnego spędzania czasu.

Cel operacyjny/kierunek działań 23.6

Zwiększanie działań w zakresie poprawy aktywności obywatelskiej. Profilaktyka w zakresie diagnozowania i eliminowania niepożądanych zachowań, w tym zwiększanie aktywności w reagowaniu na przemoc i krzywdzenie słabszych.

Cel operacyjny/kierunek działań 23.7

Realizowanie programów edukacyjno-profilaktycznych poświęconych prawidłowemu zachowaniu w razie wystąpienia niebezpieczeństwa zagrożenia utraty życia i zdrowia lub sytuacji kryzysowych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom⁴¹;
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 24 – Skuteczne rozwiązywanie problemów przemocy w różnych środowiskach.

Cel operacyjny/kierunek działań 24.1

Zapewnienie sprawnie funkcjonującego systemu wsparcia osób i rodzin doświadczających przemocy domowej oraz kontynuowanie interdyscyplinarnej pomocy.

⁴¹ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

Cel operacyjny/kierunek działań 24.2 Rozwijanie instrumentów wsparcia wykorzystywanych w trakcie działań interwencyjnych w procesie pomocy dla rodzin przeżywających sytuacje kryzysowe.
Cel operacyjny/kierunek działań 24.3 Zapewnienie ochrony i prowadzenie skutecznej interwencji w sytuacjach symptomów przemocy.
Cel operacyjny/kierunek działań 24.4 Zapewnienie skutecznego odseparowania sprawcy przemocy domowej od osób krzywdzonych.
Cel operacyjny/kierunek działań 24.5 Podejmowanie działań edukacyjnych dla różnych grup społecznych w zakresie radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 24.6 Przeciwdziałanie demoralizacji dzieci i młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym poprzez działania profilaktyczne.
Cel operacyjny/kierunek działań 24.7 Podejmowanie działań zapobiegawczych w celu eliminowania zachowań o charakterze patologicznym w środowisku szkolnym.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom⁴²;
 - środki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

⁴² Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

Wskaźniki dla obszaru interwencji – Bezpieczeństwo*			
Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Liczba ujawnionych przestępstw i wykroczeń	3 624	Malejąca	Miejska Komenda Policji
Liczba nieletnich w ogólnej liczbie przestępstw w (%)	7,13%	Malejąca	Miejska Komenda Policji
Wykrywalność przestępstw i wykroczeń w stosunku do ogółu, wyrażone (%)	74,6%	Rosnąca	Miejska Komenda Policji
Liczba wypadków drogowych	1 660	Malejąca	Miejska Komenda Policji
Liczba przeprowadzonych rutynowych kontroli trzeźwości kierowców	17 964	Rosnąca	Miejska Komenda Policji
Liczba przeprowadzonych interwencji Policji, w tym domowych	39 723	Malejąca	Miejska Komenda Policji
Długość ścieżek rowerowych w mieście	31 km	Rosnąca	Miejski Zarząd Dróg
Długość ciągów pieszo – rowerowych	14,6	Rosnąca	Miejski Zarząd Dróg
Liczba Niebieskich Kart	294	Stać	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
Liczba rodzin objętych pomocą w związku ze symptomami przemocy domowej	127	Rosnąca	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
Liczba interwencji straży pożarnej przy pożarach	706	Malejąca	UM w Zabrzu. Wydz. Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności
Liczba interwencji straży pożarnej przy miejscowych zagrożeniach	1 243	Rosnąca	UM w Zabrzu. Wydz. Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności
Liczba zdarzeń wykrytych przez system monitoringu wizyjnego	349	Rosnąca	UM w Zabrzu. Wydz. Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności
Liczba uczestników imprez masowych w mieście	88 722	Rosnąca	UM w Zabrzu. Wydz. Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

4.5. Obszar interwencji – Mieszkalnictwo

Cel strategiczny 25 – Poprawa sytuacji mieszkaniowej mieszkańców Zabrze.

Cel operacyjny/kierunek działań 25.1 Poprawa jakości zamieszkania w budynkach należących do komunalnego zasobu mieszkaniowego poprzez wyższe nakłady na ich remonty i modernizacje.
Cel operacyjny/kierunek działań 25.2 Zwiększenie dostępności mieszkań dla najuboższych mieszkańców Zabrze oraz mieszkańców ze specjalnymi potrzebami poprzez projekty adaptacji i rewitalizacji wolnych zasobów lokalowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 25.3 Wspieranie budownictwa mieszkaniowego i czynszowego, a w szczególności w ramach społecznych inicjatyw mieszkaniowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 25.4 Poprawa stanu technicznego kamienic w Śródmieściu, centrum miasta oraz pozostałego zasobu mieszkaniowego w ramach Programu Rewitalizacji.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
3. Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym: Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet II. Ekologiczne Śląskie, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VII. Śląskie bliżej obywateli EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 26 – Rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

Cel operacyjny/kierunek działań 26.1 Poprawa estetyki przestrzeni wspólnych w strefie zamieszkania poprzez realizację projektów i inicjatyw z udziałem mieszkańców oraz organizacji pozarządowych.
Cel operacyjny/kierunek działań 26.2 Aktywizacja mieszkańców obszarów rewitalizowanych poprzez Programy Aktywności Lokalnej oraz wsparcie inicjatyw obywatelskich.
Cel operacyjny/kierunek działań 26.3 Wyznaczenie Specjalnej Strefy Rewitalizacji umożliwiającej pozyskiwanie środków zewnętrznych, także dla sektora prywatnego.

Cel operacyjny/kierunek działań 26.4

Opracowanie i realizacja projektów rewitalizacyjnych umożliwiających tworzenie zaplecza lokalowego dla realizacji usług społecznych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki;
3. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
4. Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.
5. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet II. Ekologiczne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
6. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
7. Inne źródła.

Cel strategiczny 27 – Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.1

Wypracowanie systemu wsparcia finansowego dla osób o niskich dochodach umożliwiających wychodzenie z ubóstwa energetycznego.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.2

Promowanie i wspieranie wymiany źródeł ciepła oraz energii na bardziej ekologiczne poprzez pomoc finansową i doradczą.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.3

Zwiększenie efektywności energetycznej zasobu komunalnego poprzez termomodernizację i wymianę źródeł ogrzewania.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.4

Promowanie postaw ekologicznych wśród mieszkańców poprzez organizację projektów, inicjatyw i konkursów skierowanych do różnych grup społecznych.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.5

Poszukiwanie nowych źródeł finansowania termomodernizacji oraz wymiany źródeł energii we współpracy ze spółdzielniami mieszkaniowymi i wspólnotami mieszkaniowymi.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.6

Identyfikowanie mieszkańców borykających się z ubóstwem energetycznym.

Cel operacyjny/kierunek działań 27.7

Podejmowanie działań edukacyjnych mających na celu walkę ze zjawiskiem smogu, przeciwdziałaniem ubóstwu energetycznemu i zwiększających uczestnictwo mieszkańców w programach niskoemisyjnych.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
 - środki Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki;
3. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
4. Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.
5. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet II. Ekologiczne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
6. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
7. Inne źródła.

Cel strategiczny 28 – Przeciwdziałanie bezdomności.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.1

Kontynuacja programu wychodzenia z bezdomności w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi w formie wspierania i powierzania zadań.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.2

Przeciwdziałanie bezdomności poprzez kompleksowe wsparcie osób zagrożonych utratą lokalu.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.3

Utworzenie pogotowia mieszkaniowego w postaci taniego najmu krótkoterminowego dla osób w kryzysie.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.4

Tworzenie mieszkań treningowych i wspólnotowych dla osób wychodzących z bezdomności.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.5

Opracowanie i wdrożenie rozwiązań na rzecz przejścia ze wsparcia instytucjonalnego do wsparcia w formie mieszkaniowej.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.6

Wsparcie osób, które posiadają zaległości w płatnościach czynszowych poprzez objęcie ich programami oddłużeniowymi.

Cel operacyjny/kierunek działań 28.7

Wspieranie działań ukierunkowanych na budownictwo z zastosowaniem rozwiązań pasywnych oraz niskobudżetowych, ekonomicznych w użytkowaniu mieszkań.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Narodowego Funduszu Zdrowia;
 - środki Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom⁴³;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030;
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 29 – Zwiększenie zasobu mieszkaniowego (ilościowego i jakościowego) dla osób ze specjalnymi potrzebami.

Cel operacyjny/kierunek działań 29.1

Tworzenie mieszkań treningowych i wspólnotowych dla osób z niepełnosprawnościami.

Cel operacyjny/kierunek działań 29.2

Tworzenie i adaptacja mieszkań z udogodnieniami dla seniorów w sąsiedztwie osób w różnym wieku.

Cel operacyjny/kierunek działań 29.3

Powiększanie zasobu mieszkaniowego Miasta o lokale będące przedmiotem najmu socjalnego i mieszkania chronione.

⁴³ Podmiot powstały z dniem 01 stycznia 2022 roku z połączenia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowego Biura do spraw Przeciwdziałania Narkomanii.

Cel operacyjny/kierunek działań 29.4

Tworzenie uniwersalnych przestrzeni publicznych z dostosowaniem infrastruktury oraz zapewnienie dostępności urbanistyczno-architektonicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
 - środki Rządowego Programu „Senior+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
3. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
4. Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.
5. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne EFS, Oś Priorytetowa X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna EFRR;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet II. Ekologiczne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
6. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
7. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji – Mieszkalnictwo*			
Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognostowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Ilość wydanych pozwoleń na budowę mieszkań i budynków	68	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Ilość mieszkań na 1000 mieszkańców	416	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Liczba mieszkań komunalnych	3 925	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Liczba mieszkań komunalnych z najmem socjalnym	1 050	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Ilość m ² powierzchni użytkowej na 1 osobą w mieszkaniach komunalnych	23,7m ²	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Liczba wyremontowanych mieszkań socjalnych	29	rosnąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Ilość gospodarstw domowych, w których zdiagnozowano ubóstwo energetyczne	0	rosnąca	Wydział Ekologii
Ilość wypłaconych dofinansowań dotyczących wymiany źródeł ciepła w lokalach i domach jednorodzinnych w danym roku	220	rosnąca	Wydział Ekologii

Ilość osób bezdomnych korzystających ze wsparcia noclegowni/schronisk	76	stała	MOPR
Ilość instytucji zajmujących się wsparciem osób bezdomnych	5	stała	MOPR
Liczba wyroków eksmisyjnych	84	malejąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Wartość zadłużenia czynszowego dla mieszkań będących w zasobach gminy	64618 tyś	malejąca	Wydział Zarządzania Mieniem
Liczba osób oczekujących na mieszkanie komunalne	5 519	malejąca	Wydział Zarządzania Mieniem

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

4.6. Obszar interwencji – Asymilacja obcokrajowców

Cel strategiczny 30 – Wzmocnienie działań podmiotów publicznych i społecznych na rzecz tworzenia banków wiedzy o strukturze, statusie, potrzebach, problemach obcokrajowców mieszkających i/lub pracujących w Zabrzu.

Cel operacyjny/kierunek działań 30.1 Przygotowanie repozytorium wiedzy o problemach obcokrajowców przebywających i/lub pracujących na terenie miasta Zabrze.
Cel operacyjny/kierunek działań 30.2 Koordynacja działań instytucji i obowiązujących procedur i utworzenie komórki dedykowanej zaspokajaniu potrzeb obcokrajowców.
Cel operacyjny/kierunek działań 30.3 Utworzenie samorządowego punktu informacji i pomocy dla obcokrajowców w zakresie działania Gminy Zabrze.
Cel operacyjny/kierunek działań 30.4 Budowa systemu informacji i komunikacji z obcokrajowcami.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).

4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Cel strategiczny 31 – Tworzenie instytucjonalnych rozwiązań możliwych do podejmowania przez miasto jako podmiot władzy, sprzyjających integracji językowej i kulturowej obcokrajowców z miejscową społecznością.

Cel operacyjny/kierunek działań 31.1

Inicjowanie działań w partnerstwie z organizacjami realizującymi zajmującymi się szerzeniem oświaty, w tym szczególnie zajmujących się nauczaniem języka polskiego jako języka obcego.

Cel operacyjny/kierunek działań 31.2

Wzmacnianie działań nakierowanych na integrację kulturową obcokrajowców w środowisku zamieszkania, podejmowanych przez organizacje sektora publicznego, społecznego i rynkowego.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Cel strategiczny 32 – Podejmowanie działań mających na celu pomoc i adaptację obcokrajowców na rynku pracy, w środowisku zamieszkania, w aspiracjach edukacyjnych, utrzymania i poprawy zdrowia.

Cel operacyjny/kierunek działań 32.1

Wspieranie działań propagujących różnorodność kulturową jako wartość dla społeczności lokalnej i zapobieganie przejawom zachowań ksenofobicznych.

Cel operacyjny/kierunek działań 32.2

Tworzenie możliwości nabywania wiedzy przez obcokrajowców o obowiązujących na terenie Polski rozwiązaniach prawnych i zasadach funkcjonowania państwa w sferze społecznej, gospodarczej i kulturowej.

Cel operacyjny/kierunek działań 32.3

Tworzenie możliwości uczestnictwa w szkoleniach zawodowych oraz wsparcie dla szkół, do których uczęszczają obcokrajowcy, np. poprzez wdrożenie odpowiednich mechanizmów i narzędzi, takich jak zatrudnienie asystentów edukacji lub innych.

Cel operacyjny/kierunek działań 32.4

Wsparcie pracodawców w zakresie zatrudniania i integracji cudzoziemców – nie pojawiło się na spotkaniu jednak wydaje się ważne podjęcie działań również w tym zakresie, tym bardziej, że pracodawcy mogą być bardzo dobrym źródłem wiedzy o tych osobach.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 33 – Wsparcie rodzin obcokrajowców w wypełnianiu przez nie funkcji opiekuńczych wobec swoich członków.

Cel operacyjny/kierunek działań 33.1

Wsparanie programów obejmujących wsparcie asystenta rodziny obcokrajowców.

Cel operacyjny/kierunek działań 33.2

Przygotowanie możliwości uzyskania anonimowych porad przez obcokrajowców, szczególnie osób ze skomplikowaną sytuacją prawno-ekonomiczną.

Cel operacyjny/kierunek działań 33.3

Wsparcie integracji dzieci i młodzieży z rodzin obcokrajowców, m.in. przez prowadzenie działań środowiskowych.

Cel operacyjny/kierunek działań 33.4

Przygotowanie instrumentów wsparcia interwencyjnego dla obcokrajowców.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 34 – Wspieranie pracowników organizacji publicznych i społecznych w nabywaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji do pracy z obcokrajowcami zamieszkującymi i/lub pracującymi w Zabrzu.

Cel operacyjny/kierunek działań 34.1

Inicjowanie szkoleń pracowników organizacji publicznych i trzeciego sektora zajmujących się sprawami bytowymi obcokrajowców i ich rodzin.

Cel operacyjny/kierunek działań 34.2

Pomoc lingwistyczna (np. tłumacz online i usługi tłumaczy przysięgłych) oraz pomoc psychologiczna dla pracowników zajmujących się sprawami bytowymi obcokrajowców i ich rodzin.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:

- środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - środki Europejskiego Korpusu Solidarności 2021-2027;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
- środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji - Asymilacja obcokrajowców*			
Nazwa wskaźnika***	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Liczba interwencji podjętych na rzecz poprawy jakości życia obcokrajowców	0	rosnąca	WOZiPS MOPR PUP WSO
Liczba obcokrajowców objętych wsparciem MOPR, PUP	0	rosnąca	WOZiPS MOPR PUP WSO
Liczba szkoleń w zakresie kształtowania umiejętności posługiwania się językiem polskim dla obcokrajowców	0	rosnąca	WOZiPS MOPR PUP WSO
Liczba pracowników administracji samorządowej i NGO objętych szkoleniem wzmacniającym umiejętności i wiedzę w zakresie obsługi obcokrajowców	0	rosnąca	WOZiPS MOPR PUP WSO

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

***z uwagi na fakt, iż dopiero w ostatnich latach asymilacja obcokrajowców stała się obszarem interwencji brak jest wskaźników, do których można się odnosić, stąd dla roku bazowego przyjmujemy wartość 0.

4.7. Obszar interwencji – Orkiestracja i współdziałanie

Cel strategiczny 35 – Wspieranie działań na rzecz tworzenia partnerstw międzyorganizacyjnych i międzysektorowych.

Cel operacyjny/kierunek działań 35.1 Przygotowanie i prowadzenie szkoleń zwiększających wiedzę i umiejętności w zakresie aplikowania o środki pozabudżetowe na realizację usług społecznych.
Cel operacyjny/kierunek działań 35.2 Umocnienie – w efekcie szkoleń z zakresu zarządzania w sieci i empowerment – koprodukcji jako sposobu na efektywne realizowanie usług społecznych.

Cel operacyjny/kierunek działań 35.3

Wzmocnienie roli Centrum Obsługi Przedsiębiorców i doradztwa dla organizacji NGO.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki samorządu województwa (pod warunkiem dostępności i możliwości wsparcia ze strony Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).
3. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
4. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet II. Ekologiczne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, Priorytet VII. Śląskie bliżej obywateli EFRR, Priorytet VIII. Śląskie w transformacji FST (zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
5. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
6. Inne źródła.

Cel strategiczny 36 – Zwiększenie partycypacji obywatelskiej w konsekwencji stosowania nowych mediów.

Cel operacyjny/kierunek działań 36.1

Aktywizacja mieszkańców do partycypacji społecznej przez edukację poprzez wykorzystanie nowych mediów.

Cel operacyjny/kierunek działań 36.2

Promocja rezultatów i skutków wynikających z aktywności i partycypacji obywatelskiej poprzez wykorzystanie nowych mediów.

Cel operacyjny/kierunek działań 36.3

Uproszczenie procedur e-usług.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.:
 - środki Rządowego Programu „Aktywni+”;
 - środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Cel strategiczny 37 – Wspieranie procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych.

Cel operacyjny/kierunek działań 37.1 Opracowanie programu deinstytucjonalizacji (diagnoza obszarów).
Cel operacyjny/kierunek działań 37.2 Przygotowanie podstaw formalnych i implementacja działalności inkubatora wspierania organizacji świadczących usługi społeczne.
Cel operacyjny/kierunek działań 37.3 Zwiększenie dostępu do informacji w konsekwencji rozwoju instrumentów wspierających smart city i urban lab.

Potencjalne źródła finansowania:

1. Środki z budżetu miasta.
2. Środki z budżetu Państwa, w tym m.in.: środki Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.
3. Środki Unii Europejskiej (pod warunkiem dostępności), w tym:
 - środki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne EFS;
 - środki Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020;
 - środki Programu ERASMUS+;
 - Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027 - Priorytet I. Inteligentne Śląskie EFRR, Priorytet V. Społeczne Śląskie EFS+, Priorytet VI. Śląskie dla mieszkańca EFRR, zgodnie z projektem FE SL 2021-2027).
4. Środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych, np.:
 - środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego;
 - środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.
5. Inne źródła.

Wskaźniki dla obszaru interwencji - Orkiestracja i współdziałanie*			
Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa 2020**	Prognozowana tendencja	Podmioty przygotowujące dane
Liczba organizacji pozarządowych w mieście według REGON, wpisanych do BAZY NGO	371	rosnąca	GUS COP
Ilość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	160	stała	COP WOZiPS
Liczba mieszkańców objętych projektami NGO	13 862	rosnąca	COP WOZiPS
Ilość partnerstw: Urząd Miejski – NGO	4	stała	COP WOZiPS
Ilość środków publicznych przekazanych przez samorząd organizacjom pozarządowym na zadania własne gminy	11 026 494,00	stała	WOZiPS
Liczba wolontariuszy działających w organizacjach pozarządowych	145	rosnąca	COP
Liczba organizacji biorących udział w konsultacjach społecznych	bd	rosnąca	COP
Liczba osób biorących udział w konsultacjach społecznych	12 824	malejąca	Biuro Rady Miasta
Liczba zespołów problemowych, w których skład wchodzi przedstawiciele NGO	0	rosnąca	COP Biuro Rady Miasta
Liczba przedsięwzięć promujących i integrujących NGO	bd	rosnąca	COP
Liczba projektów zgłoszonych do Programu Budżetu Obywatelskiego	bd	rosnąca	COP
Liczba inicjatyw oddolnych	73	stała	WBiAF COP
Wskaźnik frekwencji w wyborach samorządowych	41,19% (rok 2018)	rosnąca- powiązana z sytuacją polityczną	GUS Biuro Rady Miasta
Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	2,18	rosnąca	COP

*na podstawie danych uzyskanych na potrzeby ewaluacji SRPS na lata 2010-2020.

**konieczność podania wartości bazowej wynika z rozstrzygnięć nadzorczych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, a jego brak może skutkować unieważnieniem uchwały Rady Miasta przyjmującej SRPS.

5. Rekomendacje dotyczące wdrażania, ram finansowych, monitorowania i ewaluacji strategii

Zarządzanie publiczne polityką społeczną wymaga zarówno planowania w postaci opracowania dokumentów strategicznych, jak i opisanie procesu ich koordynacji, monitoringu i ewaluacji. We wdrażanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych powinny być zaangażowane wszystkie podmioty uczestniczące w jej opracowaniu oraz działające w obszarach objętych strategią. Instytucją, która z racji przepisu ustawowego⁴⁴ przejmuje największą odpowiedzialność za jej realizację jest Ośrodek Pomocy Społecznej, który ustawowo koordynuje wdrażanie strategii. W Zabrzu Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej realizuje zadania szersze niż Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, które bardziej korespondują z obszarami strategii. W związku z tym, że nadzór nad wdrażaniem poprzedniej strategii także obejmował Wydział Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej będzie on jednostką odpowiedzialną za monitoring i ewaluację, natomiast bezpośrednio za wdrażanie założeń strategii odpowiedzialny będzie Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie. Współpraca tych dwóch jednostek wzajemnie się uzupełnia i przenika. Nie da się zrealizować strategii bez znaczącego udziału pozostałych jednostek organizacyjnych gminy i organizacji pozarządowych, w tym zgodnie z ideą pomocniczości i dobrego rządzenia zlecania niektórych zadań podmiotem spoza sektora finansów publicznych. Strategia została opracowana na horyzont 10 lat i zaproponowane w niej cele, a szczególnie źródła ich finansowania mogą w tym okresie ulec zmianom. Finansowanie strategii zakłada korzystanie ze źródeł zewnętrznych, w tym głównie Unii Europejskiej. Strategia powstała w okresie przejściowym między okresem programowania 2014-2020 a 2021-2027, gdzie część nowych dokumentów jeszcze nie przybrała ostatecznego kształtu, stąd też dostępność niektórych funduszy może ulec zmianie. Dlatego też strategia jest dokumentem ramowym, który w razie poważnych zmian dostępności funduszy czy powstania nowych potrzeb i problemów powinien być aktualizowany lub uszczegółowiany poprzez dokumenty wykonawcze, takie jak: Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii, Miejski Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej, Program Współpracy Miasta Zabrze z Organizacjami Pozarządowymi, Programy Rynku Pracy, czy też inne programy, których realizacja wynika z odrębnych przepisów.

Usługi społeczne, wchodzące w zakres sześciu obszarów Strategii, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych dotyczące: polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, kultury, kultury fizycznej i turystyki, pobudzania aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwa, ochrony środowiska, reintegracji zawodowej i społecznej oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 *sfera zadań publicznych* ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, 1265 i 1812), zlecane mogą być w trybach określonych w tej ustawie. Ramy finansowe zadań podzlecanych oraz zakres usług społecznych będą corocznie proponowane w Programie Współpracy Miasta Zabrze z Organizacjami Pozarządowymi.

⁴⁴ Na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. w art. 17 ust. 1 pkt 1, Dz.U.2021.2268.

Środki finansowe niezbędne do wdrażania działań strategii będą pochodzić ze środków na ustawową realizację zadań publicznych zabezpieczonych w budżecie miasta, a także zapewnionych przez administrację centralną na realizację zadań zleconych, a także grantów pozyskanych na realizację konkretnych programów lub projektów dlatego trudno określić ostateczne ramy finansowe tego dokumentu. Budżet na realizację Strategii na lata 2023-2032 będzie estymowany na najbliższe 10 lat w oparciu o budżet z 2021 roku. Szczegółowe wartości wydatków niezbędnych do osiągnięcia celów strategicznych corocznie podlegają zatwierdzeniu przez Radę Miasta w trybie przewidzianym dla uchwalania budżetu. Do przygotowania ram finansowych strategii wykorzystano prognozowaną w budżecie gminy wielkość wydatków w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej m.in. ochrona zdrowia, przeciwdziałanie narkomanii, przeciwdziałanie alkoholizmowi, pomoc społeczna, rodzina, rynek pracy, niepełnosprawność) oraz podzielono na obszary priorytetowe określone w dokumencie.

Tabela 31: Ramy finansowe Strategii 2023-2032

Lp.	Obszar	Jednostka	kwota na 10 lat
1	Rodzina i podstawy jej funkcjonowania	MOPR	374 515 315,00
		ZPS	156 000 000,00
2	Rynek Pracy i jego uwarunkowania	WO	15 020 000,00
		ZCŚR	1 825 000,00
		PUP	130 000 000,00
3	Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się	MOPR	40 863 570,00
		WPTS	11 195 000,00
		WKD	283 360 000,00
		ZPS	362 995 000,00
4	Bezpieczeństwo	MOPR	21 358 596,00
		ZKOL	650 000,00
		IK	319 010 000,00
5	Mieszkalnictwo	MOPR	696 120,00
		ZM	108 797 910,00
		ZPS	1 600 000,00
		WE	68 153 225,00
6	Asymilacja obcokrajowców	MOPR	11 244 000,00
		ZCŚR	82 914 559,00
		SUMA	1 990 198 295,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z jednostek organizacyjnych miasta Zabrze i Wydziałów Urzędu Miejskiego w Zabrzu

Istotnym elementem realizacji założeń i celów strategii jest monitoring jej wdrażania, który wymaga operacjonalizacji celów, ich mierzenia i analizowania. Cele strategiczne zaproponowane w dokumencie mają przypisane wskaźniki podlegające rocznemu monitoringowi przez wyznaczone jednostki gminy. Okresowy monitoring wskaźników prowadzony będzie przez Zespół ds. wdrażania i monitoringu strategii, który powołany będzie przez Prezydenta Miasta. W skład zespołu wejdą

przedstawiciele Wydziału Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie oraz innych jednostek miejskich. Rekomenduje się także wyznaczenie jednej osoby odpowiedzialnej za agregację danych ze wskaźników oraz wyznaczenie przewodniczącego zespołu odpowiedzialnego za organizację prac zespołu. Do zadań zespołu będzie należało w szczególności:

- monitoring okresowy postępów osiągania celów strategii – roczny monitoring wskaźników na podstawie raportów,
- gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących wskaźników realizacji celów,
- inicjowanie i podejmowanie działań korygujących, w przypadku stwierdzenia odchyleń od zamierzonych celów,
- aktualizacja strategii, jeśli zespół uzna to za konieczne,
- możliwość powoływania zespołów roboczych, odpowiedzialnych za poszczególne obszary strategii.

Prowadzony monitoring zmieniających się potrzeb, a także problemów społecznych umożliwi dostosowanie usług publicznych i społecznych do zmieniających się okoliczności. Zadaniem monitoringu będzie ocena stopnia zgodności pomiędzy założonymi kierunkami działań a ich efektami, jak i określenie przyczyn, dla których obserwujemy różnice pomiędzy tym, co zostało zaplanowane, a tym, co zostało osiągnięte⁴⁵. Stopień realizacji każdego z celów strategicznych będzie mierzony zestawem dedykowanych wskaźników. Każdy ze wskaźników ma określoną wartość bazową według stanu na dzień 31 grudnia 2020 roku oraz określoną tendencję: malejącą, rosnącą lub stałą. Ponadto wskaźniki zostały dobrane w taki sposób, by można było je wyliczać przede wszystkim w oparciu o zasoby informacyjne poszczególnych realizatorów działań. Zaproponowane w strategii wskaźniki mogą zostać uszczegółowione lub rozszerzone o nowe. W procesie monitoringu porównujemy osiągnięte wartości wskaźników realizacji celów w danym roku oraz narastająco od początku wdrażania tak, aby zweryfikować czy poziom danego wskaźnika zgodny jest z zaproponowaną tendencją i podjąć działania mające na celu skorygowanie niekorzystnej tendencji. Ważnym aspektem monitoringu będzie także monitoring środków finansowych, które zostały przeznaczone na realizację celów strategii z uwzględnieniem źródeł ich finansowania. Monitoring dostarcza także danych i informacji pozwalających na przeprowadzenie ewaluacji. Proces monitoringu prowadzi się w trakcie całego okresu obowiązywania strategii, a jego metodyka powinna być ustandaryzowana i powtarzalna, co warunkuje jego skuteczność. Dane z monitoringu będą przedstawiane Prezydentowi Miasta i upubliczniane w ramach Raportu o stanie gminy Zabrze.

Ewaluacja jako metoda oceny zaistniałych zmian, badająca skuteczność i efektywność podejmowanych działań jest standardem współczesnego zarządzania w sektorze publicznym – stanowi integralny element zarządzania przez cele. Profesjonalna ewaluacja posiada wszystkie cechy badań stosowanych i nie różni się zasadniczo pod względem projektowania, technik gromadzenia danych oraz metod analizy od innych przedsięwzięć badawczych stosowanych w naukach społecznych. Jedną z kluczowych metod analizy zebranego materiału jest jego ocena za pomocą kryteriów ewaluacji⁴⁶:

⁴⁵ J. Abramowicz, A. Gołoś, I. Grabowska, A. Haber, T. Kupiec, B. Ledzion, A. Rauzer: *Podręcznik monitoringu i ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju*, EGO – Evaluation for Government Organizations S.C. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, marzec 2017.

⁴⁶ *Ewaluacja – kwestie ogólne*, Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne, Warszawa 2005.

- trafności (relevance) – co pozwoli ocenić, w jakim stopniu cele programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy;
- użyteczności (utility) – co pozwoli ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie programu odpowiada potrzebom grupy docelowej;
- skuteczności (effectiveness) – co pozwoli ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte.

Strategia zakłada możliwość wykorzystania trzech różnych typów ewaluacji w zależności od terminu jej przeprowadzenia. Poniższa typologia, zaproponowana przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, dotyczy oceny strategii, programów operacyjnych i innych wdrażanych programów o wymiarze co najmniej kilkuletnim⁴⁷:

- Ewaluacja ex-ante jest to ewaluacja przeprowadzana przed wdrażaniem programu, strategii i mająca za zadanie ocenić na ile planowana interwencja jest trafna z punktu widzenia potrzeb (sektora, beneficjentów) oraz spójna w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji. Może stanowić również diagnozę, badającą kontekst, identyfikację potencjalnych trudności oraz diagnozę potrzeb i oczekiwań grupy docelowej. W praktyce ewaluacja ex-ante jest jednocześnie ewaluacją ex-post poprzednio obowiązującego dokumentu.
- Ewaluacja mid-term jest to ewaluacja realizowana mniej więcej w połowie wdrażania strategii, programu. Ewaluacja ta poddaje analizie osiągnięte na tym etapie produkty i rezultaty oraz dokonuje pierwszej oceny jakości realizacji programu. Jej istotną rolą jest również ocena poczynionych na etapie programowania założeń, w tym szczególnie celów oraz przyjętych wskaźników. Jest to szczególnie ważne, gdyż zmiana warunków społeczno-gospodarczych może spowodować dezaktualizację początkowej diagnozy, która stała się punktem wyjścia dla realizowanej interwencji. W konsekwencji wyniki takiej ewaluacji mogą się przyczynić do aktualizacji programu, strategii. Ewaluacja mid-term w dużej mierze opiera się na danych dostarczanych przez system monitoringu. W przypadku strategii, której okres obowiązywania wynosi 9 lat jest ona szczególnie ważna ze względu na dostępność źródeł finansowania w zmieniającym się okresie programowania.
- Ewaluację ex-post przeprowadza się po zakończeniu realizacji programu, strategii; powinna być ona przeprowadzona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu wdrażania programu, strategii. Podstawowym zadaniem ewaluacji ex-post jest zbadanie długotrwałych efektów (oddziaływania) programu oraz ich trwałości. Niektóre efekty oddziaływania programu będą możliwe do zdiagnozowania w dłuższej perspektywie czasowej, dlatego też ocena trwałości interwencji może mieć charakter szacunkowy, biorący pod uwagę jedynie aktualne uwarunkowania. Nie mniej ważnym zadaniem ewaluacji ex-post jest całościowa ocena skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności. Ewaluacja ta stanowi punkt wyjścia dla tworzonych nowych dokumentów strategicznych.

⁴⁷ Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

W ostatnim roku wdrażania strategii, tj. w 2032, powinna zostać przeprowadzona ewaluacja końcowa (ex-post) wdrożenia strategii w oparciu o raporty roczne oraz porównanie wskaźników bazowych. Zalecana jest również ewaluacja strategii w połowie okresu jej obowiązywania (mid-term), tj. w roku 2027 w oparciu o dane z lat 2023-2026. Ewaluacja może być przeprowadzona z wykorzystaniem zasobów własnych, tj. przez Zespół ds. wdrażania i monitoringu strategii lub zlecona ewaluatorom zewnętrznym.

Dobrze przeprowadzona ewaluacja pozwala odpowiedzieć na pytanie jak udoskonalić realizowane działania oraz czy i jakie wprowadzić nowe rozwiązania. To przyczyni się do podniesienia jakości działań poprzez zwiększenie ich adekwatności, skuteczności, użyteczności, efektywności i trwałości. Wyniki ewaluacji mogą potwierdzać aktualność i adekwatność dotychczasowych działań lub skutkować koniecznością określenia zakresu koniecznych zmian związanych z aktualizacją strategii. Monitoring i ewaluacja są tymi mechanizmami, które pozwalają zachować aktualność i dostosowanie zapisów strategii do zmieniających się potrzeb, przy czym nie zawsze konieczne jest ingerowanie w strukturę celów strategii. Sama strategia określa tylko cele strategiczne i szczegółowe, nie wchodząc na poziom zadań, stąd też pozostawia dużo przestrzeni realizatorom strategii, którzy w ramach konkretnych projektów i zadań, mogą wpisywać się w nowe potrzeby i problemy oraz reagować na pojawiające się wyzwania przy jednoczesnym zachowaniu integralności całego dokumentu.

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz osób i instytucji uczestniczących w pracach nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych.....	11
Tabela 2. Szczegółowy harmonogram prac nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych.....	17
Tabela 3. Liczba ludności Zabrze, Gliwic i Bytomia	38
Tabela 4. Dzieci objęte wsparciem Świetlic Środowiskowych.....	42
Tabela 5. Przestanki udzielania pomocy społecznej w Zabrzu	42
Tabela 6. Zasiłki i świadczenia z pomocy społecznej w Zabrzu	43
Tabela 7. Działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrzu w zakresie pieczy zastępczej.....	44
Tabela 8. Problemy społeczne w obszarze rodzina i podstawy jej funkcjonowania w opinii respondentów	46
Tabela 9. Analiza SWOT w obszarze rodzina i podstawy jej funkcjonowania	48
Tabela 10. Stopa bezrobocia dla Zabrze, Gliwic i Bytomia	50
Tabela 11. Liczba uczniów i placówek oświatowych w Zabrzu w latach 2018-2021	55
Tabela 12. Analiza SWOT dla obszaru rynek pracy i edukacja	60
Tabela 13. Przeciętne dalsze trwanie życia noworodka w miastach śląskich liczących 100 tys. i więcej mieszkańców w latach 2014-2015, według płci.....	65
Tabela 14. Współczynnik zgonów niemowląt (na 1000 urodzeń żywych) w miastach województwa śląskiego liczących 100 tys. i więcej mieszkańców w latach 2014-2016.....	66
Tabela 15. Wykaz osób uczestniczących w zajęciach sportowo-rekreacyjnych na obiektach MOSiR w Zabrzu sp. z o.o. w 2020 roku	68
Tabela 16. Zestawienie wysokości dotacji na realizację zadań kulturalnych w latach 2018-2020.....	69
Tabela 17. Wykaz wydarzeń kulturalnych oraz liczby osób w nich uczestniczących w ramach oferty przygotowanej przez Miejski Ośrodek Kultury w Zabrzu w 2020 roku	71
Tabela 18. SWOT dla obszaru ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się (w tym sport, rekreacja, profilaktyka, prewencja i kultura)	76
Tabela 19. Interwencje Państwowej Straży Pożarnej w Zabrzu	78
Tabela 20. Statystyka przestępczości w Zabrzu	79
Tabela 21. Dane dotyczące działań Zespołu Interwencji Kryzysowej	80
Tabela 22. Problemy społeczne w obszarze bezpieczeństwo w opinii respondentów	82
Tabela 23. Ocena poziomu bezpieczeństwa	83
Tabela 24. Analiza SWOT w obszarze bezpieczeństwo	84
Tabela 25. Zasoby mieszkaniowe na terenie miasta Zabrze w latach 2016-2020 (stan na 31.12.2020).....	86
Tabela 26. Analiza SWOT dla obszaru mieszkalnictwo.....	92

Tabela 27. Liczba cudzoziemców na podstawie rejestrów administracyjnych według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. – 10 najliczniej występujących krajów obywatelstwa.....	95
Tabela 28. Liczba obcokrajowców zgłoszonych do obowiązku ubezpieczenia w ZUS.....	96
Tabela 29. SWOT dla obszaru asymilacja obcokrajowców.....	102
Tabela 30. SWOT dla obszaru orkiestracja i współdziałanie	112
Tabela 31. Ramy finansowe Strategii 2023-2032	157

Spis rysunków

Rysunek 1. Piramida wieku mieszkańców miasta Zabrze w 2020 roku.....	39
Rysunek 2. Przyrost naturalny w Zabrzu w latach 1995-2020.....	39
Rysunek 3. Struktura mieszkańców Zabrza w 2020 roku	40
Rysunek 4. Identyfikacja problemów społecznych w obszarze rodziny i podstaw jej funkcjonowania	46
Rysunek 5. Problemy społeczne w obszarze bezpieczeństwa w opinii mieszkańców miasta Zabrze.	83

Spis wykresów

Wykres 1. Wskaźnik procentowy bezrobocia w Zabrzu w latach 2016-2021	50
Wykres 2. Liczba nauczycieli na etatach	52
Wykres 3. Instrumenty rynku pracy	53
Wykres 4. Budżet na działania oświatowe w latach 2016-2020	56
Wykres 5. Identyfikacja problemów rynku pracy z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety	58
Wykres 6. Identyfikacja problemów edukacji z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety	59
Wykres 7. Identyfikacja problemów w obszarze ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się	74
Wykres 8. Identyfikacja problemów w obszarze ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się w odniesieniu do sportu, rekreacji, profilaktyki, prewencji i kultury.....	75
Wykres 9. Wartość zadłużenia czynszowego dla mieszkań będących w zasobach gminy	87
Wykres 10. Mieszkania komunalne z najmem socjalnym, stan zasobu na lata 2018-2020	87
Wykres 11. Liczba osób oczekujących na mieszkanie w Zabrzu w latach 2018-2020	88
Wykres 12. Liczba orzeczonych przez sąd eksmisji ze względu na zaległości czynszowe w latach 2016-2020.....	88
Wykres 13. Identyfikacja problemów mieszkalnictwa z perspektywy mieszkańca – wyniki ankiety.....	91
Wykres 14. Identyfikacja problemów w obszarze asymilacja obcokrajowców	101

Wykres 15. Identyfikacja problemów efektywnej współpracy 111

Załącznik nr 1

ANKIETA DLA MIESZKAŃCA MIASTA ZABRZE

Szanowni Państwo!

Aktualnie trwają prace nad aktualizacją strategii rozwiązywania problemów społecznych na lata 2023-2032. W celu rozpoznania problemów społecznych a także potrzeb i oczekiwań mieszkańców zespół badawczy prosi o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania. Wyniki badań będą miały wpływ na przyjęte w konstruowanym dokumencie kierunki działań. Strategia stanowi bowiem program działań instytucji i władz dla poprawy sytuacji społecznej mieszkańców Zabrze. Prosimy o udzielenie wyczerpujących informacji.

Proszę wskazać po **trzy największe** Pana/i zdaniem **problemy** występujące w Zabrzu, w każdym ze wskazanych poniżej obszarów:

A	Rodzina i podstawy jej funkcjonowania	Wskazać max 3
1	Ubóstwo i niskie dochody rodzin	
2	Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	
3	Zanik więzi rodzinnych i sąsiedzkich	
4	Brak zapewnienia opieki nad osobami starszymi w rodzinie	
5	Nadużywanie alkoholu	
6	Problem alkoholizmu i narkomanii młodzieży	
7	Przemoc w rodzinie	
8	Świadczenia socjalne powodują bierność odbiorców i niechęć do zmiany swojej sytuacji życiowej	
9	Inne : (np...)	
B	Rynek pracy i jego uwarunkowania	Wskazać max 3
1	Liczne zwolnienia pracowników lub obniżanie wynagrodzenia	
2	Brak możliwości korzystania z bezpłatnych szkoleń pozwalających na zmianę kwalifikacji zawodowych	
3	Emigracja zarobkowa za granicę	
4	Niski poziom motywacji bezrobotnych do podejmowania pracy	
5	Bariery w powrocie kobiet do pracy (np. konieczność sprawowania opieki nad dziećmi w trakcie edukacji on-line)	
6	Przejawy dyskryminacji wobec pracowników ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, narodowość	
7	Wzrost zatrudnienia „na czarno”	
8	Konieczność podejmowania pracy poza miastem związana z dojazdem do pracy	
9	Wzrost oczekiwań pracodawców w zakresie kwalifikacji i umiejętności pracowników	
	Inne : (np...)	
C	Edukacja	Wskazać max 3
1	Młodzież nie ma motywacji do nauki i przerywa edukację	
2	Kierunki kształcenia oferowane przez lokalne szkoły nie są dostosowane do potrzeb rynku pracy	

3	Mieszkańcy są zmuszeni samodzielnie opłacać zajęcia pozalekcyjne dla dzieci	
4	W zabrzańskich szkołach jest niebezpiecznie	
5	Jest zbyt mała oferta kształcenia i zajęć dla osób dorosłych	
6	Jest niewystarczająca ilość placówek przedszkolnych i żłobków	
7	Poziom kształcenia w szkołach jest niezadawalający	
8	Dzieci, młodzież i dorośli, którzy w COVID19 muszą korzystać z edukacji w trybie on-line nie mają ani umiejętności ani niezbędnego sprzętu do efektywnego nabywania wiedzy	
9	Inne : (np...)	
D	Ochrona zdrowia i zdrowe starzenie się	Wskazać max 3
1	Zła kondycja zdrowotna społeczeństwa	
2	Długi okres oczekiwania na usługi medyczne i mała dostępność do specjalistów	
3	Niewielka liczba podmiotów, które zajmują się osobami przewlekle chorymi i starszymi	
4	Nie wystarczająca aktywność podmiotów publicznych w zakresie działań profilaktycznych i prewencyjnych	
5	Brak umiejętności do wykorzystywania Internetu jako źródła informacji o sposobach poprawiania własnego zdrowia	
6	Wielu mieszkańców cierpi na choroby przewlekłe, w tym nowotworowe i kardiologiczne	
7	Niewystarczająca oferta aktywności związanych ze zdrowym stylem życia, szczególnie dla osób starszych	
8	Niewystarczające wsparcie dla osób w kryzysie psychicznym	
9	Inne : (np...)	
E	Aktywność społeczna i kulturalna	Wskazać max 3
1	Niewystarczająca oferta rekreacyjna i kulturalna dla dzieci i młodzieży	
2	Niski poziom zaangażowania mieszkańców w wolontariat	
3	Zanikają więzi sąsiedzkie	
4	Brak jest alternatywy spędzania czasu wolnego dla osób starszych	
5	Mieszkańcy w niewielkim stopniu korzystają z oferty przygotowanej przez instytucje kultury, sportu i rekreacji	
6	Brakuje imprez integrujących mieszkańców osiedli	
7	Wysokie ceny biletów na zdarzenia kulturalne	
8	Niska aktywność organizacji pozarządowych w aktywizacji społeczności lokalnej	
9	Inne : (np...)	
F	Bezpieczeństwo	Wskazać max 3
1	Powszechna dewastacja i niszczenie mienia	
2	Mieszkańcy nie czują się bezpiecznie	
3	Powstają i funkcjonują grupy przestępcze	
4	Często dochodzi do kradzieży czy wymuszania pieniędzy	
5	Utrudniony dostęp do nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego i dostępu do mediacji	
6	Patrole Policji i Straży Miejskiej nie są wystarczające	
7	Częste burdy kibiców i zakłócanie porządku przez grupy młodzieży	
8	Niska skłonność instytucji publicznych i społecznych do niesienia pomocy osobom doświadczającym przemocy domowej	
9	Inne : (np...)	
G	Mieszkalnictwo	Wskazać max 3
1	Zbyt wysokie czynsze w lokalach komunalnych	
2	Niski poziom warunków technicznych lokali komunalnych	
3	Niska aktywność miasta w zakresie budowania nowych i rewitalizacji starych zasobów mieszkaniowych dla najbiedniejszych mieszkańców	
4	Degradacja społeczna dzielnic	
5	Wyludnianie się miasta i gettyzacja	

6	Brak dbałości o utrzymanie budynków i terenów zielonych	
7	Brak aktywności w zakresie edukacji ekologicznej jako działań związanych z podnoszeniem jakości życia w środowisku zamieszkania	
8	Wzrost liczby zadłużonych mieszkań	
9	Inne : (np...)	
H	Asymilacja obcokrajowców	Wskazać max 3
1	Dystans społeczny wobec obcokrajowców	
2	Tymczasowość pobytu w Zabrzu i w konsekwencji brak dbałości o tworzenie więzi społecznych przez obcokrajowców	
3	Różnice kulturowe i bariery językowe jako czynnik utrudniający kontakty między mieszkańcami a obcokrajowcami	
4	Zwiększone natężenie zachowań patologicznych wśród obcokrajowców	
5	Wypychanie mieszkańców z rynku pracy w konsekwencji pojawienia się napływu tańszej siły roboczej	
6	Zamknięcie kulturowe i chęć izolacji wewnątrz własnych grup narodowych/etnicznych	
7	Niewystarczająca liczba programów publicznych wsparcia obcokrajowców w asymilacji ze społecznością lokalną	
8	Brak instytucji udzielających kompleksowej pomocy obcokrajowcom	
9	Inne : (np...)	
I	Współpraca między organizacjami	Wskazać max 3
1	Instytucje publiczne nie są nastawione pozytywnie do klienta	
2	Współpraca między instytucjami publicznymi i społecznymi jest raczej słaba	
3	Załatwienie sprawy urzędowej przez Internet jest bardzo utrudnione	
4	Miasto słabo informuje mieszkańców o swoich działaniach	
5	Budżet obywatelski nie spełnia oczekiwań	
6	Brakuje koordynacji działań różnych instytucji	
7	Działalność organizacji pozarządowych w mieście jest słabo rozpoznawana przez mieszkańców	
8	Niska aktywność organizacji społecznych w pozyskiwaniu środków unijnych na działania związane z poprawianiem jakości życia społeczności lokalnej	
9	Inne : (np...)	
J	W jakim stopniu działania nakierowane na podnoszenie jakości życia w Zabrzu a podejmowane przez władze miasta i organizacje pozarządowe odpowiadały rzeczywistym potrzebom mieszkańców	Wskazać 1 odpowiedź
1	W pełni odpowiadały na zgłaszane potrzeby	
2	W znacznej części odpowiadały na zgłaszane potrzeby	
3	W niewielkim stopniu odpowiadały na zgłaszane potrzeby	
4	Nie były adekwatne do zidentyfikowanych potrzeb	
K	Czy efekty działań nakierowanych na podnoszenie jakości życia w Zabrzu a podejmowane przez władze miasta i organizacje pozarządowe na trwale zmieniają środowisko lokalne	Wskazać 1 odpowiedź
1	Tak, są w pełni widoczne i trwale funkcjonują w społeczności lokalnej	
2	W znacznej części widoczne i trwale funkcjonują w społeczności lokalnej	
3	W niewielkim stopniu są widoczne i trwale w społeczności lokalnej	
4	Nie są widoczne i nie funkcjonują w społeczności lokalnej	

Które Pana/Pani zdaniem **potrzeby** mieszkańców Zabrze **nie są zaspakajanie w wystarczającym stopniu.**

L.p.	Potrzeba	Wskazać max 3
1	Kulturalne – obcowanie z kulturą, sztuką, dostęp do rozrywki	
2	Zdrowotne - dostęp do usług medycznych i rehabilitacyjnych	

3	Rozwojowe- dostęp do doskonalenia zawodowego i szkoleń zawodowych	
4	Edukacyjne - oferta szkolna dla dzieci i dorosłych	
5	Opiekuńcze wobec dzieci- zapewnienie opieki przedszkolnej oraz w formie żłobków	
6	Opiekuńcze wobec osób starszych i przewlekle chorych - zapewnienie opieki instytucjonalnej i wytchnieniowej	
7	Rekreacyjne - Parki i miejsca wypoczynku	
8	Przynależności - zrzeszania się i działalności społecznej	
9	Bezpieczeństwa- pewność i bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania	
10	Współdecydowania – wspierania mieszkańców w procesach współdecydowania (np. budżet obywatelski))	
	Inne (jakie	

Jakie działania Pani / Pana zdaniem należy podjąć dla rozwiązania problemów społecznych mieszkańców Zabrze?

.....

.....

Jak mieszka się Pani/Panu w Zabrzu?

bezpiecznie?

bardzo dobrze

dobrze

trudno powiedzieć

źle

bardzo źle

Czy czuje się Pani/Panu w Zabrzu

tak

tak, ale nie zawsze i wszędzie

trudno powiedzieć

nie

zdecydowanie nie

Poziom wykształcenia:

podstawowe/gimnazjalne

zawodowe

średnie

wyższe

Status społeczny:

Bezrobotny

Emeryt,

Zatrudniony

przedsiębiorca

Osoba niepełnosprawna

Uczeń / student

Kobieta ☐ Mężczyzna ☐ Wiek:

Dzielnica proszę wpisać nurem dzielnicy

1.Biskupice; 2. Centrum Południe; 3.Centrum Północ; 4. Grzybowice; 5. Guido; 6.Helenka; 7. Kończyce; 8. Maciejów; 9. Makoszowy; 10. Mikulczyce; 11. Osiedle Mikołaja Kopernika; 12. Osiedle Młodego Górnika; 13. Osiedle Tadeusza Kotarbińskiego; 14. Pawłów; 15. Rokitnica; 16. Zaborze Północ; 17. Zaborze Południe; 18. Zandka

Dziękujemy za poświęcony czas i podzielenie się swoją opinią.